

Ann. 2. L. M. 55.

ONVPHRII

PANVINII. VERONENSIS
AVGVSTINIANI

REIPVBLICAE. ROMANAE
COMMENTARIORVM

LIBRI. TRES

Recogniti, & indicibus aucti

*Accesserunt in hac editione SEX. IVLII. FRONTINI
COMMENTARIJ. DE AQVAEDVCTIBVS
ET. COLONIIS: Itemque alia Veterum
Scriptorum, quorum seriem decima
pagella indicabit*

CC. 55. XIX.

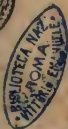

PARISIIS,

Apud Egidium & Nicolaum Gillios, via D. Iohannis
Lateranensis, sub signo trium coronarum

M.D.LXXXVIII.

CVM PRIVILEGIO REGI

18. 2. 71

18. 2. 71

IMP. CAESARI. FERDINANDO
AVSTRIO. PIO. FELICI

PERPETVO. AVGVSTO

ONVPHRIVS. PANVINIVS. VERONENSIS

FRATER. EREMITA

AVGVSTINIANVS. S. P.D.

VIDE caussae sit Ferdinande Aug-
guste, cur vt quacque ars maxi-
ma, maximeque laudanda sit, ita
maximo sui studio omniū homi-
nū mentes inflāmet, & iure quaeri, & quaesi-
tum haud difficile a nobis inueniri fortasse
poterit. Etenim quum nō solum in iis rebus,
quae a natura procreatae, sed etiam in his
quae ab hominibus gestae sunt, veritatem ip-
sam exquirere difficile sit, difficillimum autē
quidque constantissimo omnium hominum
testimonio gloriosissimū habeatur, quid est,
quod miremur ad honestissimas artes huius
laudis cupiditate plurimos quotidie homi-
nes incitari? Adde quod quum in his disci-
plinis tantum ad dignitatem praesidij consti-
tutum esse illi intelligant, non mediocre in
ijsdem ad vtilitatem etiam positum esse mo-
mentum, quod ea vix ab honestate sciungi
possit, existimant. Quae igitur studia incre-

dibilis spes gloriae, ac non minima commo-
dorū expectatio excitauit, ea deinde aemu-
latio, ac quaedam etiam principatus cupido
confirmauit. Siquidem hoc homini a natura
tributum est, vt quocunque in studio elabo-
rarit, is in eo, modo libero, atq; ingenuo ani-
mo sit, se longe antecellere ceteris velit. Itaq;
non modo in his praeclaris doctrinae studiis
nobis primas ingenij cupidissime vindicamus,
sed in rebus etiā bellicis periculorum quoque
nobis, si ita res tulerit, principatū deposcimus.
Atque haec vna res hoc tempore bonarū lit-
terarū studia, quum iam pridē afflicta crexit,
tū etiam erecta corroborauit: quū multi inte-
rea sese ad ea celebranda, rerū omnium quae
maiores suos oppresserat expulsa barbarie,
conuertissent, atque veritatis indagādae stu-
dio, nouas ipsi semper aliquas inferre sentētias
studuissent, alienas vero, vt res postulabat ip-
sa, repudiaissent. Quam ob rem eorū ingenio,
quantum ad antiquā litterarum gloriam pro-
gressus factus sit, nemo est tam ignarus rerū,
qui non facile etiā, me tacēte perspiciat. Hoc
in aliis disciplinis nostra, aut patrū memoria
factum; vt ab excellentibus ingenio viris, qui
cuiusmodi studia coluerūt, multae incognitae
artes inuentae, multae ex antiquitatis tene-
bris erutae, atque in lucē productae sint; mo-

do autē in antiquitatis Romanae studio fieri coeptum videmus. Quod quidem ad illustrandum, quā multi praeclaro ingenio praediti viri, his decem annis se contulerint, quantum eorum industria subleuarint, difficile dictu est. Horum igitur & ego praeclaro exemplo adductus, non gloriae, cui quidem in tāta singularium virorum copia vix locum esse posse videbam, incensus studio, sed incredibili rerum Romanarum, quibus ab ineunte adulescentia deditus fui, cupiditate quadam inflammatus, ad huius me excellentis, liberalisque doctrinae studium applicui. Itaque quum in magistratum & triumphorum Romanorum Fastis digerendis summo opere aliquot annis ante laborarem, ad eum laborem hunc quoque mihi non inutilem, ut sperabam, adiungendū esse existimaui, in quo breuem reip. Romanae a multis quidem tractatae, non tamen ita ab omnibus explicatae descriptionem, tribus libris comprehendere. Vno enim labore, & res praeclare gestas, & earundem auctores colligebam. Fastis publicatis, nunc quo ab antiquitatis studiosis maiorem gratiā ineam, hos ipsos tres libros, quos etiam eodem fere tempore expleui, in lucem edere constitui; quorum primo priscae urbis imaginem, id est vetusta aedificia, sum

complexus: vrbiſque originem, ſitum, pomerium, portas, vias, montes, & poſtremo regiones breuiſſime digeſſi; altero ciuitatis rationem, id eſt populi Romani publica tã ſacra, quam profana inſtituta collegi; tertio imperium ipſum extra urbem vniuerſum explicui. Me autem, vt hoc facerem illa res præcipue adduxit, quod Romanam antiquitatẽ, quam merito omnes gentes tantopere admiratae ſunt, me ſubleuaturum eſſe maxime arbitrabar, quum nihil ex his quae alij ſcripſerunt prætermitterem; multa ab alijs præterita adderem; & non pauca quae hi præue, aut obſcure ſcripſerunt, emendatius, atque apertius traderem: Libro conſtituto, quum diu cogitaſſem, ſub cuius præcipue nõ occupatione cum in lucem ederem, dubiusque aliquãdo fuiſſem, in eam poſtremo deueni ſententiam, vt vnius potiffimũ mihi nomen deligerẽ, quod diutiſſime & viuere, & florere poſſe mihi perſuaderem, cuius beneficio liber ipſe ornamentum, ſplendorem, & ſi fieri poſſet, æternitatẽ cõſequi valeret. In quibus mihi cogitationibus verſanti, Maieltatem tuam huius potiffimum operis patronum deligendã, eſſe exiſtimaui. Quod cui facerem, multas omnino cauſas habui: quarũ præcipua, quod imperij Romani breuiarium, non niſi

imperator Romano dicari oportere duxi.
Lux enim quaedam orbi terrarum affulſiſſe
viſa eſt, quum percrebuit Maieſtatem tuam
in pientiffimi omniumque ſaeculorum me-
moriam digniſſimi fratris tui Caroli Auguſti abdi-
cantis locum, ſumma omnium voluntate, in-
credibilique plauiſu, ad ſupremam imperij
faſtigium euectam eſſe. Quo exoptatiſſimo
nuntio orbis terrarum recreari viſus eſt, cui
humanitas, beneficentia, animi magnitudo,
iuſtitia, religio, & excellentes in omni gene-
re virtutes tuae cognitae ſunt, & perſpectae:
qui litteris omni tēpore a tua Maieſtate cul-
tis praemia ampliffima futura eſſe cōſideret.
Tibi enim ſummam iuuandi humanum ge-
nus voluntatem, & maximam cum volunta-
te deus tribuit facultatem. Quare quum ni-
hil exoptatius mihi contingere potuiſſet,
exiſtimaui me neminem conuenientius de-
ligere poſſe, quam Maieſtatem tuam, cui
mea haec ingenij monumenta nuncuparem.
Conſiderabam enim eum librum, qui vete-
ris illius omniumque maximi Romani impe-
rij geſta contineret, nulli praeterea magis cō-
uenire potuiſſe, quam ei qui eidem imperio
dei voluntate praefectus eſſet. Qui hoc prae-
fertim tempore ad ſupremae iſtius dignita-
tis apicem euectae, tanquam gratulatum ad-

ueniret. Cuius lectioni, si quandoque a gra-
uissimis tanti imperij curis animus paulisper
auocatus vacare poterit, minime vereor,
quin Maiestas tua, quam veterum monumē-
torum studiosissimam esse ab Antonio Au-
gustino, & Martino Gusmano viris sanctissi-
mis, iisdemque eruditissimis accepi, volupta-
tem aliquam non percipiet, quum in iis mul-
ta vetustae purioris illius, sanctiorisque anti-
quitatis arcana euulgauerim, & in lucē pro-
duxerim. Quare Maiestatem tuam supplex
oro, vt meum hoc audacius fortasse erga illā
studium, in optimam partem accēpiat, & be-
nigno Augusti numinis tui nutu laborē hunc
meum comprobet, sic enim me & maximum
ex hac mea industria studium tulisse putabo,
& ad maiores etiam res, quas iam dudum in
manibus habeo, perficiendas vehementius
incitabor

Venetiis Kal. Augusti ∞ D L V I I I

PRIVILEGII SVMMA

RE G I S Priuilegio cautum est ne quis praeter Egidium Gillium Bibliopolam Paris. Onuphrij Pannini Veronensis fratris eremitaе Augustiniani Reipublicae Romanae Comment. lib. 111. emendatos, ac certis indicibus, & opusculis quibusdam partim antehac non excusis, partim notis recens illustratis auctos intra sexennium ab editionis die numerandum imprimat, aut venales habeat. Qui secus faxit confiscatione librorum, & poena fisco regio exsoluenda multabitur, vt latius in Regio diplomate expressum est, Dato Parisus 4. Nouemb. Anni domini 1587.

Signato

COMPANT

IN LIB. I. *continetur*

Vrbis Romae descriptio	pag. 1
Sex. Rufi	225
P. Victoris	238
} de regionibus vrbis Romae	
Rutilij Claudij Numatiani itineraria duo	270

IN II. LIB.

De Sacerdotijs	pag. 32
De Tribubus	191
De Magistratibus	300
De Con. itijs	19.346

IN III. LIB.

De Prouincijs populi Romani	15.112
De Coloniis & municipijs	37.49.99
De Legionibus pop. Rom.	160

*In hac editione ob argumenti similitudinem
accefferunt: Libro primo*

Origogentis Romanae, incerto auctore
Sex. Iulij Frontini de aquaeductibus commentarius

Libro III.

Eiusdem Frontini de coloniis lib. nunquam editus
Legis Mamiliae, Rosciae, Allenae, Peducaee capita
quaedam

De agris assignatis & constitutionibus limitum
P. Vellei Paterculi ex lib. 1. hist. Rom. It. mque VI-
piani & aliorum quae ad colonias P.R. pertinent,
fragmenta

*Sed & haec licet dubiae auctoritatis & fidei,
antiquitatis tamen non omnino
contemnendae, adicere*

visum est

M. Porcij Catonis Originum lib. 1

Q. Fabij Pictoris de aureo seculo & origine urbis
Romae lib. 1 1

C. Sempronij de diuisione Italiae lib. 1

Myrsili Lesbii de origine Italiae & Tyrrhenorum
lib. 11

IN. I I B R V M. P R I M V M

PRAEFATIO

M VLTOS tam nostra, & auorum, quam prisca aetate fuisse constat, qui vrbis Romae situm, aedificia, & imaginē litteris prodiderunt. Quorum scripta quum ego partim vetustate, vel consumpta, vel deformata, partim non omnino perfecta, nec satis diligenter confecta animaduertissem, in eam opinionem veni, ut haec ipsa maiore lucem desiderare existimare. Quam his rebus hoc breui commentario, me afferre posse non diffidebam. Cuius, antequā rationem reddam, omnes & veteres & recēiores scriptores enumerabo, quos integrae vrbis, vel eiusdem partium descriptionem litteris persequutos fuisse didicerim. Vetusissimus igitur omnium est M. Varro, qui de tribubus, de aedibus sacris, de ludis theatralibus, & sacentis libros, qui interciderunt, scripsit. Neruae imperatoris tēpore de aquaeductibus Romanis duos libros edidit. Sex. Julius Frontinus v. c. & ab eodem Augusto aquarum curator creatus. Extat Aristidis Smyrnaei rhetoris, qui sub Hadriano Augusto vixit, de Romae laudibus oratio satis ieiuna. Atque hi carptim potius, quam in vniuersum, tantam rem tractarunt, quum vrbis florens & integra, aeternum eo statu mansura existimaretur. Verum quum & lapides, & metalla, quae omnium durissima sunt, quaeque vix

hominū vis frangere potest (his enim praecipue vrbis ornamenta constabant) consumi, & confici a vetustate, & quicquid ex partibus aliquādo coiiit, & cōcretum est, id easdem in partes aliquando dilabi ac dissipari necesse esse, veteres illi animaduertisēt; sub Valentiniani maioris imperio, in quo vrbis hominum eius saeculi fatali ignauia, & negligentia, pristinum splendorem amittere coeperat; fuere qui ex instituto accuratam eius descriptionē vicatim propemodum facerent, vt quod tempus consumebat, ipsi litteris renouarent: quales fuerūt Sex. Rufus, & P. Victor; quorum monumenta tenebris vetustatis eruta, in hoc libro extremo suggeram. Qui quamam ratione hoc argumentum tractarint, infra demonstrabo. Posteos neminem lōgissimo temporum interuallo fuisse cognoui, qui de vrbe eodem, vel diuerso exemplo quid litteris traderet, quum non solum antiquitatis studium, sed omnes artes liberales, optimasque scientias, quas nusquam magis quam in Italia honor aluerat, atq; auxerat, ea aetas affligerit; qua Romani imperatores praecipua imperii sede Byzantium translata, Italiam barbaris nationibus diripiendam, ac deuastandam reliquerunt. Quo tempore vrbis non antiquum solum decus, sed etiam imperium ipsum prorsus amisit. Quod felicissimis auspiciis ortum, laetissimis rerum successibus auctum, viris clarissimis, & fortissimis instructum, quorum consiliis, & virtute ad amplissimum in terris fastigium euectum fuit, legibus & institutis publicis priuatisque, deumque summa pietate celeberrimum, cōcidit tamen & omnino euersum est, & vt quemadmodum id de toto

terrarum orbe triūphos rettulerat, sic nulla fere hodie in terris gens agat, aut egerit, quae non aut auitas iniurias, aut suas illi rependerit, vt demum mortales intelligant, nihil esse inconstantius, cladibus, ruinis, mutationib; &que magis obnoxium, his ipsis rebus, quas tantopere tāquam aeternas miramur. Quare etiam illud factum est, vt breuissimo temporis, interuallo vrbs ipsa, veterem splendorem, & faciē; deformis ipsa, incondita, & in parietinas, barbarorum immanitate, & temporis edacitate dillecta, omni ex parte amiserit. Vnde quā n̄ trecētis annis antea, quo tempore omnia iam obscurissima facta tenebris vetustatis oppressa erant; extitissent, qui veteres illius ruinas litteris illustrare voluissent, quae cum agnitionem sui omni ex parte perdiderant, in aniles fabulas, & meras nugas inciderunt. Ceterum centesimo post eos anno, Franciscus Petrarca paulo certe meliori fato in epistolis suis vr̄bis ruinas deplorauit, potiusquam descripsit: acris enim vehementiq; ingenii vir, rei difficultatē primo statim in limine hārēs, cognouit; quare mirari coepit, quae se ignorare intelligebat. Non lōgo tēpore post, quum Latinae Graecaeq; linguae purior, synceriorque vsus, quem perpetuae multorum annorum tenebrae, quali nox quaedam obscurauerat prorsus, atque extinxerat, arteq; ingenuae iacentes, barbarie pulla renouari, & recreari coepissent, antiquitatis quoque studium paulatim excitatum est. Quare centesimo & vicesimo anno ante, primus omnium ex recētioribus, Blondus Flavius descriptionem vr̄bis ex instituto facere aggressus est. Qua in re id omnino fecit, quod in tanta re-

rum obscuritate praestare potuit is, qui primus eam
prouinciam suscepisset. Vt enim nullam artem eodē
tempore, & inuentam simul esse & absolutam con-
stat; nā omnes humili tenuique ab initio profectae,
paulatim quasi per gradus ascendentes, ad id quod
summum videtur esse perueniunt; ita hoc & in litte-
ris accidit, maximeq; quibuldā in rebus, quae e usmo-
di sunt, vt semel atq; iterum descriptae, & auctae lo-
cupletari tamen, atque ornari deinde possint. Quo ex
genere antiquitatis studium est, quod a Blondo ex-
citatum tenue a principio & obscurum, nunc multo-
rum doctorum hominum labore, studio, atque indu-
stra longe clarissimum factum est. Post Blondum
Iulius Pomponius Laetus, Ioānes Tortellius, Caro-
lus Poggius, eodem fere tempore; & iis posteriores
Raphael Volaterranus, Fabricius Varanus, & Fran-
ciscus Albertinus ad hoc idem studium animos suos
contulerunt. Deinde patrum memoria, Andreas Ful-
uius multis libris carmine, & soluta oratione urbem
celebrauit. Post hos Bartholomeus Marlianus a su-
periorum vestigiis non discedens, & ipse nostra acta-
te urbis topographiam accurate scripsit. Nouissime
Benedictus Aegius, & Pyrrhus Ligorius antiquitatū
omnium peritissimi urbis ruinas explicandas & illu-
strandas susceperunt. Hi, quamquam adhuc integra
ingenii sui monumenta nondum publicarint, quan-
tum tamen ex diuturna eorundem familiaritate co-
gnoui, omnes qui haftenus hoc argumētum tracta-
runt, longe post se reliquisse mihi visi sunt. Accura-
tiore enim diligentia antiquitatem omnem recōditā
inuestigarunt, & inuentam iudicarunt; veterumque

antiquariorum infinitos paene errores diligenter
prudenterque animaduerterunt. A quibus ego multa
me didicisse fateor, eorum quae primo hoc libro di-
gessi. In quo urbis originem, originis tempus, po me-
rium, vias, portas, colles, & regiones noua quadam
scribendi ratione descripsi; atque hoc tempore in
communem antiquitatis studiosorum gratiam pu-
blicaui. Post quem haud multo post commentarium
ipsum edam, quem in XIII. urbis regiones a me des-
criptas feci; in quo sigillatim omnia examinabo, at-
que cur singula ita concinnauerim rationes, citatis
veterum scriptorum testimoniis, reddam. Interim
amice lector, hunc laborem boni consule, & aequo
animo dum longe praestantiora adornem; his fruire

ONVPHRII. PANVINII

VERONENSIS. FRATRIS

EREMITAE. AVGVSTINIANI

ANTIQVAE. VRBIS
IMAGO

Liber I

*De iis, qui loca ubi Roma nunc est, ante urbem
conditam coluerunt*

RIMOS omnium Siculos barbaros, gentem indigenam, Latium, & ea, in quibus post urbs condita fuit, loca tenuisse, memoriae proditum est. Quae antea inculta an inculta fuerint, incertum. Eorum deinde partem primo, postea omnia, Siculis longo bello victis, atque demum in insulam Trinacriam, quae & Sicania dicebatur, exactis (a quibus postea Sicilia appellata fuit) occuparunt Aborigines. Qui quum prius vicatim, & sine moenibus passim in montibus habitarent, atque a finitimis nationibus vexari coepissent, complura oppida munierunt; omniaque longo tamen temporis interuallo, tandem obtinuerunt loca, quae in occidua Italiae parte, Apennino, mari Tyrreno, Liri, atque Tiberi amnibus clauduntur, semper Aborigines vocati, usque ad belli Troiani tempora, quibus a Latino eorum rege, cum plerisque aliis gentibus, quas in patrij soli communionem acceperant, omnes Latini vocitari coepta,

Horum reges fuisse Ianum, Saturnum & Creta insula profugum, Picum, Faunum, & Latinum, quos posterī tanquam deos coluerūt, fama est. Aborigines autem, alij indigenas Italiae, & ideo quasi sine origine; alij errones, & sine certis sedibus vagos, quasi Aberrigines; alij Ligurum Vmbris confinium colonos (Ligures autem an Itali an Galli fuerint, incertum); alij & Romanorum doctissimi, vt M. Porcius Cato, & C. Sempronius, qui de conditoribus Italicarum urbium scripsere, Graecos eos fuisse affirmant; qui multis ante Troianum bellum aetatibus, quas Dionysius xvi. fuisse, ex Antiocho Syracusano scriptum reliquit, hoc est annis CCCCLX. (septem enim & viginti annos, in singulas aetates coniicere solet) in Italiam, classe Ionio traiecto, venerunt

Dionysius vero Halicarnasseus vetustissimorum scriptorum auctoritate ductus, eos primo Arcadas fuisse refert, qui Oenotro & Peucetio fratribus Lycaonis Arcadum regis filiis, ex genere Phoronei, ducibus, ex Arcadia in Italiam commigrarunt, quum agri pat-
 terni portio quae illis cōtigerat, non sufficeret. Nam quum Lycaoni duo & viginti filij fuissent, in totidem quoque partes diuidere paternum imperium oportebat. Ex iis autem Peucetius eam Apuliae partem occupauit, quae Iapygia dicebatur, a quo etiam ij populi Peucetij dicti. Oenotrus autem occidentalem Italiae partem inuasit, quae a barbaris Siculis tenebatur, & nunc Latium dicitur, quae mari Ausonio vel Tyrreno alluitur, quam iis pulsus obtinuit, atque Oenotriā de suo nomine appellauit. Hinc Virgilius libro Aeneidos 111. ita scripsit

Est locus Italiam Graij cognomine dicunt

Oenotrij coluere Viri, nunc fama minores

Italiam dixisse ducis de nomine gentem

Porro inter Oenotri reges successores fuerunt Italus, Morges, & Siculus, a quibus Oenotrij ipsi, aliquando Itali, Morgetes, & Siculi appellati sunt. Oenotrij itaque qui a Graecis Aborigines dicebantur, primi omnium fuerunt, qui ex peregrina gente Latium tenuere, a montanis sedibus, vt Arcadibus mos fuit, Aborigines dicti; neque enim antiquiorem hac ipsa classem

10 10 ex Graecia, vel alibi in hanc occidentalem Italiae partem aduenisse, adhuc compertum est. Horum multae magnaeque vrbes fuerunt, in agris Siculorum ab eis captis conditae, vel restitutae; inter quas praecipuae erant

Lista metropolis, Palantium, Trebula, Vesbula, Sune, Mephyla, Oruinium, Corfula, Issa, Maruuium, Vatia, Tiora, Cutylia, Antemnae, Tellenae, Ficulnea, Corniculum, Tibur, & aliae multae, quarum nostro tempore vix nomina supersunt

Aliquot post Oenotrios aetatibus, annis circiter C.

20 ante bellum Troianum, Pelasgi ex Thessalia in Italiam venientes, Oenotriis adiuncti, iureque cognationis suscepti, Aborigines omnes dicti sunt. Qui vna Siculos Vmbrosque bello petentes, Siculos quidem patriis sedibus omnino eiecerunt, Vmbros vero magna agri parte mulctarunt. Porro autem Pelasgi ex Peloponneso & Argis oriundi, a Pelasgo Iouis & Niobes filio eorum rege nomen acceperunt, qui ob multitudinem relicto patrio solo, ad nouas quaerendas sedes in Aemoniam, quae & Thessalia dicebatur, commigrarunt,

30 Achaeo, Phthio, & Pelasgo Larissae & Neptuni filiis peregrinationis ducibus. Quam barbaris pulsus, per annos plus minus X L. summa cum felicitate tenuerunt

runt. Sexta vero aetate post, a Curetibus & Lelegibus,
 qui Aetoli postea & Locri dicti sunt, duce Deuca-
 lione pulsi, quum per diuersas orbis partes diuisi, sine
 certis sedibus errarent, eorum maior pars ad Dodo-
 naeos primò, mox in Italiam ad Padi ostia, postremo
 iis relictis ad Oenotrios se contulerunt, bello tunc
 cum vicinis Siculis laborantes, quibus (vt dixi) ad-
 iuncti Siculos Italiae indigenas bello diuturno fessos,
 tandem octuagesimo anno ante res Troianas auitis
 sedibus eiecerunt, communique Aboriginum nomi- 10
 ne cum Oenotriis per aliquod tempus permansere,
 multaque in Vmbrorum, & Siculorum exactorum
 regionibus noua oppida condiderunt, vel diruta re-
 stituerunt. Inter quae praecipua fuerunt Agylla, Pisa,
 Saturnia, Alsium, Phalerium, Cortona, Fescennium,
 Larissa, & aliae complura. Verum non longe post eorū
 in Italiam aduentum, anno plus minus L. ante bellum
 Troianum, Pelasgorum genus ob oracula neglecta
 multis magnisque calamitatibus oppressum, ad nihi- 20
 lum fere reductum est, eorumque vrbes pene habita-
 toribus destitutae a Tyrrenis postea occupatae. Hinc
 accidit, vt saepius Pelasgorum & Tyrrenorum nomi-
 na apud veteres scriptores indistincte accepta sint
 Sexaginta deinde annis ante bellum Iliacum, Fau-
 no in Aboriginibus regnante, Graecorum tertia dua-
 rum nauium classis, domesticis seditionibus, intesti-
 nisque discordiis pulsa, ex vrbe Arcadiae Palantio, du-
 ce Euandro Mercurij & Themidis nymphae (quae &
 Carmenta dicebatur) filio in Italiam ad nouas sedes
 quaerendas venit; Qui a rege Aboriginum Fauno iu- 30
 re cognationis benigne & hilariter suscepti, locoque
 & agris ubi nunc Roma est, eis assignatis, Palatinum

montem prope Tiberim, condito paruo oppido, hor-
tatu Carinentae, munierunt, Palatium ab arthe, ex qua
oriundi fuerant, appellantes, quod postea corrupta
vocē Palatium nominatum est.

Paulo post Arcadas, quarta Graecorum classis, in
hanc Italiae partem venit, Hercule duce, qui Hispania
domita reuertebatur in patriam; quorum maior pars
aut senio; aut longo labore confecta, aut ob alias cau-
sas, missione impetrata, ibidem remansit; quae Capi-
10 49 tolinio colle (is tunc Saturnius dicebatur) munito, ibi-
dem sedes, paruo oppido condito, posuit. Hos autem
Peloponnesiacos, Phencatas, Epeosque, qui ex Elide
egressi sunt, fuisse constat; quibus nullum erat am-
plius desiderium reditus ad proprios lares, eorum pa-
tria iam pridem ab Hercule bello excisa: iis quoque
admixti erant plerique Troiani, qui sub Laomedonte
captiui bello Iliaco priore, ab eodem Hercule facti
fuerant. Hi aliquandiu rem suam separatim admini-
strarunt. Ceterum non multo post, victum, leges, ac
20 29 sacra cum Aboriginibus communicantes, perinde ac
Arcades & prius Pelasgi fecerant, vno nomine Abo-
rignes omnes appellati, eiusdem facti sunt participes
ciuitatis

Post Herculis vero digressum, secunda aetate, anno
circiter quinto & quinquagesimo, Latini vero Fauni
filij Aboriginum regis regni trigesimo quinto, Tro-
iani, exciso a Graecis Ilio, Aenea Veneris & Anchisae
filio duce, quinto loco in hanc eandem Italiae partem
post multos errores fato venerunt. Qui quum statim
30 vi & armis ab Aboriginibus arcerentur, & Aeneas
propterea exercitum in aciem eduxisset, antequam
committeretur proelium, ad colloquium a Latino

rege fuit euocatus. Qui verbis & corporis praesentia
 tantam sui admirationem regi Latino praebuit, vt in
 societatem imperij receptus, Lauiniaque filia ei in
 matrimonium collocata, gener adscitus fit. Post haec
 haud procul a Tiberis ostiis in littore maris Tyrreni
 Laurentino accepto a rege Latino agro, urbem in col-
 le quodam condidit, quam de vxoris nomine Lauiniū
 appellauit. Hinc Aborigines Troianique ipsi mixti,
 antiquam mutantem appellationem, Latini omnes a
 rege eorum Latino deinceps nominati sunt. Qui po- 10
 stea Lauinio migrantes, Albam condiderunt longam,
 Latini regni per longa tempora sedem. Ex qua hi orti
 sunt, qui multas alias vrbes, quae priscorum Latinorū
 dictae sunt, extruxerunt. Qui postremo quadringen-
 tis & triginta duobus annis, post Ilium captum, colo-
 nis in Palantium & Saturniam missis, vbi Arcades &
 Peloponnesiaci primi sedem posuerant, multique ad-
 huc eorum generis supererant, circumdato muris Pa-
 lantio, ita vt tunc primo urbis formam acceperit, urbē
 condiderunt, quam Romam ab eorum duce, & colo- 20
 niae deductore Romulo appellarūt; Romulus autem
 ab Aenea originem X V I I. loco natus, ducēbat

*Variae Veterum scriptorum de Urbis primis
 conditoribus, sententiae*

Quum multae variaeque sint veterum historicorū
 sententiae, a quibus, & quo tempore vrbs ipsa condita
 sit, & cur Roma appellata; quum multi ante ipsum
 Romulum eam aedificatam fuisse scribant; nunc rei 30
 ipsius ordo, institutique mei ratio postulare videntur,
 vt omnium quas viderim vetustissimorū auctorum, de

his qui urbem condiderunt, sententias diligentissime collectas afferam, & postea eam quae communi omnium gentium, populi Romani, & maioris scriptorū partis consensu tanquam verior, accepta est, demonstrarem. Quae res historiarum Romanarum studiosis & utilis & iocunda erit

Romam igitur (ut a remotissimis incipiam) Antigonus Italicae historiae peruetustus scriptor, in Palatio cōditam fuisse a quodam Romo Iouis filio, scripsit, quem etiam urbi Romae a se dedisse nomen refert.

Is qui historiam Cumanam composuit, cuius nomē intercidit, aliique tradunt: Pelasgōrum complures Sicyone Thespiaque Graecis ciuitatibus ob domiciliōrum inopiam profectos, terrarum orbem longo errore peruagasse, plurimisque bello domitis nationibus eam tandem Italiae partem tenuisse, ubi nunc Roma est, eosque a multo errore nominatos Aborigines. Hi in monte cui nunc Palatium nomen est, quo frequentissimi conuenerant, urbe condita eam ob pugnandi robur Romin appellarunt: a iuuentute vero Latina Valentia a viribus gentis appellata est. Quod nomen aduentu Euādri & Aeneae in Italiā cum magna Graece loquentium copia interpretatum est, seruataque significatione impositi prius nominis, Roma iterum pro Valentia dici coepta est

Aristoteles Stagirita philosophus, Heraclides cognomine Lembus, & plerique alij asserunt, Troia capta a Graecis, quosdam ex Achiuis Ilio discedentes classem nactos, & circum Malea nauigantes hyberno tempore actos, ventorum vi, tempestatibusque multis, diu in mari pererrasse, atque ad extremum in eum locum Etruriae peruenisse, cui tunc Opice nomen

erat, Tyrreno mari adiacentem, deinde per Tiberim
 vectos in ea loca ubi nunc Roma est confedisse, ibi-
 que extractis ex amne navibus aliquantulum mansisse,
 paratos quidem ineunte vere cursum persequi, ve-
 rum ab eorum mulieribus iam longam pertactis na-
 vigationem, & a mari abhorrentibus, suadente nobi-
 lissima & prudentissima captivarum Roma, quae iis
 comes erat, servitutemque si Achiui in patriam re-
 tuerentur timente, noctu classem incensam esse;
 quod factum viris moestitiam primo attulisse, deinde 10
 necessitate coactos, circa Palatium positis sedibus
 struxisse moenia; & oppidum ab eius potissimum no-
 mine appellasse, quae eius rei auctor fuisset, cuiusque
 consilio eas sibi firmassent sedes.

Xenagoras autem historicus antiquus; Vlixis (ait)
 & Circes fuisse tres filios, Romum siue Romanum,
 Antium, & Ardeam, qui quum tres vrbes aedificas-
 sent, ipsis a se nomina indiderunt.

C. Salustius Crispus in principio Catilinae; Vr-
 bem (inquit) Romam, sicut ego accepi, condidere 20
 atque habuere initio Troiani, qui Aenea duce pro-
 fugi incertis sedibus vagabantur, cumque iis Abori-
 gines genus hominum agreste, sine legibus, sine im-
 perio liberum atque solutum. Hi postquam in vna
 moenia conuenere, dispari genere, dissimili lingua,
 alius alio more viuentes, incredibile memoratu est,
 quam facile coaluerunt. &c

Damastes Sigaeus, aliique nonnulli: Aencam di-
 cunt Troia capta in Epeirum, & ex Epeiro in Italiam,
 post Vlixem venisse, ipsiusque urbis fuisse condito- 30
 rem, nomenque Romae, ab vna Iliensium mulierum,
 cui Romae nomen erat, indidisse.

Agathocles Siculus Cyzicenarum rerum auctor, yaticinio Heleni Priami filii, impulsu Aeneam ait: eumque Italiam terram cum nepte Roma Ascanij filia petiisse: qua ut Phryges sunt potiti, & iis praesertim regionibus, quae nunc urbi finitimae sunt, Romam Ascanii filiam, Aeneae neptem primam omnium consecrasset in Palatio Fidei templum, in quo monte postea condita urbs, Roma ab ea quae Fidei templum ibidem dedicasset, appellata est.

- 10 Cephalo Gergithius scriptor vetustissimus in libro quem de Aeneae aduentu in Italiam conscripsit; secunda post Troianum excidium aetate Romam conditam fuisse refert, ab iis qui Ilio euerso, cum Aenea in Italiam profecti sunt, eiusque conditorem & coloniae ducem asserit Romuli quendam Aeneae filium. Quatuor enim Aeneam filios habuisse scribit. Ascanium, Euryleontem, Romulum, & Romum ipsum, qui occupato monte, qui nunc Palatium dicitur, urbem condidit, quam a nomine suo Romam appellauit. Sex tamen Pompeius Cephalonis sententiam referens, Romam non ab Aeneae filio, sed comite constructam scribit.

Apollodorus in Euxenide ait Aenea & Lauinia Latini filia, natos Maylen, Mullum, Romumque, atque ab Romo urbi tractum nomen.

Alij Romam dicunt Telepho Herculis filio genitam, Aeneaeque nupsisse, & filium genuisse, qui urbem a se aedificatam a matris nomine Romam nominauit.

- 30 Callias vero qui res gestas Agathoclis conscripsit, arbitratur, e manu Troianorum Ilio capto fugientium, quandam foeminam nomine Romam fuisse,

eamque quum in Italiam venisset, Latino Aborigi-
num regi nupsisse, duosque ex ea natos filios Romu-
lum & Romum, qui condentes urbem, ipsam a matris
nomine Romam vocitarunt.

Galathas scribit mortuo Aenea, quum regno Ita-
liae Latinus Telemachi Circesque filius potitus es-
set; isque ex Roma vxore suscepisset filios Romum,
Romulumque, urbemque in Palatio extruxisset, eam
ab vxoris nomine Romam appellasse.

Sunt, qui Romam dicant a Romo filio Itali, & Leu- 10
cariae, siue Leuëtræ Latini filiae conditam, atque a se
Romam nominatam.

Dionysius Chalcidensis conditorem urbis Romum
quendam fuisse Ascanij Aeneae filii, vel vt alij volunt
Emathionis filium, a Diomede in Italiam ex Troia
missum.

Alcimus vero ex Tyrrenia & Aenea natum filium
Romulum refert, atque eo ortam Albam Aeneae ne-
ptem, cuius filius nomine Romus, condidit urbem
Romam.

Alij Romum Latinorum tyrannum, eum qui Tyr- 20
renos quum ex Thessalia in Italiam venissent eiece-
rat, urbis auctorem fuisse scribunt.

~ ~ ~ ~ ~

Variae Veterum scriptorum, quis Romulus

urbis conditor fueris, sententiae

~ ~ ~ ~ ~

Aliorum postremo verior sententia est, & vulga-
tior, urbis conditorem fuisse Romulum ipsum, sed
nec illi qui in ipsum (quod vetissimum est, & omnium 30
gentium populique Romani opinione firmatum)
huius nominis originem referunt, de illius genere sa-

tis conueniunt.

Quidam etenim ipsum Aeneae filium ex Dexithea Phorbantis filia dicunt, infantemque in Italiam transportatum, una cum eius fratre Remo, atque in fluuio exundanti submersis aliis scaphis, ea in qua erant pueri ad fluminis ripam depulsa, eos insperato incolumes seruatōs, atque cūm adoleuissent, Romam, quod robur significat, condidisse.

10 Alij Aeneam ex Roma tres suscepisse filios Ascanium, Romulum, & Anchisem. Quo mortuo, Latinorum Ascanium; Campanorum Romulum; alteriusque Italiae partis Anchisem regna suscepisse, atque ab ipso Romulo vrbe in fratris imperio condita, a matris nomine ipsam appellatam fuisse.

Alij vero dicunt Romam Romae Troianae filiam Latino Telemachi filio nuptam, Romulum edidisse, qui vrbe condita, ipsam a matris nomine Romam appellauit.

20 Nonnulli ex Aimilia Aeneae & Lauinia filia a Marte compressa, conditorem urbis Romulum genitum scribunt.

Quidam ex filia Aeneae natos Romulum & Remum produnt, datosque Latino regi obsides eo tempore, quo Aeneas in Italiam venit. Latinoque rege sine mascula prole mortuo, eius regni successores extitisse, urbemque extruxisse Romam.

Promathion quidam Italicae historiae scriptor, quidam alij fere fabulosa de Romuli ortu referunt. Quem cum fratre Remo Tarchetij cuiusdam faeuissimi Albanorum regis ancilla & incerto patre genitum, fluuioque expositum, atque a lupa lacte nutritum, donec a nescio quo bubulco inuentus, cum fra-

tre Remo seruatus sit, cumque vbi prius per aetatem licuit, Tarhetio decesso urbem aedificasse Romam. Non omittendum autem duxi hoc loco lectores monere, me in referendis opinionibus veterum scriptorum, tam de conditoribus urbis, quam de ipso Romulo, non sequutum fuisse per ordinem quo ab auctoribus referuntur, sed ex antiquissimis ad recentiora tempora, ut omnia clariora essent, passim deuenisse.

De antiquis igitur urbis conditoribus, iuxta varias veterum scriptorum sententias, me satis dixisse existimo. Quorum opiniones quam nec refellere, quod antiquissimae sint, nec affirmare audeam, quum tot accuratissimos & nobilissimos scriptores habeamus, qui certiora & veriora de Romulo ipso prodidisse videntur, ea quae probabiliora sunt, & plurimum historicorum testimoniis confirmata, de iis qui urbem condiderunt, breuiter in medium afferam.

De Romulo urbis conditore 20

Illo itaque, ut ad rem (quae certa existimata est) redeam, a Graecis capto, Aeneam Troianum, cum magna Phrygum manu, post longos errores in Italiam venisse, easque partes vbi nunc Roma est tenuisse, ex Dionysij Halicarnassici, T. Liuij, Plutarchi, Eutropij, & aliorum veterum scriptorum testimoniis satis constat. Is altero post Troiam captam anno, Lauinio urbe in Latio condita, Latinorum gentis commune cum socero Latino imperium aliquandiu tenuit. Postea vero utrisque bellum aduersus Turnum Rutulorum regem propter fraudatas Lauiniae nuptias fuit, in

quo Turnus & Latinus occubuerunt, Aenea tamē victo-
ria potito. Qui soceri regnum suscipiens, quarto im-
perij sui ex quo in Italiam venerat anno, tertio vero
post obitum Latini, bello aduersus Mezentium Tus-
corum regem decessit. In cuius locum Ascanius eius
& Creusae filius, cui Iulo cognomen fuisse ferunt,
successit. Is Lauinio, quod regni Latini tunc sedes
erat, nouercae Lauinae relicto, XXX. ab eius aedi-
ficatione anno iam exacto, Albam longam, quam re-
gni caput deinceps esse voluit, condidit; obiitque an-
no regni XXXVIII. superstite filio Iulo adhuc adu-
lescentulo, quem auctorem nominis sui Iulia gens
habuit. Ascanio mortuo, Postumo Siluio fratri, Ae-
neae ex Lauinia filio Latinorum imperium traditum
est, tanquam filio mulieris quae regni haeres erat; a
quo omnes postea Albani reges Siluii nominati sunt.
Is autem ideo Siluius appellatus est, quod eum ma-
ter Lauinia post Aeneae mortem, priuigni Ascanij
insidias timens, in siluis latitans enixa esset, ibique
educasset. Hic quum vnde triginta regnasset annos,
successorem habuit filium Aeneam Siluium. Cui im-
perij anno XXXI. mortuo successit filius Latinus, qui
annos LI. regnavit. Post quem Albae filius XXX-
IX. & huius filius Capetus XXVI. mox Capis duo-
detriginta: Calpetus XIII. & Tiberinus VIII. annis
rerum potiti sunt in Latia, filius semper patri succe-
dens. Tiberinus autem quum in annum Albulam ceci-
disset, ei Tiberis nomen dedit. Post eum Agrippa
XL. Romulus XIX. Auentinus XXXVII. annos re-
gnarunt, & hic in Auentino sepultus, colli nomen
suum reliquisse dicitur. Auentini filius Procas regnauit
annos XXIII. obtinuit. Is Numitorem atque Amu-

lium Siluios filios procreauit. Ex quibus Numitor, quum in duas partes haereditatem partitus fuisset pater Procas, diuitiasque & aurum regno adaequasset, regnum Latinorum (maior enim natu erat) sortitus est: aurum, opesque Amulius vir uaser. Hic opibus paternis fratribusque inertia fretus, Numitore non longe post regno exacto, imperium inuasit, quod per annos duos & quadraginta obtinuit. Addensque scelerris scelus, stirpem fratris virilem interemit, eiusque filiam per speciem honoris Vestalem legit, & perpetua¹⁰ virginitate spem partus ademit, veritus ne liberi ab alterutro eorum exorti aut iniurias aliquando vindicarent. Eam autem alij Iliam, alij Rheam Siluiam appellant. Quae haud multo post vi compressa, quum geminos edidisset infantes, seu ita rata, seu quod auctor culpaee honestior erat, Martem incertae stirpis patrem dixit. Verum nec deus, nec ipsi homines illam, aut filios a regia crudelitate vendicarunt. ipsa enim secundum aliquos iuxta legem viua defossa, vel ut aliis placeat, perpetuo carceri condemnata, & filij in profluentem²⁰ mitti iussi. Dionysius autem ita ait: *Quum Ilia Vestalis virgo ad Martis lucum isset, aquae purae hauriendae gratia, in templo compressa est.* Sunt qui putent ab aliquo ex procis; nec desunt qui dicant ab Amulio ipso patruo armato, qui quum amore eius captus esset, Martis specie armatus & incognitus cum ea rem habuit. Alij a genio loci, alij vero a sacerdote aliquo seu pontifice eam compressam asserunt. Ego vero Romulum ipsum militis cuiuspiam filium fuisse credo, & quia milites sub Marte esse existimantur, idcirco Romuli³⁰ pater Mars dictus est. Ceterum quisquis ille fuerit, certum est ipsam virginitatis amissae poenas dedisse,

filiosque in amnem mergi iussos. Quos prope Tiberis ripam expositos regionum armentorum pastor Faustulus inuenit, atque ad uxorem suam Accā Laurentiam nutriendos detulit. Hanc vulgato corpore inter pastores lupam vocatam scribunt Lactantius, Eutropius, & D. Augustinus, quam nos meretricem appellaremus: vnde & nostro quoque saeculo scortorum cellulae lupanaria nuncupantur: vnde fabulae de lupa Romuli & Remi nutrice initium ortum creditur. Haec vt breuissime, ita elegantissime secundo Fastorum iis versibus explicat Ouidius

Silvia fit mater, Vestae simulachra feruntur

Virginis oculis opposuisse manus

Ara deae certe tremuit pariente ministra

Et subiit cineres territa flamma suos

Hoc ubi cognouit contemptor Amulius aequi

Nam raptas fratri victor habebat opes

Amne iubet mergi geminos, scelus vnda refugit

In sicca pueri destituntur humo

Lacte quis infantes nescisse ferino?

Et picum expositis saepe tulisse cibos?

Hi autem pueri Romulus & Remus, vt quidam scribunt, ideo appellati sunt, quod lupae mamma nutriti sint, quam rumen antiqui dicebant, Graece quoque rumā dicitur, a qua Romum primum deinde blandiendi causa Romulum dictum, quod paruulus & lactens vberibusque lupinis inhians, cum fratre sit inuentus. Alij a romula arbore, id est ficu, sub qua quū expositi fuissent inuenti sunt, cum lupa praebente infantibus rumen, id est vberem, quae arbor ideo ruminālis dicta est, vel quod aestate sub ea pecora frigora captantia, herbasque vellentia ruminabant, vel a rumine, id

est mamma, quod sub ea pueri Romulus & Remus lupae rumina sugabant. vnde Ovidius 11. Pastorum

Altor erat, remanent vestigia, quaeque vocatur

Romula, nunc fides; rumina fides erat

Adulti autem inter pastores, ob quotidiana certamina, vires & perniciatē auxere. Igitur quum latrones a rapina pecorum, vi arcerent, Remus, & improviso ab eis captus, regi Amulio offertur, criminique ei datum, quod greges Numitoris infestare solitus esset. Tunc a rege in ultionem Numitori traditur puniendus, qui robore & regia iuuenis adolescentia permotus, in suspicionem expositi nepotis adducitur, & quum cum nunc lineamentorum filiae similitudo, nunc expositi tempus anxium teneret, Faustulus cum Romulo superuenit, a quo cognita iuuenum origine, validaque inter ipsos coniuratione facta, Amulium obtruncant. Quo occiso & in regnum restituto Numitore, sequenti eius recuperati regni anno, post Troiam captam CDXXXII. Romulum Remumque cupidus caepit, in iis locis, ubi nutriti & educati fuerat, urbem condere, maxima vicinorum Albanorum, Graecorum, pastorum, & latronum multitudine, ad eos in dies confluente. Quod ubi ex sententia cessisset, ne aliqua de principatu inter fratres contentio suboriretur, iureiurando conveniunt, ut is urbi praecesset, elique nomen imponeret, cui in augurio plures aues apparuissent. sex prius visae Remo in Auentino auguranti vultures, sed paulo post XII apparuere Romulo in Palatino auguria captanti; quum utraque multitudo augurium ex sua parte traheret, utraque regem suum consalutavit; tempore illi praecepti augurij, hi vero numero avium maiore regnum trahentes. Tunc post altercationem

altercationem ad foedum (vt solet) certamen versi, ibi
 in turba ictus Remus concidit. Licet vulgatioꝝ fama
 sit, Remum ideo extinctum, quod nouos contra fra-
 tris edictum transilire muros ausus fuisset. Quare so-
 lus imperio potitus Romulus; conditaque vrbs con-
 ditoris superstitis nomine appellata est, a qua & Ro-
 manis nomen quoque inditum. Romam autem & nō
 Romulam idcirco urbem Romulus nominauit, vt au-
 pliore vocabuli significatu prosperiora patriae suae
 ominaretur.

Alterum quoque vrbs nomen proprium habuit, vt
 Plinius & Solinus scripserunt, quod publicari vetitū
 est: quando quidem quo minus id enuntiaretur, cae-
 rimoniarum arcana sanxerunt; vt hoc pacto notitiam
 eius aboleret fides placitae taciturnitatis. Valerium
 denique Soranum, quod optima atque salutare fide
 abolitum, atque contra interdictum euulgare id ausus
 foret, ob meritum profanae vocis poenas luisset. Inter
 antiquissimas sane religiones sacellum colitur diuae
 Angeronae, ob hoc maxime silentium institutum, cui
 sacrificatur in Curia ante diem XII. Kal. Ianuarij. Haec
 est diua praesul silentij, quae simulachrum ore obli-
 gato obsignatoque habet. Hos igitur gemellos ita ge-
 nitos, hac ratione educatos, Urbem Romam condi-
 disse, Dioclis Peparethij, qui primus litteris Graecis
 vrbs originem exposuit, L. Cincij, Q. Fabij Pictoris,
 Eratosthenis, Polybij Megalopolitani, M. Catonis,
 Q. Lutatij Catuli, Cornelij Nepotis, L. Taruntij Fir-
 mani, M. Varronis, Pomponij Attici, M. Tullij, Dio-
 nysij Halicarnassēi, T. Liuij, C. Solini, Plutarchi, Sex.
 Pompeij, Eutropij, & aliorum veterum grauissimo-
 rum scriptorum testimoniis satis confirmatum esse
 existimo.

De anno, & die quo Vrbs condita est

Sicut variae sunt veterum scriptorum de iis qui urbem condiderunt, & de Romulo ipso sententiae, ita etiam diuersae sunt opiniones de anno in quo condita fuerit. Quas quum iuxta instituti mei rationem omnes prius enumerauero, postea eam quae mihi vera, vel verae proximior videbitur, accurate breuiterque exponam

10

Timaeus Siculus, vt ab iis qui communi aliorum sententia remotius eam conditam fuisse scripserunt, incipiam; nescio qua ductus ratione, urbem ipsam a Romulo aedificatam retulit, eodem fere tempore quo a Tyriis Carthago in Africa, octauo & trigesimo ante primam olympiadem anno

L. Cincius vir senatorius, anno quarto duodecimae olympiadis

Q. Fabius Pictor rerum Romanarum grauiissimus, & antiquissimus scriptor, anno primo octauae olympiadis

20

Polybius Megalopolitanus, & Diodorus Siculus, olympiadis septimae anno secundo

Apollodorus, Q. Lutatius Catulus, C. Cornelius Nepos, Eratosthenes, M. Porcius Cato, Dionysius Halicarnasseus, & Theophilus Antiochenus, olympiadis septimae anno primo

M. Verrius Flaccus auctor tabularum Capitolinarum, T. Liuius, C. Iulius Solinus, Clemens Alexandrinus, & alij olympiadis sextae anno quarto

30

L. Taruntius Firmanus, M. Terentius Varro. T. Póponius Atticus, M. Tullius Cicero, Augustus Cae-

far, C. Velleius Paterculus, Ti. Claudius Caesar Augustus, C. Plinius Secundus, Plutarchus Chaeroneus, Domitianus Caesar Augustus, P. Cornelius Tacitus, Cassius Dio, A. Gellius, L. Septimius Severus Augustus, Censorinus, M. Iulius Philippus Augustus, Eusebius Pamphili Caesariensis, Eutropius, Paulus Orosius, Paullus Diaconus Longobardus, & post C. Caesaris dictatoris tempora communis populi Romani sententia, quam nos quoque sequimur, olympiadis sextae anno tertio conditam urbem volunt. Illud autem non ignorandum, quod etiam in commentariis in Fastos explicavi, me annorum olympicorum initium a solstitio aestivo, circa Kal. Iulias ordiri. Qua ratione fit, ut quum dicitur urbem tertio, vel quarto anno sextae, aut primo vel secundo septimae olympiadum, conditam, id intelligi debeat circa finem illius anni olympici, hoc est XI Kal. Maij. Anni enim sequentis principium proximo solstitio futurum erat. Primumque urbis conditae annum, si tertio sextae olympiadis constructam asseverauerimus, concurrere fere totum cum quarto eiusdem sextae olympiadis anno, duobus mensibus; & aliquot diebus exceptis, qui sunt extremi anni olympici tertij eiusdem olympiadis in quo aedificatam urbem credimus: sic quoque dicendum de ceteris annis olympicis, quibus urbs condita secundum scriptorum varias opiniones dicitur

Quibus vero rationibus persuasi singuli harum de urbe condita opinionum auctores sententias suas confirmauerint, superuacaneum hoc loco esse exillimo demonstrare, tum quod hoc alterius sit negocij speculati, tum etiam quod id accurate sane a me factum est in iis commentariis, quos in Fastos consulares conscripsi

Dies autem quo urbis fundamenta iacta a Romulo fuerunt, fuit XI. Kal. Maij. Qui Parilia vel Palilia appellabatur. Haec autem erant Pales pastorum deae festa, quae a pastoribus XI Kal. Maij in agris celebrabantur, ad lupos arcendos, morbosque a pecore pellendos, seu pro partu pecorum, unde & Parilia dicta. De hac re Propertius libro IIII

Urbis festus erat dixere Palilia patres

Hic primus coepit moenibus esse dies

Ovidius quoque III. Fastorum ait

Apta dies legitur qua moenia signat aratro

Sacra Pales aderat, inde mouetur opus

Idem confirmant M. Tullius, Solinus, Plutarchus, & alij. Palilia autem celebrari solita fuisse XI. Kal. Maij habetur ex antiquis marmoreis Romanis Kalendariis, iisdemque quos citaui auctoribus

De primis Urbis moenibus, & ijs qui pomerium protulerunt, usque ad Augustum Caesarem

Quum de conditore urbis Romulo, & tempore quo condita est, iam verba fecerim, rem non inutilem antiquitatum Romanarum studiosis me facturum existimo, si quae quinto ante anno de iis qui populi Romani pomerium protulerunt, item de muris, portis, viis, collibusque Romanis edidi, hic subiicerem. Quod & si ab instituto meo paululum abhorreat, quippe quod breuissime omnia describere deinceps mihi proposuerim; tamen hac tantum in re minime lectorum fallere veritus sum, quum non dubitem, me non parum commodi ei hoc vno commentariolo esse allaturum; simulque aliquod specimen daturum, qualis

futurus sit commentarius, quem in vniuersum hoc opus adorno. Porro autem quum in hoc libello, de iis qui pomerium protulerunt, sim disputaturus, necessarium esse primo arbitror, quid pomerium apud veteres fuerit demonstrare; postea vero reliqua de quibus differere institui, persequi. Pomerium itaque locus erat, tam intra, quam extra vrbis murum, quem antiqui in condendis vrbibus augurato consecrabant, neque in eo vllum fieri aedificium patiebantur. Dictum
 10 est autem pomerium, vt auctor est Varro libro IIII. de lingua Latina, quasi post merium, nam quem antiqui merum dicebant, nos murum dicimus. Vnde ita nonnulli apud Virgilium legunt libro X

Atque ipsis proelia miscet

Aggeribus merorum. Varro autem sic: oppida condebant in Latio, Etrusco ritu multa, id est, iunctis bubus tauro, & vacca interiore aratro circumagebant sulcum. Hoc faciebant religionis causa die auspicato, vt fossa & muro essent munita. Terram vnde exalpsierant, fossam vocabant; & intror-
 20 sum factum murum. Postea quod fiebat orbis, vrbs. Principiū, quod erat post murum, pomerium dictum; eiusque ambitu aspiciat urbana finiuntur. Cippi pomerij stant circum Romam. Quare & oppida, quae prius erant circumducta aratro, ab orbe, & vrbe vrbes: & ideo coloniae nostrae omnes in litteris antiquis scribuntur vrbes; quod item cōditae vt Romae; & ideo coloniae vt vrbes conduntur, quod intra pomerium ponuntur. Liuius quoque libro primo de Ser. Tullio loquens: Aggere (inquit) fossis, & muro circumdat urbem. Item pomeriū profert. Pomerium, Verbi vim solam intuentes,
 30 post merium interpretantur esse. Est autem magis circa moenium locus, quem in condendis vrbibus quondam Etrusci, quae murum ducturi erant, ceris circa terminis inaugurato conse-

erabant, ut neque interiore parte aedificia moenibus cōtinua-
 rentur, quae nunc vulgo etiam coniungunt, & extrinsecus
 puri aliquid ab humano cultu pateret soli. Hoc spacium quod
 neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod post mu-
 rum est, quam quod murus post id, pomerium Romani appella-
 runt. Et in Urbis incremento semper quantum moenia proces-
 sura erant, tantum termini ij consecrati profercebantur. Ita ut
 pomerium proferre nihil aliud sit, quam ampliare
 moenia urbis. Augures autem populi Romani, ut est
 apud M. Messallam in libro quem de auspiciis scriptū ¹⁰
 reliquit; Pomerium sic definierunt: *Pomerium est locus*
intra agrum effatum, per totius Urbis circuitum, pone muros
regionibus certis determinatus, qui facit finē Urbani auspicij.
 Sex. Pompeius libro XIII. *Pomerium* (inquit) *ubi pō-*
tiffices auspicabantur, dictum est quasi pomurum, id est proxi-
imum muro. Alij pomerium quasi post moenium inter-
 pretantur, quod post moenia locatum sit. Is qui primo
 urbem condebat, pomerium etiam urbi addere sole-
 bat, ut Romulus qui urbi novae a se figura quadrata cū
 tribus portis conditae, pomerium more Etrusco ad- ²⁰
 didit, ut auctores sunt Dionysius, Solinus, Plinius, &
 Plutarchus. Cuius tamē pomerium, quo ambitu, qui-
 busue terminis clauderetur, varie auctores prodidere.
 Gellius Romulū antiquissimum pomerium tantum
 Palatij montis radicibus terminatum fuisse scribit. Li-
 uius quoque libro primo: *Palatinum* (inquit) *Romulus*
primum, in quo ipse educatus erat, munxit. Horum senten-
 tias confirmat Cornelius Tacitus libro XII. Qui etiā
 Capitolium forique Romani partem a T. Tatius Sabinorum
 rege urbi addita his verbis docet: *Sed in: num* ³⁰
condendi, & quod pomerium Romulus posuerit noscere haud
absurdum reor. Igitur a foro Boario, ubi aereum tauri simula-

chrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur,
 sulcus designandi oppidi coeptus, ut magnam Herculis aram
 complecteretur. Inde ceris spatiis interiecti lapides, per imma
 montis Palatini ad aram Consi, mox ad Curias Veteres, tum
 ad sacellum Larum; Forum enim Romanum, & Capitolium
 non a Romulo, sed a T. Tatius additum urbi creditur. Quibus
 verbis coniicio T. Tatium, posteaquam aequo iure in
 regnum a Romulo adscitus est, Sabinique post foe-
 dus raptarum precibus cum Romanis initum in ciui-
 10 tatem recepti sunt, ambitum murorum urbis una ad-
 dita porta, ut quattuor essent, hoc modo ampliasse.
 Capitoli primam eam partem quae nunc nouam vr-
 bem, & Pantheum aspicit, ubi extat statua equestris
 M. Aurelij imperatoris, muro circum dedit, deinde du-
 ctis moenibus a rupe Tarpeia, vltimaque Capitoli
 parte, ubi paulo ante noxij plecti solebat, in occasum
 ad viam qua itur ad circi maximi partem extremam
 Tiberim versus, se extendit. Inde ad aliam circi maxi-
 mi nouissimam partem versus Septizonium retor-
 20 quens, mox in orientalem partem parum ultra Titi
 amphitheatrum se conuertit, hincque versus Septen-
 trionem paulo ultra viam sacram usque ad Neruae fo-
 rum reuersus est, postremo paruo tractu flectens ip-
 sum murum cum altera Capitoli parte coniunxit: at-
 que hac ratione Palatium primo, mox Capitolium vr-
 bi addidit. Huic autem antiqui pomerij descriptioni,
 & si eam ex optimis grauissimisque scriptoribus acce-
 perim, Dionysius tamen, Liuius ipse, Plutarchus, Stra-
 bo, & plerique alij nobilissimi rerum Romanarum au-
 30 ctiores repugnare videntur. Liuius enim, Dionysius, &
 Plutarchus in Romuli vita ante Sabinorum, atque T.
 Tatij in urbem aduentum, Capitolium a Romulo mu-

nitum fuisse scribunt, arce Romana ibidem locata, quam quum Tarpeiae prodicione postea Sabini cepissent, ex eo loco nunquam a Romanis pelli potueret. Strabo quoque ait: *Prisci namque Capitolium, & Palatium, collemque Quirinalem sic munire muris, ut venientibus aliunde exteris facilis foret ascensus, adeo ut T. Tatius primo aduentans incursum locorum potius sit, quum raptarum virginum vlcisceretur iniuriam.* Dionysius quoque libri II. initio, Romulum Palatium & Capitolium muris & fossa communisse scribit, ante T. Tatij aduentum, & 10 post eius in urbem receptum: *Romulus (inquit) & Tatius urbem statim maiorem effecere, duos ei colles alios adiciētes, Quirinum & Coelium; separantesque habitationem, alter ab altero, in propriis locis utrique vitam agebant. Romulus quidem Palatium occupans & montem Coelium, Palatio propinquum; Tatius vero Capitolium, quod ab initio ceperat, & Quirinalem collem.*

Si igitur iuxta horum historicorum sententias, Capitolium, & Quirinalis ante Tatij aduentum muniti fuerunt, necesse est, ut eos non nisi a Romulo munitos fuisse dicamus. Non ergo Romulus tantum Palatium tenuisse videtur. Quas controuersias, vna hac responsione tolli posse existimo. Dicerem enim Romulum quidem quum urbem conderet, tantum Palatium munitum, idque solum primo pomerio clausisse, verum ne qua vis externa urbem adoriri posset, atque finitimi colles, hostium aliquando arces essent, ex quibus Romam vexarent, non quod iis locis indigeret, perinde ac etiam Ancus Marcius rex de Ianiculo fecit, Capitolium primo, mox Quirinalem & Coe- 30 lium colles, qui vrbi erant proximiores, & ex quibus vrbs ipsa magis oppugnari poterat, fossa siue aggere,

aut muro firmasse, praesidioque locato tanquam arces munisse, quum nihilominus extra urbis ipsius moenia, pomeriumque essent. Quod etiam idē Strabo affirmare videtur. Qui colles urbi vicinos ideo munitos fuisse scribit, ne hostes eis occupatis, castellisque factis, ciuitati negotium facerent. Illud adde, quod quum arcem Tarpeiam captam a Sabinis scribant, non tamen urbem ipsam captam fuisse dicunt, sed Romanos (inquit) cum Sabinis post arcem Tarpeiam occupatam pugnantes, hostes usque ad portam Palatij fugarunt, quae urbis tunc erat. Eos postremo colles, extra urbis pomerium, quamquam munitos, fuisse, exemplo esse potest Auentinus mons, qui quū totus habitaretur, atque ab Augusto vna ex XIII. regionibus, quibus urbem diuisit, factus esset, tamen usque ad Ti. Claudij Imperatoris tempora, a quo primum intra urbē locatus est, extra urbis pomeriū fuit. Palatino igitur colli, in quo primum a Romulo urbs condita est, T. Tatius Sabinorum rex Capitolium, forumque Romanum addidit, & auctis moenibus intra urbis pomerium inclusit. Quod non obscure etiam Liuius innuere videtur, qui Palatium tantum a Romulo munitum scribit, & quum in urbis ampliacione post Romulum, quid vnoquoque tempore, & a quo rege additum fuerit enumerat, nullam de Capitolio facit mentionem. Porro autem si duo illi colles Quirinalis & Coelius sub Romulo urbis pomerio clusi essent, sibi ipsi repugnarent iidem scriptores, qui eos sequentibus regibus postea additos fuisse scribunt. Nec vlla ratione verisimile videri potest, pastores, aduenas, hominesque inopes, rebus adhuc angustis tantum campum, in tanta hominum paucitate, intra vr-

bis muros complexos, quum Plutarchus tantum mille domus, Dionysius vero non nisi tria millia peditū, trecentosque equites veterem Romam habuisse scribant. Urbis autem pomeriū pro incremētis reipublicae postea saepius prolatū est, multique colles additi.

Ius autem proferendi pomerij habebat, qui rēpublicam agris de hostibus captis auxerat. Tacitus lib. XII.

Mox pro fortuna (inquit) pomerium auctum. Idem refert in Aureliani imp. vita Fl. Vopiscus. Post Romulum (inquit libro II. Dionysius) *ad aucto Urbis ambitu Quirinalē collem Numa rex Urbī addidit, consueque enim muris septus non fuerat.* Eum autem primo munitum a Romulo scribit Strabo; mox a T. Tatius, idem Dionysius, quem nunc contra omnium auctorum sententiam scribit a Numa pomerio inclusū fuisse, quū alij id vel Romulo ipsi, vel T. Tatius, vel quid verius est, Ser. Tullio adscribunt. Tantam autem inter auctores varietatem, hinc ortam existimo, quod aliqui reges primi adiecerint aut habitauerint, reliqui aedificiis aliisque reb. ornauerint, aut auxerint; vel pars ab vno, reliquū ab altero additum forte fuerit. Tertius a Romulo, Albanis victis, Alba euerſa, ipsisque in ciuitatem adscitis, addito urbi Coelio monte, quem Romulus primo munierat, pomerium protulit Tullus Hostilius rex Romanorum tertius; vnde Liuius libro primo: *Roma interim crescit Albae ruinis. duplicatur ciuium numerus, Coelius additur Urbī mons: quo frequentius habitaretur, eandem sedem Tullus regiam cepit, ibique deinde habitauit.* Et Dionysius lib. III. *At ne ullus sine domicilio esset, eum collis qui Coelius dicitur, muro communiens, Urbī addidit, Urbī quidem quicunque erant sine laribus Romani, ex eo loco sortiti quod satis esset, sibi aedes construerent, ipso quoque in eodem*

colle habitante. Eutropius idem confirmat, & Plinius in libello de viris illustribus. Hunc porro montem vrbi adiectum fuisse ab Anco Marcio, non a Tullo Hostilio scribit Strabo. *Ancus* (inquit) *etiam* *Marcus* *montē* *Coelsum*, & *Auentinum*, & iacentem inter hos campum assumens inuicē disiectos & ab aliis ante muro cinctis aedificiis, urgente necessitate prioribus copulauit; colles enim adeo munitos extra muros illis permittere, qui incumbētia superne castella cuperent, nequaquam recte se habebat: totum etiā

10 *explere circuitum* vsque in *Quirinalē* minime *valuit*. quem quidem locorum defectum *Seruius* redarguit, nam supplēuit ipse adiecto *Esquilino* & *Viminali*. Cor. vero *Tacitus*, cum a *Tarquiniō* *Prisco* additum fuisse innuit: quum ait libro III. *Eum* *montē* *Coelium* fuisse dictum a *Coele* *Vibenna*, qui dux gentis *Etruscae*, quum auxilium appellatum ductauisset, sedem eam acceperat, a *Tarquiniō* *Prisco*, seu quis alius regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt; cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua loca habitauisse: vnde vicum *Tusculum* e vocabulo aduenarum dictum.

20 *Quartus* *Ancus* *Marcus* rex, vt auctores sunt libro III. *Dionysius*, & libro primo *Liuius*, *Strabo* libro V. *Plinius* de viris illustribus, & *Eutropius*, morem regum priorum sequutus, qui rem Romanam auxerant, hostibus in ciuitatem accipientis, *Politorium* vrbe *Latinorū* vi capta, victorum multitudinem omnem *Romam* traduxit. Et quum circa *Palatium* sedem veteres *Romani*, *Sabini* *Capitolium*, *Quirinalē*, atque arcem; *Coelium* vero montem *Albani* implessent; *Auentinum* montem nouae *Latinorum* multitudini datum. Additi eidem haud ita multo post, *Tellenē* *Ficanaque* captis, noui ciues: & paulo post: *Ad vltimum* omnibus copiis connexus *Ancus* acie

30

primum vicit; inde ingenti praeda potitus, Romam rediit. Tū
 quoque multis millibus Latinorum in ciuitatem acceptis, qui-
 bus ut iungeretur Palatio Auentinus, ad Murciae data se-
 des. Ianiculum quoque adiectum Vrbi, non inopia loci, sed
 ne quando ea arx hostium esset. Id non mero solum, sed etiam
 ob itineris commoditatem, ponte sublicio tum primum in Ti-
 beris facto coniungi Vrbi placuit. Et Strabo: Ancus Mar-
 cius montes Coelum, & Auentinum, & iacentem inter
 hos campum Vrbi coniunxit. Plinius de viris illustribus:
 Auentinum & Ianiculum montes Vrbi addidit. Noua moe-
 nia oppido circundedit. Quod autem hi scriptores di-
 cunt: Ancum Auentinum nouae multitudini concess-
 isse, non propterea eum intra pomerium recepis-
 se significat. Multa enim erant loca (vt inquit Diony-
 sius) circum urbem extra moenia, proximis collibus
 & vallibus habitata, & praesertim Auentinus. Quem
 extra urbis pomerium quoque fuisse refert. Liuius itē
 libro XLI. Aediles (inquit) extra portam Trigeminam in
 Auentinum porticum silice strauerunt. Gellius quoque libro
 XIII. hoc idem docet quum ait: Dein autem quaesitum est,
 diuque in quaestione fuit, quam ob causam, ex septem Vr-
 bis montibus, quum ceteri sex intra pomerium sint, Auenti-
 nus solus, quae pars non longinqua, nec infrequens est, extra
 pomerium sit. Huius rei M. Messalla augur aliquot causas
 videri scripsit, sed praeter eas omnes, ipse vnam probat; quod
 in eo monte Remus Urbis condendae gratia auspicauerit, aues-
 que irritas habuerit, superatusque in auspicio a Romulo sit.
 Idcirco (inquit) omnes qui pomerium protulerunt, montem
 istum excluderunt, quasi auiibus abscoenis ominosum. Diony-
 sius quoque libro III. Primum quidem Ancus Marcius
 non paruam Vrbi partem addidit, cingens mero eum collem,
 qui Auentinus dicitur. Est enim mons modice editus, & in

01

20

30

orbem stadia fere XVIII. ambiens, qui tunc ingenti silua omnis generis arborum plenus erat, tum vero plurima ac pulchra lauro, a qua locus quidam eius a Romanis Lauretum dicitur. Segregabatur autem a Palatio, circa quem Vrbs prima condita est, profunda & angusta Valle. Et paulo post: Hunc igitur collem videns futurum aliquando propugnaculum Vrbs, si quis superueniret ex insperato exercitus; muro fossaque communivit; & traductos ex Tellene & Politorio, aliisque Urbibus quas ceperat, sibi collocavit. Quae tametsi dicat Dionysius, cum tamen non pomerio vrbs inclusisse scribit. Vnde Strabo: *Ne colles (inquit) adeo munitos extra muros hostibus permitteret, qui incumbencia superne castella desiderarent.* &c. Ipsum enim clausisse collem illum ea puto causa, quo multitudo, quam in ipsum capta Politorio traduxerat, ab hostili incurfione esset tuta, non ut obseruaretur intra pomerij fines, aut vrbs terminus esset. Et idcirco Dionysius non dixit *Vrbi addidit*, sed *muro cinxit*. Quum enim esset malis auspiciis ominousus, neque intra urbem receptus fuit, neque totus habitabatur, ita ut M. Valerio Maximo, & Sp. Virgilio Coelimumtano Cos. anno vrbs CCXCVI. adhuc publicus, & siluarum plenus esset, ut prodit idem Dionysius. Quamuis autem Ancus Auentinum extra pomerium esse voluerit, illud tamen Ianiculo & Transiberina regione vrbi adiunctis, quartus a Romulo protulit. Dionysius: *Muniuit item muro eum quem Ianiculum vocant montem editum, Transiberim positum, praesidiumque idoneum ei imposuit, pontemque ligneum super amnem fecit.* Quod confirmant Plinius, & Eutropius. Urbem quoque in planioribus locis maxima & ingenti fossa muniuit, quae quod plebis Romanae manibus facta esset, Quiritium fossa appellata est, ut scribit

Sex. Pompeius quum ait: *Quiritium fossae dicuntur, quibus Ancus Marcius urbem circumdedit, quas secundum ostium Tiberis posuit, quo etiam Ostiam: & quia populi opera eas fecerat, appellavit Quiritium.* Et Liuius: *Quiritium quoque fossa haud paruum munimentum a planioribus aditu locis, Anci regis opus est.*

L. autem Tarquinius Priscus rex quamvis perduellibus victis, multoque agro de hostibus capto imperium populi Romani propagauerit, pomerium tamen vetere contentus non auxit. Qui quum extremo imperij sui tempore urbem amplioribus muris dilatare coepisset, saxis magnis ad regulam formatis adductis, prius enim ruderibus vilibusque structuris aedificati fuerant, mortuus est. Quare eius successor Ser. Tullius rex sextus, quintus a Romulo pomerium protulit, Urbisque muros a Tarquinio inchoatos perfecit, ut auctores sunt Dionysius libro III. Liuius libro primo, & libro decimotertio Gellius, Plinius de viris illustribus, & Eutropius. Liuius enim, *Muro* (inquit) *Priscus lapideo circumdare urbem parabat, quum Sabinum bellum coeptis interuenit.* Et paulo post: *Pax deinde facta. Maiore inde animo pacis opera inchoata, quam quanta mollegesserat bella, ut non quietior populus domi esset, quam militiae fuisset, nam & muro lapideo, cuius exordium operis bello Sabino turbatum erat, urbem qua nondum munierat, cingere parat.* Quod opus tamen eum non perfecisse refert. Quum autem Seruii gesta describit. *Ad eam* (inquit) *multitudinem urbs quoque amplificanda visa est. Addidit igitur Seruius duos colles, Quirinalem, Viminalemque. inde deinceps augeat Esquilias, ibique ipse, ut loco dignitas fieret, habitaret, aggere, fossis, & muro circumdat urbem.* Item pomerium profert &c. Dionysius autem,

- & Strabo duos tantum colles a rege Ser. Tullio additos fuisse scribunt, Viminalem videlicet, & Esquilias, quippe quod Quirinale alter a Numa, a Romulo alter adiectum existimauerunt. Quod Liuius, Tacitus, Eutropius, & aliis antiquis scriptoribus, quorum ego sententias sequor, repugnare videtur. Quam contradictionem etiam hac ratione tolli posse existimo; si dicamus Numam partem Quirinalis Capitolio olim adiunctam, quam postea Traianus imp. ut forum ex-
- 10 aedificaret, complanauit, Ser. vero Tullium reliquum montis quod supererat, pomerio cluisse. Dionysius: *Tullius urbi duos colles addidit, Viminalem, & Esquilinum, quorum uterque urbi habet magnitudinem, diuisitque eos ut sine laribus Romani essent, ad aedes in his construendas: ubi ipse sibi quoque habitationem fecit in illustri Esquiliarum loco.* Idem prodit & Strabo lib. V. Plinius autem, & Eutropius Liuij sententiam sequuntur, qui tres colles ab eo urbi additos scribunt, Quirinale, Viminalem, & Esquilias; adduntque aggeres, fossasque fecisse.
- 20 Muros autem a Tarquinio Prisco inchoatos, ab ipso vero perfectos ex ingenti quadrato saxo ad regulam formato, Gabino, Albano, Tiburtino, & Praenestino firmissimis, ignique imperuiis fuisse constat. Muro autem lapideo sex colles complexus, primus in quattuor tribus urbanas urbem diuisit, Palatinam, Suburanam, Esquilinam, & Collinam: de quibus latius paulo post verba faciam. L. vero Tarquinius Superbus rex VII. Latinorum, ceterorumque hostium incursiones, quibus urbs ipsa vexari poterat, veritus, urbem
- 30 ab oriente ingenti aggere muniit. De quo Plinius libro III. cap. V. *Clauditur* (inquit) *urbs ab oriente aggere Tarquinij Superbi, inter prima opere mirabili: namque eum*

muris aequavit, quæ maxime patebat aditu plano; cetera mu-
 nita erant præcellis muris, aut abruptis montibus, nisi quod
 expatiantia tecta multos addidere orbes in prima regione.
 Adhuc ij aggeres paruum ultra Diocletiani thermas
 visuntur, ab eo loco usque ad arcum Gallieni fere por-
 recti. De hoc quoque aggere Strabo: *Quem quidem*
(inquit) locorum defectum servius redarguit, nam supple-
vit ipse adiecto Esquilino colle, & Viminali. ea vero loca
aduentantibus hostibus facile capi poterant, quocirca profun-
diores exterius ducta fossa, & accepto solo stadium sex, ag-
gerem porrexerunt super fossæ supercilio interiore, mirum-
que cum turribus e Collina porta usque ad Esquilinam impo-
suerunt: in aggere autem medio tertia est porta eiusdem no-
minis cum colle Viminali. Haec autem fossa cuius Strabo
 meminit, forte est ea quam Liuius Quiritium appel-
 lat, ab Anco facta, ut scribit Sex. Pompeius. Ambitum
 autem urbis ea ætate hunc fuisse existimo. Muri
 haud longe a ponte, qui nunc dicitur Xystus, versus
 Farnesiorum palatium inchoabant, ex aduerso muro-
 rum ab Anco Marcio rege in Transiberina regione
 structorum, & portae, quæ nunc Septimiana dicitur,
 qui per mediam urbem planam circa campos Floræ
 Agonalemque, & Pantheum usque ad Quirinalis ra-
 dices, ea parte in qua cardinalis Carpenfis horti sunt
 collocati, protendebantur; gyrabantque paulo ultra
 thermas Diocletiani, & circa basilicam S. Mariæ ma-
 ioris secundum ipsos Tarquinij aggeres, prope arcum
 Gallieni, aediculam S. Matthæi, & basilicam Latera-
 nensem, hinc per dorsum Coelii montis paulo ultra
 formas aquæ Claudiae, prope templum S. Stephani
 in Coelio monte, & S. Mariæ in nauicula, Piscinam
 publicam, thermasque Antoninianas, usque ad circum
 maximum

maximum ducebantur: eorumque finis erat haud lō-
 ge vltra pontem Sublicium, e regione murorum Trā-
 stiberim, qua naualia sunt, positorum. Transtiberinae
 vero regionis moenia ab Anco Martio condita adhuc
 visuntur, quae etsi saepius restituta esse credendum sit,
 pululum tamen ab antiquis sedibus mutata fuisse cō-
 stat. Atque hic, vel non multo diuersus fuit vrbis am-
 bitus extremis regum, & primis reip. tēporibus. Qui-
 bus portae vrbis Romuli, quas tres, vel vt alijs placet,
 10 quattuor fuisse constat, paulatim cum vsu & nomen
 amiserunt antiquum, vna Carmentali excepta, quae
 diutius veteris nomen obtinuit. Post Ser. vero Tulliū
 regem, vsque ad Sullae Felicis dictatoris tempora po-
 merium amplius prolatum fuisse Dionysius negat:
Post Seruium (inquit) Tullium vrbis ambitus non processit,
numine (vt aiunt) prohibente, sed sunt omnia circa vrbem ha-
bitata loca, multa ea & magna exposita facillimaque, vt ad-
uenientibus hostibus praedae essent obnoxia. Quod si quis haec
spectans voluerit vrbis magnitudinem exquirere, is errare
 20 *cogetur, nec vllum signum certum quo dignoscatur habebit,*
quousque sit haec vrbis progressa, aut vnde esse non amplius
vrbs incipiat, ita vrbi contexta est regio, praebetque spectan-
tibus opinionem extēsaē in infinitum vrbis. Si vero muro vix
perscrutabili propter aedes completentes eum vndique, ve-
stigia autem quaedam locis multis seruanti structurae vete-
ris, metiri idem eam velit, Athenarum vrbis circuitu non
multo maior est vrbis ambitus. A Gallis autem Senoni-
bus vrbe capta, atque incensa, quum Galli caesi fuiss-
 30 *et sunt, ita tamen vt pomerium nunquam ampliaturum*
sit, quamuis & numero ciuium, & ambitu valde cre-
uisset. L. autem Cornelius Sulla Felix bellis ciuilibus

victor, & lege Valeria dictator factus reipublicae cō-
 stituendae causa, Mithradate potentissimo Ponti re-
 ge victo, multisque Asiae & Graeciae populis bello do-
 mitis, factione Mariana ad internicionem usque cae-
 sa, primus post Ser. Tullium urbis pomeriū protulit,
 ut Seneca, Cornelius Tacitus, & A. Gellius prodidere.
 Tacitus enim libro XII. *Nec tamē duces Romani* (inquit)
quamquam magnis nationibus subactis, ius proferendi pome-
rii usurparunt, nisi L. Sulla, & diuus Augustus regum in eo
ambitio, & gloria valde vulgata. Ceterum omnes qui 10
 post Sullam urbis muros, vel ampliauerunt, vel resti-
 tuere curarunt, eos deinceps lateritios fecisse existi-
 mo. neque enim facile lapides quadrati in hoc mu-
 rorum circuitu lateritio videri possunt, qui vel ex an-
 tiquis sunt, vel ex eorum reliquiis fabricati. Iuliū ve-
 ro Caesarem dictatorem, post Sullam pomerium pro-
 tulisse auctores sunt Dio, & Gellius. Qui libro XIII.
 capite XIII. ait: *Neque id Ser. Tullius rex* (de Auētino
 loquitur) *neque Sulla, qui proferendi pomerij titulum quae-*
suit, neque postea diuus Iulius, quum pomerium proferret, 20
intra effatos urbis fines incluserunt. Apud Ciceronē quo-
 que libro XIII. epistolarum ad Atticum legitur, sub
 Caesare dictatore ampliandi pomerij mentionem fa-
 ctam. *De Vrbe* (inquit) *agenda, quid sit promulgatum, nō in-*
tellexi ad sane scire velim. Et paulo post in alia tamē eius-
 dem libri epistola ait: *Sed casu sermo a Capitone de Vrbe*
augenda a ponte Miluio, Tiberim duci secundum montes V a-
ricanos; campum Martium coaedificari, illum autem campum
s' aticanum fieri quasi Martium campum. Quem extra vr-
 bem fuisse eo tempore constat, ut ostēdunt etiam Ap- 30
 pianī verba qui ait: *Sullam vltius progressum in campo*
Martio exercitum ante urbis portas statuisse. Satis autem
 liquet, antiquos quum vellēt urbis moenia, quae Col-

linam non excedebant portam, ad Miluium pontem
 vsque perducere, ab haruspibus prohibitos fuisse,
 quod in vrbe comitia facere, vel milites legere, non li-
 cebat. Martium autem campum Aureliani imp. tem-
 poribus vrbi additum fuisse existimo, praesertim quū
 sub Seuero imperatore, vt est apud Herodianum, ad-
 huc extra urbem fuerit. Aurelianus enim pomerium
 ea vrbs parte protulit. Sed haec paulo post. Diuū vero
 Augultum pomerium protulisse docet Cor. Tacitus
 10 libro XII. cuius verba supra citauī. idem quoque con-
 firmant antiqui lapides, ex iis qui pomerij cippi a Var-
 rone dicuntur, haud procula Tiberi extra Flaminiam
 portam inuenti, quorum exempla sunt haec

C. MARCIVS. L. F. L. N

CENSORINVS

C. ASINIVS. C. F. GALLVS

C O S

EX. S. C. TERMIN

item

20

IMP. CAESAR. DIVI. F.

AVGVSTVS

PONTIFEX. MAXIMVS

TRIBVNIC. POTEST. XVII

EX. S. C. TERMINAVIT

R. R. PROXIM. CIP. PED. CLXI

item

C. MARCIVS. L. F. L. N

CENSORINVS. ET. C. ASI

NIVS. C. F. GALLVS

C O S

E X. S. C

FIN. POMER. TERMIN

30

Hos autem consules Augusti tempore fuisse, Fasti docent consulares. Quos autem pomerij terminos, seu quam urbis partē Sulla primo, deinde Iulius Caesar, postea Augustus ampliauerint, incertum: quantū tamen coniectura consequi potui; Sullam eam urbis partem, quae est versus hortos Salustianos, portasque Collinam & Viminalem, ampliasse crederem, quum hortos ipse Salustius intra urbem emerit, qui postea dicti sunt Salustiani, quorum locum si ad antiquum urbis pomerium ante Sullam aspiciatur, extra urbem 10 fuisse constat. Iulius autem Caesar, si is modo pomerium protulerit, (ambiguum enim est) & Augustus eā murorum partem, quae est inter portas Collinam & Capenam produxerūt. Liquet enim ante Augusti obitum, eum murorum ambitum, qui est a Collina ad Capenam, adiectum esse, idque duabus rationibus colligi: primo quia Tiberius Caesar post Augusti obitum Romae (ut auctores sunt Tacitus & Tranquillus) castra constituit, quibus praetorianae cohortes vagae ante id tempus, & per hospitia in urbe dispersae, con- 20 tinerentur. Haec autem castra prope muros urbis locata fuisse, referūt Plinius libro III. Herodianus VII. & Iulius Capitolinus in Maximi, & Balbini imperatorum vitis. Compertum autem est paulo ante hos dies, eum locum quem hactenus superioris aetatis antiquarij ex loco Procopij male intellecto, Viuarium appellauerunt, castra praetoria esse, ut inferius disseram. quae si muris urbis coniuncta erant, eos ad eum locum ubi nunc castrum praetorium videtur, protrahos fuisse necesse est, vel a Sulla, vel a Iulio, aut Augu- 30 sto Caesaribus; nam ante Sullae tempora moenia urbis aggerem Tarquinij non excedebant, a quo orien-

tem versus longo interuallo distat castrum praetorium. Deinde, quum Tranquillus in Augusti vita dicat, ipsum vrbis spacium in XIII. regiones diuissse, multaque a Sex. Rufo, & P. Victore in iis libris, quos de regionibus vrbis Romae scripserunt, enumeretur quae Augusti imperio intra vrbis muros aedificata fuerunt, atque nunc paulo intra hunc murorum ambitum contincantur, necesse est urbem ipsam, ea parte ante ipsius Augusti excessum ampliatam fuisse. Nihil autem
 10 accuratius praeterea quod in hac re afferam habeo. Si qui meliora habent, ea prodant, nos interim ad institutum reuertamur

De castro praetorio

Quum Augustus prouidentissimus princeps, sibi vni imperium populi Romani confirmare studeret, inter cetera multaque tanto imperio stabiliendo saluberri-
 20 me excogitauit, nouem quoque militum cohortes vrbis praesidio, & ad sui corporis custodiam legit: hae praetorianae appellatae fuerunt. Post cuius obitum Ti. Caesar, vt Tranquillus capite XXXVII. eius vitae scribit, Romae castra constituit praetoria, quibus ipsae cohortes praetorianae vagae ante id tempus, & per hospitia dispersae continerentur. Quod etiam libro III. I. historiae Augustae Tacitus refert, quum de praetorii praefecto Seiano loquitur his verbis: *Initium & causa penes Aelium Seianum cohortibus praetoriis praefectum, cuius de potentia supra memoraui. Is vim praefecturae modicam antea,*
 30 *intendit, dispersas per urbem cohortes, vna in castra conuocando, vt simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur. Prae-*

*rende*bat lasciuire militē deductum. si quid subitum ingruat,
 maiore auxilio pariter subueniri, & seuerius acturos, si val-
 lum statuatur procul vrbis illecebris. Ut perfecta sumi castra,
 inreperere paulatim militares animos, ad eundo, appellando, si-
 mul centuriones, ac tribunos ipse deligere, &c. Haec autem
 castra prope vrbis muros locata fuisse docet Plinius
 libro III. cap. V. Herodianus libro VII. & Iulius Ca-
 pitolinus in Maximi & Balbini imperatorum vitis.
 Compertum est vero proximis diebus eum locum,
 quem huc vsque Viuarium appellarunt forma qua- 10
 drata, inter portas Viminalem & Tiburtinam situm,
 vrbisque muris coniunctum, castrum praetoriū fuis-
 se. In vineis enim aliquot in eius medio sitis plures in-
 uenti sunt plumbei tubuli, & fistulae, quibus aqua
 Marcia, ex proximo castello in eum deriuabatur, cum
 iis inscriptionibus

L. IVN. CLARO. ET. AVR. SEVERO. COS
 CASTRVM. PRAETORIVM. P. LXX

Item in alio

2Q

CLARO. ET. SEVERO. COS. QVADRAT. SER.
 FEC. CASTRVM. PRAETOR. P. CC

Item in alio

T. VESPAS. AVG. VII. FLAV. DOMIT. VI. COS
 Q. CLAVD. SER. OFF. FEC. CASTR. PRAET

Et in alio

Q. AQVILLIO. SABINO. II
 SEX. AVR. ANVLLINO COS
 CASTR. PRAET. L. VRVAS. OFF. PED. CCCLXXXIII 3Q
 AQUA. MARC

CASTRVM. PRAETORIVM
EX. PR. VINI. QVAD. ET. ANT. OP.
EX. FIG. SEX. AT. SILV. F. VI

Item in alia

CASTR. PRAET
L. SILVINI
HELPIDIANI

Porro autem de his aquae Marciae fistulis quae ca-
10 stri praetorii vsui erant, mentionem facit Herodianus
libro VII. Vbi de seditione inter milites praetoria-
nos, & populum Romanum orta sub Maximi & Bal-
bini imperio loquitur, his verbis: *Postremo quando castro-
rum oppugnatio parum procedebat, visum ducibus internere
omnes riuos, qui in castra peruenirent, ut milites aqua-
rum penuria, siti que conficerent. Igitur abscindendo obstruen-
doque cunctos e castris aquarum riuos auertebant. Sed intel-
lecto periculo milites, ac rebus desperatis erumpunt vniversi
patentibus portis, congressique multitudinem fugientem in
20 urbem usque persequuntur. & Iulius Capitolinus in Ma-
ximo & Balbino Augustis: Inter haec Romae iterum sedi-
tiones inter populum & milites exortae sunt, & quum mille
edicta Balbinus proponeret, ut audiretur, Veterani se in ca-
stra praetoria contulerunt cum ipsis praetorianis, quos coepit
populus obsidere: nec vnquam ad amicitiam essent redacti,
nisi fistulas aquarias populus incidisset. Porro autem ea parte
castra praetoria quoque fuisse confirmari potest Tra-
quilli auctoritate in Neronis vita, vbi de eius destitu-
tione, & morte verba facit: Sed renocato (inquit) rursus
30 impetu aliquid secretioris latebrae ad colligendam animi
desiderauit, & offerente Phaonie liberto suo suburbanum
suum inter Salariam & Nomentanam viam, inter quartum*

miliarium, ut erat nudo pede, atque tunicatus, penulam ob-
 soleti coloris superinduit, adopertoque capite, & ante faciem
 obtenso sudario equum insedit, quatuor solis comitantibus,
 inter quos & Sporus erat. Statimque tremore terrae, & sul-
 gure aduerso pauefactus, audit ex proximis castris clamorē
 militum sibi aduersa, & Galbae prospera ominantium. Nō
 longe ergo a porta Viminali erant castra praetoria,
 qua Nero per Numentanā viam egressus clamorem
 militum audire potuit. De iis autem castris saepissime
 Herodianus in Commodi, Pertinacis, Iuliani, Seueri, 10
 Caracalli, & aliorum imperatorum gestis mentionem
 facit, sed vnum eius locum non omittam, quo aedi-
 culae quae in medio castrorū erat meminit. ait enim:
 Antoninus inrupto fratris Getae cubiculo, nihil eum tale ex-
 pectantem supra matris pectus multo undantem sanguine
 saeuus obtruncat. Quo facto exilit statim, ac per totam currēs
 clamitat, magnum se periculum effugisse, vixque euasisse in-
 columem. Simul imperat militibus regiae custodibus, raperēt
 ilico se, atque in castra deducerent, vbi tutius afferuaretur, pe-
 riturum dictitans, si diutius in aedibus moram trahat. Illi pro 20
 veris ea dicta accipientes, simul ignari quae intus gesta,
 currentem eum currentes & ipsi comitantur. Fit ingens po-
 puli tumultus, raptim agēte se sub Vesperam principe per me-
 diam urbem. Vt castra attigit, aediculamque eam intra quā
 signa ac simulachra exercitus adorantur, procidēs humi gra-
 tias agebat, votis quasi pro salute susceptis, &c. Huius ve-
 ro aediculae aliquot figulinae iisdem in vineis inueni-
 tae sunt, cum hac inscriptione

EX. AEDICVLA. AVGVSTORVM. OPVS. DOL 30
 EX. FIG. C. PANISEI. HERMETIANI. ET. VRBICI

- Castrum autem praetorium exauكتورatis praetoria-
 nis, euertit Constantinus Magnus imperator, quan-
 do Maxentio tyranno, quem contra se imperatorem
 praetoriani appellauerant, victo & mortuo vrbe Ro-
 mam cepit, vt refert libro historiarum secundo Zosi-
 mus. Qui eam castrorum muri partem, quae intra vr-
 bem erat, castrumque ipsum ab vrbe diuidebat, sub-
 stulit: militum quoque stationes & cellulas vastauit.
 Quo facto, vrbis ambitum ampliorē fecit, castrī prae-
 10 torij muri tribus reliquis partibus relictis: forma
 enim quadrangula castra erant, & idcirco nostra quo-
 que aetate vrbis moenia eo loco in formam quadran-
 gulam adhuc extra porriguntur, qui nunc dumis, se-
 pibus, & vinetis plenus est; atque a rusticis & eius loci
 incolis adhuc Castrum custodiae appellatur. Viuariū
 autem circa eum locum fuisse Procopius Caesariensi-
 sis libro primo de bello Góthico iis verbis demon-
 strat: *Viriges acie instructa circa portam Praenestinam, ad*
eam muri partem mox ducit, quam Romani Viuarium dicūt,
 20 *Vnde & expugnari moenia perquam facile poterant. Et*
paulo post: Bessas interea Parantusque, Virige ipso e regio-
ne Viuarij validissime his insistente, eodem ad se Belisarium
vocant. Ille vero; vt qui ei mixto minus consideret, his opem
laturus mox aduolat: & quum milites in Viuario (id loco
vomen) offendisset, ex inuadentium ingenti multitudine ho-
stium insultu nimio trepidātes, statim iis ipse animos facere,
atque vt hostes paruis faceret commonere. Erat nimirum ea
ex parte planior locus, atque adeo ad inuadentium insultus
peropportunos. Ad hoc accedebat, quod ea e regione, murus
 30 *ita dissoluebatur, vt vel lateres ipsi haud sat multum in sua*
compage subsisterent. Hinc muro alterum & brenem forin-
secus veteres quondam Romani modico intervallo aduicerant.

sed non ad tutelam, ut qui sine propugnaculis fuisset exten-
 -sus, sed ad delicias factus haud satis decens; & ut leones
 eo in loco coercitos, & bestias alias afferuarent, unde & Vi-
 uarium is locus est dictus. Quae verba non recte intelle-
 -cta, occasionem dederunt antiquariis iis, qui ante nos
 fuerunt, ut castrum ipsum Viuarium esse affirmarint,
 quod turribus & propugnaculis contra Procopij di-
 -cta, adhuc munitum, cernitur. Viuarium vero haud
 procul a castro praetorio extra castrumuros erat, ubi
 nunc parietinae quaedam fenestratae altissimae vidē-
 -tur, ea ratione aedificatae, qua Procopius scribit fuis-
 -se Viuarij muros, quae ipsis olim castrorum nunc vr-
 -bis moenibus adhuc propinquae sunt. Haec autē sa-
 -tis sint de castro praetorio dicta, nunc ad Ti. Claudiū
 Augustum reuertamur, qui primus post Augustum
 pomerij terminos protulit

*De iis qui post Augustum pomerium
 vrbs adauxerunt*

Claudius enim admissio intra pomerium Auentino
 monte, vrbs ambitum auxit, quo tempore portam
 Trigeminam, eo ubi nunc est translata fuisse existi-
 mo, quum prius non longe ab aede S. Mariae Scholae
 Graecae fuisset. Ceterum Claudium imperatorem vr-
 -bis circuitum propagasse, testantur antiqua tam lapi-
 -dum, quam librorum monumenta. In lapide Tiburti-
 -no antiquo effosso prope cloacam S. Luciae, est eius-
 -modi inscriptio.

43
TI. CLAVDIVS

DRVSI . F . CAISAR

AVG . GERMANICVS

PONT. MAX. TRIB. POT

VIII. IMP. XVI. COS. IIII.

CENSOR . P . P

AVCTIS. POPVLI. ROMANI

FINIBVS . POMERIUM

AMPLIA. IT. TERMINA. ITQ

10

Item in tabula aenea basilicae Lateranensis , in qua
imp. Caesaris Vespasiani Augusti priuilegia ei a sena-
tu conlata continentur

VTIQVE EI. FINES. POMERII. PROFERRE

PROMOVERE. CVM. EX. REPUBLICA. CENSEBIT

ESSE. LICEAT. ITA. VT. LICVIT

TI. CLAVDIO. CAESARI. AVG. GERMANICO

20 Cornelius vero Tacitus libro XII. *Pomerium* Urbis (in-
quit) *auxit* Claudius Caesar more prisco , quo *is* qui protule-
re imperium, etiam terminos vobis propagare datur. Et quos
tam Claudius terminos posuerit , facile cognitu , & pu-
blicis actis perscriptu. Gellius quoque lib. XIII. ca. XIII.
ait: Sed de *Auentino* monte praetermittendum non putavi ,
quod non pridem ego in *Elidis* grammatici Veteris commen-
tario offendi ; in quo scriptum erat: *Auentinum* antea , sicut
diximus, extra pomerium exclusum, post auctore diuo Clau-
dio receptum, & intra pomerij fines obseruatum. Quos ve-
ro terminos Claudius posuerit, nusquam inueni. Quum
30 igitur tot pomerij prolationibus urbs adeo aucta sit,
verum demum erit, quod libro III. cap. V. refert Pli-
nius: *Moenia* (inquit) *urbis* collegere ambitu, imperatori

bus, censoribusque Vespasianis, anno cōditae DCCCXXII. X. passuum XIII. ∞ CC. (quae mensura stadiis plus minus X. hac nostri temporis maior est.) Cōplexa montes VII. ipsa diuiditur in regiones XIII. Compita earum CCLXV. eiusdem spatij mensura currente a miliario in capite Romani fori statuto ad singulas portas, quae hodie numero sunt XXXIIII (alias XXIIII) ita ut XII. portae semel numerentur, praetereanturque ex veteribus VII. quae esse desierunt; efficit passuum per directum XXX ∞ DCCCLXV. ad extrema vero sectorum cum castris praetoriis ab eodem miliario 10 per vicos omnium viarum mensura colligit paulo amplius LXX ∞ passuum. Quo si quis altitudinem sectorum addat, dignam profecto aestimationem concipiat, fateaturque nullius Urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari. Pomerii autem terminos non nisi augurum consilio poni, mutari, ac restitui potuisse satis constat, innuitque haec inscriptio.

COLLEGIVM

20

AVGV RV M. AVCTORE
IMP. CAESARE. DIVI
TRAIANI. PARTHICI. F
DIVI. NERVAE. NEPOTE
TRAIANO. HADRIANO
AVG. PONT. MAX. TRIB
POT. V. COS. III. PROCOS
TERMINOS. POMERII
RESTITVENDOS. CVRAVIT

30

Post Claudium, imperatorem Nerōnem Ponto Polemoniaco, & alpius Cottis imperio populi Ro-

mani adiectis: & post eum Traianum Augustum Dacia in prouinciae formam redacta, pomerium vrbis protulisse, auctor est in Aureliani imp. vita Fl. Vopiscus. *Pomerio autem (inquit) nemini principum licet addere, nisi ei qui agri barbarici aliqua parte Romanā temp. locupletauerit. Addidit autem Augustus, addidit Traianus, addidit & Nero, sub quo Pōtus Polemoniacus, & alpes Cottiae Romano nomini tributae. Quos autem fines Nero & Traianus posuerint, incertum. Post Traianum autem nullum Romanorum principum, usque ad Aurelianum pomerium protulisse legi, qui, ut Fl. Vopiscus, Eutropius, & Zosimus libro primo auctores sunt, ex S. C. muros vrbis Romae ampliavit. *Is aētis (inquit Vopiscus) quum videret posse fieri, ut aliquid tale iterum, quale sub Gallieno euenerat, proueneret, adhibito consilio senatus muros vrbis dilatauit, nec tamen pomerio addidit eo tēpore, sed postea. Eutropius vero ait: Aurelianus muris validioribus & laxioribus urbem sepsit. Eos vero Zosimus ab Aureliano quidem imp. inchoatos, verum ab eius successore Tacito Augusto perfectos fuisse scribit. Aurelianum autem vrbis moenia a porta Collina per collem hortulorum usque ad Tiberim, ut nunc videntur, campumque Martium deduxisse existimo, vetere paulatim labante disciplina, quae cum extra urbem esse volebat: praesertim quum hoc neminem nec superiorum principum fecisse legatur; satisque constet diu ante Belisarij & Theoderici regis Gothorum tempora, eam murorum partem conditam fuisse. Nā quod Vopiscus dicere videtur, Aurelianum muros vrbis sic ampliasse, ut quinquaginta prope millia passuum eorum ambitus teneret, ingenue fateor me ignorare. Existimarem autem, vel in numeri nota**

mendum esse, vel ipsum errasse, nec quid diceret intellexisse. Fieri enim nullo modo posse arbitror, vt vrbis ambitus L. passuum millia vnquam fuerit, idque quibus mihi persuadeam rationibus, alio loco differam. Hinc quidam Vopisci verbis, vel veris, vel deprauatis, tanquam oraculo Pythio fidem adhibentes, dū eum vera scripsisse contēdunt, leuia quaedam & puerilia afferunt. Alius enim more iurisperitorum, vrbis nomen accipi debere censet, alius vsque ad primā portam vrbis ambitum adauētum fuisse existimat, alij ¹⁰ alia dicunt: quae an vera sint, vel verosimilia, doctioribus viris iudicanda relinquo. Tametsi scribat Tranquillus, Neronem Ostia tenus vrbis moenia promouere, atque inde fossa mare vrbi inducere voluisse, sed facile est loqui, Nero, difficile praestare quae loqueris. De vrbis vero magnitudine Aristides Smyrnaeus in panegyrico de eius laudib. ait: *Descendit haec vsque ad mare, vbi commune emporium, communisque omnium, quae terra proueniunt, dispensatio. Quacunque in parte eius vrbis constitit quis, nihil prohibet, quo minus sit pariter &* ²⁰ *in medio. & infra: Quicquid nunc Italiae restat, completum iri vniuersa mihi videtur, vnaque futura vrbis perpetua in Ionium mare protensa.* Haec Aristides. Quem tamen de suburbiiis vrbis, non de ambitu murorum intelligas oportet, quandoquidem feratur viam Flaminiam totā ab vrbe Oriculum vsque aedificiis ex vtraque parte plenam fuisse: Itidem de Ostiensi via Ostia vsque dicatur. Hinc est, quod Dionysius ait, *si quis velit Romae magnitudinem exquirere, nullum habebit certum signum, quo cognoscatur, quousque sit haec vrbis progressa, aut vnde non* ³⁰ *esse amplius vrbis incipiat.* Post Aureliani tempora Constantinus imperator, diruto castro praetorio, ea qua

diximus ratione vrbis ambitum latiore fecit. Quī
 non longe post translato in Thraciam populi Roma-
 ni imperio, viribus, & fortuna, vrbem ipsam barba-
 rorum saeuitiae exposuit, adeo vt muri eius partim
 vetustate, partim barbarorum vi & iniuria, saepe mul-
 tis in locis disiecti fuerint, & demoliti, a posteriori-
 busque principibus saepe restituti; inter quos ipsa vr-
 bis moenia vetustate disrupta instaurarunt, post Au-
 10 relianum, Arcadius, & Honorius imperatores Theo-
 dosij Augusti filij, vt indicat eiusmodi inscriptio Ti-
 burtino lapide super portam Portuensē incisa, quā
 proxima pagina, quo integram eam, & non concisam
 vno aspectu subiicerem, exaravi. In qua quamquam
 Flauī Stiliconis nomen ita erasum sit, vt vix cognos-
 ci queat, id tamen ex his quae supersunt litterarum
 fragmentis accurate restitui

S . P . Q . R

10 IMPP. CAE SS. DD. NN. INVICTISSIMIS
 PRINCIPIBUS. ARCADIO. ET. HONORIO
 VICTORIBVS. AC. TRIVMFATORIBVS
 SEMPER. AVGG
 OB. INSTAVRATOS. VRBLAETERNAE
 MVROS. PORTAS. AC. TVRRES. EGGESTIS
 INMENSIS. RVDERIBVS. EX. SVGGESTIONE
 V. C. ET. INLVSTRIS
 MILITIS. ET. MAGISTRI. VTRIVSQ. MILITIAE
 FL. STILICONIS. AD. PERPETVITATEM
 30 NOMINIS. EORVM. SIMVLACHRA
 CONSTITVIT
 CVRANTE. FL. MACROBIO. LONGINIANO
 V. C. PRAEF. VRBIS. D. N. M. Q. EORVM

Post Arcadium, & Honorium moenia vrbis partim a barbaris Gothis, & Vandalis, Alarico, & Gêserico regibus, partim vetustate consumpta, instaurata sunt Theoderici regis Gothorum tempore, posteaquam totius Italiae principatum, occiso Odouacre Herulo tyranno, a Zenone imp. adeptus est: vt auctor est in epistolis Cassiodorus, qui S. P. Q. R. tradit Theodericum Gothorum regem, quum Romae & in Italia imperaret, rogasse, vt marmora amphitheatri dissipata, ac iacentia, sibi ad muros vrbis, partim vetustate collapsos, partim a barbaris disiectos, instaurandos concederet, idque facile obtinuisse. Post Theodericum magnam murorum vrbis partem, quae a Vitige primo dissipata, mox ab eius successore Totila Gothorum regibus bello Gothico Italico omnino euerfa fuerat, restaurarunt Belisarius, & Narfes VV. CC. patricij, & Iustiniani imp. in Italia contra Gothos copiarum praefecti, vt auctor est Procopius Caesariensis, qui per ea tempora vixit, atque Belisarij a secretis fuit, in iis libris quos de bello Gothico Italico scriptos reliquit. Libro enim III. *Quibus* (inquit) *cognitis Totilas, Romam in primis ad solum prostrernere decernit, & maiore exercitus parte ibidem relicta, cum reliqua aduersus Ioannem in Lucanos contendere. Sed muri tantum, & diuersis in locis hic diruit, quantum totius partem esse hanc tertiam, coniectura quis consequi poterit &c.* & non longe post: Belisarius interim audacissimum aggreditur facinus, quod ferme tunc primum spectantibus, & audientibus multis, furentis est visum, non sani hominis esse, quum alias tamen egregium & excellentius esset. Paucis namque in Portus custodiam relictis militibus, ipse cum ceteris Romam peruenit. hanc enim animo destinarat omni conatu in potestatem redigere,

redigere, a Gothis muris euersis, relictam. Quum itaque minime posset eam moenium partem quam Totilas diruerat, breui instaurare, lapides qui in proximo erant, in vnum coacervatos nullo ordine componebat, nec vlla prorsus intermixtos materia, vt cui cementsi nil praesto esset, nec eiusmodi aliud quidpiam, sed id duntaxat efficere nitebatur, vt aedificij saltem facies seruaretur. Exteriori vero parte ingentem vim sudium fixit. Ad haec accedebat, quod fossam, & hanc quidem profundiore circa muros produxerat, vnde totius exercitus incredibili promptitudine operantis, per dies continuos XV. quod muri fuerat per Totilam disturbatum, reficitur. Romani praeterea, qui circumiecta vrbi incoherent loca in patriam reduces cogebantur, desiderio partim Romam rursum inhabitandi, partim rerum necessarium inopia, cum omnium in vrbe copiam inuenissent, quam Belisarius completis omni commeatum genere nauibus, & in urbem inuectis iam fecerat. Totilas interim his auditis profectus statim cum vniuerso exercitu aduersus Belisarium ad urbem peruenit. nondum enim Belisarius poterat, vt muris reficiendis intentus, praefici raritate, portis seras imponere. Belisarius interim foribus ubique ad portas impositis ferro contectis, clauis iterato imperatori transmisit. Haec Procopius. Quae postea moenia, bello Gothico per Narsen finem inposito, ab eodem Narse addito cemento & calce iis locis, quibus ea Belisarius primo statuerat, commode postea firmata. Anienis pontes a Gothis disiectos restituit, &c, A condita autem vrbe vsque ad Belisarij tempora, semper vrbs ampliorem murorum ambitum, nouo adiecto pomerio adquisiuit, nec vnquam muri restituti sunt, quin vel superioribus ampliores, vel saltem aequales redderentur. In ea vero murorum quae a Belisario facta est restitutione, urbis circuitus ita distor-

tus, & incomptus factus est, vt nunc conspiciamus: nam
et si tot pomerij prolationibus vrbs antea aucta fuerit,
vt ex forma fere circulari & pulcherrima, ad aliam fa-
tis distortam, Martio campo, castro praetorio, & mō-
te Auentino additis, reddita esset; murorum tamen
compago, ambitus, & ordo, semper apposite orna-
que extructa fuerunt. Quum autem tertia eius muro-
rum pars hinc inde a Totila euersa fuisset, vt superius
ex Procopio accepimus, atque discedentibus Gothi-
a Belisario recepta vrbs fuisset, ipse eam murorum dis- 10
iectorum a Gothiis partem restituere aggressus est. In
qua restitutione, antiquae murorum concinnitatis &
elegantiae, veterisque pomerij rationem habere non
potuit ob temporis celeritatem: Totilam enim de-
nuo cum ingenti exercitu ad urbem venientem vere-
batur. Quare inter ipsam murorum instaurationem
modo maiorem, modo minorem orbem, quam anti-
quus fuerat, prout occasio aliqua antiqua aedificia
amplectendi se se offerebat, fecit. Intra eos enim vrbs
murostumultuario opere a se excitatos, palatia, metas, 20
amphitheatra, aquarum castella, aquae ductus, & alia
pleraque publica antiqua aedificia, non longe ab anti-
quo pomerio, intus extraque existentia, quo celerius
muros perficeret, inclusit, antiquumque pomerij or-
dinem necessitate belli coactus turbauit, quod nunc
adhuc extra portas Populi, Maiorem, S. Sebastiani, &
S. Paulli videri potest, ex quibus porta Maior olim
erat aqueductus forma, S. Sebastiani vero aquae ca-
stellum. Ita quoque amphitheatrum castrense prope
S. Crucem in Hierusalem, sepulchrum C. Cestij pyra- 30
midis specie, aliquot aquae ductuum formae, & alia
similia visuntur murorum compagini insita. Ita vt no-

ster murorū vr̄bis ambitus, aliquot locis antiquo maior, aliquot vero minor, aliquot autē antiquis adhuc fundamentis situs credi possit. Quam sententiam cōfirmant variae atque diuersae murorū species, quibus conditi sunt: alicubi enim opere reticulato, alicubi lapidibus quadratis, alibi lateritia strue, alibi muro arcuato, alibi alia ratione fabricati videntur. Omnino autem hunc murorum vr̄bis circuitum paulo minore eo esse existimo, qui ante Belisarij tempora fuit, &
 10 praesertim a muro castrī praetorij ad Tiberim vsque versus portam Ostiensem

Post Belisarij & Narsis tempora, murorū vr̄bis circuitum motum non fuisse creditur, & si saepissime a variis pontificibus Romanis, aut vetustate, aut barbarorum vi disiectum renouatum fuisse constat. Inter quos Gregorius secundus, & Hadrianus primus ambo Romani, pontifices maximi, magnam vr̄bis murorū, propugnaculorum, & portarum partem refecerunt, ut auctor est Anastasius Bibliothecarius in eius vitis.
 20 Leo vero III. patria item Romanus XV. nouas turres vr̄bis muris adiecit, ex quibus vna adhuc sub Ianiculo ad Tiberis ripam erecta in murorum vr̄bis fine conspicitur, e regione cuius sub Auentino alteram quoque erexerat, quae vetustate delapsa est. quibus Saracenorum, aliorumque piratarum & praedonum, per Tiberim subeūtiūm vis arceri posset. Eam quoque vr̄bis partem, vbi in colle Vaticano sita est basilica principis apostolorum Petri, muro veteri, qui circa Hadriani molem & S. Spiritus Xenodochium tantū protendebatur, producto, vr̄bis moenibus inclusit, vr̄beque Leoninianam de suo nomine appellauit: quam
 30 Corsis a Saracenis patriis sedibus pulsīs habitandam

tradidit. Eam autem ideo muro cinxit, vt Sarracenorū incursiones, qui eo tempore Italiam omnem vexabāt, euitaret, qui basilicam ipsam, eo interregno, quod ante eius creationem fuerat, captam, omnibus ornainētis spoliauerant. Vrbanus V. Nicolaus V. & Alexander VI. Romani pontifices, vrbis Leoninianae, quam nunc Burgum vocamus, muros vetustate dilabentes restituerunt, vt eorum insignia iis affixa testātur. Primus Romanorū pontificum Bonifacius IX. pont. max. Hadriani molem muniuit, atque ea pro arce ad 10 pontificum custodiam vsus est. Quam Alexander VI. additis latioribus muris, & propugnaculis, fossaque & aggeribus tutiorem reddidit. Nouissime Paullus Papa III. additis amplioribus propugnaculis, prope inexpugnabilem fecit. Qua ratione autem, vel forma fuerint veteres vrbis muri circa molem Hadriani, inferius quum de portis Triumphali & Aurelia loquar, quae iis locis erant, disseram. Porro post Leonem papam III. variis temporibus vrbis muros hinc inde vetustate dilabentes, refici curarunt Martinus V. Nico- 20 laus V. Fius II. Paullus II. Xystus IIII. Alexander VI. & plerique alij Romani pontifices. Nouum murorū vrbis ambitum, & quidem sumptuosissimum aetate nostra aliquot locis, sed praecipue prope Auentinum montem, & S. Spiritus aedem inchoauit Paullus papa III. Farnesius Romanus, ingentis animi & spiritus pōtifex, verum cum vix inchoatum imperfectū reliquit. Nouissime Paullus IIII. pont. max. additis per totam vrbem terreis propugnaculis, & aggeribus, vrbem proximo bello muniuit

Vrbis moenia aetate nostra vix XIII. millibus passuum complectuntur. Turres habent vel integras, vel 30

femifraſtas CCCLXVII. portas XX. ex quibus XIII. ſunt vr̄bis Romae. VII. Vrbis Leonianae, quae noſtro tempore Burgus S. Petri appellatur, pontificum Romanorum perpetua ſede, & toto orbe auguſtiſſima, atque celebratiſſima principis Apoſtolorum Petri baſilica clarus. Atque haecenus de vr̄bis pomerio

*Brevis epi'ogus omnium, quae de Vrbis
pomerio diſta ſunt*

- 10 Vrbis Romae fundamenta auſpicato a Romulo iacta ſunt Parilibus, ante diē XI. Kal. Maij ſextae olympiadis anno tertio. Ex quo tempore, hoc die, qui eſt Kal. Iuli. anno a partu virginis ∞ DLVIII. agitur annus vr̄bis conditae ∞ ∞ CCCX. ex proximo XI. Kalend. Maij die inchoatus

Romulus Siluius rex primus vr̄bem quadratam in monte Palatino condidit. Montes Saturnium, poſt Tarpeium, qui & Capitolinus dictus eſt, ac Quirinalem additis praefidiis muniuit, non tamen vr̄bis po-

- 20 merio incluſit

T. Tatius Sabinorum rex, qui Romae cum Romulo regnauit, veteris vr̄bis pomerio Tarpeium montem adiunxit; quem Sabinis quiſecum Romam commigrauerant, habitandum dedit, ipſeque habitauit. Quirinalē quoque addita cuſtodia firmanit

Romulus vero poſt Capitolium vr̄bis pomerio adiunctum, eumque T. Tatio cum Quirinali cōceſſum, Coelium montem Palatio vicinum militum praefidio adpoſito muniuit

- 30 Numa Pompilius Pomponis F. rex ſecūduſ, ſi Dionyſio Halicarnaſſeo credere volumus, Quirinalē collem vr̄bis circuitu incluſit

Tullus Hoſtilius Hoſti F. rex tertiuſ, Alba longa di-

ruta, Albanisque in ciuitatē receptis, montē Coelium, quem pomerio addidit, colendum assignauit. Quem montem pomerio inclusisse Ancum Marcium regem, Strabo; vel L. Tarquinium Priscum Tacitus produnt

Ancus Marcius Numae filius rex quartus, Politorio Latinorum vrbe excisa, Latinisque in ciuitatem adscitis, montem Auentinum habitandū concessit, quē tamen tanquam ominosum vrbis pomerio non inclusit

Idem rex fossas circum urbē fecit, quae Quiritium appellatae sunt; Ianiculum, quem facto super Tiberim ponte Sublicio, muro cinxerat, vrbi addidit

L. Tarquinius Damarati filius Priscus rex quintus, vrbis muros ruderibus vilibusque structuris ad eam diem aedificatos, primus coepit saxis magnis Albano, Tiburtino, & Praenestino ad regulam formatis extruere, quos Ser. Tullius rex perfecit

Ser. Tullius Ser. F. rex sextus Esquilias, Quirinalem, & Viminalē montes vrbis pomerio adiunxit, Romam aggere, fossis, & muro lapideo circumdedit

L. Tarquinius L. F. Superbus rex VII. immenso ab oriente aggere addito, Romam tutiorem fecit.

L. Cornelius L. F. P. N. Sulla Felix dictator primus post reges vrbis pomeriū protulit

C. Iulius C. F. C. N. Caesar dictator } vrbis ambitum
Imp. Caesar diui F. C. N. August. } adauxerunt

Ti. Iulius diui Augusti filius, diui nepos, Caesar Augustus castra praetoria vrbis muris inter portas Viminalē, & Gabiufam, alias Tiburtinam adiunxit

Ti. Claudius Drusi F. Caesar Augustus Germanicus Auentinum montem vrbis pomerio inclusit

Nero Claudius Caesar Augustus Germ. } Urbis po-
Imp. Caesar Nerua Traianus Augustus } merium
protulere

Imp. Caesar L. Domitius Aurelianus Augustus murorum vrbis ambitum, Cāpo Martio incluso ampliavit

Imp. Caesar Fl. Cōstantinus Maximus Augustus, castro praetorio exciso, vrbis ambitum ampliorem fecit

Imp. Caesares Flavi Arcadius & Honorius Augusti, muros vrbis vetustate dilabentes restituerunt

S. P. Q. R. vrbis moenia temporū iniuria collabētia ex auctoritate regis Italiae Theoderici Amali refecit

10 Fl. Belisarius patricius V. C. sub imp. Iustiniano Augusto, tertiam murorum vrbis partem, bello Gothico a Totila rege disiectam, refecit

Fl. Narses V. C. vrbis moenia vetustate & ruinis quassata, sub Iustiniano, & Iustino iuniore Augustis quorū in Italia exactis Gothis praefectus fuit, firmavit

Gregorius II } Pontifices maximi, muros vrbis tem-
Hadrianus I. } poris diuturnitate consumptos, addi-
tis turribus restituerunt

Leo papa IIII. moenia vrbis refecit, XV. turres addidit, Vaticanum montem, in quo sita est basilica principis Apostolorum, aucto murorum ambitu cinxit.
20 Quos postea temporis iniuria conlabentes variis temporibus sua impensa restituerunt

Vrbanus V. & } Pontifices maximi
Nicolaus V. }

Martinus V }
Nicolaus V }
Pius II. } Pontifices maximi vrbis moenia hinc
Paullus II. } inde conlabentia restituerunt

Xystus IIII. }
30 Alexāder VI. }

Paullus III. pontifex maximus novum murorū vrbis ambitum inchoavit, quem imperfectum reliquit.

Nouissime Paullus papa IIII. additis tota vrbe aggeribus, terreisque propugnaculis Romam muniuit

Bonifacius IX. pontifex maximus primus mole Hadriani munita, Romanorum pontificum ditionem stabiluit. Quam postea

Alexander VI. pōtifex maximus additis fossa, aggeribus, latioribusque propugnaculis tutiorē fecit. Postremo proximo anno Paullus IIII. pōt. maximus additis amplioribus propugnaculis tutissimam reddidit

*De portis & Viis Romanis. Et primo de
portis Urbis Romulæ*

10

Vrbem (inquit Plinius libro III. cap. V.) *treis portas habentem Romulus reliquit, aut (Ut plurimas tradentibus credamus) quattuor.* Qui tamen earum nec locum, nec nomina ponit; quae ego ex Varrone, Sex. Pompeio, & aliis antiquis scriptoribus, coniecturisque aliquot explicare conabor. Primam igitur fuisse existimo portā Mucionis dictam; de qua sic Varro libro IIII. mentionem facit: *Praeterea intra muros video portas dici; in Palatio Mucionis, a mugitu, quod ea pecus in Bucinatium antiquū oppidum exigebant.* Hanc etiam fuisse crediderim, quā Verrius Flaccus Trigoniam dixit, a tribus angulis cognominatam. Quam in vrbe Romuli versus arcum Titi Caesaris fuisse, ex loco Dionysij liquet, & ex aliarum descriptione manifestum erit. Dionysius enim lib. II: *Ioni quidem Statori Romulus templū dedicauit, apud portam Mucionis vocatam, qua in Palatium ex sacra via iur. &c.* Altera Palatij porta fuit nomine Romanula, de qua sic Varro: *Alteram Romanulam, quae est dicta ab Roma, quae habet gradus in naualia ad Volupiae sacellum.* Et a Sex. Pompeio Romana appellatur: Ro- 20 30

manam (inquit) portam vulgus appellat, ubi ex epistyllo defluit aqua; qui locus ab antiquis appellari solitus est statuæ Cinciae, quod in eo fuit sepulchrum eius familiae. Sed porta Romana instituta est a Romulo in infimo cliuo Victoriae, qui locus gradibus in quadraturam formatus est; appellata autem Romana a Sabinis praecipue, quod ea proximus aditus erat Romam. Hanc autem ex hoc loco ea urbis parte

- 10
10
20
30
- curate consideranda sunt, quibus etiam magis credendum est; qui hanc portam, (si modo ea est, quam Sex. Pópeius Romanam vocat) gradus in naualia habuisse scribunt; quae Tiberim versus, & non amphitheatrū erant. Atque eam alio loco, prope Velabrum fuisse affirmat Varro iis verbis: *Hoc sacrificium fit in Velabro, qua in nouam viam exitur, ut aiunt quidam, ad sepulchrū Accae: qui locus extra urbem antiquam fuit, non longe a porta Romanula, de qua in priore libro dixi.* Hoc autē peritis antiquariis discutiendum relinquo, satis mihi sit, controuersias scriptorum annotasse. Tertia porro Palatij porta forum versus Ianualis appellata fuit. De qua sic Varro: *Tertia est Ianualis dicta ab Iano: & idcirco ibi positum Iani signum, & eius institutum a Numa Pompilio, ut scribit in annalibus L. Piso, ut sit clausa semper, nisi quum bellum sit. Nusquam enim traditum est memoriae fuisse apertam: & post T. Manlio cos. bello Carthaginiensi confecto, & eodem anno apertam.* Haec Varro. Quam quidem caerimoniam prius in urbis porta obseruata fuisse arbitror, post ampliato pomerio, portaque loco mota, id institutum fuit, ut in portis templi Iani, quod vicinum huic portae erat, obseruaretur. Hoc autē manifeste ex nummis aereis Neronis, Di one, &

Procopio colligitur. Haec autem porta in foro Romano erat, appellaturque a Liuiio libro primo, porta vetus Palatij, iis verbis: *Vt Hostius cecidit, confestim Romana inclinatur acies* (erant autem in foro) *susaeque est ad veterem portam Palatij.* &c. Quo nomine etiam in Fastis ab Ouidio appellatur. De hac loqui puto Macrobius in libris Saturnalium, quum ait: *Quum bello Sabinorum, quod virginum raptatum gratia commissum est, Romani portam quae sub radicibus collis Viminalis erat, claudere festinarent, quia in ipsam hostes iruebant, postquam est clausa, mox sponte patefacta est. Quumque iterum, ac tertio idem contigisset, armati plurimi pro limine, quia claudere nequibant, custodes steterunt; quumque ex altera parte acerrimo proelio certaretur, subito fama pertulit, suos a Tatio nostros, quam ob causam Romani qui tuebantur, territi profugerunt. Quumque Sabini per portam patentem irrupturi essent, fertur ex Iani aede per hanc portam magnam vim torretium undis scatentibus erupisse, multasque perduellium ceteruas, aut exustas feruenti aqua, aut deuoratas rapida voragine deperiisse. Ea re placitum va belli tempore, veluti ad vrbis auxilium profecto deo, fores referarentur.* Piso etiam in annalibus memoriae prodidit, Ianualem dictam ab Iano, & ideo ibi positum Iani signum, & ius institutum a Numa Pompilio, ut esset semper clausa, nisi quum bellum foret. &c. Quod autem sub Viminalis collis radicibus fuisse scribit, non intelligo: magis Varro ni assentior, qui eam Palatij portam, prodit, non Viminalis.

Has autem treis portas fuisse ex Varrone ipso liquet, quae primis muris vrbis Romuli fuerunt, ab eodem institutae. Qui numerus in vrbe adhuc parua publico vsui satisfacere posse videbatur. Portas Pandanam,

Mugionam, & Carmentalem a primo Romuli muro-
rū ambitu, ex Varronis sententia exclusi. Sabinis au-
tem cum eorum rege T. Tatius in ciuitatem a Romulo
adscitis, quum aucto pomerio, Capitolium vrbi in-
clusum fuisset, quartam demum sub Romulo portam
vrbi additam fuisse constat; quae Carmentalis nuncu-
pata fuit: atque hac ratione tolli poterit contradictio
inter eos auctores, qui a Plinio citantur de vrbis Ro-
muli portis, quū alij de primo, alij de posteriore Ro-
muli pomerio loquantur. Carmentalis autem porta
ab Euandri matre Carmenta nominata, sub Capitolio
sitā fuit, inter saxum Tarpeium, & Tiberim, versus cir-
cum Flaminium. Quod his verbis declarat Liuius lib.
XXVII. *Ab aede Apollinis boues foeminae duae albae,
porta Carmentalis in urbem ductae. post eas duo signa cu-
presseae Iunonis reginae portabantur. A porta Iugurio vico
in forum venire. &c.* Iugarius autem vicus ea Capitolij
parte erat. De ea Virgilius

- Et carmentalem Romano nomine portam. Plutarc. in
vita Camilli. Ad Carmentalem (inquit) portam Pontius
contendit, vt quid ageretur per silentium specularetur, nam
huic maxime directo Capitolium incumbit. Et Solinus: Pars
infima Capitolini montis habitaculum Carmentis fuit, vbi
& Carmentale sanum nunc est, a quo Carmentalis portae
nomen est. Eadem ratione Sex. Pompeius, qui templū
aliud Iani fuisse extra portam Carmentalem prodit.
Haec postea (vt inquit idē Sex. Pomp.) Scelerata por-
ta dicta est, quod per eam sex & trecenti Fabii, cum
clientium millibus quinque egressi, aduersus Etrus-
cos ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti.*
- 30 Vnde Ouidius in Fastis

Carmentis portae dextro est via proxima Iano

*Ire per hanc noli, quisquis es, omen habet
Illa fama refert, Fabios exisse trecentos*

Porta vacat culpa, sed tamen omen habet &c.

Haec ab aliis Tarpeia, & Veientina solet appellari. Atque haec de portis vrbis, quam Romulus decedens reliquit

De reliquis Vrbis Romae portis

Temporis ratio exigere videbatur, ut expleto de portis vrbis Romuli sermone, de reliquis deinceps ¹⁰ verba facerem; quae singillatim post eum diuersis temporibus, singuloque pomerij auctu adiectae sunt, perinde ac feci de iis qui pomerium protulerunt, usque ad nouissima tempora. Quod quum ob rei difficultatem, atque ignorance, me omnino facere posse diffiderem, commodissimum mihi, lectoribusque fore existimaui, si de portis quae nunc in vrbis moenibus sunt, primo dislicerem, & postea ad antiquiores deuenirem. Quum quod ante millesimum annum iisdem in locis fuerint, tum etiam quod iis quae mo- ¹⁰ do supersunt portis cognitae, facilius in veterum, vetustissimarumque vrbis portarum notitiam deuenire poterimus. Quae & si iisdem in locis, quibus antiquissimae primo, mox recentiores portae fuerunt, non sint; iisdem tamen viis incumbunt, atque non multum ab antiquo situ distant, rectaeque ea deducunt, quo & antiquae portae. Procopius itaque Caesariensis libro primo de bello Gothico, quae ante mille annos scripsit, XIII. portas suo tempore urbem Romam habuisse iis verbis docet: *Habet autem circumiectus vrbis murus* ³⁰ *portas. XIII. portulasque alias quasdam, unde & Gothi quum minime possent cum vniuerso exercitu longiorem mae-*

nium ambitum circumplecti, senis positis castris portarum interscapedines infestabant. Quae omnes praeter unam tantum Aureliam, quae urbi Leonianae inclusa est, adhuc iisdem fere nominibus supersunt. De quibus verba facturus, aliorum scriptorum exemplo, a porta Flumentana Tiberi vicina, atque ea parte in ordine prima, initium sumam

De porta Flumentana, alias Flaminia

- 10 Prima post Tiberim in ordine portarum urbis est porta antiquitus Flumentana, postea Flaminia, nunc Populi dicta. Cuius sic meminit Sex. Pompeius: *Flumentana* (inquit) *porta, Romae appellata, quod Tiberis partem ea fluxisse affirmat*, Haec antiquitus non eo loco erat, quo nostra aetate est porta Populi, alioqui Martius campus intra pomerium fuisset clusus, quod dicere absurdum est. Erat igitur ad Tiberis ripam, circa loca ubi nunc sunt aedes Farnesiorum, vel haud longe a campo Florae, ad Tiberis ripam, e regione murorum, quos Ancus rex in Ianiculo erexerat. Vnde Liuius:
- 20 *Tiberis* (inquit) *in festiore quam prius impetu illatus Urbi, duos pontes, aedificia multa, maxime circa portam Flumentanam euerit*. Extra quam portam lucum Petilinum fuisse testatur idem, iis verbis: *Ita praedicta die in Petilinum lucum, extra portam Flumentanam, unde conspectus in Capitolium non esset, concilium populi indictum*. Hanc autem eo loco ubi nunc est, translulisse credo Aurelianium, quando ea parte urbis moenia propagauit, quae postea a via Flaminia nomen obtinuit. De ea Procopius sic scribit: *Inter portam namque Flaminiam & praenestinae cis Tiberim, castra una locauerant*. Et alibi: *Belisarius praenestinae portam Bessae tradiderat custodien-*
- 30

dam, Flaminiae Constantianum praefecerat, quam tamen prius impositis foribus, & ingentium lapidum mole inaedificata, ita obstruxerat, ut vix vlllo molimine aperiri perquepiam posset, veritus maxime ne ex tam propinquis hostium castris, ea insidiae fierent, ceteras portas peditum ducebibus custodiendas permisit. Et non longe post: Nec portam quidē Flaminiam Gothi tentarunt, ut loco praecipiti sitam, atque adeo ut adiri non facile queat. Haec porta nunc viae Flaminiae, a qua (ut dixi) nomen obtinuit, imposita est

De Viis Romanis extra Urbem

Maximam priscis temporibus senatus diligentiam in faciendis, sarcicendisque viis tam intra, quam extra urbem fuisse constat. Nulla enim gens vnquam fuit, quae publicae ciuium commoditatis, vrbisque ornamēti studiosior extiterit, quam Romana. Hinc tot viae, templa, aedes, delubra, circi, theatra, amphitheatra, fora, basilicae, aquae, pontes, thermae, lacus, balinea, pistrina, & alia sine numero publica aedificia. Optimis enim reipublicae temporibus, quibus maximus paupertati, parsimoniaeque honos extitit, veteres illi Romani, non priuatae rei augendae, sed publico decori, ciuiumque commodis mirum in modum studuere. Quare inter cetera praeclari exempli gesta, rei-que publicae vtilissima ab eis excogitata, fuit viarum tota Italia stratarum magnificentia; quarum potissimum rationem semper habuere. Vnde merito Dionysius tria in Romanis fabricis admirabatur; aquae ductus, vias, & cloacas. Quibus vel faciendis, vel sarcicendis nobilissimos primariosque ciues praeposuerunt. Porro autem viarum curandarum munus primo censoribus a senatu commissum fuit. Deinde quum censoribus aliis rebus pro officio occupati, huic muneri so-

licite vacare nequirent; ex S. C. magistratus alius speciatim ob eā causam creatus est! Ij quattuor viri viarum curandarum vocabantur. Postremo crescēte viarum numero, quum hi non sufficerent, singulis, vel duabus, aut tribus, pluribusque viis restituendis fariendisque, prout tēporis necessitas exigebat, singuli ciues praepositi fuerunt, qui curatores earum viarum appellabantur. Quorum magistratus, quum prius incertus esset, nec nili ad tempus crearentur, tandem eū

- 10 ordinarium fecit Caesar Augustus. Quae omnia antiquis monumentis ita fuisse disseram. Vias igitur. Sp. Postumio Albino Paullulo, & Q. Mucio Scaeuula cos. anno vrbis DXXC. Q. Fuluium Flaccum, & A. Postumium Albinus censores sternendas, silice in vrbe, glareā extra urbem substruendas, marginandasque primos omnium locauisse auctor est T. Liuius libro XLI. Postea autem, tam extra quam intra urbem, silice stratas fuisse, earū quae adhuc tota Italia supersunt vestigia indicāt. De quibus Procopius libro primo belli Gothici, loquens, de via Appia, ita disserit :

- 20 *Appius siquidem ex alia & lōgīnqua tunc regione (vt reor) excisos lapides, & hos quidem siliceos, & suapte natura durissimos, in hanc viam vehendos curauit. Quos complanatos, & leues postea redditos, quadratosque circuncidendo factos inuicem collocauit, metalli nihil, vel rei alterius interfereundo. Sant autem ita connexi, & inter se tam valide condensati, vt speciem prae se ferant visentibus, non compositos esse, sed natura sic editos; & quamuis diuturno hi tempore atterantur, plaustrisque frequentibus, & quibusuis*
 30 *animantibus continenter peruij sint; sūo tamen ex nexu ne parumper quidem discedunt, vel comminuti franguntur, nec sui quicquam amittunt nitoris, &cet. Ad cuius postea formam, iisdem lapidibus siliceis ceterae quo-*

que viae stratae fuerunt. Quidam porro referunt duos se montes in Campania vidisse: ex quibus saxa illa coloris duritieiue ferreae excindi essent solita, alterum prope Sueffam, alterum ad mare inter Puteolos & Neapolim: qui silices lat. sunt quaque versus ternos, quaternos, & aliquando quinos pedes. Veteres autem vias, C. Gracchum certis regionibus direxisse, & passim lapide strauisse, partimque muniuisse, aggeribus iniqua adaequando, & quantum valles torretesque abrúpebant, pontibus aequali altitudine coniungendo, tradit Plutarchus. Qui Gracchus dimenso quoque viarú spacio, singulis interuallis columnas lapideas signú milliariorú praefeceretes, cōstituit. Hinc origo manauit pro tertio, vel quarto milliario, tertio vel quarto ab vrbe lapide dicendi. Pomponius Tit. II. de origine iuris; post creationem duorum praetorú urbani videlicet & peregrini: *Constituti sunt* (inquit) *eodem tēpore & quattuor viri, qui curā viarum agerent. Quorú in antiquis inscriptionibus frequens mentio est ita*

C N . D O M I T I O . S E X . F

A F R O . T I T I O . M A R C E L L O

C V R I N O . L V C A N O

C O S . P R O . C O S . P R O V I N C I A E . A F R I C A E

L E G A T O . E I V S D E M . P R O V I N C I A E T . V I

F R A T R I S . S V I . S E P T E M V I R O . E P V L O N V M

P R A E T O R I . L E G A T O . P R O V I N C I A E . A F R

I M P . C A E S A R . A V G . P R A E F . A V X I L I O R V M . O M N I V M

A D V E R S V S . G E R M A N O S . D O N A T O . A B

I M P . V E S P A S I A N O . A V G . E T . T . C A E S . A V G . F . C O R O N I S

M V R A L I . V A L L A R I . A V R E I S . H A S T I S . P V R I S . I I I .

V E X I L L I S . I I . A D I E C T O . I N T E R . P A T R I C . P R A E T O R I 30

T R . P L . Q V A E S T . P R O . P R A E T . P R O V I N C I A E . A F R I C

M I L . L E G . V . C L A Y D . I I I . V I R . V I A R . C V R A N D A R V M

P A T R O N O

Item

Item

• • • • •
 PRAED. CER. Q. PROVINC
 CYPRI. PRO. PR.
 TRIB. MIL. LEG. II. AVGVST
 IIII. VIRO. VIAR. CVRAND
 PATRONO. COL
 D. D. P

Item

IMP. CAESAR. I. DIVI
 TRAIANI. PARTHICI
 FIL. DIVI. NERVAE. NEP
 TRAIANO. HADRIANO
 AVG. PONTIF. MAX. TRIB
 POTEST. COS. II. P. P
 IIII. VIR. VIAR.
 Q. TAMVDIVS. Q. F. PALAT
 GRAIVS. VIENNA
 L. AVRELIVS. L. F. OV
 TYRANNVS. INTERAMN
 NAHAR. TI. IVLIVS. TI. F. STEL
 VERECVNDIANVS. BONONIA
 Q. TAMVDIVS. SEX. F. ARRIVS
 REATE. FAC. CVR

CERERI. SACRVM
 L. A. P. . . . . P. A. L. E T
 P. STATIVS. P. F. PAL. AVRELIVS. II. VIR
 CVRATORES
 Q. LARONIVS. Q. F. HOR. QVADRATVS
 L. MEMMIVS. SEX. F. PAL. PETRONIVS
 L. MEMMIVS. L. F. PALAT. GALBIVS
 MENSOR. ITER. HONOR. IN. CVR. FVNCT 10
 III. VIR. VIAR

*Item in antiquo epigramate, quod Romae adhuc extat in hor-
 iss Gentilis Delphini sine principio ita*

DACI CVS. GENTEM. DACORVM. ET
 REGEM. DECEBALVM. BELLO. SVPERAVIT
 SVB. EODEM. DVCE. LEGATVS. PR. PR. AB
 EODEM. DONATO. HASTIS. PVRI. VIII
 VEXILLIS. VIII. CORONIS. MYRALIBVS. II 20
 VALLARIBVS. II. CLASSICIS. II. AVRATIS. II
 LEG. PR. PR. PROVINC. BELGICAE. LEG. I
 MINERVIAE. CANDIDATO. CAESARIS. IN
 PRAETVRA. ET. IN. TRIBVNATV. PLEB
 QVAETORI. PROVINCIAE. ACHAEIAE
 III. VIRO. VIARVM. CVRANDARVM
 HVI C. SENATVS. AVCTORE. IMP
 TRAIANO. AVG. GERMANICO. DA-
 CICO. TRIVMPHALIA. ORNAMENT
 DECREVIT. STATVAMQ. PECVN. PVBLIC 30
 . PONEN. CENSUIT

Item

C. RVSTIVS. C. F. FLAVOS. ITER
L. OCTAVIVS. L. F. VITVLVS
IIII. VIR. D. S. S
VIAM. INTEGENDAM
CVRAVERE

- 1° De curatoribus vero viarū, Cicero epistola prima ad Atticū, meminit: *Thermus* (inquit) *curator est viae Flaminiae; quae quum erit absoluta, sane facile eum Caesari consulem addiderim.* Et Plinius iunior, libro V. epistola ad Pontium: *Recesseram in municipium, quum mihi nuntiātū est Cornutū Tertullū accepisse Aemiliae viae curam. Expressere non possum, quanto sum gaudio affectus, & ipsius & meo nomine.* Quod tamen munus prius nō perpetuum fuisse crediderim, sed temporaneum: quod Trāquillus in Augusti vita cap. XXXVII. ita dicat: *Quoque plures partem administrandae reip. caperent, Augustus nova officia*
- 2° *excogitavit, curam operum publicorum; viarum, & aquarū, alvei Tiberis, ac cloacarum, frumenti populo dividendi, praefecturam Urbis, triumviratum legendi senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescunque opus esset. Ex tantque eiusmodi inscriptiones*

L. FABRICIVS. L. F. CVR. VIAR. FACIENDVM. COBRAVIT.

IDEM. QVE. PROBAVIT

Q. LEPIDVS. M. F. M. LOLLIVS. M. F. COS

EX. S. C. PROBAVERVNT

c ij

item

L. APPVLEIVS
C. F. ANI. NIGER

II. VIR

CVRATOR. VIARVM
STERNENDARVM
PEDVM. DECEM
MILLIA. VIAM
SVA. PECVNIA

FECIT

Item

L. VARRONIO. L. F
PAL. CAPITONI
SCRIBAE. AEDILIC
ACCENSO. VELATO
II. VIRO. QVINQVENN
CVRATORI. VIARVM
PATRONO. COLONIAE
ORDO. REGALIVM
QVORVM. HONORE
CONTENTVS. SVA. PECVN
POSVIT. L. D. D

10

10

Viarum autem quaedam extra urbem, quaedam intra, initium habuerunt, ut Flamina, Praenestina, Laticana, Campana, Appia, & Ardeatina. Reliquae vero omnes ab ipsis portis incipiebant, atque extra urbem protendebantur. Nomina autem a variis casibus sortitae sunt. Aliae enim ab auctoribus: ut Flaminia, Aemiliae duae, Cassia, Clodia, vel Claudia, Annia, Augusta, Quinctia, Iunia, Sempronia, Valeriae duae, Appia, Numicia, tres Traianae, Vitellia, Aurelia, Cornelia,

30

Domitiana, Postumia, Flauia, Pompeia, & Domitia. Aliae ab urbibus ad quas deductae erant, vt Collatina, Numentana, Tiburtina, Gabina, Praenestina: Labicana, Laurentina, Setina, Ardeatina, Ostiensis, Portuenfis, Amerina. Aliae a prouinciis, vt Campana, Aufonia, quae & Latia, vel Latina, Gallicana, & Gallica. Aliae a diuersis euentibus, vt Cimina, Salaria, Asinaria, Triūphalis, Tiberina, Sacra, Noua, Lata, Fornicata, Recta, Alta. Aliarum vero etymologiā ignoro, vt Patinariae, & Laticulensis. Quaedam autem ex iis, tam latae fuerunt, & praesertim Appia, vt plaustra duo ex aduerso inuicem occurrentia caperent: tam longae, vt prouinciarum terminos attingerent. Primum (vt dixi) in vrbe tantum silice sternebantur, extra vero glareae, vt ex Tibullo quoque & Plinio constat; posterioribus vero temporibus omnes silicibus stratae sunt. Viarum autem nomina enumerabo ad rationem portarum, quibus perducuntur. Quod autem interdum inter scriptores, de iis loquētes discrepent, id accidit, quod non vno tempore omnes sint stratae, & vna in alteram saepe exiguo, saepe longiore interuallo incidens, nomen alterius immutat

De Via Flaminia

Via Flaminia, quae a porta Flumentana initium habuit, a C. Flaminio iterum cos. qui apud lacum Trasimenum cum XV. Romanorum millibus, bello Punico secundo ab Hannibale caesus est, ex hostium Gallorum, de quibus triumphauit, manubiis, in censura, quam cū L. Paullo, anno urbis DXXXIII. gessit, strata fuit. Quam tamen Strabo contra Liuij, & Sex. Pompeij ac Cassiodori sententias, ab eius filio stratam fuisse

Scribit iis verbis: *Eodem in consulatu M. Lepidus, & C. Flaminius collegae fuere, victores autē Ligurū strauere, hic quidē*
Flaminiam e Roma per Tusciam, & Vmbriam, vsque Ariminum; alter reliquam porro vsque Bononiā, & ex ea Aquileiam prope alpiū radices, ducto per gyrium circa paludes
opere. L. vero Florus ex Liuiο in epitoma libri ab vrbe
condita XX. huius patrem fuisse scribit, quum ait: C.
Flaminius censor viam Flaminiam munivit, & circum Flaminium extruxit. Et Festus. Flaminius circus, & Flaminia
via a Flaminio cos. dicta sunt, qui interfectus est ab Hannibale ad lacum Trasimenum. Et Cassiodorus: L. Veturio,
& C. Lutatius cos. qui fuit annus vr̄bis DXXXIII. Via Flaminia munita, & circus factus, qui Flaminius appellatur.
 Fieri autē potest, vt a patre inchoata, a filio vero perfecta fuerit, vel partem eius a patre & partē a filio factam. Quod indicare iis verbis videtur lib. XXXIX.
 Liuius. *Liguribus domitis, Flaminius cos. pacem dedit finitimis, & quia a bello quieta vt esset provincia, effecerat, ne in otio milites haberet, viam a Bononia perduxit Arretinū. &c.*
 Huius curatorem Q. Marcium Thermum fuisse, refert Cicero epistola prima ad Atticum. Et Tranquillus in Augusti vita capite XXX. *Quo autem facilius (inquit) vndique vr̄bs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Martialis libro X*
Totaque Flaminia Roma videnda via
 Huius viae adhuc per Vmbriam, & inter Oriculum, & Romam multa vestigia apparent. Crebra eius apud Cornelium Tacitum mentio est, qui Flaminiam viam pōti Miluio impositam etiam scribit. De eadem quoque & vno ex eius curatoribus mentio est in inscriptione hac antiqua Tarraconensi

L. O VINIO. L. F. Q VIR
RVSTICO. CORNELIANO
COS. DES. PRAET. INTER
TRIBVNICIOS. AD LECTO
CV RAT. VIAE. FLAMINIAE
LEG. LEG. VII. MYS. INFERIOR
CV RAT. VIAE. TIBVRTINAE
CV RAT. REIP. RICINENSIS
RVSTICA. O VINIA
CORNELIANA. FILIA
PATRI. PIENTISSIMO

10

- In hac via plurima cernuntur sepulchra, quae vetu-
state consumpta vix cognosci possunt. Hac via ad no-
num lapidem fuit, villa Caesarum, quae ad Gallinas di-
cebatur, ut auctor est Plinius; qui eius nominis ratio-
nem reddens, sic ait: *Gallinam conspicui candoris sedenti*
20 *Liniae Drusillae aquila ex alto abiecit in gremium inlaesam,*
intrepideque miranti accessit miraculum, quoniam teneret
rostro laureum ramum onustum suis baccis. cōseruari alitem,
et sobolem iussere haruspices, ramumque eum feri, ac rite cu-
stodiri; quodque factum est in villa Caesarum fluuio Tiberi
imposita, iuxta nonum lapidem Flaminia via, quae ob id vo-
catur ad Gallinas. Et Tranquillus capite primo in Gal-
ba: Progenies Caesarum in Nerone defecit. quod suuram cō-
pluribus quidem signis, sed duobus euidentissimis apparuit.
30 *Liniae olim post Augusti statim nuptias Veientanum suum*
reuidenti, praeternolans aquila gallinam albam ramulum
lauri rostro tenentem, ita ut rapuerat, demisit in gremium,
quumque nutrir alitem, pangi ramulum placuisset, tanta pul-

lorum soboles prouenit, ut hodie quoque ea Villa ad Gallinas
 Vocetur: tale vero lauretum, ut triumphaturi Caesares, inde
 laureas deterperent. fuitque mos triumphantibus, alias confe-
 fsum eodem loco pargere, & obseruatum est, sub cuiusque obi-
 tum arborem ab ipso institutam elanguisse. Ergo nouissimo
 Neronis anno, & sterna omnis exaruit radicius, & quicquid
 ibi gallinarum erat interit. In eadem via erant Clitellae,
 de quibus Sex. Pompeius: Clitellae (inquit) non tantum
 hae quibus sarcinae colligatae mulis portantur, dicuntur, sed
 etiam locus Romae propter similitudinem, & in Via Flami- 10
 nia loca quaedam deuexa & acclinia. Via Flaminia quo-
 que locus erat Saxa rubra appellatus; de quo mentio
 est apud Cornelium Tacitum. In hac via fuit sepul-
 chrum pantomimi Paridis Aegyptij Neronis liberti,
 de quo Martialis libro XI

Quisquis Flaminiam teris Viator

Noli nobile praeterire marmor

Item Glaucia liberti Melioris, de quo idem Martia-
 lis lib. VI

Hoc sub marmore Glaucias humatus

20

Iuncto Flaminiae iacet sepulchro

Et de eodem Statius II. Siluarum

. . . Plebs cuncta nefas & praecia fletunt

Agmina Flaminio, quae limite Muluius agger

Transuehit.

Fit quoque eius viae mentio in
 libello Velij Fidij Iubentij. Nostra aetate paulo extra
 urbis moenia via Flaminia Iulius III. pontifex maxi-
 mus, mirabili in primis atque sumptuosissimo opere
 villam Iuliam exaedificauit, de qua alio loco differam.
 Inchoabat via Flaminia ab vrbe porta Flumentana, 30
 inde, ut inquit Antoninus, hac ratione Ariminum vs-
 que pertinebat

Ab vrbe
Rostratam villam, hinc
Vitriculum, deinde

Narniam, post
Interamnam
Spoletium
Forum Flaminij
Heluillum

Callem
Forum Semproni
Fanum Fortunae
Pisaurum, & postremo
Arimini desinebat

10

De Via Aemilia Lepidi.

Duae viae Aemiliae fuerunt, altera Lepidi, de qua nunc sermo est, altera Scauri, de qua paulo post scribam. Hanc strauit M. Aimilius M.F. Lepidus, qui pontifex maximus, iterum consul, censor, & princeps senatus sexies lectus fuit, in primo consulatu, quem cum C. Flaminio, eius qui ad Trasimenum cecidit filio, anno urbis DLXVII. gessit. De hac Strabo: Eodem in con-

- 20 *sulatu M. Lepidus, & C. Flaminius collegae fuere, victores autem Ligurum strauere hic quidem Flaminiam e Roma per Tusciam & Umbriam usque Ariminum, alter reliquam porro usque Bononiam, & ex ea Aquileiam, prope alpium radices, ducto per gyrum circa paludes opere. Liuius quoque libr. XXXIX. commemorat M. Aimilium consulem subactis eisdem Liguribus viam a Placentia productam Flaminiae commisisse, iis verbis: Cos. Aimilius pacatis Liguribus, in agrum*
- 30 *Gallicum exercitum duxit, viamque ab Placentia ut Flaminiae committeret, Ariminum perduxit. &c. Quibus verbis liquet Aemiliam viam initium habuisse ab Arimino, Ariminum enim usque Flaminia pertinebat: hincque ducto in gyrum opere, circa radices alpium,*

hac ratione Aquileiam vsque perductam esse, vt ex
Antonini Pij imp. itinerario liquet

Ab Arimino

Caesenam, deinde

Forum Liui, post

Fauentiam, post

Forum Corneli

Clacerinam

Bononiam

Mutinam

Regium

Tannetum

Parmam

Fidentiolam

Placentiam

Laudem

Mediolanum

Bergomum

Brixiam

Syrmionem

Veronam

Vicentiam

Patauium

Altinum

Concordiã, & postremo

Aquileiac desinebat

10

Martialis libro III. alloquens librum suum de hac via
sic scribit

20

Romam vade liber, si veneris vnde, requirer

Aemiliae dicas de regione viae

Si quibus in terris, qua sumus in vrbe rogabit

Corneli referas me licet esse foro

Idem de eadem via libro VI. & Plinius libro primo,
agens de portentis agri Mutinensis: qui in eadẽ quo-
que Fauentiam positam fuisse, significat libro XIX. &
Plinius Iunior in epistola ad Pontium. *Mihi nuntiatum*
est Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae curam. Ab
hac via ea Galliae togatae regio, Aemilia appellata est, 30
sicut etiam Flaminia ab alia via

*Dee alijs viis incidentibus in Flaminiam
& primo de Via Cassia*

Cassiam viam a Cassio, qui eam strauit, dictam fuisse auctor est Sex. Pompeius. De qua Cicero Philippica XII. *Tres viae sunt ad Mutinam, a superomari Flaminia, ab infero Aurelia, media Cassia.* Haec a Flaminia extra pôtē Miluium diuisa Sutrium, Vetrallam, Viterbiumque, & Vulsinios mittebat, cuius rudera quaedam inter ipsa oppida adhuc extant. Huius, & aliquot aliarum viarum mentio est in hac antiqua Auximate inscriptione

C. O P P I O . C . F . V E L
S A B I N O . I V L I O . N E P O T I
M . V I B I O . S O L L E M N I . S E V E R O
C O S

ADLECTO. A. SACRATISSIMO. IMP.
HADRIANO. AVGVSTO
29 INTER. TRIBVNICIOS. PR. PEREGR
CANDIDATO. AVG.
LEGATO. PROV. BAETHICAE. CVR. VIAR
CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE
CIMINAE. TRIVM. TRAIANARVM
ET. AMERINAE. LEG. LEGION. XI
CL. P. F. L E G. A V G . P R . P R .
P R O V I N C I A E . L V S I T A N I A E
P R O . C O S . P R O V . B A E T H I C A E
P A T R O N O . C O L
30 L E O N A S . L I B . A D C E N S V S . P A T R O N I
E T . I N . D E D I C . S T A T V A E
C O L O N I S . C E N A M . D E D I T

De Via Claudia, vel Claudia

Et haec in Flaminiam incidebat, vt iis versibus testatur Ouidius libro primo de Ponto

Nec quos pomiferis positos in collibus hortos

Spektat Flaminiae Claudia iuncta viae

Eius quoque mentio est in supra relata Auximate inscriptione, in qua Clodia appellatur. Inchoabat a Roma atque Lucam vsque hac ratione, vt ex Antonini Pij itinerario didici, perducebatur

Roma

10

Baccanas, deinde

Sutrium

Forum Cassi

Vulsinios

Clusium

Ad statuas

Arretium

Ad fines siue Casas Caesarianas

Florentiam

Pistorium, & postremo

20

Lucam

De Via Annia

Hanc quoque vel Faminiae coniunctam, vel ab ea incepisse testatur ordo, quo hae viae referuntur in inscriptione Auximate iam posita, videlicet, *Curator Viarum Clodiae, Anniae, Cassiae, Ciminae, trium Traianarum & Amerinae*. Nam hac parte has omnes vias fuisse, praeter Traianas, constat. Idem quoque sequenti antiqua marmorea inscriptione confirmatur, quae nunc in horto ecclesiae cathedralis urbis Castellanae in Faliscis adhuc extat, non longe eo transata

30

H O N O R I

IMP. CAESARIS. DIVI. F
 AVGVSTI. PONT. MAXIM
 PATR. PATRIAE. ET. MVNICIP
 MAGISTRI. AVGVSTALES
 C. EGNATIVS. M. L. GLYCO
 C. EGNATIVS. C. L. MVSICVS
 C. IVLIVS. CAESAR. LISOCHRYSVS
 Q. FLORINIVS. Q. L. PRINCEPS
 VIAM. AVGVSTAM. AB. VIA
 ANNIA. EXTRA. PORTAM. AD
 CERERIS. SILICES. STERNENDAM
 CVRARVNT. PECVNIA. SVA
 PRO. LVDIS

De Via Augusta

Hanc in Faliscis fuisse, non procul a Flaminia, & in
 Anniam incidisse testatur superior inscriptio, de qua
 nihil praeterea compertum habeo

De Via Cimina

Haec Cassiae & Flaminiae propinqua fuit, colles, lacusque Ciminos, haud procul a Viterbio sitos petens, a quibus & nomen accepit. Virgilius: *Cimini cum monte lacus, camposque Velinos*. Siluae Ciminae meminit libro IX. ab vrbe condita Liuius. De ea quoque mentio est in Auximate inscriptione

De Via Amerina

Amerinam viam cuius Auximas inscriptio meminit, iis subiecti, quod ex via Flaminia discedens, Ameriam ducat.

Viam demum Semproniam a Flaminia oriri Fulginei in Vinbria, & vsque ad Forum Sempronij protendi, a quo nomen accepit, quidam scribunt. De Postumia mentionem facit iis verbis Tacitus: *sistere tertiam legionem in ipso viae Postumiae aggere iubet.* &c. haec autem in Gallia togata fuit, non procul a Bebrico, vicino Veronensium, Hostilia, & Cremona, quam hic adposui, quod versus Flaminiam, & Aemiliam strata esset 10

De porta, & via Collatina

Post Flumentanam portam, proximo loco est Collatina colli hortulorum imposita, de qua Sex. Pompeius: *Collatia oppidum fuit prope Romam, eo quod opes aliarum ciuitatum ibi fuerint collatae. a qua porta Romae Collatina dicta est.* Lilius quoque lib. primo: *Collatia & quicquid circa Collatiam agri erat, Sabinis a rege Tarquinio ademptum.* &c. Seruat quoque aetas nostra morem appellandi in Collatia, quicquid e regione eius portae habet ager Romanus. Haec antiquitus moenibus a Collina porta versus Tiberim ampliatis, cum Flumentana coniuncta fuit, non longe a campo Florae collocata; postea pomerio ampliato ad eum locum ubi nunc est, super hortulorum collem cum Flumentana ipso forte Aureliani Imp. tempore translata fuit. Quam a proximis Pinciorum aedibus Pincianam libro primo de bello Gothico Procopius suo tempore appellatam fuisse scribit. Eclisarius (inquit) interim quae ad Urbis custodiam facerent, praeparare, moliri que omnia. Pincianam is ferme, & proximam huic ad dexteram Salariam portam tenebat, ut sus-

petiores & necessarias; ea namque parie oppugnari facile poterat murus &c. Et non longe post: Nec portam quidem Flaminiam Gothi tentarunt, ut loco praecipiti sitam, atque adeo ut adiri non facile queat. Inter hanc portam, & alteram ad dexteram huic proximam portulam, porta alia est quae Pinciana vocatur. Huic proximi muri pars quaedam, lapidum laxata iam pridem compage, seiuncta spectatur; non tantum a solo, sed a medio ad summum fastigium scissa. nec sane collapsa, nec alias resoluta, sed utrinque sic inclinata, ut cetero muro extrinsecus partim prominentior esse appareat, partim retractior. Hanc muri partem quum demoliri tunc primū Belisarius niteretur, & iterato aedificare instituisset, obstitere Romani, Petrum Apostolum pro indubitato se comperisse asseuerantes, eius loci tuendi pollicitum curam se suscepturum. quod utique Romanis ex voto successit, quandoquidem nec eo die, quo per Gothos sunt moenia oppugnata, nec per omne id tempus, quo urbem obsederunt barbari, hostilis vis ulla ad hunc locum peruenit, nec plane unquam eodem tumultuatum. Et sane me admiratio subiit, nec Romanis, nec hostibus ipsis in ea tam diutina urbis obsidione, in memoriam venisse muri hanc partem: quae res quum miraculi postea loco sit habita, nec sarcire quidem in posterum quisquā, nec de integro restituere ausus est, sed ad hūc diē ea e regione seiunctus permanet murus. Haec Procopius. Quae verba ideo adposui, quod usq; ad nostra tēpora, adhuc ea muri pars supersit, ut a Procopio describitur. appellaturq; a Romanis murus inclinatus. Porro autē ea portula quā supra Pincianā fuisse scribit idē Procopius, omnino esse desit. A porta Collatina exiit via eiusdē nominis, de qua Frontinus libro primo de aquaeductibus sic ait: Aquae Alletinae Augustae ramus proxime viam Collatinam accipit fontem &c. Item, concipitur aqua Virgo

Via Collatina ad miliarium octauum palustribus locis &c.
 Haec autem via non procul ab ipsa porta incidit in
 viam Salariam

De porta Collina, & Via Salaria

Collatinam proxime sequitur porta antiquitus
 Agonēsis, post Quirinalis, deinde Collina, postremo
 Salaria appellata. Sex. Pompeius: *Agonia* (inquit) sa- 10
cificia, quae fiebant in monte; hinc Romae mons Quirinalis
Agonius, & Collina porta Agonensis. Et alibi Quirina-
 lem eam quoque vocatam fuisse his verbis docet: *Qui-*
rinalis porta dicta, siue quod ea in collem Quirinalem itur, si-
ue quod proxime eam est Quirini sacellum. Agonensem au-
 tem idcirco appellatam scribit, quod inundato circo
 Flaminio, agones ludi, qui in eo celebrabantur, ex-
 tra ipsam portarentur, ludosque ipsos ideo agones
 esse dictos, vel quia locus in quo initio facti sunt, fue-
 rit sine angulo; vel quod iis ludis rex hostiam immo- 20
 lare solitus esset, quam antiqui agoniam vocabant; vel
 quod in montibus, quos agones dicebant, fierent. Ex
 Quirinali autē vel Agonensi, Collina a collibus Qui-
 rinali, Esquilino, & Viminali; vel ab urbis tribu, & re-
 gione in qua sita erat, quae Collina dicebatur, deinceps
 longo tempore appellata est. Per Collinam por-
 tam scribit Liuius libro V. Gallos Senones urbem in-
 gressos, eam incendisse, de qua saepissime etiam alibi
 mentionem facit. Et alio loco: *Quum muros* (inquit)
& turre quae sunt inter portam Collinam & Esquilinam,
de coelo essent tacta. &cetera 30
 Ouidius IIII. Fastorum

Templa frequentari Collinae proxima portae

Et

Et Iuuenalis Satyra VI

*Proximus Urbi**Hannibal, & stantes Collina in turre mariti*

Haec posterioribus tēporibus a via, cui imposita erat, Salaria appellari coepta. Procopius libro primo de bello Gothico: Belisarius interim Pincianam & proximā huic ad dexteram Salariam portam tenebat, ut suspectiores & necessarias. Et paulo post: Apud Salariam autem portam, vir quidam procerae staturae Gothus crebrins sagittando propugnacula infestabat, &c. Salariam autem viam a Collina porta initium habuisse, refert Tacitus lib. XIX. ut transuersis itineribus per agrum Sabinum, via Salaria urbem introirent. Et paulo post: Tertium agmen per Salariam portae Collinae appropinquabat. De hac Sex. Pompeius: Salaria via Romae est appellata, quia per eā Sabini sal a mari deferrebant. Et Strabo: Rerum (inquit) scriptor Fabius auctor est, Romanos tum primum diuiniarum sensus acceperisse, quam Sabinorum potiti sunt gentis, per ipsos via Salaria, in quam apud Heretum Sabinorum vicum supra Tiberim iacentem Numentana incidit, non magnae longiudinis strata est, ex eadem Collina porta inchoans. Martialis

*Illic Flaminiae Salariaeque**Gestator patet effedo sacente*

Plinius libro XXXI. cap. VII. Sal (inquit) magna apud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariae viae, quoniam illa sal in Sabinos portari consueverat. Prope hanc portam fuit templum Veneris Erycinae; cuius Liuius, Strabo, Plinius, & alij veteres scriptores meminere. Extra eam vero fuit templum Honoris, de quo sic Cicero secundo de legibus: Nostis extra portam Collinam aedem Honoris? & aram in eo loco fuisse memoriae proditum est. Ad eam quum lamina fuisset

inuenta, in qua scriptum, *domina Honoris*; ea causa fuit aedis eius aedificandae: sed quum multa in eo loco sepulchra fuissent, exarata sunt, statuit enim collegium locum publicum non potuisse priuata religione obligari. Via quoque Salaria ad secundum lapidem: fuit insigni & magnifico monumento sepultus Augusti tutor Licinus, vir iis temporibus ditissimus, quem satyrici insectati sunt, & Varro hoc epigrammate, ut est apud Cornutum, acerbissime perstrinxit

*Marmoreo tumulo Licinus iacet, at Cato paruo
Pompeius nullo, credimus esse deos*

10

In eadem via prope Anienis ripas fuit etiam C. Marij VII. cos. sepulchrum. Eadem via ad tertium lapidem supra Anienem extat pons eiusdem cum via nominis, quem cum ceteris Anienis pontib. a Gothorum rege Totila (ut refert Procopius) disiectum, restituit Narses. Quod etiam hae duae inscriptiones, ab utraque eius parte incisae demonstrant. In dextra enim est haec, quam ne concisam ponerem, sequenti pagina integram concinnauit

20

30

IMPERANTE. DÑ. PISSIMO. AC
TRIVMFALI. IVSTININIANO. PP. AVG

ANNO. XXXVIII

NARSES. VIR. GLORIOSISSIMVS. EX
PRAEPOSITO. SACRI. PALATII. EX. CONS
ATQVE. PATRICIVS. POST. VICTORIAM
GOTHICAM. IPSIS. ET. EORVM. REGIBVS
CELERITATE. MIRABILI. CONFLICTV.

10 PVBLICO. SVPERATIS. ATQVE
PROSTRATIS

LIBERTATE. VRBIS. ROMAE. AC. TOTIVS
ITALIAE. RESTITVTA. PONTEM. VIAE
SALARIAE. VS

QVE. AD. AQVAM. A. NEFANDISSIMO
TOTILA. TYRANNO. DISTRVCTVM
PVRGATO. FLVMINIS. ALVEO
IN. MELIOREM. STATVM. QVAM
QVONDAM. FVERAT. RENOVAVIT

20

A sinistra vero leguntur haec carmina

QVAM. BENE. CVRBATI. DIRECTA. EST. SEMITA
PONTIS

ATQVE. INTERRVPTVM. CONTINVATVR. ITER
CALCAMVS. RAPIDAS. SVBIECTI. GVRGITIS
VNDAS

ET. LIBET. IRATAE. CERNERE. MYRMVR. AQVAE
ITE. IGITVR. FACILES. PER. GAVDIA. VESTRA
QVIRITES

ET. NARSIN. RESONANS. PLAVSVS. VBIQ. CANAT
30 QVI. POTVIT. RIGIDAS GOTHORVM. SVBDERE
MENTES

HIC. DOCVIT. DVRYM. FLVMINA. FERRE. IVGVN

Salaria autem ex vrbe in Sabinos sic exibat, Antonino Pio in itineralio auctore

Ex vrbe

Interocream

Heretum

Falacrine

Vicum nonum

Vicum Badies

Reate

Adcentefimum

Cutylas

In hac via ad XIII. lapidem vt Vibius, vel XI. vt Liuius, prope Alliam flumen victoria contra Romanos potiti sunt Galli Senones. Quare inter 10
fuit lucus permagnus, in quo Romani Lucaria festa celebrabant pro eo quod victi a Gallis ad Alliam, fugientesque e proelio ibi se occultauerunt, vt auctor est Sex. Pompeius. Allia autem flumen e Crustumini montibus praealto defluens alueo, haud multo infra hanc viam, Tiberi (vt prodit Plinius) miscetur. De hac via mentio est in antiquo hoc epigrammate ita

L. RANIO. OPTAT. C. V. COS 20

CVRATORI. REIP. MEDIOLANENSIVM

C V R A T

REIP. NOLANOR VM. PRO. COS

PROVINCIAE

NARBONENSIS. LEGATO. AVG. ET

I V R I D I C O

ASTYRIAE. GRAECIAE. CVRATORI. VIAE

SALARIAE. CVRATORI. REIP. VRVINATIVM

METAVRENSIVM. LEGATO. PROVINCIAE

ASIAE. PRAETORI. TRIB. PLEBEI

QVAESTORI. PROVINCIAE. SICILIAE 30

De viis Quinctia, & Iunia

Viarum Quinctiae, & Iuniae meminit libro primo antiquitatum Dionysius Halicarnassensis. Quas ideo hic adposui, quod eas e regione huius viae fuisse aperte innuat, quum ait: *Palatium quidem quinque & viginti stadiis* (haec vrbs Aboriginum erat) *a Reate distans, Vrbe nunc etiam a Romanis habitata, viae Quinctiae proximum.* Hinc ipsam, ex antiquo P. Victoris manuscripto codice eandem cum Nomentana esse quibusdam visum fuit, quum tamen ex eius vulgatis codicibus diuersam fuisse cōstet. Ad haec Dionysius; *A Reate (inquit) rursus stadiis LXXX. Via Iunia eundo iuxta Coritum montem Cursula est nuper diruta.* Quibus verbis colligitur, viam quoque Iuniam iisdem regionibus fuisse. De iis autem viis quid praeterea afferam, non habeo. De via Quinctia mētio est in hac vetusta inscriptione

- 20 C. CVRTIVS. P. F. PAL. NERVA. I^{III}. VIR
P. SILIVS. P. F. ARNIEN. PAETINVS I^{III}. VIR
C. RVSTVS. C. F. QVARTVS. VEL. I^{III}. VIR
T. FLAVIVS. T. F. ARN. SABINVS. I^{III}. VIR
ARAM. ET. SIGN. VIA. QVINCT. D. D

De porta Viminali, & Via Nomentana

- Viminalis porta Collinae succedit, eiusdem cum monte, in quo sita est, nominis, a quo & nomen sortita est. Sex Pompeius; *Viminalis (inquit) & porta, & collis appellabantur, quod ibi viminū silua fuisse videtur, vbi est ara Ioui Viminio consecrata.* Hanc regū tēpore in aggere Tarquinij fuisse Strabo iis verbis prodit: *In aggere*
f iij

autem medio tertia est porta, eiusdem nominis cum colle Viminali. Tertiā autem dicit. quod Flumētana, & Collina tum ea priores essent. Collatina enim tunc non erat, quae postea in ampliātionē murorum vrbis fuit interposita. Huic portae nunc S. Hagnetis, a proxima eius diuiae aede nomen est. A Viminali autē porta incipit via Nomentana, qua iter erat Nomentum Sabinorum oppidum. Haec alio nomine Ficulnensis appellata fuit. Liuius libro III. ait: *Via Nomentana, cui tū Ficulnensi nomen fuit, profecti, castra in monte sacro locanere.* 10
Haec, ut Strabo refert, in viam Salariam apud Heretū Sabinorum oppidum supra Tiberim iacens incidebat. Ouidius IIII. Fastorum

*Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem
Obstitit in media candida turba Via*

Extra portam Viminalem Naeniae deae sacellum fuit dedicatum, ut refert Sex. Pompeius. Naenia autem est carmen, quod in funere laudandi gratia cantabatur ad tibiam. Sunt etiam qui eo verbo finem significari putent. Quidam volunt naeniam ideo dici, quod voci si- 10
miliior querimonia flentium sit. Haec autem dea cantu querulo a praeficis mulieribus aduocari, ut superibus adesset, putabatur. Deorum enim quos obesse arbitrabantur templa secundum stationis decorem extra urbem ponebantur. Et si autem in Palatio Febris aram, in Esquiliiis malae Fortunae, ad Auētini radices Scordiae templa locata fuerint, ea tamen non ut opem ferrent, sed ne obessent, numina colebātur. Ea via ad secundum lapidem visitur adhuc templum sphaericū quod quidam Bacchi esse scribunt, sepulchris Cōn- 30
stantini familiae inlustre. Quod nunc in eius sorori Constantiae honorem dedicatum est. Non longe ab

hoc templo alius pons Anicni impositus est, a via nomen habens, quem sicuti Salarium a Totila bello Gothico contractum restituit Narses, ut Procopius prodit. Inter Salariam, & Nomentanam vias quarto ab urbe lapide, fuit suburbanum Phaontis Neronis liberti; quo, ut Tranquillus & Eutropius scribunt, Nero fugiens, quum a senatu hostis iudicatus esset, se ipse interfecit. Huius viae mentio est in hac vetusta inscriptione sic.

10

CN. MVNATIVS. M. F. PAL.
AVRELIVS. BASSVS
PROC. AVG.

PRAEF. FAB. PRAEF. COH. III
SAGITTARIOR. PRAEF. COH. ITERVM. II
ASTVRVM. CENSITOR. CIVIVM
ROMANORVM. COLONIAE. VICTRI
CENSIS. QVAE. EST. IN. BRITANNIA
CAMALODVNI. CVRATOR

20

VIAE. NOMENTANAE. PATRONVS
EIVSDEM
MVNICIPI. FLAMEN. PERPETVVS
DVVM. VIRALI. POTESTATE
AEDILIS. DEDICATOR. IIII

f. 313

30

*De porta Gabina, alias Gabiufa; & viis
Tiburtina, & Gabina*

Prope caſtrum praetorium inter portas S. Hagnetis, & S. Laurentij adhuc extat porta clauſa, quam aliquot rationibus adductus Querquetulariam, vel Querquetulanam fuiſſe olim crediderim: de qua, quum tã noſtro, quam etiam Procopij tempore, ante milleſimũ annum, in vſu eſſe deſierit, poſtea verba faciam, quũ de eis portis loquar, quae eſſe deſierunt; atque ad eius portae deſcriptionem veniam, quae ab antiquis Gabina, vel Gabiuſa, noſtro vero ſaeculo S. Laurentij appellatur. Gabiuſam autem portam fuiſſe Romae teſtatur Liuius: qui eam de coelo tactam fuiſſe ſcribit. Hãc autem Gabiuſam fuiſſe, vt credam adducor, quod in antiquo codice manuſcripto P. Viſtoris, quem in cõmunem antiquitatis ſtudioſorum gratiam, cum hiſce commentariis publicauĩ, Tiburtina via, quae hac porta incipit, eadẽ eſſe cum Gabina dicatur. Gabina autem vel Gabiuſa porta, non niſi a Gabiis nomen habuiſſe liquet, ſicut etiam & via, quae ex hac porta dextera parte verſus Praeſteſtinã viam deduſta, recta Gabios, quibus nunc Gallicanum nomen eſt, perducit, Tiburtina interim via a laeua relictã. Viam autem Tiburtinam hac porta initium habuiſſe ſatis liquet, quae etiam nunc Tibur deducit. De qua via praeter P. Viſtorem, & antiquam Tarraconenſem inſcriptionem, mentionem quoque facit Horatius primo ſermonẽ

Quum Tiburte via praetorem quinque ſequuntur

Hac via intra primum lapidem fuit ſepulchrum Palantis Ti. Claudij Caefaris Auguſti liberti, ſplendidũ, cum hoc arrogantiffimo titulo

TI. CLAVDIVS. AVG. L
 PALLAS
 HVIC. SENATVS. OB. FIDEM
 PIETATEM. QVE. ERGA
 PATRONOS. ORNAMENTA
 PRAETORIA. DECREVIT
 ET. H. S. CENTIES. QVIN
 QVAGIES. CVIVS. HONORE
 CONTENTVS. FVIT

10

De quo Plinius epistolarum libris VII. & VIII. ad Montanum multam mentionem facit. Ab vna autem porta, plures vias deduci, atque eas in diversa loca diuidi manifestum est. Nam ab hac quoque porta Gabinam viam exire demonstrat P. Victor; quum Gabinam eandem cum Tiburtina viam facit, quod ob loci vicinitatem aliquando fieri solet. Quod hac vna demum ratione confirmatur, quia Gabios perducit. De Gabina via Liuius libro v. Iustiore altero deinde proelio

20

ad octauum lapidem Gabina via, quo se ex fuga contulerant, eiusdem ductu auspicioque Camilli Galli vincuntur. Item libro II. P. Valerius T. Herminium cum modicis copiis ad secundum lapidem Gabina via occultum considere iubet. & paulo post: Ad tertium lapidem venere Gabina via. Hanc viam breuem fuisse, incidisseque in Praenestinam significat Strabo, quum ait: Sunt & Romanorum oppida a sinistra Latinae inter eam & Valeriam: sane Gabij extant in Praenestina via siti. &c

30

*De porta Esquilina, & Viis Praenestina,
& Labicana*

Proximam Gabinæ fuisse Esquilinam portam multis veterum scriptorum auctoritatibus demonstrari potest, cuius nunc Maior porta, vel locum obtinet, vel non longe a loco, in quo antiqua Esquilina quondam fuit, nostro tempore sita est. Ceterum multum mihi laboris esset, & male mecum agerem, si omnes veterum antiquariorum errores nunc vel reprehendere, vel explodere vellem, quos in hisce rebus describendis admiserunt, ut de amphitheatro Statilij Tauri, basilica Caij & Lucii, foro Romano, templo Saturni, & aerario, porta Gabiua, templo Mineruae medicae, carceribus populi Romani, & aliis eiusmodi sexcentis, quae loca contra antiquorum scriptorum auctoritates, male & nimium inepte collocarunt, perinde ac etiam fecerunt de porta Esquilina, de qua mihi nunc sermo est. Ego autem iis reprehendendis quoties occasio se se offeret, tempus non conteram, sed quae illi male dixerunt, nulla eorundem mentione facta, emendare, rationibusque adductis restituere curabo. Quis igitur non est, ex veteribus antiquariis a Blondo usque ad Marlianum, qui nouissimus Urbis topographiam (quod sciam) scripsit, qui portam quae nunc Maior dicitur, Naeuiam non vocet? Quam aperte P. Victor in regione x i i. Piscinae publicae, inter portam Capenam, & Ostiensem conlocauit, quam vicis portarum Naeuiac & Raudusculanae in ea regione fuisse prodat? Varroque ipse libro i i i i. de lingua Latina, eas portamque Lauernae vicinas

scribat, atque extrema urbis regione fuisse aperte innuat? quamquam enim is locus mancus sit, aperte tamen colligitur, cum portarum omnium descriptionem eo loco fecisse, atque a Flumentana inchoasse, quae prima erat, deliisseque in Lauernalem portam, quae non procul a Trigemina fuit, cui vicinas fuisse Nacuiam, & Raudusculanam exponit. Cui rei maxime quadrat, quod ante Nacuiæ portæ descriptionē dicit, ubi paginae tres desunt: * *Religionem Porcius designat, quum de Ennio scribens dicit, eam coluisse Tuili-nae loca.* Quae ea parte fuisse alibi demonstrabo. Quod etiam libro I I. refert Liuius de portis Collina, Esquilina, Coelimontana, & Naeuia, meae huic sententiae maxime conuenit, ut paulo post ostendam. Ex quibus rebus manifeste videri potest, an porta Maior, quae longissimo interuallo distat a regione Piscinae publicae, ubi erat porta Naeuia, haec porta esse possit? Quam Esquilinam fuisse, vel Esquilinae potius locum tenere, aperte iis verbis Strabo indicat:

- 20 Porro in vnum cadit Labicana, a porta quidem Esquilina incipiens, a qua & Praenestina; a sinistra vero & hanc, & Esquilinum omittens campum, ultra centum & XX. stadia pergit. Quum autem Labico vetusto sane oppido, ceterum dissecto, & in sublimi sito propinquat, & hoc, & Tusculum relinquit a dextra. Videant igitur hi, qui portā S. Laurētij Esquilinā faciunt; an Labicana, & Praenestina via, Gabina simul & Tiburtina ea vna porta incipiāt? quū manifeste cōstet a porta Maiore duas nūc exire vias, quarū altera Labicos, altera Praeneste recta deducit. Quo
- 30 fit, ut hanc pro indubitato potius Esquilinam olim fuisse credam. Cōfirmatur etiā mea haec sentētia Ciceronis auctoritate, qui Esquilinam & Coelimontanā

portas propinquas fuisse demonstrat, quum ait: *Quis ego Coelimontana porta introisse dixissem, responsione me inimica, Esquilina introisse homo promptissimus lacessuit, &cet.* Quod ei proximior esset. Haec autem Liuij verbis non aduersantur, qui non semel ait: *Castra inter Collinam Esquilinamque posita.* Nam viminalem & Gabiusam eo tempore aut non fuisse, aut has duas tantum, quod notiores essent, nominasse existimo. Huius autem, & aliarum quarundam portarum ordo ex verbis Liuij facile apparebit, 10 quae ideo subiunxi: *Porfenna* (inquit) primo conatu repulsus, consiliis ab oppugnanda Vrbe ad obsidendam versis, praesidio in Ianiculo locato, ipse in plano, ripisque Tiberis castra posuit, nauibus undique accitis, & ad custodiam, ne quid frumenti Romam subuehi sinerent, & ut praedatum milites transflumen per occasiones aliis atque aliis locis traicerent. Brevisque adeo infestum agrum Romanum reddidit, ut non cetera solum ex agris, sed pecus quoque omne in Urbem compelleretur, nec quisquam extra portas propellere auderet. Hoc tantum licentiae Etruscis, non meum magis quam consilio concessum est. 20 Namque *Valerius* eos, intentus in occasionem, multos simul & effusos improviso adoriendi, in parvis rebus negligens ultor, gravem se ad maiora vindicem servabat. itaque ut eliceret praedones, edicit suis, postero die frequentes porta Esquilina, quae auersissima ab hoste erat (erat enim in Ianiculo) expellerent pecus; scitueros id hostes ratus, quod in obsidione & fame seruitia infida transfugerent: & sciere per fugae indicio, multoque plures ut in spem vniuersae praedae flumen traiciunt. *P. Valerius* inde *T. Herminium* cum modicis copiis ad secundum lapidem *Gabinae* (viae) quae lae- 30 ua portae Esquilinae proxima erat) occultum considerare iubet, *Sp. Lartium* cum expedita iuuentute ad portam Colli-

nam stare, donec hostis praetereat, inde se obicere, ne sit ad
 flumen reditus. Consul alter T. Lucretius porta Naevia, cum
 aliquot manipulis militum egressus, ipse Valerius Coelimon-
 sana (tanquam medio loco sita, ut omnibus, si opus es-
 set praesto esse posset) deletas cohortes educit, hique pri-
 mi apparuere hosti. Haec tenus Livius. Quibus verbis in-
 nuitur Coelimontanam portam mediam inter Esqui-
 linam, & Naeviam fuisse, Collinamque Gabinæ pro-
 10 ximam, atque haec Esquilinae, Flumentanae autem
 non meminit, quia etsi Etrusci recta per campum Mar-
 tium transire potuissent, tamen quia inter urbis moe-
 nia abruptosque montes iter erat, ne in aliquod discrimen
 inciderent, eam portam non inuasērunt, simul-
 que quo propinquiore a navibus cursu ferrētur in pe-
 cus, ad eum forte Tiberis locum devenire, qui medius
 est inter pontem Milvium & Aemilianae ostia. Quare non
 oportuit ad portam Flumentanam militum stationē
 20 locare. Collatinae & Viminalis eum non meminisse
 existimo, vel quia adhuc non erant, vel forte eo bello
 clausae, usum amiserant, ut in bellis fieri consuetum est,
 vel quia aliis portis satis fuerat & struere insidias, &
 exponere pecus, ac turmas praesidiaque emittere. De
 hac porta multa apud omnes auctores veteres mentio
 est. Hanc autem aliquando Maeciam vocatam fuisse
 ex Plauto coniici potest, quod idem de porta Maecia
 scribat Plautus, quod de Esquilina Horatius; vtriuf-
 que sententiam confirmat Cornelius Tacitus, qui li-
 bro II. historiae Augustae ait; *sumptum more pristino ex-
 tra Esquilinam de nocentibus supplicium*. Plautus vero in
 30 Calina
*illum Aedepol videre ardentem te extra portam Maeciam
 Credo e castor velle*

Horatius vero V. Epod

Post insepulta membra deferent lupi

Et Esquilinae alites

In quem locum annotauit Porphyrio in regione aggeris extra portam Esquilinam solita fuisse pauperum corpora vel comburi, vel proiici: combusta fuisse indicat Plautus, proiecta Horatius. Hanc portam a via quae per eam exibat, Plinius libro XXXVI. cap. V. Labicanam iis verbis vocat: *Mars est etiamnum sedens collofseus eiusdem in templo Bruti Callaici apud circum eundem* 10
ad Labicanam portam eunti. Quam ab altera quoque via Procopius Praenestina appellat. Inter haec (inquit) Bessas, qui Praenestinam portam custodiendam acceperat, ad Belisarium misit, qui nuntiaret teneri ab hostibus urbem, per portam aliam introgressis, quae supra Tiberim est. & paulo post: Praenestinam portam Bessae tradiderat custodiendam. Et alibi: Acie instructa circa Praenestinam portam, ad eam muri partem mox ducit, quam Romani Viuarium dicunt, unde & expugnari moenia per quam facile poterant. 20
&c. Haec porta nunc porta Maior dicitur, forte ab aedificij magnificentia, cui supposita est, id est aquae Claudiae castellum, Hancque ibi locatam fuisse a Belisario crediderim eo tempore quo urbis muros a Gothis disiectos restituit, atque e proximo loco ibidem translata. neque enim mihi verisimile videtur veteres portam urbis aquaeductuum formis, vel castello subiecisse. Ab hac autem porta etiamnum exeunt viae, Labicana quidem a dextra, & Praenestina a laeva, quae Praeneste, & Labicos deducunt. Praenestina autem per Gabios Praeneste, Labicana vero, Tusculum, & Labi- 30
 cos a dextera relinques, per Quinctanas ad Pictas perueniens, in Latinam viam terminabantur: ut ex itinere

rario Antonini Pij constat. Perro autem in Praenestina incidit via Gabina. Gabij enim Praenestina via siti sunt, vt prodit Strabo. Rursus haec a Praeneste Anagniam vsque deducta ibi in Latinam incidebat. In Praenestina vero via fuit sepulchrum Q. Attae togatarum scriptoris secundo lapide situm. In Labicana autem, sepultus fuit Didius Iulianus imp. vt in eius vita scribit Aelius Spartianus, in sepulchro proauui sui Saluij Iuliani, quod quinto ab vrbe lapide situm erat

10

De porta Coelimontana, & viis Campana, Tuscanana, Albana, & Valeris duabus noua, & Vetere

Proxima Esquilinae, vt innuere videtur Cicero, fuit porta Coelimontana, nunc S. Ioannis appellata, a monte Coelio, in cuius parte sita est, olim Coelimontana dicta. Quam L. Cornelio, & Q. Minucio tantam de coelo narrat Liuius. Hanc posterioribus saeculis Asinariam fuisse dictam referunt Procopius libro primo de bello Gothico, & Anastasius Bibliothecarius in vita Siluerij papae. Procopius quidem: *Contigit autem vt die vna, eodemque tempore, & Belisarius cum Imperatoris exercitu per portam quam Asinariam dicunt (Neapoli enim veniebat) urbem inires, & per Flaminiam Gothi excederent. Et libro III: Quis itaque perpau- ci, vt diximus, admodum ad murorum custodiam relinqueretur, & hi quidem tam fame cõfecti, quaterni custodes quidã, & Isauri genere, ad portã Asinariam custodiam naeti, excepturos se intra urbem Gothorum exercitum pollicentur.*

Et alibi saepius eius portae meminit; quam Bibliothecarius Lateranensi basilicae proximam fuisse scribit

20

30

Per hanc Alarico primum, postea Totila ducibus, ingressi Gothi urbem captam diripuerunt. Mirandum autem quod quum Sex. Pompeius viae Asinariae mentionem faciat, eam longe ab hac porta fuisse scribat, quam inter Latinam Ardeatinamque fuisse tradit, vt inferius explicabo. Hanc vero Coelimonatanam fuisse illud etiam confirmat, quod mons ipse nullam aliam praeter hanc habeat portam. Ab hac autem porta incipit via Campana, cuius Suetonius in Augusto, & alii
10 quot antiquae inscriptiones meminerunt

HVIC. MONVMENTO. ITVS. ADITVS
AMBITVS. DEBETVR. EX. SENTENTIA
EROTIS. AVG. L. IVDICI S. A. VIA
CAMPANA. PVBLICA

Et Neapolialia inscriptio

M. BASSAE O. M. F. PAL. AXIO
PATR. COL. CVR. R. P. II. VIR. MVNIF
PROC. AVG. VIAE. OST. ET. CAMP

20

Ab hac etiam porta, vel non longe ab ea ex via Campana, exibat via Tusculana, quam vna cum Albana instauravit M. Messalla sub Caesare Augusto: Vnde Tibullus libro 1.

Nec taceam monumenta viae quae Tuscula tellus

Candidaque antiquo detinet Albare

Namque opibus congesta tuis hic glare dura

Sternitur, hic apta iungitur arte silex

Vias Valerias duas fuisse, nouam videlicet & veterem, prodit P. Victor; de quarum altera Strabo sic scribit: 30

Praeclarissimae sunt viae Appia, & Valeria, vna quae ad mare Latinae partes superans, vsque sinuessam protenditur, altera

altera in Sabinos vsque ad Marfos. Inter has media Latina est. & ceter. Quam idcirco hic subiēci, quod Latinam huic proximā, mediam inter eam & Appiā fuisse scribat Strabo. Alterius meminit Plinius

*De porta Latina, & Viis Latina,
& Albana*

Coelimonatanam sequitur porta Latina ante mille
 10 annos appellata, quae quod in Latium mitteret nomē
 obtinuit, quod etiamnum manet. Quo autem nomi-
 ne antiquissimis temporibus vocaretur, incertum.
 Verum quum Strabo via Labina Ferentinum urbem
 fuisse afferat, crediderim portam hanc eam esse, quam
 Plutarchus Ferentinam nominavit in Romulo. *Nam*
Romulus (inquit) *expiationibus civitatem expurgavit, quas*
adhuc etiam Ferentinam ad portam observari tradunt. Sic-
 que appellatam existimo, quod ea iter esset ad Feren-
 20 tinos Hernicorū populos. ▲ Latina autem porta ini-
 tium habet via eiusdem nominis, in Latinos populos
 ducens, quae modo Latia, modo Ausonia dicitur a
 Martiali. libro enim ix

. . . simili venerandus ab Hercule Caesar
 Consecrat Ausoniae maxima fana viae
 Et alibi eodem libro

Herculis in magni vultu descendere Caesar
Dignatus Latiae dat nova templa viae
Qua Triviae nemorosa petit, dum regna viator
Oest auum domina marmor ab Urbe legit

30 De hac via mentio est in antiquo epigrammate sic

L. ANNIO. FABIANO
 III. VIRO. CAPITALI
 TRIB. LEG. II. AVG
 QVAEST. VRBAN. TR. PLEB
 PRAETORI. CVRATORI
 VIAE. LATINAE. LEG
 LEG. X. FRETENSIS
 LEG. AVG. PROPR. PRO
 VINC. DAC. COL. VLP
 TRAIANA. ZARMAT

Cicero pro Cluentio cauponem quendam de via Latina nominat. Strabo vero, *Praeclarissimae* (inquit) *viae sunt Appia & Valeria*, una quidem ad mare Latinae partes superans, usque Sinuessam protenditur, altera in Sabinos usque ad Marfos. Inter has media Latina est, quae ad Cassinū coniungitur Appiae a Capua XIX stadiis distans. In Latina porro via fuit templum Fortunae muliebris, eiusdemque deae simulachrum, quod nefas erat attingi, nisi ab ea quae semel nupsit. Sex. Pompeius. In eadem via fuit suburbanum Phylidis nutricis Domitiani, in quo ipsum funeravit, sed reliquias templo Flaviae gentis clam intulit, cineribusque Iuliae filiae Titi, quam & ipsa educauerat, commiscuit. Auctor Tranquillus. In eadem sepeliri voluit Sempronius Tuditanus. Ex vno vero sepulchrorum viae Latinae, hoc epigramma refert Aufonius

*Non nomen, non quo genitus, non vnde quid egi
 Mutus in aeternum, sum cinis, ossa, nihil
 Nec sum, nec fueram, genitus tamen e nihilo sum
 Mitte, nec exprobes, singula talis eris*
 Latina autem ab vrbe ad oppidum Cassinum pertine-

bat sic, vt ex Antonini Pij itinerario didici

Ab vrbe	Fabrateriam
Ad Decimum	Aquinum, & postremo
Roborariam	Cassini: inde
Ad Piſtas	Beneuentum sic,
Compitum	Venafrum
Anagniam	Theanum
Ferentinum	Allifas
Fruſinonem	Teleſiam, deinde
10 Fregellas	Beneuentum

De via autem Albana, quae hac parte ex vrbe exibat, mentionem feci ſuperius ex Tibullo, quum de Tuſculana verba facerem

De porta Capena, & Via Appia

Non longe poſt Latinam extat porta Capena, cuius etymologiam refert Solinus: qui Italum regem ex Sicilia ad Ianum veniſſe ſcribit, tum in Italia regnātem, ac eius auxilio, conſilioque ciuitatem iuxta Albā condidiſſe Capenam nomine, & ab ea poſtinodum deno-

20 minatam portam Capenam. Seruius vero grammaticus ſuper Virgilij locum, lucosque Capenos, aliter dicit, ait enim: *Vnde hoc eſt a Capenis lucis, & porta Capena, quae iuxta Camoenas eſt, nomē accepit.* Aſconius enim Pedianus, Viſtor, & Sex. Rufus, extra hanc portam aedē Camoenarum fuiſſe referunt, proptereaque Camoenam a nonnullis olim fuiſſe appellatam. Nunc a proximo templo S. Sebaſtiani dicitur, quam olim Capenam fuiſſe hac confirmari poteſt ratione. Eam enim

30 in via Appia fuiſſe oſtendit Frontinus iis verbis: *Appius Cenſor viam Appiam a porta Capena uſque Capuam munivit.* Quum autem via in qua Septizoniū Seueri ad-

huc extat, tendens ad portam S. Sebastiani, via Appia a Spartiano & Iulio Capitolino vocetur, nō est quod dubitari possimus, portam quae nunc in via Appia extat, fuisse Capenam, quae apud poetas & historicos celeberrima est. Propertius libro IIII

Armaque cum tulero portae votiva Capenae
Et Iuuenalis Satyra IIII

Substitit ad veteres arcus madidamque Capenam.

Quam idcirco madidam dixisse opinor, quia vel inter ceteras portas depresso esset loco, vel propter aquae- 10 ducti prope ipsam deriuati formam. Priorem sententiam Cicero confirmare videtur, quum ad Q. Fratrem scribens dicat: *Romae & maxime Appia, ad Martis mirae proluuiis, Craspedis ambulatio ablata, hortii, tabernae plurimae, magna vis aquae vsque ad Piscinam publicam.* Martialis vero posteriorem innuit, quum ait

Capena grandi porta qua pluit gutta.

Ab hac porta, quum Caesar Augustus urbem in XIII. regiones diuideret, primam regionem nominauit. Porro a Capena porta, vel vt Spartianus & Iulius Ca- 20 pitolinus scribunt, intra urbem a Septizonio Seueri, Appiam viam omnium maximam & laudatissimam exiisse, vel principiū habuisse docent Sex. Pompeius, & Frontinus. Sextus quidem: *Appia via & aqua, ab Appio Claudio est appellata, cuius initium est a porta Capena.* Et Frontinus: *Appia aqua (inquit) inducta est ab App. Claudio censore, cui postea Caeco fuit cognomen, M. Valerio Maximo, & P. Decio Mure cos. anno XX. post initium belli Samnitici, qui & viam Appiam a porta Capena vsque ad urbem Capuam muniendam curauit.* Sed Tacitus & Au- 30 tor libri de viris illustribus aliter sentire videntur; qui eam Brundisium vsque pertinuisse affirmant.

Viam(inquit alter) *Brundisium vsque stravit lapidibus, unde illa Appia dicta.* Tacitus vero refert Libonem Drusum coniurationis aduersus Tiberium reum, aliquando consuluisse, an habiturus esset opes, quis viam Appiam Brundisium vsque pecunia operiret. Certe Augusti temporibus eo vsque pertinuit, si Horatio credimus, item Tiberij principatu, si Straboni: & hoc ipsum sub Nerua ignorare potuit Frontinus? nisi dicamus ab Appio quidem Capuam vsque perductam, hinc vero a C. Caesare dictatore Brundisium; praesertim quum in eius vita Plutarchus dicat, C. Caesarem, quum illi huius viae cura esset commissa, ingentes prodegisse pecunias. quod vt magis credā facit, quod Appij tempore Romanorum ditio, non ad Brundisium, sed vix vsque Capuam se extendebat, ad quam vsque viam stratam fuisse ab Appio scribit Frontinus. Longitudine autem est millium passuum circiter CCCL. Quam ob rem recte Statius ad Polliū scripsit

. . . . . *Quam limite noto*

20 *Appia longarum teritur regina viarum*

Haec prope Romam deflectēs inter Tusculum & Albam, per montes deducit Ariciam, Algidum, Pictas, Padochiam. Hinc ad maritima peruenit Terracinam, Fundos, Formias, Minturnas, Sueffam, Capuam, Neapolim, hinc Brundisium vsque protenditur. Liuius de hac via: *Memoriae*(inquit) *felicis nomen Appij fuit. Qui & viam muniuit, & aquam Appiam deduxit.* Et Cicero pro Milone: *Hoc enim saepe ab istis dicitur, perinde quasi Appius ille Caecus viam munierit, nō qua populus vteretur, sed vbi impune sui posterij latrocinaerentur.* Huius viae praeter hos meminerunt idem Cicero alibi saepius, Diodorus Siculus, Strabo, Pomponius, Eusebius, Eutro-

pius, Cassiodorus, Beda, & plerique veteres scriptores. Eam, ut prodit Dio, restituit Traianus, dissiccatisque paludibus Pontinis, excisis collibus, aggeratis vallibus, faxis constratis, ac pontibus extructis permeabilem fecit. Antoninus quoque Pius imp. Capuam versus eam restituit, ut inscriptio pontis supra Vulturnum amnem demonstrat. Eam accurate sane describit libro primo de bello Gothico Procopius. Tum ille (inquit) *Via Latina exercitum duxit, Appia ad laeuam dimissa, quam* 10
Appius censor nongentis ante annis construxerat, ex qua se illi indiderat nomen. Appiae viae longitudinem quinque dierum spacio emetiri expeditus vir aliquis poterit. ab Vrbe Roma haec Capuam pertinet, sed ea latitudine patet, ut plaustra duo ex aduerso inuicem occurrentia libere hac queant peruadere: & sane haec est praeter ceteras omnes via quidem spectatu dignissima. Appius siquidem ex alia & longinqua tunc regione (ut reor) excisos lapides, & hos quidem siliceos, ac suapte natura durissimos, in hanc viam vehendos curauit; quos complanatos, & leues postea redditos, quadratosque circum- 20
cidendo factos, inuicem collocauit, metalli nihil, vel rei alterius interserendo. Hanc viam intra urbem principium habuisse haud procul a Piscina publica, demonstrat Spartianus in vita Getae, quum ait: Occisus Geta illatus est maiorum sepulchro, hoc est Seueri, quod est in Appia via euntibus ad partem dextram, specie Septizonij extructum quod sibi ille
Vinius ornauerat. Hoc autem sub Palatio fuisse demonstrat idem Spartianus in Seueri vita: Quum (inquit) Septimius Pertinax Seuerus Septizonium faceret, nihil aliud cogitauit, quam ut ex Africa venientibus suum opus occurreret; & nisi absente eo per praefectum Urbis medio simulachrum 30
eius esset locatum, (additum Palatinis aedibus id est) regium atrium ab ea parte facere voluisse perhibetur. Quod etiam post

Alexander, quum vellet facere, ab haruspibus dicitur esse prohibitus, quum hoc sciscitatus nō lirasset. Eius Septizonij adhuc pars superest cum hoc epigrammate

G. TRIB. POT. VI. COS. FORTVNATISSIMVS
NOBILISSIMVS. QVE

Porro paulo extra portam Capenā, via Appia fuit elegans & magnum Martis templum, quod Martis extramuranei dicebatur, de quo sic Liuius: *Quī omnes extra portam Capenam ad Martis aedem conuenire iuniores armatos iussisset. Et alibi: Semitamque saxo quadrato ad Martis aedem Capena porta strauerunt. Idem alibi: Viam censores sternendam a porta Capena ad Martis templum locauere. & Ouidius*

Lux eadem Marti festa est, quam prospicit extra

Appositum rectae porta Capena viae

Hoc templum a Sulla Felice restitutum, ampliatumque, ac supra C. columnas positum ferunt. Iuxta hoc templum extra portam Capenam, vt refert Sex. Pompeius, erat manalis lapis, quem cum propter nimiam siccitatem, in urbem deferrent, sequebatur statim pluuia, eūque quod aquas manaret, manalē lapidē dixere. Martis signū via Appia Cn. Seruilio. C. Flaminio cos. fudasse testatur Liuius. In eadem via, fuit Bonae deae facellum, apud quod P. Clodius a Milone, vt refert Pedianus, interfectus est. Vicus etiam, & aedes Camoenarum extra eandem portam fuerunt, quae a M. Fulvio Nobiliore condita est; in qua fuisse statuam Attij poetae, ita prodit Plinius: *Notatum ab auctoribus, & L. Attium poetam in Camoenarum aede maxima forma statuam sibi posuisse, quum brevis admodum fuisset.* Via quoque Appia fuerunt aedes Honoris & Virtutis, item Tempestatis dedicatae a M. Marcello, vt refert

runt Valerius Maximus, & Ovidius. Cicero in L. Pi-
sonem. Et Pedianus: *M. Marcellus nepos eius Marcelli, qui
bello Punico secundo Syracusas vicit, & quinque consulatus
adeptus est, qui naufragio ad Africam perijt, paulo ante coe-
ptum bellum Punicum tertium; idem cum statuas sibi, patri,
auoque poneret in monumentis aui sui, ad Honoris & Vir-
tutis aedem, scripsit III. MARCELLI. NOVIES. COS.
fuerat autem aui eius quinquies, pater semel, ipse ter; itaque
neque mentitus est, & apud imperitiores patris sui splendo-
rem auxit.* Extra Capenam lapide II. fuit tēplum Ri-
diculi, ibi excitatum quod eo loco Hānibal castrame-
tatus, retrocesserit illusus. Hac via erant horti Terē-
tiani XX. iugerum, item adhuc supersunt reliquiae
cuiusdam circi, prope templum S. Sebastiani, quem
Antonini Caracalli fuisse plerique, sine certa tamen
auctoritate, tradunt. Fuit quoque hac via locus Mer-
curio sacer, & aqua Mercurij dicta, ad quam quum po-
pulus conuenisset, vnusquisque lauri ramo alterius
caput ea adspergebat aqua Mercurium inuocantes,
qua lustratione periuria dilui credebant. Hinc Ovi-
dius sic inquit

Est aqua Mercurij portae vicina Capenae

Si iuuat expertis credere numen habet. & reliqua

Fuere via Appia tabernae Caediciae, de quibus Sex.
Pompeius sic: *Caediciae tabernae in via Appia, a domini
nomine sunt vocatae.* Item lucus Egeriae, quem Camoc-
nis Numa sacrauit. Forum quoque eiusdem cum via
nominis, & tres tabernae, de quibus Cicero ad At-
ticum meminit, & D. Lucas in actis apostolorum. Fuit
hac via monumentum Basilij, de quo Pedianus in 30
Miloniana: *Via Appia est prope urbem monumentū Basi-
lij, qui locus latrocinus fuit per quam infamis.* Multa demū

in hac via fuerunt nobilissima sepulchra, quarum vestigia adhuc supersunt, quod etiam significat Cicero quum ait: *An tu egressus porta Capena, cum Calatini, Scipionum, Seruiliorum, Metellorum sepulchra vides, miseros putas illos? Quae omnia quum suis ornamentis & titulis praeter vnum spoliata sint, quorum fuerint ignorantur. Vnum autem ex iis adhuc integrum parum ultra Caracalli circum, diciturque caput Bouis, adhuc superest, habetque hanc inscriptionem*

10

CAECILIAE

Q. CRETICI. F.

METELLAE, CRASSI

Haec autem fuit Crassi diuitis, qui contra Parthos bello periit, vxor. Fuit quoque in hac via sepulchrum Horatiae sororis Horatij illius, qui ex Tergeminorum pugna superstes, ipsam necauerat. Item ad quintum lapidem sepulchrum Q. Caecilij auunculi Pomponij

- 20 Attici fuit, in quo ipsum Atticum sepultum fuisse scribit Cornelius Nepos in eius vita. Ad nonum lapidem hac via eodem sepulchro conditi sunt Gallienus imperator, & Seuerus Caesar Galerij sororis filius a Maxentio occisus, vt auctor est Sex. Aurelius Victor. Itē tumultatus est in eadem Thessalus Neronis medicus, vt ait libro XXIX. Plinius. In hac ipsa via fuit sepulchrum corui auis, vt idem Plinius refert, qui duorum Aethiopum humeris elatus est, praecedente tibicine, & praelatis coronis omnium generum: de qua alite
- 30 libro x. miranda refert. Cicero etiam Archiam poetam gentilibus Scipionum monumentis, hac via sitis conditum fuisse scribit. Et Liuius, *Africanum* (inquit)

alijs Romae, alijs Linterni & mortuum & sepultum. Vtrobique monumenta ostenduntur, & statuae, nam & Linterni monumentum, monumentoque statua super imposita fuit, quā tēpestate disiectam nuper vidimus ipsi. Et Romae extra portam Capenam in Scipionem monumento tres statuae sunt, duae P. & L. Scipionum esse dicuntur, tertia Q. Ennij poetae. XLV. tamen libro Linterni esse sepultum asserere videtur. Quod & Strabo affirmat. his verbis: Prope mare post Sinuessam Linternum oppidum est, vbi prioris Scipionis cognomento Africani sepulchrum iacet; sibi enim extremam consumpsit aetate. In Ennij vero poetae statuae basi, cuius ex Liuiο modo meminimus, haec fuerūt carmina

ASPICITE. O. CIVES. SENIS. ENNI
IMAGINIS . FORMAM
HIC, VOSTRVM. PANXIT. MAXVMA
FACTA , PATRVM
NEMO. ME. LACRVMIS. DECORET
NEQVE. FVNERA. FLETV
FAXIT. CVR, VOLITO. VIVVS
PER. ORA. VIRVM

Ar vrbe Neapolim vsque sic via Appia producta erat,
vt ex Antonini Pij itinerario liquet

Ab vrbe Albanum, &	Sinuessam	
Ariciam	Capuam	
Tres tabernas	Nolam	
Appi Forum	Neapolim	
Priuernum	Nuceriam	
Terracinam	Salernum	
Fundos	Ad Calorem &c. vsque	30
Formias	Brundisium	
Minturnas		

Appiae viae pars versus paludes Pontinas a Traiano restituta, ut refert Dio, Traiana appellata est, de qua P. Victor meminit. Extat sane argenteus Traiani nummus cum hac inscriptione

VIA. TRAIANA

De reliquis vero duabus Traianis, nihil certi quod
 10 afferam habeo, praeter superius citatam Auximatem inscriptionem, quae trium viarum Traianarum meminit.

De Viis Numicia, & Setina

Via Numicia Appiae vicina fuit testimonio Horatii libro primo Epistolarum

Brundisium Numisi melius Via ducat ad Appi
 Prope viam Appiam, fuit etiam Setina, quae in eam incidebat, a Setia urbae Capaniae nominata, de qua P. Victor

De Via Domitiana

20

Viae Domitianae in Capania Neapolim versus, meminit Statius Papinius in proemio IIII. libri Silvarum, quum ait: *Tertio viam Domitianam natus sum, qua gravissimam harenarum moram exemit, cuius beneficio tu quoque maturius epistolam meam accipies, quam tibi in hoc libro a Neapoli scribo.* Ea vero in Appiam incidisse his versibus refert

VIA. DOMITIANA

30

Quis duri sileis, grauisque ferri
 Immanis sonus aequori propinquum
 Saxosae latus Appiae repleuit? &c.

De viis Asinaria, & Ardeatina

Viam Asinariam inter Latinam, & Ardeatinam fuisse refert Sex. Pompeius iis verbis: *Cato in ea quam scribit oratione, quum ediffertauit Fuluij Nobilioris censuram, significat aquam eo nomine quae est supra viam Ardeatinam, inter lapidem secundum & tertium, qua irrigantur horti infra viam Ardeatinam, & Asinariam, vsque Latinam.* Quum autem Ardeatina esset inter viam Ostiensem, & Appiam, & post Appiam Latinam, oportuit inter has 10 Asinariam positam esse. Post Asinariam erat via, quae ab Ardea, quo protēdebatur. Ardeatina dicta est. Haec intra urbem sub Auentino iuxta Thermas Antoninianas principium habebat

De Via Laurentia

Et haec prope Auentinum inchoabat, Laurentum vsque, a quo nomen accepit deducta, de qua Ovidius 20
11. Fastorum

Est via quae populum Laurentes ducit in agros

A. Gellius libro x. hanc viam inter Ardeatinam & Ostiensem ponit, Laurentinamque & Ostiensem vias tamquam propinquas inter se coniungere videtur. Plinius iunior (cuius in epistolis frequentem mentionē facit) in epistola quadam libri 11. ad Gallum: *Miraris (inquit) cur me Laurentinum, (vel si mauis) Laurens nteum tantopere delectet. desines mirari, quum cognoueris gratiam Villae, oportunitatem loci, listoris spacium. Decem & septem millibus passuum ab Vrbe secessit, ut peractis quae agenda fuerint, saluo iam & composito die, possis ibi manere, aditus non vna via. nam & Laurentina, & Ostiensis eodem ferunt,* 30

sed Laurentina a XIII. lapide, Ostiensis ab XI. relinquenda est. Vtrunque excipit iter aliqua ex parte harenosum, iumentis paulo grauius & longius, equo breue & molle. In hac via Augustus Caesar ancillae suae quinque liberos vno partu enixae monumentum fieri iussit, vt prodit Gellius libro x.

De porta, & Via Ostiensi

- 10 Nouissima citra Tiberim porta, quae nunc S. Pauli a proximo templo dicitur, antiquitus Trigemina dicebatur, quod ea contra Curiatios Tergemini Horatij egressi sint, quamquam is qui superstes fuit, porta Capena redierit. Haec antiquitus ad Auentini radices non longe ab aede S. Mariae in Cosmedin, vel Scholae Graecae vt refert Liuius, fuit: qui ait: *Aediles extra portam Trigeminam in Auentinum porticum strauisse.* Et quum bello Punico secundo, Romae ortum incendium narrat, hoc idem innuit: *Quod incendium omnia aedificia quae erant in vico Iugario, sub Capitolio,*
- 20 *Aequimelumque comprehendit, mox extra Carmentalem portam, per ripam Tiberis in Fortunae, ac Matutae templa debacchatum est, vsque ad portam Trigeminam.* Et Frontinus: *Ductus aquae Appiae habet longitudinem a capite vsque ad Salinas, qui locus est ad portam Trigeminam.* Et alibi: *Cacus habitauit locum vbi Salinae nomen, & vbi Trigemina porta.* Multa demum huius portae apud veteres auctores mentio est. Quam eo loco olim fuisse satis liquet. Recepto autem intra pomerium Auentino ab imp. Claudio, ad radices eiusdem montis, vbi
- 30 Testacij planicies primum ingredi incipit, translata est. Postremo a Belisario eo vbi nunc est, locata fuit. Quae a via ab Ammiano Marcellino, Procopio, & ceteris

eius aetatis scriptoribus, etiā Ostiensis appellatur. Extra hanc portam quandam quoque porticum fuisse refert in libris de bello Macedonico Liuius quū ait : *Aediles alteram porticum extra portam Trigeminam inter lignarios fecisse.* Plinius quoque scribit extra hanc portam populum Romanum statuum posuisse Minucio Augurino, qui ad assem pretium farris redegerat. Extra hanc etiam tenues stipem petere solitos significat Plinius libro xxxiiii. inquit : *Extra portam Trigeminam Vnciaria stipe collata.* Et alludit eodem Plautus in ¹⁰ Captiuis, apud quem sic loquitur parasitus

Vel extra portam ire Trigeminam ad sacculum licet

Quod mihi ne eueniat nonnullum periculum est

Ab hac porta initium habuit via non admodum longa, quae quod Ostiam duceret, Ostiensis vocitata est. In qua ad xii. lapidem diuerticulo a milliario viii. in agro Solonio, Pomonal fuisse scribit Sex. Pompeius: de quo agro Cicero ad Atticum mētionem facit. Huius viae frequens mētio est apud Procopium in libris de bello Gothico. Eius quoque meminit Neapolitana ²⁰ inscriptio, quam superius quum de via Campana verba facerem, adposui

De portis Transliberim, & primo de Portuensi porta, & Via

Portam, quae nunc Portuēsis dicitur, quod ad Portum Romanum perducatur, antiquitus Naualem dictā fuisse a proxima nauium statione, docet Sex. Pompeius: *Naualis* (inquit) *porta a Vicinia naualium dicta.* Ab ³⁰ hac exiit via quae Portuensis appellata est. Haec ad Portum Ostiensem totius orbis amplissimum duce-

bat. Ante Claudij vero tempora, qui hunc Portum excitauit, quo nomine vocaretur, non inueni. A Procopio, & eius aetatis scriptoribus Portuensis vocatur. Per hanc viam secundum Tiberim fuerunt horti Caesaris dictatoris

*De porta Ianiculensi, alias Pancratiana,
& Via Vitellia*

- 1° Quo nomine apud antiquos vocaretur porta quae in dorso Ianiculi est, atque nunc a proximo templo S. Pancratij appellatur, haecenus non inueni. Ego eam a Ianiculo, quum aliud nomē non habeam, sicut & pōs, Ianiculensem vocatam fuisse existimo. Cuius portae multa mentio est apud Procopium, quam modo Pancratianā, modo S. Pancratij nominat. *Inter haec (inquit) Bessas qui Praeneftinam portam custodiendam acceperat, ad Belisarium misit, qui nuntiaret teneri ab hostibus urbem, per portam aliam introgressis, quae supra Tiberim est, & S. Pancratij dicitur. & c.* Et paulo post: *Ad portam vero Pancratianam quae Transiberim est, quum hostium copiae peruenissent, ob loci difficultatem nihil per eos gestum memoria dignum est: namque locus accliuus, & ea e regione murus ad inuadendum difficilis.* Hanc autem portam Aureliā non fuisse, vt omnes fere veteres antiquarij affirmarunt, paulo post ostendam. Ab ea autem exibat via Vitellia, de qua Tranquillus: *Indicia Vitelliae stirpis diu mansisse constat. Viam Vitelliam ab Ianiculo vsque ad mare, itemque coloniam eiusdem nominis. & c.*

De porta Septimiana

Tertiam & ultimam Transiberim portam, quae nūc Septimiana dicitur, Fontinalem priscis temporibus dictam fuisse, aliquot veterum scriptorum auctoritatibus demonstratur. Sex. Pompeius. *Fontinalia* (inquit) *fontium sacra*, unde & *Romae Fontinalis porta*. Liuius quoque: *Aediles alteram porticum ad portam Fontinalem, ad Martis aram, qua in campos iter eses perduxere*. Per campos autem Vaticanos intelligit, ex eo quod Plinius scribat, Vitellium cch-s condidisse patinā, cui faciē-
 dae fornax in campis exaedificata erat. Videmusque etiam nunc in campis Vaticanis fornaces esse, eamque terram argillam esse, ad fictilium fabricam commodissimam. Cicero: *Cāpum* (inquit) *Vaticanum fieri quasi Martium Campum*. Hanc autem quidam eandem esse cum Capena dixerunt, sed Liuius primo, & tertio de bello Punico II. de Capena; quinto vero & xxx. de Fontinali ita loquitur, vt diuersas eas esse oporteat. De hac mentio est in vetusto hoc epigrammate ita

DIS. MANIBVS

A. A P I D I

M A I I O R I S

T A B E L L A R I

A. P O R T A

F O N T I N A L I

Haec postea ab imp. L. Septimio Seuero, Septimiana appellata est. Ait enim Spartianus ipsum extruxisse thermas in Ianiculo ad portam sui nominis. Ibi quoque erat Ianus Septimianus, cum ara, quae non paruum huius rei argumentum sunt. Porro autem ab hac porta initium habebat via incerti nominis, quae in Triūphalem non longe a basilica S. Petri incidebat

De eo

*De totius urbis ambitu, qui erat prope
molem imp. Hadriani Augusti, &
de porta Aurelia*

Quoniam a Procopio porta Aurelia haud procul ab
Hadriani ponte, & sepulchro; Triumphalisque iuxta
potem & viam sui nominis eadem regione a Trāquil-
lo & Iosepho fuisse referantur, necesse fuit aliquam
Leonianae urbis, quae nūc Burgus S. Petri dicitur, par-
tem, antiquis Romanis moenibus cinctam fuisse; alio-
qui urbs vno ponte & duabus portis eo transmitten-
tibus hostium incursionibus peruia fuisset. Quantum
autem coniectura consequi potui, ex veterum aucto-
rum sententiis, & iis quae nunc supersunt vestigiis,
murum urbis tunc sic fuisse crediderim: Ab vna parte
Tiberim versus, muri principium erat, haud longe ab
Hadriani sepulchro, & ponte Aelio, qui in eum desi-
nebat, e regione videlicet aedis S. Mariae Transpontī-
nae, qui mox producebatur versus locum illum, ubi
nunc est porta S. Angeli moli ipsi vicina; deinde dedu-
ctus paulo infra medium Burgum (ut vocant) gyrabat
versus Xenodochium S. spiritus, atque ad eius portam
prope Tiberim terminabatur, Basilica principis Apo-
stolorum, eaque montis Vaticani, quae nunc muro
clausa est, parte exclusis: atque hac ratione duas com-
prehendebat portas, alteram quidem Triumphalem e
regione eius pontis, cuius nunc pilas & vestigia prope
S. Spiritus aedem in Tiberi videmus; alteram vero Au-
reliam vocatam, quae prope eiusdem Hadriani sepul-
chrum fuit, quaque iter erat ponte ipso triumphali.
Quo modo vero sepulchrum Hadriani muris anne-
xū fuerit, paulo post ex Procopio aperiam. Aliquādo

autem mihi in mentem venit Triumphalem portam, diu ante vsum amisisse, Aureliamque solam eo portā fuisse, donec ampliatis a Leone IIII. muris vsum & nomen & ipsa amitteret. Nam Procopius non omisit mentionem facere de Triumphali, in ea quam describit vrbis oppugnatione, si eo tempore fuisset, quū Aureliae nō omitteret; ea enim parte Gothi maxime in obsidione laborarunt, vnde illum crebrius locorū illorum meminisse oportuit. Adde quod si Triumphalis porta eo tempore fuisset, non XIII. portas, vt scribit Procopius, tunc circumiectus vrbi murus, sed XV. habuisset, nam Aurelia XIII. est: decem enim portae vrbis, IIII. vero Transiberim fuerunt. Quae omnes praeter hāc Aureliam, ad nostram vsque aetatem perdurarunt. Porro autem ex Aureliae portae descriptione, quam Procopius facit, egoque hic subiiciam; locū portae, murorum ambitum, & quale fuerit Hadriani sepulchrum cognoscemus. Gothi (inquit) Septima castra extra fluuium Neronianis in campis fixere, ita vt castris omnibus esset pons intermedius, vnde peractum, vt & portae 20 aliae duae infestae ab hoste essent; Aurelia scilicet, quae S. Petri, vt ei templo propinquior, nuncupatur, & altera quae trās flumen est sita. (intelligit autē S. Pancratij.) Quibus verbis eas diuersas fuisse liquet. & alibi: Dum haec peraguntur, Aurelianam portam ex altera parte Gothi hoc modo inuadunt; Hadriani Romanorum quondam imp. sepulchrum extra portam Aureliam extat, & ad lapidis iactum a moenibus procul extructum, spectatu procul dubio dignum: Parionaque ex lapide aedificatum est, saxa quadrata illi inuicem nexa, alia nulla intermixta materia, & quaternis partitum 30 pari dimensione lateribus, eam porrectis in latitudinem, vt iactus ex angulo lapis, alterum fere pertingat, aliusudine an-

tem haec Urbis moenia superant; statuae quoque ex eodem par-
 tio marmore virorum equorumque miro artificioso factae desu-
 per insident. Sepulchrum id prisca homines illi, quū velut mo-
 les & arcis in speciem Urbis impositū videretur, brachiis duo-
 bus a moenibus ipsis ad sepulchrum id usque porrectis inae-
 dificatisque, complexi sic sunt, ut murorum sit perinde pars
 quaedam effectum, apparet namque altissimae id turri per-
 simile, & ea e regione imminet portae. Erat itaque peropor-
 tunum & munitissimum eo loco praesidium. Cuius custodia
 per Belisarium tradita Constantiano obtigerat, cui iniunctum,
 ut & cōtigui muri curam susciperet asseruandi, ut leniori &
 non magni momenti custodia indigenti; si quidem ea ex parte
 haudquaquam murus flumine subterlabente poterat oppu-
 gnari. Constantianus autem, quum ei nuntiatur, hostes transi-
 tum per flumen tentare, muro illi diffusus, qui ad fluvium erat,
 cum paucis ipse statim opitulatum contendit, maiore militum
 multitudine iussa portam in primis, & in sepulchro ipso prae-
 sidium diligentius custodire. Gothi interea Aureliam portā,
 Hadriani que molem sine ullis machinationibus confestim in-
 vadunt, scalas tamen ingenti manu inferentes, multitudine
 sagittarum immissa, facile in dubium hostes deducere, & tre-
 pidationem inferre, atque adeo ut paruo molimine prae custo-
 dum paucitate, potiri se praesidio posse existimarent. Praela-
 tis itaque scutis, Persicis nihil inferioribus, ad moenia succede-
 bant, & hostes frustrati quam proxime subierunt. Sub porti-
 cum namque ad sacram beati Petri apostoli pertinentem tum
 aedem latitantes hi venerant. Inde quum de improviso com-
 paruissent, rem ita aggrediuntur, ut nec balista quidē Roma-
 nicus todes vii in hostes possent, non enim in nimium subeuntes
 telum immittere, tormentumue poterant, nec illis ut scutatis
 obesse. Sed postquā validius Gothi incubuere, & creberrima
 sagittarum immissione propugnacula infestando admoturi iā

erant aedificio scalas, Undequaque fere circumuentis iam omnibus, qui de mole pugnando se tuebantur; aliquandiu Romanis iniectus est terror, de salute iā desperantibus, quando quidem se se ac moenia defensare, ut erat necesse, haudquaquam iam possent: communi tamen consensu, diffractis marmoreis illis vastisque simulachris, ex eorum fragmentis ingentia saxa in hostium capita superne denoluūt, Gothi vero perculsi oppugnationem remittunt, iisque sensim cedentibus, victoria potius Romani, hos demum ut victos propellunt. Iamque Constantianus perterrefactis, fugatisque qui transitum fluminis pertētaissent, redierat, non enim praesidium illud hostes, ut ipsi rebantur, neglectum prorsus, vel incustoditum inuenerant. itaque factum ut circa Aureliam portam omnia in tuto iam essent. Ad portam vero Pancratianam quae Transiberim est, ob loci difficultatem nil memoria dignum ab hostibus gestum est. &c. Haec Procopius. Pontis autē Aeli, & eius sepulchri meminere Dio, & Spartianus in Hadriani imp. vita. Portam vero Aureliam, vel a via eius nominis, quae per eam exibat, vel a tribunali Aurelio, nomen accepit, de quo Cicero mentionem facit sic in L. 20
Pisonem; Persequente connexos his funeribus dies, pro Aurelio tribunali, ne conuiente quidem te, quod ipsum etiam scelus. &c. Quae postea locum cū nomine amisit Leonis IIII. Papae pontificatu, quando is prolatis muris Vaticanum & Basilicam S. Petri apostoli cinxit

De viis Aureliis duabus

Via Aurelia vetus ab hac porta exiens per maritima Tusciae ora, agros, & siluas Pisas vsque extendebatur. Hanc quidam Consularem, & Traianam aliquādo dictam fuisse, nullo adducto veteri testimonio, scribūt: eamque ab Aurelio viro consulari denominatam ferunt. Alij vero ab Aurelio tribunali prope eiusdē viae

principia collocato dictam autumât. De quo Cicero mentionem facit, quum dicit, se homines in tribunali Aurelio palam conscribi, cēturiarique vidisse. De hac via idem Cicero Philippica XII. *Tres viae sunt ad Mutinā, a supero mari Flaminia, ab infero Aurelia, media Cassia.* Et in Catilinam. Eutropius quoque: *Etruriae* (inquit) *per Aureliam usque ad alpes maritimas ingentes agri sunt, hique fertiles & siluosi.* In hac via fuerunt priuati horti Galbae imperatoris, vbi ipse (vt refert Tranquillus) sepultus est. In hac, vt in Flaminia, Appia, Latina, & aliis viis, plurimi loculi, urnae, & antiqua sepulchra vetustate fere consumpta adhuc videntur. Inueni autē in antiqua marmorea inscriptione mentionem fieri viae Aureliae sic

M. F. GAL. PRIMVS. X. VIR. STI.
IVD. TRIB. LEG. VII. GEM. FELICIS
HISPAN. CITERIORIS. Q. VRBANO
AEDILI. CVRVL. PRAETORI. CVRAT
VIAE. AVRELIAE. PRO. COS. LY
CIAE. PAMPHILIAE. COS
POLIMVS. LIB

Item in alia viarum Aureliae, veteris & nouae, quarū altera forte ab auctore, altera a reparatore dicta fuit. lapis est Tibure, quem paulo post adponam. Haec via ab vrbe exiens Arelatem, usque sic producta erat, vt ex itinerario Antonini Pij concinnaui

A Roma	Martham	
Loriam	Forum Aureli	
Ad Turres	Cosam	
Pyrgos	Ad lacum Aprilem	
Castrum nouum	Salepronem	
Centum cellas	Manlianam	h iij

Populoniam
 Vada Volaterrana
 Ad Herculem
 Pifas
 Papirianam
 Tune
 Boaceas
 Bodecias
 Tecolata
 Delphinas
 Genuam
 Libanum
 Dertonam

Aquas
 Crixiam
 Canalicum
 Vada Sabatia
 Pollupue
 Albingaunum
 Locobormanum
 Costa ballenae
 Albintimilium
 Lumonem
 Alpes summas
 Arelatem

10

De Viis Cornelia, & Triumphali

Viam Corneliam, cuius non nisi in marmoreis inscriptionibus, & apud P. Victorem mentionem extare vidi, mediam inter Aurelias & Triumphalem hac regione fuisse ex iis inscriptionibus coniicio
 Romae in domo Caesia

C. SALLIO. ARISTAENETO. C. V
 SEPTEM. VIRO. EPVLONVM
 SODALI. AVGVSTALI. IVRIDI
 CO. PER. PICENV. ET. APVLIAM.
 CVRATORI. VIARVM. AVRELI
 AE. CORNELIAE. TRIVMPHALIS
 PRAETORI. K. TVTELLARIO. QVAESTORI
 DESIGNATO. ET. EODEM. ANNO. AD. AEDI
 LITATEM. PROMOTO. X. VIRO
 STILITIB. IVDICAND. ORATORI. MAXIMO
 DECVRIONES. ET. PLES. COLONIAE
 ASCVLANORVM. ANCONITANORVM
 PROPTER. HVMANITATEM. ABSTINEN
 TIAM. EFFICACIAM

20

39

Item Tibure in pariete aedis S. Pauli

C. POPILLIO. C. F. QVIR. CARO.
 PEDONI. COS. VII. VIRO. EPVLON
 SODALI. HADRIANALI. LEGATO,
 IMP. CAESARIS. ANTONINI. AVG
 PII. PROPR. GERMANIAE. SVPER. ET. EX
 ERCITVS. IN. EA. TENDENTIS. CVRATOR
 OPER. PVBLICOR. PRAEF. AERAR. SATVR
 CVRATORI. VIAR. AVRELIAE. VETERIS. ET
 10 NOVAE. CORNELIAE. ET. TRIUMPHALIS
 LEGATO. LEG. X. FRETE NSIS.
 A. CVIVS. CVRA. SE. EXCVSAVIT. PRAETORI
 TRIBVNO. PLEBIS. Q. DIVI. HADRIANI. AVG
 IN. OMNIBVS. HONORIBVS. CANDIDATO
 IMPERATOR. TR. LATICLA VIO. LEG. III
 CYRENAICAE. DONATO. DONIS. MILI
 TARIBVS. A. DIVO. HADRIANO. OB
 IVDAICAM. EXPEDITIONEM. X. VIRO
 STLITIBVS. IVDICANDIS. PATRONO
 10 MVNICIPI. CVRATORI. MAXIMI. EXEMPLI
 20 SENATVS. P. Q. TIBVRS
 OPTIME. DE. REPVBICA. MERITO

De Via Triumphali

Via Triumphalis initium habebat a ponte, cuius
 nūc vestigia & pilas medio Tiberi videmus prope Xe-
 rodochium S. Spiritus, qui a P. Victore Triumphalis,
 sicut & via appellatur; haec deinceps pone basilicam
 S. Petri, & obeliscum, qui vulgo *la Guglia* dicitur, pro-
 30 teadebatur: ubi adhuc multi silices eius viae strati vi-
 deantur. Hanc autem viam S. Hieronymus, & Damascus

papa in vita S. apostolorum principis Petri Triumphalem vocant, prope quam in Vaticano eūdem apostolum cruei affixum, & sepultum fuisse scribunt; vbi postea in eius honorem maximum ab Augusto Constantino templum conditum est. Ab hac via, porta de qua mox loquar, Triumphalis vocitata est

De Via Aemilia Scauri

Viae Aemiliae alterius quae Scauri dicebatur, meminit Strabo iis verbis: *Hic ille Scaurus, qui per Pisas & Lunam vsque Sabatios viam strauit Aemiliam, hinc per Dertionam. & ceter*

Hanc viam M. Aemilius Scaurus, qui consul, censor, & princeps Senatus fuit, de hostium manubijs strauit: triumphauit enim de Gatisceis, & Liguribus, quos bello vicerat, & magnis cladibus afflictos, in populi Romani ditionem redegerat. De ea praeterea nihil compertum habeo

De Viis Pompeia, & Domitia

10

Viae Pompeiae in Sicilia, Cicero contra Verrē meminit. Viae quoque Domitiae in Gallia, idem pro M. Fonteio mentionem facit

De reliquis Viis extra Urbem quarum loca ignorantur

Referuntur a P. Victore, in libello de regionibus urbis Romae, viae Patinaria, & Tiberina, forte quod esset prope Tiberim dicta; Gallica, & Gallicana, quod in Galliam ducerent; Laticulensis, & Flauia. Quarum adhuc loca vel situs inuenire non potui

Curatores viarum vectigalia earundem certis hominibus locabant, quae qui redimerēt mancipēs sunt dicti, unde mancipum fraude, & magistratum incuria viae saepe interruptae, & imperuiae factae sunt, de qua re conqueritur Cornelius Tacitus. De eiusmodi mancipē est Romae in domo Cardinalis Carpensis haec inscriptio

D . M . S

CN . CORNELIO

CN . F . SAB

M V S A E O

MANCIP. VIAE. APPIAE

HERENNIA. PRISCILLA

CONIUGI

BENE. MERENTI

FECIT

Mancipes quoque, ut in diuinatione scribit Asconius, fuerunt publicanorum principes Romani homines, qui quae stus sui causa, si decumanas redimerent, decumani appellabatur; si portus aut pascua publica, portitores, aut pecuarii; quorum ratio scriptura dicebatur. Hi omnes exigenda a sociis suo periculo exigebant, & reipublicae repraesentabant, providentes tamen in illa redemptione commodis suis. Licebat autem si moderate fiat, aestimare in cellam praetori frumentum, mancipi pro frumento ab aratoribus pecunias accipere non licebat.

Ecce. Viarum munitio ac restitutio antiquis Romanis maximae curae fuit, atque in primis C. Graccho, ut Plutarchus, item ex imperatoribus Augusto, ut Tran-

quillus, Tiberio vt Tacitus, Vespasiano vt Sex. Aurelius, Traiano vt Dio tradidere; probantque hae marmoreae inscriptiones antiquae. In Capitolio sub porticu Palatij conseruatorum vrbis

IMP. CAESARI

VESPASIANO. AVG

PONT. MAX. TR. POT. III

IMP. III. P. P. COS. III. DES. IIII

S. C

QVOD. VIAS. VRBIS. NEGLEGENTIA
SUPERIORVM. TEMPORVM
CORRVPTAS. INPENZA. SVA
RESTITVERIT

Item Allifis in angulo parietis cathedralis
Ecclesiae

IMP. CAESAR. M. AVRE

LIVS. ANTONINVS. PIVS. FE

LIX. AVG. PARTHIC. MAX

BRITANNICVS. MAXIMVS. P. M. P. P

COS. III. DES. IIII

VIAM. INVNDATIONE. AQVAE

INTERRVPTAM. RESTITVIT

Ad vias autem exaedificatae fuerunt aedes, domus, arcus, hippodromi, praedia, horti, tabernae, & sepulchra tanta frequentia, atque splendore, vt exterarum gentium legati per suburbana venientes, longe ante vrbis portas, iam in ipsa vrbe se esse existimarent. Hae itaque sunt XIIII. vrbis portae, quae ante millesimū annum fuerunt, quaeque omnes praeter vnam Aureliā, adhuc supersunt. Quibus nomina antiqua quāta ma-

xime potui diligentia afferre curavi. Eas enim omnes antiquitus quoque iisdem locis, vel & si ab eis procul at tamen iisdē viis fuisse manifeste demonstraui. Quibus etiam vias omnes ex eis exeūtes, quarum apud veteres auctores, vel antiquas inscriptiones memoriam extare viderim, adiunxi, vt vno intuitu & porta & viā cognosci posset. Porro autem si XIII. his portis decem alias addiderimus, (quas forte Procopius portulas quasdam alias praeter illas XIII. appellauit) quarum apud veteres auctores mentio est, verum demum erit quod libro tertio cap. v. refert Plinius; urbem Romanam suo tēpore XXIII. portas habuisse. Quae quēadmodum vrbis circuitus varios terminos habuit, sic idem habuerunt & portae, quarum quaedam in pomerij ampliacione in media vrbe remanētes, vsum & nomen amisere, quaedā saepe hinc inde iisdem tamē viis translatae, pristinum nomē retinuerunt, quaedā etiam variis temporibus antiquis interpositae, nouam cōsequutae sunt appellationem. Decē autem portarū nomina praeter ea, quae superius adposuimus, sunt haec

De porta Querquetulana

Porta Querquetularia, vel Querquetulana, de qua Plinius sic libro XVI. cap. x. *siluarum certe distinguebantur insignibus, Fagutali Ioui etiam nūc vbi lucus fagens fuit, porta Querquetulana, colle in quem Vimina petebantur.* Siquidem in Viminali colle extat viminū silua a qua collis est denominatus, necesse fuit hanc portā in Viminali fuisse. In quo Varro Querquetulanum sacellū, P. vero Victor, ac Sex. Rufus Iucum fagutalem ponunt. Quare etiam portam Querquetulanam eā olim fuisse portam, quae nunc clausa est, crediderim, prope Castrū praetoriū, vel non longe ab eo. Quāuis nō mo

lateat Cornelium Tacitum scribere mōtem Coelium Querquetulanū prius vocatū fuisse. Vt cunque autem sit, Varroni, Plinio, P. Victori, & Sex. Rufo magis credendum, qui eam in Viminali fuisse vel innuunt, vel aperte demonstrant. Hanc autem eandem fuisse existimo portam, cum ea quam Sex Pompeius Querquetulariam appellauit. Querquetularia (inquit) porta Romae dicta, quod querquetum intra muros Urbis iuxta se habuerit. & alibi: Querquetulanae Virae putantur significare nymphae, praesidentes querqueto virenti, quod genus silvae indicat fuisse intra portam, quae ab eo dicta sit Querquetularia 10

De porta Piaculari

Piacularis (inquit Sex Pompeius) porta Romae appellatur, propter aliqua piacula, quae ibidem fiebant, vel ut ait Cloatius, ex sacro per aliquem piaculo soluitur, aut aliqua piandi pro pitrandique causa immolatur

De porta Catularia

Idem Sex. ait: Catularia porta Romae est dicta, quia non longe ab ea ad placandum Caniculae sidus frugibus inimicū, rufae canes immolabantur, ut fruges flavescentes ad maturitatem perducerentur 20

De porta Minucia

Minucia porta Romae est appellata, eo quod proxima sit sacello, alias arae Minucij, quem deum putabāt. 30
Auctor Sex. Pompeius. Forte de hac porta loquitur in Commodi vita Lampridius, quum ait: Hercules signum aeneum sudavit in Minucia per plures dies

De porta Mugiona

Idem quoque etiā Mugionae portae his verbis meminit. *Mugiona porta Romae dicta est a Mugio quodam, qui ei tuendae praefuit. Hanc non procul a via Noua versus Aeginum fuisse scribit Solinus*

De porta Sanguali

- 1° *Sanguis (inquit Sex. Pompeius) porta appellatur proxima aedis Atrii. Sanguis autem avis nomen est, quae ossifraga dicitur. Quidam Saginalem portam ab aede Sangi legendum putant. Quod si textum aliquem antiquum adducerent, non improbarem*

De porta Naevia

- Hanc, ut duas sequentes, inter portam Capenam, & Tiberim fuisse elicitur, ut etiam supra exposui, ex P. Victore, & M. Varrone libro I I I. de lingua Latina, qui de ea loquens sic ait: *Sequitur porta Naevia, quod in memoribus Naeviis: Naevius enim loca ubi ea sic dicta, coluit. Hanc omnes superioris aetatis antiquarii ineptenimum Maiorem nunc esse dixerunt*

De porta Rauduscula

- Deinde (inquit Varro) porta Rauduscula, quod aetata fuit. *Aes raudus dictum, ex eo in Veteribus manupis scriptum, Raudusculo libram ferito. De hac porta mentionem etiam facit Valerius Maximus lib. v. ca. vi. Dignam (inquit) pietatem, quae quod ad solidam gloriam attinet, septem*

regibus praeferatur: cuius testandae rei gratia capitis effigies aereae portae qua excefferat inclusa est, dictaeque Raudusculana, quod olim rauda aera dicebantur. Vicu portae Raudusculanae P. Victor cum vico portae Nacuiac in regione XII. Piscinae publicae enumerat

De porta Lauernali

Hinc porta Lauernalis ab ara Lauernae, quod ibi ara eius deae fuerit. Auctor Varro

10

De porta Libitinensi

Portae Libitinensis meminit in Commodi imp. vita Lampridius: *Galea eius (inquit) bis per portam Libitinensem elata est.* Haec a Libitina dicta fuit, quod per eam cadauera mortuorum ad sepulchrum efferrentur. Libitinam autem & pro dea ipsa, & pro Libitinariorum opera accipi solet. Libitina autem dea erat in cuius templo vendebantur, & locabantur ea, quae ad sepulturam²⁰ pertinebant: de qua fusius disputabo, quum ad eius templi quod Romae fuit, descriptionem deueniero

De porta Feneſtrali

¹ Fuit quoque Romae etiam porta Feneſtralis appellata, de qua sic scribit Plutarchus problemate xxxv. *Quid est quod portam vnam Feneſtram appellat, apud quam fortunae thalamus positus est? an quia Servius rex cum secundissima fortuna rem habuisse creditus est, quum per fenestram ad eum penetraret? an hoc fabulosum, illud autem verum? Tarquinio Prisco Romae regnante, quum is a pastoribus esset occi-*³⁰

*ſus, Tanaquil eius vxor, mulier ſane prudens & fortis, per
fenestram populum allocuta, multitudini perſuaſiſſe dicitur,
vt ſeruium regem declararent, ex quo factum eſt, vt ille lo-
cus ita appellaretur? Et Ouidius libro Faſtorum vi.*

Lux eadem Fortuna tua eſt, auctorque locuſque

Sed ſuperiniectis quis latet iſte togis?

Seruius eſt, iam conſtat enim, ſed cauſa latendi

Diſcrepat: & dubium me quoque mentis habes

Tum de aſurtiuos timide proſitetur amores

Coeleſtenuſque homini concubuiſſe pudet

Aſit enim magna correpta cupidine regis

Cuſcaque in hoc vno non fuit illa viro

Noſte domum parua ſolita eſt intrare Fenestra

Vnde Fenestralis nomina porta tenet

Nunc pudet & vultus, velamine celat amatos

Oraque ſunt multa regia teſta toga

*Ceterum hanc portam non Vrbis, ſed Palatij fuiſſe cre-
diderim. Vrbis enim Ser. Tullij regis tempore latius ſe
extēdebat quā vbi porta Fenestralis fuiſſe deſcribitur*

De porta Triumphali

*Portam Triumphalem fuiſſe (vt exiſtimo) extra ce-
terarum numerum Tranſtiberim ſub Vaticano, iuxta
viam, & pontē ſui nominis docet Iosephus libro VII.
de bello Iudaico cap. XXIII. Vbi triumphum Iudai-
cum Veſpaſiani imp. & T. Caefaris deſcribit. Die (in-
quit) triumphi principes, qui non in Palatio, ſed prope Iſidis
templum noſte illa quiuerant, prima iam aurora incipien-
te procedunt, lauro quidem coronati, amiſſi vero patria veſte
purpurea, & ad Octavianas ambulationes (porticum cre-
do Octaviae in campo Martio ſitam intelligit) tran-*

seunt. Ibi enim senatus ducum procures, & honorati equites
eorum praesolabantur aduentum. Tribunal autē ante portus
factū erat, sellaeque eburneae in eo praeparatae, quo quū
ascendissent, considerunt. Ibi quum milites allocutus fuisset,
lemnibusque votis susceptis, soluiisset, imp. ipse cum Tito Cae-
sare, ad portam recedit, quae ab eo quod per illam semper triū-
phorum pompa ducitur, nomen accepit. Ibi triumphalibus ve-
stis amitti, diis ad portam collocatis, caesa hostia inter specta-
cula transeuntes, triumphum ducebant, &c. Quibus ver-
bis constat eos extra urbem tum in cāpo Martio fuisse, eosque traiecto Tiberi, per eam portam introiisse,
de qua Tranquillus quoque in Augusti vita sic men-
tionem facit cap. centesimo: *senatus & in funere ornan-
do, & in memoria honoranda, eo studio certatim progressus
est, ut inter alia complura censuerint quidam, funus Trium-
phali porta ducendum, praecedente Victoria quae est in Cu-
ria, canentibus naeniam principum liberis utriusque sexus.*
Et Tacitus libro primo historiae Aug. Tum consultatū
de honoribus, ex quibus maxime insignes vult, ut porta Trium-
phali duceretur funus &c. Hanc autem portam diu ante
Procopij tempora esse decessisse superius demonstraui:
Eratque in ea murorum urbis parte, quae ab Hadriani
sepulchro ad S. Spiritus portam olim producti erant.
De hac porta sic mentio est in antiqua inscriptione

FORTVNAE.

FORTVNAE. SANCTAE
 ATINIA. TYRANNIS
 SEMINARIA. A. PORTA
 TRIUMPHALE
 P. TERENTIUS. FORTVNATVS
 VIR. CARISSIMVS
 CVI. GRATIAS. MAXIMAS
 SEMPER. EGI
 CVM
 TERENTIA. FAVSTINA
 FILIA
 DONVM. DEDIT
 L. D. D. D

10

Ab hac porta Triumphalē viam exiisse paulo ante explicavi. Si igitur decem has portas, quas ab iis XIII. diuerſas fuiſſe liquet, iſſis adiūxerimus, erūt XXIII. vrbis Romae portae, vt Plinium dixiſſe exiſtimo, quū ait: *Vrbs Roma complexa eſt montes ſeptem, diuiditurque in regiones XIII. Compita eorum. CCLXV. eiſdeſpatij menſura corrente a miliario in capite Romani fori ſtatuto, ad ſingulas portas, quae ſunt hodie numero XXIII. (nam quod vulgati codices habent XXXVII. mendū procul dubio eſt ex adiectione numerorum aliquot ortū) ita vbi XII. portae ſemel numerentur, praetereanturque ex veteribus VII. quae eſſe deſierunt*

De tribus aliis portis Vrbis Romae

30 Portas autem ſeptem, quas Plinius ſuo tempore eſſe deſiſſe ſcribit, has fuiſſe exiſtimo: Primo quattuor vrbis Romae veteris portas, quas Romulum reliquiſſe ſuperius ſcripſi; deinde porta Saturnia, quae & Pandana, de qua ſic Varro mentionem facit: *Capitolinū, ante*

Tarpeius dictus, quem antea etiam Saturnium dictum prodiderunt. Et, Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturniam scribitur. Eius vestigia etiam nunc manent tria, quod Saturni fanum in faucibus; quod Saturnia porta, quam Iunius scribit, quam nunc vocant Pandanam; quod post aedem Saturni in aedificiorum legibus parietes postici muri sunt scripti. Et Sex. Pompeius: Pandana (inquit) porta dicta est Romae, quod semper pateret. Hanc autem sub Capitolio fuisse non longe a templo Saturni, refert Varro. De eadem porta mentionem facit Solinus, quam prope Capitolium, 10 fuisse scribit.

De portis Ratumena, & Salutari

Porta Ratumena (ut inquit Sex. Pompeius) a nomine eius appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor, Etrusci generis iuuenis a Veis. Is consternatus equis excussus Romae perit, qui equi feruntur non ante constitisse, quam pervenerint in Capitolium, conspectumque fictilium quadrigarum quae erant in fastigio Iouis templi. Quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinae prudenti, quae bello sunt recuperatae, quia in fornace adeo creuerant, ut eximi nequissent, idque prodigium portendere videbatur, in qua ciuitate eae fuissent, omnium eam futuram potētissimam. Et Plinius libro VIII. cap. XLVII: Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso auriga, ita ut sisfaret, in Capitolium cucurrisse equos, sedemque ter lustrasse. Maximum vero eodem pervenisse a Veis cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi vicerat: inde postea nomen portae est. 20
Porta Salutaris appellata est ab aede Salutis, quae ei 30 proxima est. Sex. Pompeius. Hanc autem in Quirinali fuisse constat, sicut & aedes Salutis fuit

De porta Stercoraria

Stercoraria vero porta non urbis sed Capitolij fuit,
 de qua idem Sex. Pompeius: *Stercus* (inquit) *ex aede Ve-*
stae XVII. Kal. Iulias defertur in angiportum medius fere cli-
ni Capitolini, qui locus clauditur porta Stercoraria, tunc san-
 ctissimis maiores nostri esse iudicant. &c. Has igitur septē
 20 portas eas fuisse existimo, quae Plinij tempore iam
 esse desierant

Portae autem quae nunc extant Romae in vniuersum
 sunt XX. antiqui nominis & loci XIII. recentioris ve-
 ro urbis Leonianae videlicet VII. de quibus paulo
 post dicam. Ad septemtrionem sunt, Flaminia; & Col-
 latina; ad ortum vernum Collina, & Viminalis; ad or-
 tum aestiuū Gabiussa, & Esquilina; ad ortum hyema-
 lem Coelimontana, & Latina; ad meridiem Capena;
 & Trigemina; ad occasum Naualis, Ianiculensis, & Se-
 30 ptimiana; reliquae septē urbis Leonianae sunt, & ceterae

Epilogus Portarum omnium urbis Romae

Portae Urbis Romae IIII

- Porta Mucionis, alias Trigonia
- 30 Porta Romanula, post Romana
- Porta Ianualis, post porta vetus Palatij
- Porta Carmentalis, post Scelerata, alias Tarpeia

Quattuordecim portae Urbis Romae; quae ante millesimum annum, Iustiniani imperatoris tempore fuerunt.

Quae praeter unam Aureliam, etiam nunc extant

Porta Flumentana, Post Flaminia, nunc Populi
 Porta Collatina, postea Pinciana
 Porta Agonenfis, post Quirinalis, deinde Collina, po-
 Porta Viminalis, nunc S. Flagnetis (stea Salaria 10
 Porta Gabiufa nunc S. Laurentij (Maior
 Porta Esquilina, alias Labicana, post Praenestina, nunc
 Porta Coelimontana, post Asinaria, nunc S. Ioannis
 Porta Ferentina, postea Latina
 Porta Capena, post Appia, nunc S. Sebastiani
 Porta Trigemina, Post Ostiensis, nunc S. Pauli
 Porta Naualis, post Portuensis
 Porta Ianiculensis, post Pancratiana, vel S. Pancratij
 Porta Fontinalis, post Septimiana
 Porta Aurelia prope molem Hadriani, quae nunc esse 10
 defuit

Aliae decem portae, quae forte tempore C. Plinij erant

Porta Querquetularia, vel Querquetulana in Vimi-
 Porta Piacularis
 Porta Catularia
 Porta Minucia
 Porta Mugiona
 Porta Sanqualis
 Porta Naeuia
 Porta Rauduscula, alias Raudusculana 30

Porta Lauernalis

Porta Libitinenfis

(numerum

Porta Triumphalis sub Vaticano, Transiberim extra

*Tres portae, quae quattuor Urbis Romuli portis addi-
tae, forte erunt illae septem, quas Plinius suo tem-
pore esse desisse scribit*

Porta Saturnia, post Pandana

10 Porta Ratumena

Porta Salutaris in colle Quirinali

Porta vero Stercoraria nō urbis erat, sed Capitolij

Porta quoque Fenestralis Palatij, non urbis fuit

*Portae V 11. Urbis Leonianae, alias rudi
Burgi S. Petri*

Porta S. Spiritus

20 Porta Posterula, alias Turrionis

Porta Pertusa

Porta Palatij

Porta Viridaria, alias Iulia

Porta S. Peregrini, vel S. Petri

Porta S. Angeli prope molē Hadriani, alias P. Castellij

Viae antiquae Romanae extra urbem

30 Via Flaminia incipit a porta Populi, Ariminum vsque
progreditur

Via Aemilia Lepidi initium habet ab Arimino, Aquile-
iam vsque protenditur

Via Cassia extra urbem initium habet a Flaminia

Via Claudia, vel Clodia extra urbē iūgitur Flaminiae

Via Annia

Via Augusta } extra urbem incidunt in Flaminiam

Via Clmīna extra urbem initium habet a Flaminia

Via Amerina incipit a Flaminia, Ameriamque protēditur

Via Sépronīa in Vmbria incipit a Flaminia

Via Postumia in Gallia togata, haud procul ab Aemilia

10

Via Collatina initium habet Romae a porta Pinciana

Via Salaria exiit Romae a porta Salaria

Via Quinctia } extra urbem in Sabinis, haud longe a

Via Iunia } Salaria

Via Nomentana incipit Romae a porta S. Hagnetis

Via Tiburtina } initium habent Romae a porta S.

Via Gabina } Laurentij

Via Praenestina } Romae a porta Esquilina, nunc

Via Labicana } Maiore, incipiunt

Via Campana Romae incipit a porta S. Ioannis

Via Valeria noua } prope urbem, vel Romae initium 20

Via Valeria vetus } habebant, aut a porta S. Ioannis

Via Tusculana } aut prope eandem portam a via Campana

Via Latina

Via Albana } Romae a porta Latina

Via Appia Romae a porta Capena Brundisium vsque protensa

Via Traiana

Via Numicia } a via, vel prope

Via Setina } viam Appiam

Via Domitiana

36

Via Asinaria inter Ardeatinam & Appiam

Via Ardeatina Romae initium habebat

Via Laurentina } Romae a porta

Via Ostiensis } S. Paulli

Via Portuensis Romae a porta eiusdem nominis

Via Vitellia Romae a porta Ianiculensi, alias S. Pancratij

Via Aurelia vetus } Romae a porta

10 Via Aurelia noua } Aurelia

Via Cornelia inter Aurelias, & Triumphalem

Via Triumphalis

Via Aemilia Scauri Pisis, per Tusciam usque Dertonā

Via Pompeia in Sicilia

Via Domitia in Gallia

Viae duae Traianae

Via Patinaria

Via Tiberina

Via Gallicana

Via Gallica

20 Via Laticulensis

Via Flauia

Viae intra urbem

Via Sacra

Via Noua

Via Lata

Via Noua alia

Via Fornicata

30 Via Recta

Via Alta, quae & Alta semita

De Via Sacra

Sex. Pompeius, ex Verrio Flacco annotauit, in viarum nominibus substantiuum in sermone praeposendum, ut dicatur *via Sacra*, & *Via Nova*, non *Sacra Via*, aut *Nova Via*. Viae autem urbis interdum semitae dicebantur, ut Alta semita, improprie vero plateae, ut ab Aelio Spartiano in Caracalli vita. De via autem Sacra, quae inter urbanas nobilissima erat, & celeberrima, sic Varro libro III. scribit: *Ceroliensis a Carinarum iunctu dictus Carinae*, postea *Cerionia*, quod hinc oritur caput Sacrae viae ab Streniae sacello, quae pertinet in arcem, qua sacra, quotquot mensibus feruntur in arcem, & per quam augures ex arce profecti solent inaugurare. Huius Sacrae viae pars haec sola vulgo nota, quae est a foro eunti proximo clivo. Et Sex. Pompeius: *Sacram viam quidam appellatam esse existimant, quod in ea foedus ictum sit inter Romulum & Tatium. quidam quod eo itinere viantur sacerdotes Idulium sacrorum conficiendorum causa.* Itaque neque eatenus quidem, ut vulgus opinatur sacra appellanda est a Regia ad domum regis sacrificuli, sed a regis domo ad sacellum Streniae, & rursus a Regia usque in arcem, nec appellari debere ait Verrius, *sed disiunctive, ut ceteras vias Flaminiam, Appiam, Latinam, ne nouam, viam quidem, sed viam nouam. His verbis apparet hanc viam prope amphitheatrum principium habuisse, & per vicinos hortos S. Mariae nouae iuxta templum Pacis, & Faustinae recta in Capitolium tendisse per arcum Severi. In hac via fuit Regia Numae, ut prodit Asconius. Summa quoque Sacra via habitasse Ancum Marcium regem refert Solinus; Iuliumque Caesarem in ea domum habuisse, prodit Tranquillus. Per viam Sacram

triumphantes in Capitolium aliquando ascendere solebant. Vnde Propertius libro 14

Actiaque in Sacra currere rostra Via

Idem quoque docet Horatius. In eadem, vt fit animi causa, homines deambulare solebāt. Vnde Horatius in sermonibus

Ibam forte Via Sacra, sicut meus est mos

Item populo se ostentabant aurae popularis studiosi, vt de Mena Pompeij Magni liberto, idem poeta in

10 Epodis

Vides ne Sacram metiente te Viam

Cum bis ter Vlnarum toga

Vt hora vertat huc & huc euntium

Liberrima indignatio.

Et de puella populo se praebente Propertius

Cui saepe immundo sacra conteritur Via focco

Nec sinit esse moram, si quis adire velit

Vitellius inter forum & viam Sacram, tamquam celeberrima vrbis loca, seminudus, quum ad necem trahe-
20 retur, facinorosorum & seruorum more, per contumeliam illusus & vexatus est. Tacitus libro xx

In eadem via propter frequentiam, res viles veniebāt, vt poma, flabella, tesserae, & tali; auctoribus Varrone, Ouidio, & Propertio

Sacrauienses & Suburanenses, qui viam Sacram, & Suburam habitabant, nominauit Sex. Pompeius. *October* (inquit) equus appellatur, qui in campo Martio, mense Octobris immolatur quot annis Marti, bigarum *Victricum* dexterior, de cuius capite non leuis contentio solebat esse inter Subu-
30 ranenses, & Sacrauienses, vt h in Regiae pariete, illi ad turrim Mamiliam adfigerent. eiusdemque cauda tanta celeritate perferretur in Regiam, vt ex ea sanguis distillet in faciem, parti-

cipandae rei diuinæ gratia, quas hostias hic quidam Marti bellico deo sacrari dicunt. Hanc autē diuersam a foro fuisse docet Plinius, quum ait libro XIX. cap. I. Caesar dictator totum forum Romanum intexit, viamque Sacram ab domo sua usque ad cliuū Capitolinum, quod munere ipso gladiatorio mirabilius visum tradunt. Templum Faustinae fuisse in via Sacra refert Flavius Vopiscus in vita Gallieni minoris: Fuit denique hactenus statua in pedē montis Romulei, hoc est ante Sacram viam, intra templū Faustinae, aduecta ad arcum Fabianum, quae haberet inscriptum 10

GALLIENO. SALONINO. MINORI

Anastasius quoque bibliothecarius refert Felicē IIII. pont. max. templum vr̄bis Romae ante Sacram viam vertisse, dedicasseque in basilicam SS. Cosmae & Damiani 20

De Via Noua

Via Noua foro Romano iuncta fuit, ex Palatij parte, atque haud longe a templo diuae Mariae Liberatricis principium habens in Velabrum desinebat. Varro: *Accae Laurentiae sacrificium sit in Velabro, qua in Nouam viam exitur, ut aiunt quidam, ad sepulchrum Accae.* Et Ouidius VI. Fastorum

Fortē reuertebar festis Vestalibus illae

Qua noua Romano nunc Via iuncta foro est.

Et Liuius libro primo: *Ex superiore (inquit) parte aediū per fenestras in nouam viam (habitauit enim rex Tarquinius Priscus, ut Solinus ait, ad portam Mucionam supra summam nouam viam) populum Tanagril alloquitur.* & alibi: *Aedem Aq̄ Locutij in Via Noua supra templum Vestae sitū fuisse, de qua aede, quod in via noua fuisset, 30* mentionē facit & Varro. *Ara (inquit) Aq̄ est in infima Noua Via*

Alterius nouae viae iis verbis meminit Spartianus :
*Caracallus Antoninus nouam viam munivit , quae est sub
eius thermais Antoninianis, qua pulchrius inter Romanas pla-
teas, non facile quicquam inuenias. Sed & Frontinus, aliae
viae nouae mentionem facit*

De Via lata

Haec via antiqua fuit, eamque vnam ex XIII. vr-
bis regionibus Augustus Caesar fecit, quae hodie quo-
que vetus nomen retinens superest, a macello Cór-
uorum ad columnam Antoninianam extensa, & no-
stra aetate Romae est celeberrima. Huius viae frequēs
mentio est apud Bibliothecarium

De Via Fornicata

- 20 Viae Fornicatae meminit Plinius, quam prope Fla-
miniam fuisse liquet, ea parte qua steterunt septa, &
ouile

De Via Recta

Via recta ducebatur per longitudinem campi Mar-
tii. Seneca in lusu de morte Claudii: *Trahit* (inquit)
*capite obuoluto, ne quis eū posset agnoscere per Campū Mar-
tium, & inter Tiberim & viam rectam descendit ad inferos.*
Haec via prope Flaminiam fuit, vt ait Martialis libro

- 30 VIII

*Dum repetit sera conductos nocte penates
Lingonus a Recta, Flaminiaque recens*

Haec in dorso Quirinalis est, ab equis marmoreis initium sumens, usque ad portam Viminalem protensa, lapide quadrato olim strata, atque a situ Alta semita dicta, quam Augustus vnam ex XIIII. vrbis regionibus instituit

De viis vero Suburana, Piscinaria, & Aelia nihil est quod apud veteres auctores inuentum tradere possim 10

2. *De Urbis Romae situ*

Vrbs Roma (vt Dionysius prodit) in occiduis locata est Italiae partibus, iuxta amnem Tiberim, qui ad Medium ferme litus effluit, centum & viginti stadiis, hoc est xv. millia passuum a Tyrreno mari distans, montes (vt inquit Plinius) septem complexa. Quare Varro diem Septimontium nominatum prodit ab eis septem montibus, in quibus vrbs sita est. Et alibi: *Vbi nunc est Roma septem montium demissior infimus locus.* Et Propertius poeta elegans 20

Septem vrbs alta iugis toto quae praesidet orbi. Vnde & septem gemina a Statio dicitur. Hos colles Virgilius in Georgicis, & in Epithalamio Ausonius propter regias sedes aliquando in iis constitutas, septem arces nominarunt. Virgilius enim ait

Septemque vna sibi muro circumdedit arces 1
Nunc prolato pomerio Transiberinisque adiunctis montibus, decem colles includit, quorum situm, quoniam quae olim valles locaque depressa erant, propter 30
amplissimos superaedificatos fornices, adeo motibus aequata sunt, vt aliquot montium discrimen vix agnosci

possit: varia quoque eorum nomina, & loca circum-
adiacentia, vnde reliquae vrbis cognitio apertior fiat,
ipsorumque colliū diuisio facilius cognoscatur, pau-
cis annotare curabo. Hodie autē vrbis moenibus in-
clusi sunt Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Coelius,
Esquilinus, Viminalis, Auentinus, Collis, hortulorū,
& Transiberim, Ianiculum, & Vaticanus

Mons Palatinus

10

Hic, vrbe in eo printum condita, Romuli sedes fuit;
vnde & Romulius a Trebellio Pollione dictus est. M.
Varro lib. IIII. de lingua Latina. *Quartae regionis* (in-
quit) *Palatium*, quod *Palantes* cum *Euandro* venerunt; aut
quod *Palatini*, qui & *Aborigines* ex agro *Reatino*, quod ap-
pellatur *Palatium*, ibi confederunt. Sed hoc alij a *Palatia* vxor-
e Latini putarunt. Eundem hunc locum a pecore dictum pu-
tant quidam; itaque *Naenius* *Balantiū* appellat. Huic *Ger-
malum*, & *Velias* coniunxerunt, & in hac regione *Sacripor-
tus* est.

20 & *Sex. Pompeius*: *Palatium* mons *Romae* appella-
tus est, quod ibi pecus pascens balare consueverit, vel quod pa-
lare, id est errare ibi pecudes solerent: (quod *Propertius* &
Ovidius affirmant.) alij quod ibi *Hyperborei* filia *Palanto*
habitauerit, quae ex *Hercule* *Latinum* peperit: alij eundem,
quod *Pallus* ibi sepultus sit, existimant appellari. *Dionysius*
vero libro primo eum a *Palantio*, vel vt *Liuius*, & *Vir-
gilius*, a *Palanteo* *Arcadum* metropoli ab *Euandro* vo-
catum scribunt, post corrupte *Palatium* dictum. *Solinus*
autem: *Palatium* vero nemo dubitauit, quin *Arcadas*
30 habeat auctores, a quibus primū *Palantem* oppidiū conditū,
quod aliquādiu *Aborigines* habitauerūt. Sunt qui velint eum
dictū a *balatibus* omniū mutata littera, vel a *Pale* pastorali dea,

aut ut Silenus probat, a Palante, Hyperborei filia, quam Hercules ibidem compressit, nomen monti datum. Polybius eū a Palante Euandri filio dictū fuisse scribit. Nunc Palatium maius dicitur. Huius montis pars Germali nomen habuit, alia vero Velia, in qua, ubi postea deum Penatium aedes facta est, habitauit Tullus Hostilius rex. In hoc monte fuit sedes imperij Romani, domusque Augustana. Ab Augusto enim deinceps omnes Romani imperatores in Palatio habitauerunt. Et quia imperij sedes in eo constituta fuit, cuiusvis principis ¹⁰ aulam, aut splendidi hominis domum, Palatium nominamus. Aulam Palatinam in qua imperatores postea habitarunt, primus in domo Hortensiana instituit Caesar Augustus. Tranquillus in eius vita cap. LXXII. *Habitanis* (inquit) *primo iuxta forum Romanū supra scalus Annularias, in domo quae Calus oratoris fuerat, postea in Palatio, sed nihilominus aedibus modicis Hortensianis, & neque laxitate, neque cultu conspicuis, ut in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum, & sine marmore illo, aut insigni pavimento conclauia, ac per* ²⁰ *annos amplius XL. eodem cubiculo hyeme, & aestate mansit. Eam domum incendio consumptam restituisse Augustum prodit idem Tranquillus cap. LVII. Ex summa stipis ei anno nono absentis collatae, multa in restitutionem Palatinae domus incendio absumptae contulit. Palatij partem auxit Tiberius Caesar, quae Tiberiana domus appellata est, cuius apud Corneliū Tacitum frequens mentio est, Caligula deinde, ut Tranquillus scribit, Palatij partem ad forum usque promouit, Castoris & Pol-
lucis aede in vestibulum transfigurata. Alexāder imp.* ³⁰ *diaetas in Palatio fecit, quas a matris nomine Mam-
maeas appellauit, ceteri praeterea imperatores Roma-*

ni aliquid de nouo semper Palatio addidere, ita ut breui temporis spacio visu augustissimum factum fuerit. Porro autem ante fores Palatinae domus erat laurus, & supra eas pendeat corona querna ciuica, quam Senatus Populusque Romanus Augusto donauit ob ciues seruatos. De qua sic Valerius Maximus libro II. cap. III. ad Ti. Caesarem: *Ceterum ad quercus pronae manus porriguntur, ubi ob ciues seruatos corona danda est, quae postes Augustae domus sempiterna gloria triumphans.* Item

10 Ouidius, & Dio

Palatium autem in suo splendore & maiestate usque ad tertij Valentiniani imp. tempora permansisse, ex Sidonio Apollinare colligitur, post quae a regibus Gothorum imperatoribus exactis, quum habitari desisset, atque hinc inde ruinam minari inciperet, nec repararetur ab aliquo, immo a Romanis pōtificibus suis ornamenti spoliatum fuisset, ad exaedificationem basilicarum sanctorum Christi martyrum, eo redactum est, ut hodie suffossionibus, & subterraneis specubus

20 totum sit quasi pensile, & aut ruinis deforme, aut hortis occupatum, ut nihil antiqui splendoris praeter ingentes parietinas retineat. Hic mons ad ortum habet Suburam, & Coelium; ad occasum forum Romanum, & Capitolium; ad meridiem circum maximum, & Auentinum; ad septemtrionem viam Sacram, & templum Pacis

De Capitolio

Capitolium T. Tatij Sabini regis quondam sedes, & Tarpeius, & Saturnius dictus est. De eo Varro sic: *Sunt et*

30 *nomina* (inquit) *ab tot motibus, quos postea urbs mureis comprehendit: e quibus Capitolium dictum, quod hic quum fundamenta foderentur aedis Iouis, caput humanum inuentum dicitur.*

(quem Tolum appellatum fuisse scribit Arnobius, atque ab eo Capitolium dictum) *Hic mons ante Tarpeius dictus, a Virgine Vestali Tarpeia, quae ibi a Sabineis necata armeis, & sepulta: eius nominis monumētum relictum, quod etiam nunc eius rupes Tarpeium appellatur saxum. Hunc antea montem Saturnium appellatum prodiderūt, & ab eo late Saturniam terram, ut etiam Ennius appellat. Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturniam scribitur. Eius Vestigia etiam nunc manent tria: quod Saturni fanum in faucibus; quod Saturnia porta, quam Iunius scribit, quam nunc vocant Pandaniam; quod post aedem Saturni in aedificiorum legibus parietes postici muri sunt scripti. Hinc Virgilius loquens de Ianiculo & Capitolio inquit*

*Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem
Ianiculumque illi, huic fuerat Saturnia nōmē. & alibi
Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducis
Aurea nunc, olim siluestribus horrida dumis.*

Propertius etiam libro VIII

A duce Tarpeio mons est cognomen adeptus

Porro ante urbem conditam ibidem, fuisse extructū oppidum Saturniam etiam superius ex Dionysio demonstravi, a fociis Herculis habitatum, qui in Saturni honorem, quem cum montem coluisse constabat, Saturnium appellauerunt. Quod Plinius & Solinus confirmat. In parte vero huius montis infima versus Tiberim habitaculum Carmentae matris Euādri fuit, ubi postea Carmentis fanum, & porta Carmētalī fuerunt. Aedem autem Saturni, quae & aerarium fuit, Herculis socij in eius dei honorem excitarunt. Capitolium (ut dixi) postea appellatum est ab hominis Tolicapite inuento in fundamentis templi Iouis, qui propterea Capitolinus dictus est. Nunc palatiis praetoris

toris urbani (quem Romani senatorem vocant) trium-
uirorum camerae urbis cōseruatorum, & templo Ara
coeli, & aliquot praeterea vetustis monumentis cele-
bris est. Habet autem ad Ortum forum, & mōtem Pa-
latinum; ad Occasum urbem planam; ad Aquilonem
Traiani forum, & Quirinalem; & ad meridiem Auen-
tinum, Tiberim, & theatrum Marcelli &c. Hunc collē
cū Palatino, sub Palatij *VIII*. regionis nomine Augu-
stus a ceteris urbis partibus distinxit

10

De colle Quirinati

Collis Quirinalis, qui a Romulo, vt Strabo, vcl a
Numa, vt Dionysius; aut a Seruio, vt Liuius scribunt,
urbi adiectus fuit, (vt inquit Varro) est vbi Quirini fanū;
qui a Curetibus, qui cum T. Tatius venerunt Romam, quod ibi
habuerunt castra, quod vocabulum coniūctarum regionū no-
mina oblitterauit. Dictos. n. colles plureis apparet ex Argeo-
r. i. sacrificiis; in quibus sic scriptū est: Collis Salutaris quarticep-
20 sos aduersum est pila Honoris aedem salutis. Collis Mutialis
quinticepsos apud aedem dei Fidi in delubro, vbi aediusmus
habere solet. Collis Latiaris sexticepsos in vico Mustellario
summo apud Turaculi aedificium solum est. Horum deorum
arae, a quibus cognomina habet, in eius regionis partibus sunt.
Ex quibus Varronis verbis liquet hunc montem Sa-
lutarem, Mutialem, & Latiarem appellatum fuisse. Et
Sex Pompeius: Quirinalis collis, qui nunc dicitur, olim Agō
appellabatur, antequam in eum commigrarent Sabini Curi-
bus venientes post foedus inter Romulum & Tatiū iētum,
30 a quo hanc appellationem sortitus est; quamvis existiment
quidam, quod in eo factum sit templum Quirino, ita dictum.

K

& alibi: *Agonia sacrificia quae fiebant in monte, hinc Romae mōs Quirinalis Agonius, & Collina porta Agonensis.* Dionysius quoque libro II. hunc collem Agonalem vocat, Saliosque sacerdotes Martis in eo domicilium sacrariorumque habuisse scribit. Ovidius secundo Fastorū

Templa deo faciunt, collis quoque dictus ab illo est.

Horatius secundo libro Epistolarum

Cubat hic in colle Quirini

Hic extremo in Auentino visendus uterque

In hoc monte prius Numam habitasse scribit Solinus. 10
Capitoliumque vetus in eo fuisse cōstat; de quo Varro: *Capitolium vetus, quod ibi sacellum Iouis, Iunonis, Minervae: & id antiquius quam aedes quae in Capitolio est facta:* Nunc dicitur mōs Caballus, a duabus statuis marmoreis Alexandri Magni regis Macedonum equum Bucephalum domantis; quas Alexandria Constantinus imp. Romam transtulit, atque in medio thermarū a se in Quirinali extructarum collocavit; quarum altera Fidiaae, altera Praxitelis manu factae sunt, ut titulus indicat. Collis hic habet ab ortu Esquilias, & Vi- 10
minalem; ab occasu urbem planam, & campum Martium; a meridie Nervae, & Traiani fora, atque Capitolium; a septentrione collem hortulorum, & portā Viminalem. Diuiditur a viminali valle plana, & falsa Subura, ac via quae ab eadem valle ad portam Viminalē recta progreditur; ab alio latere quadam magna valle, ubi sunt Grimanorum & Boccatianae vineae, viaque qua ab arcu Portugalli iter est ad hortos Cardinalis Carpenfis, diuaeque Susannae aedem: licet quidā existiment viam, quae ad portam Collatinam ducit, esse 30
utriusque collis terminum. In hoc colle fuit praecipua sextae regionis pars, quae Alta semita dicebatur.

De monte Coelio

Montis Coelii)quem primum Romulum muniuisse; pomerio vero Tullum, vt Dionysius & Liuius, vel Ancum, vt Strabo, vel Tarquinium, vt Tacitus inclusisse scribunt; sic meminit Varro: In Suburanae regionis parte princeps est Coelius mons, a Coelio Tribenno Tusco duce nobili, qui cum sua manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinum regem. Hi post Coelii obitum, quod nimis munita loca tenerent, neque sine suspitione essent, deducti dicuntur in planum, ab eis dictus vicus Tuscus; & ideo ibi Vortumnus stare, quod is deus Etruriae. Principes de Coelianis, quia suspitione liberi erant, traductos volunt in eum locum, qui vocatur Coeliolus. Cum Coelio coniunctae Carinae; sed inter eas quem locum Gerolensem appellatum apparet, quod primae regionis quartum sacrum scriptum. sic est: Gerolensis quarticeps circa Minernium, qua in Coelum montem itur, in Tabernola est. Gerolensis a Carinarum iunctu dictus Carinae, postea Cerionia, quod hinc oritur caput Sacrae Viae, ab Streniae sacello, quae pertinet in arcem. Eidem regioni attributa Subura, quod sub muro terreo Carinarum; in ea est Argeorum sextum sacellum. Subura Iunius scribit ab eo, quod fuerit sub antiqua Vrbe, cui testimonium potest esse, quod subest ei loco, qui terreus murus vocatur. Sed ego a pago potius Sucusano dicta puto Sucusam. Nunc scribitur tertia littera B. non C. Pagus Sucusanus, quod succurrit Carineis. Dionysius libro II: A duce quodam ex Etruria veniente; cui nomen erat Coelius, vnus collium Urbis, in quo ab eo aedificatum fuit, adhuc Coelius vocatur. Sex. vero Pompeius: Coelius mons dictus est a Coele quodam ex Etruria, qui Romulo auxilium aduersus Sabinos praebuit, eo quod in eo domicilium habuit. T. Ar. libro

III: Adduntur sententiae, ut Coelius in posterum Augustus appellaretur, quando cunctis circumflagentibus sola Tiberij effigies sita in domo Iunij senatoris, inuiolata mansisset. Haud fuerit absurdum tradere, mortem eum antiquitus Quercetulanum cognomento fuisse, quod talis silvae frequens fecundusque erat, mox Coelium appellatum a Coele Vibenna, qui dux gentis Etruscae, quum auxilium appellatum ductauisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit: nam scriptores in eo dissentiunt; cetera non ambigua sunt. magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, unde Tuscanum vicum e vocabulo aduenarum dictum. Et Traquillus cap. XLVIII. de Tiberio loquens: Quod tamen (inquit) beneficium tanti aestimauit, ut mortem Coelium appellatione mutata vocari Augustum iusseris: quod is post incendium, quibusdam dominis insularum, quae incendio in monte Coelio flagrauerant, pretium restituerit. Augustum vero appellatum fuisse alibi non legi. Nostra aetate adhuc Coelius appellatur, basilica Lateranensi insignis. In eo ultimis regni sui annis habitauit Tullus Hostilius, ut scribit Liuius, cuius quoque regia in monte Coelio fuit Curia Hostilia appellata. Hic ab oriente habet urbis moenia, terminumque Esquilinae regionis, portam Esquilinam, & amphitheatrum, (non Statilij Tauri, quod lapideum, & in campo Martio erat, ut Dio, & Sex. Rufus scribunt, sed castrense) quod lateritium est. Ab occidente habet Suburam, & mortem Palatinum. Suburam autem ex Varronis, Sex. Rufi, & P. Victoris auctoritate, voco viam illam, quae est inter Coelium, & Palatium; quae amphitheatrum, & arcum Constantini ex vno capite habet, ex altero vero Septizonium Seueri, atque SS. Andreae & Gregorij in cliuo Scauri basilicam A Septemtrione autem habet,

Carinas, Coeliolum, & Esquilias : Coeliolum autem voco, planitiem illam quae est inter amphitheatrum, & basilicam S. Clementis, Coelum ipsum & Esquilias. A meridie autem habet Piscinam publicam, & Vallem quae est ante viam Appiam, quae prope Septizonium Seueri inchoans, versus portam Capenam protenditur. In hunc montem secundam vrbis regionem Coelimo'tium appellatam, Augustus Caesar posuit. Coelioli autem praeter Varronem meminit etiam
 10 Martialis lib. XII. ad Iuuenalem, quem minorem Coelum appellat his versibus

*Dum per limina te potentiorum
 Sudatrix toga ventilat, vagumque
 Maior Coelius, & minor fatigat*

De Esquilino monte

Esquilias plures montes fuisse, iis verbis docet Varro : Esquiliae duo montes habiti, quod pars Cispius mons suo
 20 antiquo nomine etiam nunc in sacris appellatur. In sacris Argeorum scriptum est sic : Oppius mons princeps lucum Esquilinum, lucum sagutalem sinistra, quae sub moerum est. Oppius mons bicepsos simplex. Oppius mons tericepsos lucum Esquilinum, dexterior via in tabernola est. Oppius mons quadricepsos lucum Esquilinum, via dexterior in figlineis est. Septimius mons quinticepsos lucum Poetiliium. Esquilinus sexticepsos. Cispius mons septicepsos, apud aedem Iunonis Lucinae, ubi aeditumus habere solet. Vnde autem dictae fuerint, sic exponit: Secundae regionis Esquilinae ab Esquileis, alij has
 30 scripserunt ab excubiis regis dictas; alij ab eo, quod ex cultae a rege Tullo essent. Huic origini magis concinnunt luci vicini, quod ibi lucus sagutalis, & lucus Mephitis, & lucus Iunonis

*Lucinae, quorum angustifines: non mirum. iamdiu enim late
auaritia vna est. Item lucus Larum, Querquetulanum sacel-
lum. Ouidius tertio Fastorum*

Adde quod excubias ibi rex Romanus habebat

Qui nunc Esquilias nomina collis habet

Et libro secundo

Monte sub Esquilio

Et Horatius in sermonibus

At simul atras

Ventum est Esquilias

10

Alij Esquilias dictas prodūt, ab excubiis quas Romu-
lo Lucumo dedit XII. liكتورum, & CCC. armatorum,
ad corporis custodiam, simulque dignitatem; cum T.
Tatius infidae societatis non sine suspitione esse vi-
deretur. Alij ab aucupibus Esquilias dictas esse arbi-
trantur, quod ibi quisquiliis sparsis, aues illuderentur.
In Esquiliis supra cliuum Vrbicum Ser. Tullius; & su-
pra cliuum publicum secundum lacum L. Tarquinius
Superbus Romani reges habitarūt, vt Solinus scribit,
Hic mons ab ortu vrbis muros versus aggerem, & ca- 20
strum praetorium, portas Gabiusam, & Esquilinā at-
tingit; a meridie viam illam habet, quae ab amphithea-
tro in Carineis principium habens, per Coelioli ex-
tremam partem vsque ad S. Clementis & SS. Marcelli-
ni & Petri aedes, versus portam Esquilinam protendi-
tur; atque antequam eam attingat, paulatim deflekti-
tur prope templum S. Crucis in Hierusalem, quod cū
amphitheatro castrense proximo, in regionem Esqui-
linam coniicit Sex. ViCTOR. Hanc viam plerique Laui-
canam vocant. Ab occasu viā habet, quae in Carineis 30
prope Suburam, non longe ab amphitheatro, sub mu-
ro hortorum S. Mariae nouae principium habēs, ver-

sus S. Petri in Vinculis aedem progreditur. Ab Aquilone vero viam habet, quae a falsa Subura discedens, deducitur per vallem planam, sub templo S. Laurentij in pane & perna, vsque ad vicum patricium, diuacque Pudentianae aedem; mox inde discedens secus Diocletiani thermas, ad castrum praetorium tendit. Qua via diuiduntur Esquiliae a Viminali. Nunc mons S. Petri ad vincula, vel S. Mariae maioris, ab eorundem templis appellatur

10

De Viminali monte

Viminalis quoque montis meminit M. Varro: Tertiæ (inquit) regionis colles ab quinque decorum fancis appellati. Equis nobiles duo colles, Viminalis a Ioue Viminio, quod ibi arae sunt eius, aut quod ibi Vimineta fuerunt. Et Sex. Pompeius: Viminalis & porta & collis appellabantur, quod ibi viminum silua fuisse videtur, vbi est ara Ioui Viminio consecrata. Iuuenalis Sat. III.

E, quiliis dictumque putant a vimine collem

- 20 Cuius autem generis haec vimina fuerint, nemo prodit. In locis incultis, quae hortos aut vineta non habent, nunc populi & salicum vimina & harūdines pollicis crassitudine nascuntur. Hic mons in ortum tendens habet campum Esquilinum, & vrbis muros cum castris praetoriis; in occasum vero Quirinalē, falsam Suburam, & vallem planam interiectam; in meridiem Esquiliæ, viāque interpositam, de qua dixi, quae a falsa Subura initium habet, & editque versus vicum patricium, & secundum thermas Diocletiani, ad castrum
- 30 praetoriū. A septentrione vrbis muros, versus portā Viminalem, quae S. Hagnetis dicitur, nunc certum quoddam nomē non habet. Hunc collem cū Esquiliis

quinctam vrbis regionem fecit Caesar Augustus, quū
spacium vrbis in vicos, XIII. quae regiones diuideret

De monte Auentino

Auentinum (inquit Varro) aliquot de causseis dicunt.
Naeuius ab auibus, quod eo se ab Tiberi ferrent aues: alij ab
rege Auentino Albano, quod ibi sit sepultus; alij ab aduentu
hominum, quod commune Latinorum ibi Dianae templum sit
constitutum: ego maxime puto ab aduectu; nā olim paludibus
mons erat ab reliquis disclusus: itaque eo ex Vrbe qui aduehe-
bantur ratibus, quadrantem soluebāt, cuius vestigia, quod
ea, quae tumitur, Velabrum, & unde ascendebant, ad rumam
nova via lucus est, & sacellum Larum. Velabrum dicitur a
vehendo. Velauram facere etiam nunc dicuntur, qui id mer-
cede faciunt. Merces dicitur a merendo & aere. Hinc vectu-
rae quas soluebant hi qui ratibus transibant, quadrans. ab eo
Lucilius scripsit quadrantis ratiti. Sex. Pompeius: Auenti-
nus mons iuxta urbem dictus est, quod ibi Albanorum rex
Auentinus bello fuerit extinctus. Idem confirmant Dio-
nysius, Liuius, & Ouidius. Alij, ut refert Varro in libris
de gente populi Romani, ab Auate Sabinorum flu-
uio dictum volunt, quibus in urbem susceptis, Romu-
lus Auentinum habitandum cōcessit. Eum Virgilius
ab auibus dictum scribit, quod id nomen ante Euādri
& Herculis in Italiam aduentum habuerit: quod alio
loco confirmare videtur Ouidius. Sex. Pompeius hūc
montem aliquando Murcium vocatū sic scribit: Mur-
ciae deae sacellum erat sub monte Auentino, qui antea Mur-
cius vocabatur. In eius sūmo lucus erat, qui Remoria di-
cebatur, vbi Remus de vrbe condenda fuerat auspica-
tus. Quem montem Romulus neminem passus est ha-

bitare, sed sacrum fratri esse voluit, vsque ad Hyler-
nam. Appellatus quoque est Dianae templo, collis
Dianae. Martialis lib. xii

Quum tu forsitam inquietus eras

Clamosa Iuuenalis in Subura

Aut collem dominae teris Dianae

Et idem libro vii. ad Maximum

Esquilis domus est, domus est tibi colle Dianae

Auentini, & T. Tatij regum sepulchris celebris fuit,

10 In hunc montem aliquando plebs secessit, vt Diony-
sius, & Liuius scribunt. Hinc Plinius libro xix. ca. iiii.

Nemo sacros, Auentinosque montes, & iratae plebis secessus
circumspexerit. Sacer autem mons haud longe ab vrbe
secundum viam Salariam, prope Anienem fuit. Fuit &
alter mons Auentinus ab Verrestim fluuium, in quo
conditum oppidum Praeneste. Hunc montem vnam
ex xiiii. vrbs regionibus fecit Caesar Augustus. Qui
propter longitudinem & obliquitatem certo describi
nequit, sed tamen tentabo. Ad orientem in meridiem
20 declinantem respicit moenia vrbs, & portam Cape-
nam, altera parte viam Appiam; ad meridiem campum
Testaceum, & portam Ostiensem; ad occidentem fluuium
Tiberim; ad septemtrionem circum maximum, & Pa-
latium. Nostro quoque tempore Auentinus appella-
tur. Qui a capite circi maximi versus Piscinam publi-
cam ad portam fere S. Paulli vsque, sic via obliqua scin-
ditur, vt duo montes videantur

De reliquis tribus collibus Vrbs. Et

primo de colle hortulorum

30 Collis hortorum, siue hortulorum meminit Tran-
quillus in Nerone; quum de eius funere loquitur.

Reliquias (inquit) *Aegloge* & *Alexãdria* nutrices cū *Acte* concubina gentili *Domitiorum* monumento condiderunt, quod prospicitur e campo Martio impositum colli hortorum. In eo monumento solum porphyretici marmoris superstante Lunẽ- si ara, circumseptum est, lapide *Thasio*. Et de hoc colle *Macrobius* loquens ait: *Candidatis* fuerat *vsus* in comitium nundinis venire, & in colle cõsistere, vnde possent ab vniuersis videri, mox quoque in campum Martium magistratũ petituri descendebant. Dictus autem est hortorũ vel hortulorum, a proximis (vt credo) hortis *Salustianis*, qui & *Pincius* vocitatus est, quod ibi *Pinciorum* domus essent. Haec familia circa *Constantini* tempora nobilissima admodum in vrbe fuit, vt pleraque testantur elogia, hinc inde per urbem posita, quae eius gẽtis viris & feminis honorificentissimis titulis dicata sunt, a qua & proxima porta *Pinciana* dicta fuit. Hic antiquitus extra vrbis moenia erat, & idcirco extra VII. numerum. Quem *Aureliani* imp. tempore vrbis pomerio inclusum fuisse superius demonstraui. Habet hic collis ab oriente *Quirinalem*, cui cõtiguus est, via tantum qua *Collatinam* portam itur discretus; ab occidente campum Martium, & *Domitiani* (vt creditur) *naumachiam*; viamque *Flaminiam*; a meridie viam (quam *Pilam Tiburtinam* veteres antiquarij vocarũt) qua ad hortos *Cardinalis Carpenſis* iter est, a septemtrione vrbis moenia. Nunc templis diuæ *Mariae* de populo, & *S. Trinitatis* celebris est

De Ianiculo Transiberino monte

Ianiculum (inquit *Sex. Pompeius*) dictum quod per eum *Romani* populus primitus transierit in agrum *Etrusci*. Vel, vt ait *Virgilius* libro VII. ab oppido, quod *Ianus*

deorum omnium vetustissimus condidit

Hic duo praeterea, disiectis oppida muris

Reliquias, veterumque vides monumenta virorum

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem

Ianiculumque illi, huic fuerat Saturnia nomen

Macrobius autem a Iano dictū putat, quod Ianus ibi vel sit sepultus, vel habitauerit. Qui participata potētia cum Cameſe indigena, Italiam ita obtinuit, vt regio Cameſene, oppidum Ianiculum vocaretur. Ianicularis autem a Seruio vocatus. Nunc a flauis harenis mons aureus nominatur, & corrupto vocabulo Montorius. Ex hoc propter altitudinē Roma maxime cōſpicua, ceteris autem infrequentior eſt, ob aeris grauitatem, quod vtrunque teſtatur etiam libro primo Martialis

Longo Ianiculi iugo recumbunt

Et planus modico tumore Vortex

Coelo perfruitur ſereniore

Hinc ſeptem dominos videre montes

Et totam licet aeſtimare Romam

Fuit autem Numae Romanorum regis, vt Dionyſius, & Liuius; itemque Statiij Caecilij poetae, vt Caefariēſis Euſebius produnt, ſepulchris celebris. In hunc aliquando plebem ſeceſſiſſe Romanam, & a Q. Hortenſio dictatore reuocatam ſcribunt Plinius libro xvi. & Liuius. In eodem, vt ſcribunt Liuius, & Dionyſius, Italicuſque Silius, rex Tuſcorum Porſenna caſtra habuit. Hic ab ortu meridieque prata Mucia, & portam Portuenſem, ac Tiberim reſpicit. Ab occaſu habet campos, vrbis muros, & portam Ianiculenſem, vel Pancratianam; a ſeptemtrione reſpicit Vaticanum, camposque Neronianos

De Vaticano monte

Et hic Transtiberim est, qui olim habitatus nō fuit, nec ad urbem pertinuit. Gellius scribit agrum Vaticanum, & eiusdem agri deum praesidem appellatum a vaticiniis, quae vi & instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent. Varro autem in libris rerum diuinarum aliam etymologiam sic ponit: *Nam sicut Aius* (inquit) *deus, atque ei statuta, quae est in infima via nona, quod eo in* 10 *loco diuinitus vox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus, penes quem essent vocis humanae initia, quoniam pueri simul atque parti sunt, eam primam vocem edunt, quae prima in Vaticano syllaba est.* Sex. vero Pompeius: *Vaticanus* (inquit) *collis appellatus est, quod eo potitus sit populus Romanus datum responso, expulsis Etruscis.* De hoc monte Horatius primo carminum ode xx.

*Care Maecenas eques, ut paterni
Fluminis ripae, simul & iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago*

20

Et Martialis saepius, cuius vina pessima fuisse scribit. De vetustissima Illice quae in eo fuit, Plinius sic: *Vetustior Urbe in Vaticano Illex, in qua titulus aereis litteris Etrusceis, religione arborem iam tunc dignam fuisse significat.* Hic mons ad ortum spectat campos Vaticanos, & Hadriani molem, flumenque: ad occasum campos Neronianos, in quibus ex creta & argilla vasa fiunt, ab usque Iuuenalis & Plinij temporibus nota. Ad meridiem Ianiculum; ad septentrionem prata Quinctia, & montem Marij. Nunc Principis apostolorum basilica, toto

terrarum orbe augustissima, palatio, hortisque pontificiis, item simulachris Tiberis, & Nili fluuiorū, statuis quoque Laocoontis, Apollinis, Veneris, Cleopatrae, & aliquot praeterea vetustis monumentis celeberrimus est

Porro autem ij montes iam rarissimi habitantur, maxima ex parte hortis, vineis & dispersis hinc inde templis, aut claustris religiosis occupati, aut veterum aedificiorum ruinis obruti. Vetustissimis temporibus, 10 vt scribit Propertius, vrbs collis & herba fuit. Inquit enim

*Hoc quodcunque vides, hospes quā maxima Roma est
Ante Phrygem Aeneam collis & herba fuit
Atque vbi nati sunt sacra palatia Phoebus
Euandri profugae procubere boves*

Nemora quoque & pascua habuit Palatinus, vt scribit Tibullus; Capitolinus dumetum, vt Virgilius; Esquilinus, Quirinalis, & Viminalis vimina, & siluam fageā, vt Varro; Coelius quercetum, vt Tacitus; Auentinus 20 lauretum, vt Solinus; Ianiculum esculetum, vt Plinius prodidere. Qui omnes (quae rerum humanarum imbecillitas & vicissitudo est) praeter vnum aut alterum, ad antiquum statum redierunt. Palatinus enim a nullo habitatus collis, iam herba factus est, & in foro Romano fues veneunt, in reliquis montibus harundinetas, vineae, & animalium pascua sunt. Vt demum intelligat vana mortalitas, nihil esse imbecillius, aut instantius, ruinisque, & interitui magis obnoxium iis ipsis rebus quas tantopere, vt diuinas, aeternasque miramur. 30 Vrbs enim antiquis sedibus mota, vetereque pomerio exacta, & ex his VII. montibus mutilata in campum Martium secundum Tiberim translata est.

Quod quas ob causas, quo tempore, & a quibus factū fuerit, alibi suo loco demonstrabo

De Urbis regionibus

Urbem Romam in tres regiones, quas etiam tribus appellauit, & xxx. curias, primus Romulus diuisit, vt Dionysius, & Liuius scribunt. Eas Varro partes appellat. *Ager Romanus* (inquit) *primum diuisus in partes tres, a quo tribus appellatae, Tatiensium, Ramnum Lucerū no-* 10
minatae, vt ait Ennius Tatienses a Tatio, Ramnenses a Ro-
mulō, Luceres, vt ait Iunius, a Lucumone, sed omnia haec vo-
cabula Tusca, vt Volūnius qui tragoedias Tuscas scripsit di-
cebat. Liuius eas centurias equitum vocat, quod ex sin-
gulis iis tribubus centum equites scripti essent. Eodem
(inquit) tempore, & centuriae tres equitum cōscriptae sunt,
Ramnenses a Romulo, ab T. Tatio Tatienses appellati: Lucerū
nominis & originis causa incerta. Pedianus actione III.
in Verrem: per quinque & triginta tribus diuidebatur to-
tus populus Romanus. Principio tres fuerunt, Tatiensis vna a 20
Tatio rege, Ramnensis altera a Romulo, Luceres altera a Lu-
cumone, siue Lucretino, vel a luco, quem lucum Asylum vo-
cauerat Romulus. Eam Pediani sententiam, qui Luceres
a luco dictos fuisse scribit, magis probo, quam omni-
no veram esse existimo. Nam hi qui cum Romulo pri-
mo Urbem condiderunt, vt pastores, Albani, aliquot
Graeci, qui tum Palatium, & Capitolium habitabant.
Ramnenses a Romulo fuerunt nominati, qui Palatiū
post conditam urbem, & Coelium montes coluerunt.
Tatienses autem fuerunt Sabini, & quotquot ab ea re- 30
gione, vel cum T. Tatio, vel postea venerunt; hi Ca-
pitolium & Quirinalem coluerunt; ceteri aduenae &

perfugae omnes qui ad Asylum confugerant, Luceres a luco in quo Asylum fuit, denominati sunt. Hi loca inter Palatium & Capitolium plana, atque circum forum tenuere. Sub Tullo Hostilio Albani in Ramnensium tribum vel regionē adscripti, ceteri omnes populi qui sub regibus Romam venerunt ad habitandū (praeter Sabinos) Lucerum tribui vel regioni inclusi fuerunt, vt Latini, Tusci, & omnes reliqui aduenae

- Quare quū vrbs mirum in modum aucta esset, neque hae tres tribus sufficerent L. Tarquinius Priscus (vt existimo) sub iisdem quibus inauguratae erant nominibus eas duplicauit, primosque & secundos Tatienses, Ramnenses & Luceres constituit, quod idem etiam de equitum centuriis Liuius, & Dionysio auctorib. fecit. Eius rei ita meminit Sex. Pompeius: *Sex Vestae sacerdotes constitutae erant, vt populus pro sua quisque parte haberet ministrum sacrorum, quia ciuitas Romana in sex erat distributa partes, in primos secundosque Tatienses, Ramnes, & Luceres. Et Liuius libro I. Neque tum Tarquinius de equitum centuriis quicquam mutauit, numero tantū alterum adiecit, vt mille octingenti equites in tribus centuriis essent, posteriores modo sub iisdem nominibus, qui additi erāt, appellati sunt: quas nunc quia geminatae sunt, sex vocant centurias.* Post modum crescente Lucerum multitudine quum ea vna tribus, vel regio mirum in modum aucta esset, ita vt ea sola reliquas duas lōge excederet, aucta quoque ciuitate, quum vrbis moenia VII. montibus occupatis ampliata fuissent, Ser. Tullius rex denuo urbem in III. partes vel regiones secundus diuisit.
- 30 Quas non vt Romulus ab auctore, vel gentis origine, siue casibus, sed a locis quos colebant nominauit. In primam regionem cōiecit omnes, qui montem Coe-

liunt & circumuicina loca plana habitarent, quam Suburanam appellauit; quod esset sub antiqua vrbe, vel a pago Sucufano, vt scribit Varro. Secunda regio dicta est Exquilina, haec Exquilias continebat. Tertia regio duos colles comprehendebat, Quirinalem videlicet, & Viminalem; a quibus Collina appellata est. Quarta regio sola complectebatur fere totū id spaciū, quod antiquae tres sub Romulo, continebat enim Palatiū, forum, & Capitolium; dictaque Palatina a Palatio ipso tanquam primo colle, in quo vrbs condita esset. Ab his regionibus tribus quoque quattuor urbanae appellatae sunt. M. Varro, *Ab hoc quoque* (inquit) *quattuor partes vrbis tribus dictae, & ab locis. E quaeis prima est scripta regio Suburana, secunda Esquilina, tertia Collina, quarta Palatina.* Et Dionysius: *Ser. igitur Tullus vbi muro septē colles amplexus est, in quattuor parteis urbem diuidens, & cognomina cuique parti imponens ex collibus, vnam quidem vocans Palatinam, aliam Suburanam, tertiam Collinam, & quartam Esquilinam, quattuor tribuum fecit urbem, quae eo usque fuerat trium. Statuitque homines qui in vnam quamque partem abituri essent, vt eam colerent, & in nullam aliā transferri habitationem. Neque amplius vt tres tribus generis, siue originis, vt antea, sed quattuor locales a se designatas esse voluit, creauitque partibus singulis principes tribuū, siue vicorum praefectos, quos scire iussit, vbi quisque habitaret.* Hanc vero Ser. Tulli diuisionem usque ad Caesaris Augusti tempora durasse legi, qui, quum vrbs maxime aucta esset, nouam diuisionem excogitauit: *spaciū enim vrbis (vt Tranquillus inquit) in regiones XIII. vicosque diuisit; instituitque vt illas annui magistratus sortito tuerentur, hos magistri e plebe cuiusque vicinae electi, & cet.* Hi magistri vicorum vel vicomagistri appellati sunt,

sunt, qui quattuor per singulos vicos erant, vt constat ex lapide antiquo. Magistros vicorū praetextatos ludos compitalitios facere solitos fuisse scribit Asconius in L. Pisonem. Compitalitij autem ludi erant, qui per compita regionum in deorum larium honorem fiebāt. Per regiones quoque singulas curatores duos, & duos denūtiatores creauit. Curatorum munus erat procurare apud principem commoda regionum, decorem, & elegantiam viarum, & vicorum vrbs, ne a
 10 priuatis nouis aedificiis interrumpere tur prouidere, & alia eiusmodi facere, quae nostro tempore Romae magistri viarum. Denuhtiatorum vero officium erat, quicquid regioni tam publice quam priuate accideret denuntiare. Vrbem autem in XIII. regiones diuisam fuisse, praeter Plinium, Sex. Rufum, & P. Victorem, docet quoque Tacitus de incendio loquens Neronia-
 no. *In regiones (inquit) quattuordecim Roma diuiditur, quarum quattuor integrae manebant, tres solo tenuis deiectae, septem reliquis pauca testorum vestigia supererant, latera co-*
 20 *semissa.* Testatur idem quoque haec antiqua inscriptio, quae Romae in Capitolio sub porticu palatij cōseruatorum adhuc in antiqua marmorea basi iacet

IMP. CAESARI. DIVI
 TRAIANI. PARTHICI. FIL
 DIVI. NERVAE. NEPOTI
 TRAIANO. HADRIANO
 AVG. PONTIF. MAXIMO
 TRIBVNIC. POTESTAT. XX
 IMP. II COS. III. P. P
 MAGISTRI. VICORVM. VRBIS
 REGIONVM. XIII

Has regiones breuissime descripserunt P. Victor, &
 Sex. Rufus viri consulares. Libellus P. Victoris muti-
 lus, & deprauatus excusus est, quem ego centum versi-
 culis auctiorem, emendatissimumque cū libello Sex.
 Rufi, qui nōdum ab vllō vulgatus est, huic operi adii-
 ciam, vt per quos profecerim, omnes cognoscere pos-
 sint. Porro autē P. Victoris liber integer superest. Sex.
 autem Rufi deest finis, de quibus suo loco in eorum
 praefationibus verba faciam. Huic autem meae vrbs 10
 descriptioni integros illos duos libellos inclusi,
 vtriusque ordinē sequutus, in recēsendis vrbs regio-
 nibus, quos deinde ex antiquis probatisque auctori-
 bus sexcentis locis auxi. In eis autem enumerandis
 quae per singulas regiones erant, eorum ordinem nō
 admisi, sed quandam mihi commentus sum rationem,
 quam iis tradendis rebus commodissimam esse existi-
 maui, vt facile legentes cognoscere poterunt. Primo
 enim loco regionis nomen, deinde montes, insulam,
 vias intra urbem, riuos, aquas, si quae erunt ponendae;
 cliuos, vicos, vicomagistros, curatores, denuntiatores, 20
 cohortes vigilum, nomina locorum publicorum, vel
 incertorum; deinde lucos, tēpla, aedes, aediculas, por-
 ticus, ianos, vel aeanos, atria, areas, sacra, facella, de-
 lubra; nomina ceterorum locorum sacrorum, aras, si-
 gna, statuas, decorū, hominum, vel animalium: hippo-
 dromos, ecuria, circos, obeliscos, stadia, factionum
 tabula, theatra, amphitheatra, ludos, naumachias; ae-
 dificia reliqua publica incerta, fora, caenacula, curias,
 basilicas regias, comitia, septa, carceres, reliqua publi-
 ca aedificia profana; castra siue stationes, campos, hor- 30
 tos, scholas, tabernas, aquas, thermas, balinea, lym-
 pheae, nympheae, lauacra, lacus, fontes, bibliothecas, ar-

eus, columnas, septizonia, sepulchra, emporia, macella, horrea, pistrina, domus, insulas, & postremo regionis ambitum. Quem ordinem sequi decreui. Ad primam igitur cum Sex. Rufo, & P. Victore urbis regionem describendam deueniamus

REGIO. PRIMA

- Regio a rege deriuatur, quod priusquā prouincias fierent, regiones sub regibus essent, atque ab iis regerantur, postea ab earum similitudine maiores in vrbe partes, regiones appellari coeptae. Regionis autē pars est vicus. Quippe vrbs in regiones tanquam in maiora membra, & in vicos tanquam minora diuiditur. Vicus vero est dictus, quod vias circum haberet. Prima autē urbis regio in nouem vicos diuidebatur. Haec a porta proxima denominata est Capena, quae omnia loca, quae tunc circa eam partem erant tam in vrbe quam extra vsque ad basilicam S. Sebastiani obtinebat. Haec regio ab oriente habuit Coelímontanam, ab occidente Auentinum, ab Aquilone Piscinam publicam, a Meridie circum, viam Appiam & suburbia

REGIO. VRBIS. PRIMA

PORTA. CAPENA

Almo Fluius	Vicus Puluerarius
<i>Vici nouem</i>	Vicus Honoris, & virtutis
Vicus Camoenarum	Vicus trium ararum
Vicus Drusianus	Vicus Fabrici
30 Vicus Sulpici vterioris	Vico magistri XXXVI.
Vicus Sulpici cterioris	Quattuor per singulos
Vicus Fortunae obsequentis	vicos
	l ij

*De magistro vici extat mentio in antiquis
monumentis ita*

DIANAE. AVGVSTAE

SACRVM

Q. AQVILLIVS. ADAE VS

MAGISTER VICI

QVI. K. AVGVSTIS. PRIMVS

MAGISTERIVM. INIIT

Curatores 11	Aedicula Virtutis	10
Denuntiatores 11	Aedicula Ridiculi	
<i>Luci tres</i>	Aedicula Herculis	
Lucus Cuperius Hosti-	*	
Lucus Egeriae \ (liani	Reliquae desideran-	
Lucus Camoenarum	<i>Areae septem</i> (tur	
<i>Templa quattuor</i>	Area Apollinis	
Templum Iſidis	Area Spei	
Templum Serapidis	Area Thalli, ſive Galli,	
Templum Fortunae viatorum	ſive Galliae	
Templum Martis Extra-	Area Iſidis Aelianae	20
muranei	Area Pinaria	
<i>Aedes ſex</i>	Area Carſurae	
Aedes Martis Quirini	Area Mercurij	
Aedes Mineruae	<i>Areae ii</i>	
Aedes Mercurij	Ara Mercurij	
Aedes Tempeſtatis	Ara Iſidis	
Aedes Apollinis	Lapis Manalis	
Aedes Camoenarum	Circus Antonini Cara-	
<i>Aedeculae x</i>	calli cum Obeliſco	
Aedecula Fortunae obſe-	Senaculum ad portam	30
quentis	Capenam	
Aedecula Honoris	Mutatorium Caefaris	

Campus Ridiculi	Lacus Biuius
Horti Terentiani	Lacus Spei
Tabernae Caediciae	Lacus Gratiae
Thermae commodianae	Lacus Mamertini
Thermae Seuerianae	Lacus Salutaris
<i>Balinea publica sex</i>	Lacus reliqui sine nomine
Balineum Vettij Bolani	LXXII
Balineum Torquati	<i>Arcus. IIII</i>
10 Balineum Mamertini	Arcus Drusi Neronis
Balineum Abascantiani	Arcus Diui Traiani
Balineum Mettiani Sc-	Arcus Diui Veri Parthici
cundiani	Arcus Bifrons
Balineum Antiochiani	<i>Sepulchra</i>
Balinea reliqua priuata	Corneliorum Scipionum
sine nomine XXCII	Atiliorum Calatinorum
<i>Lacus Fund. XXCIII</i>	Seruiliorum
In his	Cacciliorum
Lacus Promethei	Horatiorum. &c.
Lacus Vespasiani, alias	Horrea XIII
20 Vipfani	Pistrina XII
Lacus Sanctus	Domus CXXI
Lacus Sudans	Insulae IIII ∞ CCL
Lacus Torquati	Regio in ambitu cōtinet
Lacus Publicus	pedes XIII ∞ CCXXIII

*De hac regione mentio extat in Veteri
inscriptione ita*

30 M. VIBIO. M. LIC. CATINIO
VIBIONIN. PRAECONI
DE REGION. PORT. CAPEN.
VIX. ANN. XLIX. M. III. D. II
M. VIBIVS. HILARVS. PRAGVSTAT.
I iij

REGIO. VRBIS. SECVNDA
COELIMONTIVM

Mons Coelius, alias Querquetulanus, Alias Augustus
Coeliolus
Subura

Suburae meminit haec vetus inscriptio

M. LIVIVS. M. L. AVCTVS
PRAECO. DE. SVBURA
LIVIAE. DONATAE. LIBER.

10

Ceroliensis

Vici VIII

*

Vicomagistri xxxii

Curatores II

Denuntiatores II

Cohortes Vigilum V

Lupariae in Subura

Antrum Cyclopis

20

*Prope hunc locum forte fuit vicus Cyclopis,
de quo mentio est hic*

CVRTILIVS. HERMEROS
FECIT. SIBI. ET

CVRTILIAE. ANTHIDI
CONIVGI. SVAE. CARISSIMAE
ET. LIBERTIS. LIBERTABVS. QVE
SVIS. POSTERIS. QVE. EORVM
MAGISTER. VICI. AB. CYCLOPIS

30

REGION. PRI. FABER. ARGENTARIVS

Caput Africae

Aediculae VIII

Arbor sancta

Dianae in Coeliolo

Mica aurea

Fortunae Barbatae

Spolium Samarium

Minervae Captae

Luci duo

*

Templum Tulli Hostilij

Isacum Metellianum

Templum Bacchi

Minervium

Templum Fauni

Statua equestris M. Anto-

Templum Divi Claudij

nini Imperatoris

p Templum Deae Carnae

Ludus Matutinus

De ludo Matutino Vidi h. inscriptiones

T. FLAVIO. T. F. GERMANO

CVRATORI . TRIUMPHI . FELICISSIMI

GERMANICI . SECVNDI . IMP . CAES . FL

DOMITIANI . AVGVSTI . EXORNATO

SACERDOTI . SPLENDIDISSIMO

PONTIF . MINOR . PROC . XX . HAER

PROC . PATRIMONII . PROC . LVDI . MAGNI

20 PROC . LVDI . MATVTINI . PROC . REG . VRBIS

DEFVNCTO . IBI . OFFICIO . VIARVM

STERNENDARVM . VRBIS . PARTIBVS

DVABVS . PROC . XX . HAER . VMBRIAE

TUSCIAE . PICENI . BRVTT . CALABR

ET . APVLIAE . CVR . . . . VM

TECTORVM . OPERVM . PVBL

QVAEST . AED . II . VIR . FLAMINI . DIVI . AVG

II . VIR . QQ . PATRONO . COLONIAE

. . . LIB . PATRONO . INCOMPARAIBILI

30 ET . FLAVIS . MAXIMO . ET . GERMANO

ET . RVFINO . FILIIS . EQVO . PVBLICO

ORNATIS

INVICTAE. DIANAE. VICTRICI. PRO
CYRATORES. LIB. COM. LVDI. MATVTINI
..... CAESARIS

Item

E V T Y C H V S

10

AVG. LIB
N E R O N I A N V S
M E D I C V S . L V D I
M A T V T I N I . F E C I T . S I B I . E T
I R E N A E . L I B . C O N I V G I
C A R I S S I M A E . E T
L I B E R T I S . L I B E R T A B V S . Q
P O S T E R I S Q V E
E O R V M

Ludus Gallicus

De ludo Gallico hoc vetus extat epigramma Romae

S I L V A N O . S A C N T O
C . A V I T V R N I V S . M E D I
C V S . L V D . G A L L I C
P O R T I C V M . E T . E X E D R
E T . S I G N . A F N
V O T O . S V S C E P T
L . M .
D E D I C . K A L . M A I
L M A R C I O . E T
S E X . I V L I O . C O S

20

Regia Tulli Hostilij
Armamentarium
Castra Peregrina

30

Castra Peregrina erant in Coelio monte prope aediculam S. Mariae in Dominica
vt ex his inscriptionibus liquet; quae in eius area aliquot annis
ante inuentae sunt

PRO.SALVTE. ET. REDITV. D.N.IMP. CAESARIS
VOTIS *xxxxxxxxxxxxxxxx*. PIO. FELICI VOTIS
X. ANNALIB. INVICTO. AVG. DOMITIVS. BASSVS. 7 FR. AGENS XX. ANNALIB
FELICITER VICE. PRINCIPIS. PEREGRINORVM. TEMPLVM. IOVIS. REDVCTIS. C. F. O FELICITER
CVLTV. DE. SVO. EXORNAVIT ^(MNI)

Item

COCCIVS
PATRVINVS
PRINC
PEREGRINI
NORVM

Mansiones Albanæ
 Campus Martialis
 Campus Fontinarum, alias
 Forinarum
 Campus Coelimontanus
 Thermae publicae
 Balineae priuatae xxc
 Lacus fund. sine nomine

LXV

Macellum magnum
 Horrea XXI
 Pistrina XXI

Domus CXXXIII.

In his

Domus Vectiliana, alias
 Vitelliana

Domus Philippi
 Domus Septē Parthorū
 Domus Laterani
 Caesaris dictatoris
 Mamurrae Formiani
 Ti. Claudii Centumali
 Iunij Senatoris
 Stellae poetae
 Ti. Claudij Clypti Hym

nologii

Tetricorum

Turris Mamilia

Insulae III. millia CVI

Regio in ambitu conti-
 net pedes XIII. millia
 CC

19

REGIO. III. ISIS. ET. SERAPIS MONETA

20

Carinae

Vici VIII

Vicus Albus

Vicus Fortunae vicinae

Vicus Anciportus

Vicus Balsianus

Vicus Structorum

Vicus Acellus

Vicus Lanarius

Vicus Primigenius

Vicomagistri XXXII

Curatores II

Denuntiatores II

Caput Suburae

Tribus Gratiae aureae,
 alias areae

Summum Choragium

Summi Choragi hanc mentionem extare vidi

HERCVLI. ET. SILVANO. EX. VOTO

TROPHIMIANVS

AVG. LIB

PROC. SVMMI. CHORAGI

CVM. CHIA. CONIVGE

Caput Sacrae viae

Aedicula Mineruae

Praetura praesentissima

Aedicula Isidis

10 Lucus Cuperius scholae

Aedicula Veneris

Capulatorum

Aedicula Aesculapij

Templum Isidis & Sera-

Aedicula Volcani

pidis Monetae

Porticus Liuiac iuxta tē-

Templum Concordiae vi-

plum Cōcordiae virilis

rilis cum delubro

Porticus Claudij Martia-

Aediculae octo

lis

Aedicula Bonae spei

Amphitheatrū Vespasia-

Aedicula Serapidis

ni, quod capit loca LXX-

Aedicula Sangi Fidoni

VII. millia

20

Ludus magnus

*De ludo Magno extat haec antiqua
inscriptio*

DIS. MANIBVS

M. CALPV RNIO . M. F. MEN

VOSENNIO

VIX . ANN . XXX . M . IIX

M . CALPV RNIVS. M. F. MEN

30

HILARVS . MEDICVS

LVD . MAGN

FRATRI. PASSIM . FEC

Item

L. FVRIO. L. F. PAL. VICTORI

PRAEF. PRAET. IMPERAT. OMNIVM
HONORATO. ET. DONATO. IN
PROVINCIAM. PARTHIAM
ET. VER. .... CORON. MVRALI

VALLARI

HASTA. PVRA. SINE. VEXILLIS
OBSIDIONALIS

QVE. CORONA. DONATO. PR. AEGYPTI
PRAEF. VRB

PROC. A. RAT. PRAEF. PRAETOR. MISSV. ....
RAVENNATIVM. PROC. LVDI. MAGNI
PROC. PROVINCIAE

HISPANIAE. ET. GALL. PRAEF. ALAE
FRONTONIANAE

TRIB. LEGIONIS. II. ADIVTRIC. 7. COH
BRACARVM. IN. BRITANNIA

Ludus Dacicus

Ludus Mamertinus

Castra Misfenatium

Castra Misfenatium vetera

Schola Quæstorum

Schola Capulorum

Schola Galli

Thermae Titi Caesaris Augusti

Thermae Traiani Caesaris Augusti

In thermis Traiani inuenta est haec
inscriptio

IVLIVS.FELIX. CAMPANIA
NVS.V.C. PRAEFECTVS.VRBI
A D . AV G E N D A M T H E R M A
RVM.TRAIANARVM.GRATIAM
CONLOCAVIT

Thermae Philippi Caesaris Augusti

10 Prope aediculam S. Matthaei in Merulana, in ther-
mis Philippi imp. inuenta est haec inscriptio
L.RVBRIVS. GETA.CVR.P.CCCXXIII
D.N.PHILIPPI.AVG.THERM. . . .

Balineae priuatae LXX

Domus Bruttiani

Lymphaeum Ti. Claudij

Domus Pompeiani

Caesaris Augusti

Titi Caesaris cum atrio, in
quo fuit Laocoontis sta-
tua

Lacus pastoris

Lacus sine nomine LXV

Horrea XXIX.alias XIX

Insulae II millia DCCCVII

Pistrina XXIII

Regio continet in ambi-
tu pedes XII. millia CDL

0 Domus CLX. In his

Aurea Neronis cū porticu

REGIO. IIII. VIA. SACRA alias
TEMPLVM. PACIS

Via sacra

Vicus Apollinis

Ad Corneta

Vicus Trium viarum

Vici octo

Vicus Anciportus mino-
ris

Vicus Cyprius, post Sce-
leratus

Vicus Fortunatus mino-
ris

Vicus Eros

Vicus Sandaliarius

Vicus Veneris

*Vici Sandaliari, & reg. IIII. mentio est in vetust.
hac inscriptione*

GERMANICO, CAESARE
C. FONTEIO . CA PITONE^{COS}

KAL. IV N

SEIAE. FORTVNAE. AVG

SACR

SEX. FONTEIVS. L. TROPHIMVS

CN. POMPEIVS. CN. L. NICEPHORVS

MAG. VICI

SANDALIARI. REG. IIII

ANNI. XVIIII. D. D

10

Vico magistri xxxii

Curatores ii

Denuntiatores ii

Carinae caput

Aequimelium

Bucena aurea

Sororium tigillum

Meta sudans

Caput Lynco

Busta Gallica

Templa X

Téplú Pacis, in quo inter
cetera, ornamenta erant
templi Hierosolymorú

Templum Remi

Templum vrbis Romae,

& Augusti

Téplú Veneris cloacinae

Templú diuae Faustinae

cum porticu

Templum Telluris in Ca-
rinis cum Armamētario

Templum Solis

Templum Lunae

Templum Concordiae in
porticu Liuiae

20

Templum diui Nervaе in
foro Transitorio

Aedes Iani Curiatij

Aedes Iunonis sororiae
in Carinis

Aedes Salutis

Aediculae octo

Aedicula Musarum

Aedicula Spei

Aedicula Mercurij

30

Aedicula Lucinae Vale-
rianae

Aedicula Iunonis	Luci-	Lacus sine nomine	LXXIX
Aedicula Mauortij	(nae	Arcus Titi Caesaris Vef-	
Aedicula Iuuentutis		pasiani Augusti	
Aedicula Isidis		Arcus L. Septimij Seueri.	A
Volcanale vbi lotosa Ro-		Arcus Constantini Aug	
mulo fata		<i>Horrea XLIX</i> In his	
Sacri porticus, alias Sacri-		Cantharia, alias Testaria.	
portus		Pistrina XXIIII	
Porticus absidata		<i>Domus CXXXVIII.</i>	
10 Area Victoriae		In his	
Area Volcani, in qua fan-		Regis Anci Marci, in via	
guine per biduum pluit		Sacra	
Sacellum deae Strennuae		Sp. Cassij Viscellini in	
Colossus Solis altus P. C		Carinis, vbi postea tem-	
IIS. alias cxx. habens in		plum Telluris fuit	
capite radios VII. singu-		Domus Cn. Pompeij, post	
los pedum XXII		M. Antonij in Carinis	
Apollo Sandaliarius		Domus auita Ciceronū	
Odacum		Domus alia C. Caesaris in	
Forum transitorium, alias		Sacra via	
Palladiū, alias diui Ner-		Domus M. Manilij	
uae, cum porticibus		Domus Philippi in Ca-	
Forum Cupedinis		rinis	
Basilica vetus L. Aemilij		Domus D. Coelij Balbi-	
Paulli		ni Imp.	
Basilica Constantiniana		Insulae IIIOO DCCCLVIII	
Secretarium populi Ro-		Regio continet in ambitu	
Balinea Daphnidis (mani		pedes XIIIIIOO alias	
Balinea priuatae LXXV		XVIIIIIOO	

REGIO. V. ESQVILINA. CVM. TVRRI
ET. COLLE. VIMINALI

Mōs Esquilinus, alias Cif-	liis antiquus
pīus, Oppius, & Septimius	Vicomagistri L x
Mons Viminalis, alias Fa-	Curatores II
gutalis	Denuntiatores II
Aggeres Tarquinij Su-	Stationes cohort. VII. Vi-
Cliuus Vrbicus (perbi	gilum 10
Vico patricius	Tabernola
<i>Figlinae</i>	Tres tabernae
Puticuli, alias puticulae	Lucus Petilinus
Spes vetus (in Esquiliis	Lucus fageus, alias fagu-
<i>Vici xv</i>	Lucus Esquilinus (talis
Vicus Sucufanus	Lucus Querquetularius
Vicus Vrsi pileati	Lucus Mephitis
Vicus Minervae	Lucus Iunonis Lucinae
Vicus Vstrinus	Lucus Viminalis, alias Io-
Vicus Palloris	uis Viminei 20
Vicus Seius	Lucus Rubiginis
Vicus Siluani	Templum Iouis Faguta-
Vicus Capulorum	lis, alias Viminei
Vicus Tragoedus	Templū Iunonis Lucinae
Vicus Vnguentarius	Templum Minervae Me-
Vicus Paullinus	dicæ Pantheum
Vicus Pastores	Templum Siluani sub Vi-
Vicus Caticarius	minali cum porticu
Vicus Veneris placidae	Templum Aesculapij
Vicus Iunonis	Templum Veneris Ery-
Vicus Africus in Esqui-	cinæ ad portam Collinā 30
	cum

cum porticu	extra portam Viminalē
Aedes Veneris Verticor-	Sacellū Querquetulariū
diae extra portam Col-	Sacellum Iouis Fagutalis
linam, via Salaria	Ara Iouis Viminei
Aedes Rubiginis via No-	Ara Malae Fortunae
mentana, extra portam	Hercules Siluanus
Catulariam	Isis patricia
Aedes Quietis extra por-	Amphitheatrū castrense
tam Collinam	Circus Aureliani cum
10 Aedes Honoris ad portā	obelisco
Collinam	Forum Esquilinum
Aedes Felicitatis	Basilica Sicinī
Aedes Malae Fortunae	Regia Ser. Tullij
<i>Aediculae xvi</i>	Campus Esquilinus
Aedicula Fortunae Seiae	Campus Viminalis sub
Aedicula Veneris placi-	aggere, in quo erat aedi-
Aedicula Castoris (dae	cula Fortunae paruae
Aedicula Pollucis	Horti Maecenaticū turri
Aedicula Siluani	Horti Plautiani, alias Plā-
0 Aeditula Apollinis	ciani, alias Pallantiani
Aedicula Cloacinae	Horti Torquatiani
Aedicula Herculis	Castra praetoria
Aedicula Mercurij	Viuarium
Aedicula Martis	Thermae Olympiadis
Aedicula Lunae	Thermae Nouati
Aedicula Serapidis	Balineum Paulli
Aedicula Vestae	Balinea priuata Lxxv
Aedicula Cereris	Nymphēū Alexandri imp
Aedicula Proserpinae	Lauacrū Agrippinae
Aedicula Fortunae par-	Lacus Promethei secund
uae	Lacus sine nomine CLXX-
Sacellum deae Naeniae	ix

Castellum aquarum Mar-
ciae, Iuliae, & Tepulae
Arcus Gallieni
Macellum Liuiianum
Horrea xxiii
Pistrina xxii

M. Licinij Crassī diuitis
Aquilij Iureconfulti
P. Virgilij Maronis
Propertij
A. Persij
C. Plinij Iunioris
Licinij imperatoris
Insulae ii ∞ DCCCL
Regio habet in ambitu
pedes xv ∞ DCCCC

Domus cxxc. In his
Domus regis Ser. Tullij
Q. Lutatij Catuli

REGIO. VI. ALTA. SEMITA

Mons Quirinalis, alias
Agonius, Salutaris, La-
tiaris, & Mutialis
Campus sceleratus ad
portam Collinam
Clius publicus
Vici xiiii. alias xii

non enim connumerant
vicum Bellonae
Vicus Bellonae extra nu-
merum
Vicus Mamuri
Vicus Albus
Vicus Publicus

De vico publico extant hae inscriptiones

L. IVNIO. L. F. SABATI
NA. POLLIONI. AV
ROMATARIO. A. VIC
PVBLC. VIX. ANN
XLVII
LIVNIVS. L. F. SYN
AVIVS. AROMAT
FRATRI. OPTIMO. PI
ENTISSIMO. FEC

T. FLAVIO. AVG. LIBERTO
 EPAPHRODITO
 CYRNEARIO. A. VIC. PVB
 FLAVIA. AVG. LIBERTA
 TYCHE. MAR. OLL. D

	vicus Florae	Cohortes vigilum III
10	vicus Quirini	Capitolium vetus
	vicus Flavius	Malum punicum
	vicus Fortunarum	Decem tabernae
	vicus Paccius	Ad Gallinas albas
	vicus Tiburtinus	Pila Honoris
	vicus Salutis	<i>Templa xv</i>
	vicus Calidianus	Templum Salutis in colle
	vicus Maximus	Quirinali
	vicus Mustellarius an-	Templum Serapium, alias
	tiquus extra numerum	Serapidis
20	vico magistri XLVIII.	Templum Apollinis &
	alias LII	Clatrae
	Curatores II	Templum Florae
	Denuntiatores II	Templum Veneris hor-
		torum Salustianorum

De quo mentio est in Veteri epigrammate sic

M. AVRELIVS. PACORVS
 M. COCCEIVS. STRATOCLES
 AEDITVI. VENERIS. HORTORVM
 SALVSTIANORVM. BASEM. CVM
 PAVIMENTO. MARMORATO
 DE ANAE
 D. D

Templum Quirini cum porticu	Aedicula Genij Larum	
Templum Mineruae Flavianae	Aedicula Dianae Valerianae	
Templū Fortunae Sciae	Aedicula Iunonis Iuliae	
Templum aliud Salutis	Aedicula Spei	
Templum Fidei	Aedicula Sangi, in qua lana, colus, & fusus Tanaguildis	
Templū Fortunae liberae	Aedicula Siluani	
Templū Fortunae statae	Aedicula Veneris	10
Templum Fortunae publicae	Aedicula Herculis	
Templum Fortun. primigeniae	Aedicula Victoriae	
Aedes diui Fidij in colle, alias sancti Fidij semipatris	Aedicula Matutae	
	Aedicula Liberi patris	
	Aedicula Saturni	
	Aedicula Iouis	
	Aedicula Mineruae	
<i>Aediculae XVI</i>	Sacellum Quirini	
Aedicula Fortun. paruae	Porticus Quirini	
Aedicula Genij Liberorū	Porticus Milliaria	10
	area Callidij	
Statua Quirini alta pedes xx		
Statua Mamuri plumbea		
Statua Fortunae publicae in colle		
Statuae duae marmoreae Alexandri Magni Bucephalum domantis Fidiae & Praxitelis		
Circus prope portam Collinam, iuxta aedem Veneris Erycinae cum obelisco, forte Salustij		
Circus Florae	Forum Salustij	
Forum Diocletiani		30
Senaculum matronarum in colle Quirinali, quod Antoninus Alagabalus fecit		

Horti Salustiani

Thermae Diocletiani & Maximiani

In his thermis inuenta est haec inscriptio

CONSTANTIVS. ET. MAXIMIANVS INVICTI. AVGG.

SEVERVS. ET. MAXIMIANVS. CAESS

THERMAS. ORNAVER. ET. ROMANIS. SVIS

DEDICAVER

Thermae Constantini in colle

In aedicula quadam vetusta, pone thermas Constantini

adhuc haec inscriptio extat

PETRONIVS. PERPENNA. MAGNVS

QVADRATIANVS. V. C. ET. INL. PRAEF. VRB

CONSTANTINIANAS. THERMAS. LONGA

INCVRIA. ET. ABOLENDAE. CIVILIS. VEL

POTIVS. FERALIS. CLADIS. VASTATIONE

VEHEMENTER. ADFLICTAS. ITA. VT. AGNI

TIONEM. SVI. EX. OMNI. PARTE. PERDITA

DESPERATIONEM. CVNCTIS. REPA

RATIONIS. ADFERRENT. DEPVATO. AB

AMPLISSIMO. ORDINE. PARVO

SVMPTV. QVANTVM. PVBLICAE

PATIEBANTVR. ANGVSTIAE. AB

EXTREMO

VINDICAVIT. OCCASV. ET. PROVISIONE

LARGISSIMA. IN. PRISTINAM

FACIEM. SPLENDOREMQUE. RESTITVIT

Balinea Paulli

Pistrina XXIII

Balinea priuata LXXV

Domus CLV. In his

Lacus LXXV

Domus Corneliorum

Bibliotheca Vlpia in ther-

Domus Attici

mis Diocletiani

Domus C. Salustij

Horrea XIX

Domus T. Flauii Sabini

m iij

Insulae IIII 00 DV

Regio in ambitu continet pedes xv 00 DC

REGIO. VII. VIA. LATA

Vici XL	vicus Pomonae	
Vicus Ganymedis	vicus Caput Mineruae	
Vicus Gordiani minoris	vicus Troianus	
Vicus Nouos	vicus Peregrinus	
Vicus Caprarius	vicus Castus	
Vicus Solis	vicus Minor	10
Vicus Gentianus	vicus Putealium	
Vicus Sancti	vicus Scipionis	
Vicus Herbarius	vicus Iunonis	
Vicus Mansuetus	vicus Sellarius	
Vicus Sigillarius minor	vicus Isidis	
Vicus Solatarius	vicus Tabellarius	
Vicus Fortunae	vicus Mancinus	
Vicus Spei maioris	vicus Lotarius	
Vicus Nouus vltior	vicomagistri CLX	
Vicus Libertorum	Curatores II	20
Vicus Publij	Denuntiatores II	
Vicus Nouus citerior	Cohortes VII. primorum	
Vicus Statuae Veneris	vigilum	
Vicus Archemoriū, alias	Pila Tiburtina	
Archemonium	Ad Mansuetos	
Vicus Aemilianus	Lapis pertusus	
Vicus Piscarius	Templum Solis	
Vicus Caelatus	Templum nouum Spei	
Vicus victoris	Templum nouū Fortunae	
Vicus vicinus	cum porticu a Lucullo 30	
Vicus Graecus	cōditū, in quo erat statua	
Vicus Lanarius vltior	Mineruae facta a Fidia,	

posita a Paulo Aemilio	Sacellum Genij Sanguinis
Templum nouum Quirini	Eequi Aenei Tyridatis
Aedicula Capraria	Forum Syarium, alias Syarium
Porticus Constantini	

De quo mentio est in hoc vetusto

epigrammate

DOMINO. NOSTRO

FL. CLAUDIO. CONSTANTINO

FORTISSIMO. HAC

BEATISSIMO. CAESARI

FL. VRSACIVS. V. P.

TRIBVNVS. COHORTI

VM. VRBANARVM

X. XI. ET. XII. ET. FORI

SYARI

Forum Archemorium	Arcus Gordiani iunioris
Castra Gétiana, alias Gypsiana	Aug
Campus Agrippae	Arcus Nouus
Horti Argiani	Pistrina xvi
Balinea priuata lxxv	Horrea xxv
Nympheum Iouis	Domus cxx In his
lacus Ganymedis	Domus Martialis
lacus sine nomine lxxvi	Insulae iii i ∞ cccxxcv
Arcus DD. Marci & Veri	Regio in circuitu continet pedes xxi i i ∞ dcc

REGIO. VIII. FORVM. ROMANVM

30 Mons Saturnius, post Tarpeius, demum Capitolinus; alia Capitolium, vbi omnium deorum simulachra coebrabantur

Arx Capitolij	Denuntiators I I
Rupes Tarpeia, alias saxū	Cohortes Vigilum VI
Carmentale	ymbillicus vrbis Romae
Clius Capitolinus	Milliarium aureū
Porta Stercoraria	Porta Carmentalis
via Noua	Putēal Libonis

Vici XII

vicus Ligurum	Lacus Curtius	
vicus Iugarius	Pila Horatia, vbi Tra-	
vicus Thurarius	paea locata	
vicus Tuscus	Scalae annulariae	10
vicus vnguentarius maior	Sub Nouis	
vicus vnguētarius minor	Ad Iunium secundū Ti-	
vicus nonus	berim	
* reliqui desunt	Luteolae ad Iani tēplum	
vico magistrī XLVI I I	Marsyas	
Curatores I I	Fauissae Capitolinae	
	Lucus Vestae Cuperius	

Templa XXI

Templum Iouis Capitolini, alias optimi maximi, in 20
 quo erant tria delubra
 Medium Iouis
 Dexterum Mineruae
 Laeuum Iunonis, ibique in arca lapidea seruaban-
 tur libri sibyllini
 Templum Iouis Feretrij
 Templum diui Iulij in foro, in quo simulachrum era
 Veneris e mari exeuntis DD. ab Augusto
 Templum Castorum ad lacum Iuturnae, alias Casto-
 ris & Pollucis, in quo erat signum Florae

*De hoc templo puto loqui hanc
inscriptionem*

C. TERENCEIO . C . L. PAMPHILO
SAGARIO . POST . AED . CASTORIS
CALPURNIAE . C . L . SALVIAE

Templum Concordiae cum cella, inter forum & Capitolium a Camillo DD. In quo erat senaculum, ubi magistratus cum senioribus deliberabant. Erantque in eo haec simulachra

- 17 Battonis adorantis Apollinem, opus Bedae
Latoniae puerperae Apollinem & Dianam sub-
natis, opus Euphranoris
Aesculapij & Hygiae, opus Nicerati
Martis & Mercurii, opera Pisicratis
Cereris & Iouis, opera Sthenis, &
Victoriae

Templum Vestae cum atrio, ubi erant Palladiū, Ignis,
& Virgines vestales

Templum deum Penatium

- 19 Templum Romuli, alias Quirini in foro

Templum Iani Gemini aereum, quattuor portarum,
cum signo Iani, opus Scopae & Praxitelis ab Augu-
sto DD.

Templum diui Traiani

Templum diui T. Caesaris Vespasiani

Templum Carmentae

Templum Veneris caluae nouum

Templum Veneris caluae vetus

Templum vetus Mineruae

- 30 Templum Nemesis cum simulachro

Templum Saturni cum ara ubi erat aerariū, ante quod
erat aeneum Siluani signum

*Aerarium populi Romani praeter omnium antiqua-
riorum sententiam erat, ubi nunc est aedicula
S. Saluatoris in statera, & olim fuit S. Sa-
turni, ut ex hoc epigrammate ibi-
dem effosso constat*

L. CALPVRNIVS. PISO
M. SALLVIVS
PR. AER

10

AREAM. EX. S. C. A. PRIVATIS
PVBLICA. PECVNIA
REDEMP. TAM. TERMINAVER

*De templo Saturni, in quo erat aerarium, mentio
est in antiquo marmore ita*

SANC. SAL

20

T. PETIDIVS. T. F
FAB. LVCEIVS
VIII. VIR. AED. PLEB
POTESTAT. VIII. VIR
II. F. A. NOR. VIII. VIR
III. AERARI. SAT

S. P. D. D

Templum diui Augusti

Templum Iunonis Martialis

Templum Larum

Templum Veneris genitricis, alias Veneris & Anchi-
sae cum atrio

30

Aedes X

Aedes Victoriae

Aedes Opis & Saturni in vico Iugario

Aedes Martis vltoris in foro diui Augusti

Aedes Veiovis interarcem & Capitolium prope Asylum, cum eius simulachro cupressino.

Aedes Iouis Tonantis in cliuq Capitolii, in qua erant signa

Iouis Tonantis, opus Locrae

10 Iouis ex aere Deliaci } opus Hygiae
Castoris & Pollucis }

Aedes Herculis victoris parua & rotunda in foro Boario

Aedes matris Matutae

Aedes Vortumni in vico Tusco

Aedes Iunonis Monetae cum officina

Aedes Iouis custodis DD.

20 a Domitiano

Aedes Veneris cloacinae

Aedes Veneris Erycinae

Aedes Salutis

Aedes Libertatis

Aedes Iouis sponsoris

Aedes Mentis

Aedes Fidei in Capitolio

Aedes Fortunae primigeniae

30 Aedes aij Locutij

Aedes Fortunae prosperae

Aedes fortis Fortunae in Foro Boario

Aediculae XII

Aedicula Victoriae DD.

a M. Porcio Catone

Aedicula Iuuentatis

Aedicula Termini

Aedicula Concordiae aerea supra Graecostasim

Aed. Fortunae obsequetis

Aedicula Matris Rumae

* *

* *

* *

* *

* *

* *

Porticus Iulia

Porticus Margaritariorū

Porticus Liviae

Porticus Augusti

Porticus Minucia, alias Numicia

Porticus Naficae

Porticus Porphyretica

Porticus Capitolinae

Porticus Constantini

Iani duo, celebris mercatorum locus ad arcum Fabianum, superior inferiorque

Atrium publicum in Capitolio

Atrium Mineruae

Atrium Vestae

Area Opis

Area Cereris } in vico Iugario

Area Saturni ante aerarium

sacellum Sumani

sacellum Larum

sacellum Pudicitiae patriciae

sacellum Herculis in foro Boario

Delubrum Mineruae in foro

Delubrum Larum

Asylum inter duos lucos, arcemque & Capitolium

Domus diui Tati

Doliola

sepulchrum Romuli

sepulchrum Accae Laurentiae in via noua

Ficus ruminalis

Lupercal virginis

Germalus

Ara Saturni vetus

Ara Saturni noua ad lacum Curtij

Ara Iunonis Iugae in vico Iugario

Ara Iouis Pistoris in Capitolio

10

20

30

Signa & statuæ deorum

signum Iouis imperatoris Praeneste deuectum

signum aereum Iouis a SP. Caruilio ex Samnitica
praeda factum

signum Iunonis DD. a Pompeio Bithynico

signum Apollinis translatum ex Apollonia a Lucul-
lo, altum cubitos xxx. alias xxxii

signum Mineruae Catulianae, opus Euphranoris

signa duo Herculis, alterum a P. Sempronio Sauer-
10 rione dedicatum

alterum aereum, opus Lysippi a Q. Fabio Maximo
Tarento deuectum

signum Herculis tunicati iuxta rostra

victoria aurea in templo Iouis opt. max

rides candida

signum Vortumni in vico Iugario

signum matris Statae

tria signa deorum nixiorum, ante cellam Mineruae in
templo Iouis Capitolini

30 signum Boni euentus } opera Praxitelis
signum bonae Fortunae }

Simulachra hominum

statua diui Iulij equestris in eius foro

diui Augusti

diui Claudij ii. aurea X. pedum in templo Iouis opt.
max

diui Constantini equestris

Romuli & Remi infantium sub lupa

septem regum in Capitolio

30 Attij Naui auguris ante Curiam

L. Iunij Bruti primi cos. in Capitolio

P. Valerij Poplicolae

Horatij Coclitis in comitio

Mucij Scaeuulae

Annij fetialis equestris in atrio domus regis Superbi

M. Furij Camilli pro rostris

Tullij Coelij

L. Roscij

sp. Nautij

C. Fulcinij

} Legatorum populi Romani a Fidenatibus caesorum pro rostris

P. Iunij

ti. Coruncanij } Legatorum P. R. ab Illyriis caesorum pro rostris

10

Cn. Octauij in legatione occisi pro rostris

equestris togata Q. Marcij Tremuli ante templum Castorum

L. Caecilij Metelli pont. max. in Capitolio

Q. Fabij Maximi aerea equestris in Capitolio

P. Scipionis Africani

L. Scipionis Asiatici chlamydata & crepidata

M. Lepidi bullata & praetextata

Trebij aedilis in Capitolio

sullae dictatoris aurea equestris

10

sullae Felicis dictatoris aenea

trium Sibyllarum pro rostris

Cloeliae v. v. equestris

Caiae Suffetiae v. Vestalis

Corneliae Gracchorum matris

Hermodori Ephesii LL. X tabularum interpretis in co-

Alcibiadis

Pythagorae

} in comitio

(mitio

Trophaea C. Marij aurea in Capitolio

currus seiuges a Cn. Cornelio positi

30

simulachrum leonis pro rostris

equus C. Caesaris in eius foro

Equus aeneus Domitiani Augusti

Equus aeneus Traiani Augusti

Equa cernens quattuor satyros

Elephas herbarius

Acreum tauri simulachrum in foro boario

signum anseris argenteum in Capitolio

Clypei XII. inaurati

Clypeus Martis cum imagine Hasdrubalis

Aenearum tabularum publicarum tria milia

10 Ludus Aemilius, alias Lepidi

Fora

Forum Romanum, quod dicebatur magnum, alias
vetus

Forum Caesaris, in quo erant Veneris signa duo, al-
terum loricatum, alterum factum ab Arcefilao

Forum Augusti, in quo erant statuæ M. Valeri Cor-
uini, & eburnea Apollinis

Forum Traiani cum porticu

Forum Boarium

20 Forum Piscarium

Forum Argentarium

curia

curia Hostilia sub veteribus

curia Calabra in Capitolio, vbi pontifex minor pro-
nuntiabat dies

Regia Numae, alias Curia Pompiliana, in qua sacra-
rium erat Opæ consue

senaculum aureum

basilica Paulli Aemilij cum Phrygiis columnis in foro

30 basilica Iulia

*Huius basilicae mentio est in hac inscriptione paulo
ante in foro Romano prope columnam ingensa*

GABINIVS. VETTIVS
PROBIANVS. V. C. PRAEF. VRB
STATVAM. QVAE. BASILICAE
IVLIAE. A. SE. NOVITER
REPARATAE. ORNAMENTO
ESSET. ADIECIT
DEDIC. XV. KAL. FEBRVARI
PVBLICORVM
CORNELIO. ANVNINO. TI
ET. AVFD. FRONTONE

CoS

basilica Vlpia, alias Traiani

basilica Porcia, vbi fuerat domus Q. Maenij

basilica Sempronia

basilica Argentaria

basilica Opimij

comitium in quo erat ficus Ruminalis

rostra populi Romani vetera

rostra populi Romani noua

Graecostasis

carcer imminens foro a Ser. Tullio aedificatus media

stationes municipiorum

ludi litterarij

schola Xantha

horti Asiniani

septem, alias quinque tabernae argentariae nouae

balineum Polycleti

balineae priuatae LXVI

Lacus Iuturnae

Lacus sine nomine CXX

bibliotheca Capitolina

bibliotheca

bibliotheca templi diai Traiani

Arcus Fabianus

Arcus Ti. Caesaris prope aedem Saturni

Arcus Traiani Caesaris Augusti

Arcus Seueri, & M. Antonini in foro boario

Fornix Sertini in foro boario cum signis auratis

columna C. Duilij

columna Maenia

columna Magn. lud. saecul

20 columna rostrata in Capitolio

columna diui Iulij rostrata pedum xx

columna coelidis Traiani imp. alta pedes cxxxix. ha-

bet gradus cxxcv. fenestellas xlv

sepulchrum C. Publicij Bibuli aedilis plebis

*Huius sepulchri adhuc supersunt Vestigia,
cum hac inscriptione*

C. PUBLICIO. L. F. BIBULO. AED. PL. HONORIS

VIRTUTIS. QVE. CAUSSA. SENATVS.

20 CONSULTO. POPVLI. QV E. IVSSV. LOCVS

MONVMENTO. QVO. IPSE. POSTER I. QVE

EIVS. INFERRENTVR. PVBLICE. DATVS. EST

macellum . . . .

p. Scipionis Africani

horrea xxix. in his

t. Annij Milonis

Germanica &

p. Ouidij Nasonis

Agrippiana

m. Valerij Amerini equi-

pitrina xxx

tis Romani

Domus CL. in his

Insulae IIII⁰⁰ DCCCLXXX

30 L. Tarquiniij Superbi re-

Regio in ambitu conti-

gis cum atrio

net pedes xiiii⁰⁰

m. Manlij Capitolini

DCCCLXVII

REGIO.IX.CIRCVS.FLAMINIUS

collis hortulorum, alias	Palus Caprea
Hortorum	Mimitia vetus
campus Martius	Mimitia frumentaria
via Fornicata	crypta Balbi
via recta	ciconiae nixae
<i>Vici XXX</i>	Meleagricum
vico magistri. CXX	Fregellae
Curatores I I	Lucus Mauortianus
Denuntiatores II	Lucus Mineruae vetus

Lucus Petilinus maior extra portam Flumentanam

Lucus Victoriae

Lucus Lucinae vbi erat

Terentum

Templa octo

pantheum Iouis vltoris, in quo erant signa

herculis humi sedentis

Mineruae ex ebore, opus Phidiae

veneris cum vnione Cleopatrae

templum Iani prope theatrum Marcelli, cum signo

Iani bifrontis

templum Bruti Callaci, in quo erat

colossus Martis, &

statua Veneris Gnidae nudae

templum Apollinis

templum Neptuni iuxta septa

templum diui Antonini cum columna coclide

templum Mineruae Chalcidicae

templum Isidis & Serapidis prope ouile

Aedes XX

Aedes antiqua Apollinis cum lauacro, & colosso

Aedes Herculis magni custodis circi Flaminij

Aedes Metelli vbi erat statua eburnea Iouis a Praxitele facta

Aedes Martis in circo Flaminio

Aedes Volcani in circo Flaminio

Aedes Iuturnae ad aquam Virginem

10 Aedes Bellonae versus portam Carmentalem in circo Flaminio, intra quam dabatur senatus legatis exterarum nationum, quos in urbem admittere volebāt

Aedes Mineruae

Aedes Fortunae equestris vetus

Aedes Apollinis

Aedes Neptuni in circo Flaminio

Aedes Larium permarinum in campo Martio

Aedes Boni euentus

Aedes Veneris victricis

20 Aedes Castoris in circo Flaminio

Aedes Florae

Aedes Iunonis reginae

Aedes Dianae

Aedes Herculis Musarum

Aedes Iunonis in porticu Octaviae, vbi erant statuae

Aesculapij &

Dianae

} opera Scopae

Iunonis

Veneris, &

Iouis

} opera Phylisci Rhodij

30 simulachrum Iunonis opus Dionysij & Polyclis

Dianae
 Latonae
 IX. mufarum
 Apollinis nudi
 Apollinis cytha
 ram tenentis

} opera Ti-
 } mantidis

Aesculapij &
 Dianae

} opera Cephifidori

Aediculae XXX

Porticus Q. Catuli

Porticus Philippi

Porticus Corinthia duplex Cn. Octauij

Porticus Argonautarum

Porticus Pompeij Magni, cum curia, & atrio

Porticus Metelli

Porticus Agrippae ante Pantheum

Porticus Octaviae sororis Augusti, in qua erant scho-
 la, curia, & bibliotheca

Delubrum cum signo

Apollinis, opus Phylifci Rhodij

Item Statuae

sauri &

batrachi

veneris, opus Phidiae &

corneliae Gracchorum matris

Porticus Traiani Aug. in campo Martio

Porticus Gordiani imp

Porticus Gallienii imp

Porticus Europae

Atrium Pompeij

sacrarium Numae

delubrum Iouis statoris

delubrum Cn. Domitij cum signis

neptuni, Thetidos

Achillis, Nereidum, &

} opera Scopae

tritonum

delubrum Apollinis in porticu Octaviae

ara Neptuni

Isacum

serapium

10 minervium

odacum

minerva vetus cum luco

Juppiter Pompeianus pedum xxx

colossus Apollinis

equiria

circus Flaminius

circus Alexandri imp

stadium

obeliscus pro gnomone in campo Martio

20 stabula quattuor factionum

*id est Prassinæ, Russatæ, Venetæ, & Albatae, de quibus
in his antiquis inscriptionibus mentio est*

M . A V R E L I O . L I B E R O

P A T R I . E T . M A G I S T R O

E T . S O C I O . D O M I N O

E T . A G I T A T O R I . F A C T I O N I S

P R A S S I N A E

A V R E L I V S . C A E C I L I V S . P L A N E T A

P R O T O G E N E S . O B . I I I . P A L M A R

H O C . D O N V M . V O L V I T

D . D

30

Item

C. APPVLEIVS . DIOCLES . AGITATOR
 FACTIONIS. RVSSATAE
 NATIONE. HISPANVS. LVSITANVS
 ANNORVM. XXXVII. MENS. VII. D. XXIII
 PRIMVM. AGITAVIT . IN. FACTIONE
 ALB . ACILIO . AVIOLA. ET. CORELLIO
 PANSA . COS
 PRIMVM. VICIT. IN. FACTIONE. EADEM
 M'. ACILIO . GLABRIONE. C. BELLICIO 10
 TORQVATO. COS
 PRIMVM . AGITAVIT . IN . FACTIONE
 PRASSINA
 TORQVATO. ASPRENATE. II. ET. ANNIO
 LIBONE. COS
 PRIMVM. VICIT. IN. FACTIONE. RVSSATA
 LAENATE . PONTIANO. ET . ANTONIO
 RVFINO. COS

Item

C . APPVLEIO . DIOCLI 20
 AGITATORI. PRIMO. FACT
 RVSSAT. NATIONE. HISPANO
 FORTVNAE . PRIMIGENIAE
 D . D
 C. APPVLEIVS. NYMPHIDIANVS
 ET. NYMPHIDIÁ. FILII

Item

CL. AVRELIO . POLYPHEMO
 DOMINO . ET . AGITATORI
 FACTIONIS . RVSSATAE . TOGENI
 CAESAREO. SVI. TEMPORIS. PRIMO 30
 ET. SOLO. FACTIONARIO. OB. GLORIAM

Item

DIIS . MANIBVS

M. ANTONIO . M. F. ANIENSI
 MATRINIO . EVOK . AVG
 VIX. ANN. XXXIIX. M. VIII
 M. ANTONIVS. M. F. ANIEN
 PRIMIGENIVS
 MEDICVS. FACT . RVSSAT
 FRATRI . SANCTISS . FEC

Item

Q. RAPIDIO. Q. F. LEM
 SEPVLLIO

PROCVRATORI . DROMI
 FACTIONIS . VENET
 Q. RAPIDIVS. XENODO
 TVS. ET . RAPIDIA

IVVENTINA

PAR

FECERE

Item

Q. RAPIDIO. Q. F. LEM
 MVLIONI

MORATORI. LVDI

CIRCEN. ET

AGITATORI

FACTION. VENET

VIX. ANN. LX

RAPIDIA . MARIT

PIISSIMO

B. M. F

M. VIPSANIO . FVLLONI . TENTORI
 M. VIPSANIO. EROTI. AVRIATORI
 M. VIPSANIO. MIGNIONI . VIATORI
 M. VIPSANIO. QVARTIN. SVCCONDITORI
 M. VIPSANIVS. RVFINVS. MEDICVS. FACT
 VENETAE. OLL. IIII. DD

theatrum Pompeij

theatrum Lapidium .

theatrum Balbī capit loca xxx ∞ xcv

10.

Theatrum Marcelli capit loca xxx ∞

De theatro Marcelli haec extat inscriptio

IMP . CAESARI . DIVI . NERVAE . F.
 NERVAE . TRAIANO . AVG . GERM
 DACICO. PONT. MAX. TRIB. POT. VIII
 IMP. IIII. COS. V. P. P. OPTIMO. PRINCIPI
 SAGARI. THEATRI. MARCELLI
 CVLTORES. DOMVS. AVG.

20

Amphitheatrum T. Statilij Tauri

naumachia Domitiani

Forum Ahenobarbi

basilica Mattidij, alias Macidij, alias Matidiae

basilica Marciana

basilica Antoniniana, vbi erat prouinciarū memoria

curia Pompeij cum atrio & porticu

curia Octauiae cum porticu, in qua erat signum apol-
 linis fulmen tenentis

30

septa Agrippiana

Septa Trigaria
 Ouile
 Diribitorium
 Villa publica, vbi primum census populi dictus est
 Carcer C. virorum
 Horti Lucullani
 Horti Agrippae
 Schola porticus Octauiae, in qua erat statua Cupidi-
 nis opus Praxitelis

- 10 Quattuor satyri, & duae nymphe
 Thermae Agrippae   Arcus diui Claudij
 Thermae Neronianae   Columna coelidis Anto-
 Thermae Alexandrinae   niniana; alta pedes CLX-
 Thermae Hadriani imp   xv. habens gradus CCVI.
 Thermae Decianae   & fenestras LVI
 Balinea priuata LXXXX   Columna index belli in-
 Lauacrum Apollinis   ferendi, ante aedem Bel-
 Lacus Thermanū Neronis   lonae
 Lacus sine nomine   Sepulchrum, siue Mausoleum
 Fons Scipionum   Augusti, in quo
 Bibliotheca porticus   erant duo pares obelisci
 Octauiae   magni, singuli pedum
 20 Arcus Ti. Caesaris   XLIIIS

De quo haec extat inscriptio

M. VLPIVS

AVG. LAEGLVS

PROC. MAVSOLEI

IMAGINEM

CORINTHIAM

TRAIANI. CAESARIS

COLLEG. FAENARIOR

D. D

Sepulchrum Domitiorum in colle hortulorum

Sepulchra in campo Martio

Sullae Felicis dictatoris

Iuliarum Caesaris amitae, & filiae

Hirtij & Panfae consulum

Pistrina xxxii

Horrea xxxii

Domus cxl. in his

Domus Alexandri imperatoris

Domus Pinciorum in colle hortulorum

Insulae IIII ∞ DCCXXCVIII

Insula Philidis

Regio in circuitu continet pedes xxx ∞ DLX

REGIO. X. PALATIVM

Mons Palatinus, alias Ro-
mulius

Via Noua

Prata Bacchii, vbi fuerunt

aedes Vitruuij Fundani

Clius Victoriae

Vici septem

vicus Padi

vicus Curiarum

vicus Fortunae respiciētis

vicus Salutaris

vicus Apollinis

vicus Huiusque diei

vicus Fortunae reducis

vicomagistri xxix

ni dedicatum ab Augusto, vbi lychnuchi pendebant
instar arboris mala ferentis, cum porticu, & area, in
quo erant

Curatores II

Denuntiatores II

Roma Quadrata

Sedes imperij Romani

Velia

Summa Velia

Ad capita Bubula

Sicilia in Palatio

Ad Mammā, hoc est diae-

tae Mammeae

Lucus Larum

Templa X

Templum Iouis Statoris

Templum Fidei

Templū Apollinis Palati- 30

Simulachra dei Apollinis, opus Scopae

Dianae, opus Timothei, &

Signa IIII. bouum aeneorum a Myrione facta

Templum Lunae in Palatio

Templum Iouis, alias Solis Alagabali

Templum Augusti

Templum Quirini prope Lupercal, vbi erat signum
lupae praebentis duobus pueris Romulo & Remo
mamas

10 Templum Iouis propugnatoris

De quo meminit haec inscriptio

P. MARCIUS . VERVS

IMP.COMMODO.VI.ET.PETRO

NIO.SEPTIMIANO.COS

AN.P.R.C.DCCCCXLI.K.DEC

IN.PALATIO.IN.AEDE.IOVIS

PROPVGNATORIS

IN . LOCVM . V E R I

LATILIVS.CORNELIANVS

COOPTATVS

Templum Matris deum, alias Magnae matris Idaeae cū
simulachro eius ex Pessinunte deuecto

Templum Febris in Palatio

cum ara

Aedes Iouis Victoris

Aedes IX

Aedes Diuius

Aedes Consi

Aedes Orci

Aedes deae Viriplacae in

Aedes Vestae

10 Palatio

Aedes Victoriae

Aedes Fortunae vicinae

Aediculae VII

Aedes Rhamnusiae

Porticus Templi Apolli-

nis cum statua M. Var-
ronis (latini

Area templi Apollinis Pa-
sacellum Larum in Velia
sacellum Volupiae

delubrum Iunonis Sospitae
delubrum Palatij

delubrum Mineruae

delubrum Latonae

Pentapylon Iouis Arbi-
tratoris

Auguratorium

Iouis Coenatio

curia Saliorum

sacrarium Saliorum Pala-
tinorum

Lupercal in Theatro

casa Romuli

tugurium Faustuli

Ara Febris

Ara Palatina

colossus Iouis Opt. Max.
altus pedes CCL

Fortuna respiciens

De qua mentio est in his duabus inscriptionibus

O S S A

VIBIAE. SVCCESAE. LIVIAE. AVG. SER.
AB. ARGENTO. POTRIO. ITEM. A. VESTE
L. VIRIVS. AVG. SER. PAMPHILVS. SCRIBA
LIB. ET. A. BIBLIOTHECA. LATINA
APOLLINIS. CONIUGI. FIDELISSIMAE
ET. PISSIME. B.D.S.M

Victoria Germanicianae
colossus Apollinis Tuf-

canici L pedum in Bi-
bliotheca Palatina

statua aurea Britannici
Caesaris

theatrum Statilij Tauri
in Palatio

curiae veteres IIII. id est
Foriensis

Rapta

vellensis, & velitia

balineae Palatinae

balineae priuatae xv

Arcus Octavij patris Au-
gusti, cum signis Apol-
linis & Dianae ex vno

lapide, opus Fidia, qua-
driga, & curru

bibliothecae Palatinae

duae, videlicet, Latina
Apollinis, in qua erat

statua Numeriani Im-
peratoris

Item

S V L P I C I A E

T H A L L V S S A E

ANTIOCHVS. TI. CLAVDI
CAESARIS. BIBLIOTHECA

LATINA. APOLLINIS

CONIVGI. SVAE

BENE. MERITAE

Item Bibliothecae Graecae

10

DIS. MANIBVS

C. IVLIVS. FELIX.

A. BIBLIOTHECA

GRAECA. PALAT

Bibliotheca domus Tiberianae

Septizonium Seueri imperatoris

Sepulchrum Cinciorum

Pistrina XII

20 Horrea XVI

In horreis Palatinis inuentum

IMP. T. CAESARI

DIVI. F

VESPASIANO. AVG

PLEPS. VRBANA

QVAE. FRUMENTVM

PVBLICVM. ACCEPIT

ET. TRIBVS

30 Domus CXXCIX. in his
 tullii Hostilij regis
 anci Marcij regis

ser. Tullij regis
 poplicolae in Velia
 l. Crassi oratoris

L. Hortensii oratoris
 L. Sergij Catilinae
 M. Aemilij Scauri
 C. Caesaris dictatoris
 L. Annaei Senecae
 M. Valerij Flacci
 D. Catuli
 M. Ciceronis

domus Augustana
 domus Tiberiana cum
 Bibliotheca
 domus Dionysij
 domus Ceioniorum
 insulae ∞ DC
 regio continet in ambitu
 pedes XI ∞ DC

REGIO. XI. CIRCVS
 MAXIMVS

10

vici octo
 vicus Consuuius, alias Cō-
 finius
 vicus Proserpinae
 vicus Cereris
 vicus Argaei
 vicus Piscarius
 vicus Parcarum
 vicus Veneris
 vicus Sanctus
 vicus antiquus Publicij ad
 portam Trigeminam
 vico magistri XXXII
 curatores II
 denuntiatores II
 porta Trigemina
 salinae ad portam Trige-
 minam

velabrum maius in foro
 Olitorio
 velabrum minus
 Argiletum
 lucus Semelis minor
 lucus Saturni
 templum Mercurij
 templum Castoris
 templum Herculis Victo-
 ris in foro Boario
 templum Iani ad forum
 Olitorium

20

Aedes XXII
 Aedes Summani, alias Di-
 tis patris
 Aedes Cereris vetus
 Aedes Proserpinae
 Aedes Veneris opus Fabij
 Gurgitis

30

Aedes Portumni ad pontem Sublicium, alias Aimiliū

Aedes Herculis Oliuarij ad portam Trigeminam

Aedes Cereris

Aedes Pompeij, in qua erat Herculis signum a Myrio-
ne factum

Aedes Portumni vetus

Aedes Murciae, alias Veneris Myrteae

Aedes Consi subterranea, alias Neptuni equestris

Aedes Pietatis in foro Olitorio

10 Aedes Iunonis Matutae in foro Olitorio

Aedes Iunonis

Aedes Pudicitiae patriciae

Aedes Pudicitiae plebeiae in vico Longo

Aedes Fortunae virilis ad Tiberim, in qua erat statua
ligna ser. Tullij regis

Aedes Spei in foro Olito-
rio

Aedes Apollinis Medici

20 Aedes Liberi, Liberaeque

Aedes Solis

Aedes Florae

Aediculae octo

Aedicula Veneris

Aedicula Iunonis

Aedicula V. . . .

Aedicula Iuuetatis } in cir

Aedicula Solis } co

Aedicula Proserpinae

30 Ara Accae Laurentiae in Velabro

Apollo Coelispex

Hercules triumphalis

Aedicula Cereris

Aedicula Parcarum

Area Sancta

Area Apollinis

sacrariū Saturni cū lucō

sacellum Iouis Cōserua-
toris

sacrarium Numae

Ara maxima, alias magna
Herculis

Ara Consi

Ara Iouis Inuentoris

signa dearum Setiae, alias Segeſtae

Metiae, ac

Tutilinae } in circo maximo

circus Maximus, qui capit loca CDXXCV

In quo ſtant obeliſci duo magni

Quorum maior eſt pedum CXXXI

Minor pedum LXXXIX

circus Intimus

Forum Olitorium

baſilica Caii, & Lucij Caefarum

10

Prope aediculam S. Mariae Aegyptiacae, quam

Caij & Lucij baſilicam eſſe Tyrhns cre-

dit, hae inſcriptiones inuentaſ

C. CAESARI. AVGVSTI. F

PONTIFICI. COS

DESIGNATO

PRINCIPI. IVVENTVTIS

Item

L. CAESARI. AVGVSTI. F

AVGVRI. COS

DESIGNATO

PRINCIPI. IVVENTVTIS

20

campus Trigeminorum

tabernae bibliopolarum Argiletanae

emiſſarium cloacae maximae in Tiberim

balineae priuatae xv

Lacus ſine nomine xv

Fornix Sertinij in circo maximo cum ſignis auratis

columna Lactaria in foro Olitorio, ad quam infantes

laſte alendos deferabant

30

Lupanaria

Horrea xvi

Piſtrina

Pistrina XII

Domus CXXCIX

Insulae ∞ DC

Regio in ambitu continet pedes XI ∞ DC

REGIO. XII. PISCINA. PVBLICA

Vici XII

vicus veneris almae

10 vicus Piscinae publicae

vicus Dianae

vicus Ceios

vicus Triari

vicus Signi salientis

vicus Laci tecti

vicus Fortunae māmofae

vicus Colasiti pastoris

vicus portae Ruduscula-

vicus portae Naeuiac(nae

20 vicus victoris

vicomagistri XLVIII

curatores II

denuntiatores II

cohortes vigilum III

caput viae nouae

fons Lollianus

Aedes Bonae deae Subsa-
xanae

Aedes Isisdis

Aediculae XII

Aedicula Veneris almae

Aedicula Dianae

Aedicula Fortunae Mam-
mosae

Area radicularia

Ara Lauernae

Fortuna Mammofa

Isis Athenodora

signum Delphini

campus Lanatarius

horti Asiniani

Thermae Antoninianae

balinae priuatae LXVIIII

Lacus LXXX

*De quo mentio extat in Veteri**hac inscriptione*

APPIO . ANNIO . BRADVA

T . VIBIO . BARO . CO S

MAGISTRI . FONTIS . LOLLIANI

M . V L P I V S . F E L I X

N . CONFLONIVS . VITALIO

C . CLODIVS . SATVRNINVS

septizonium vetus

Horrea XXIIX in his

Pistrina XXV

Domus CXXIIX in his

Domus septem Parthorū

L. Fabij Cilonis

L. Cornificij

Priuata Hadriani imp

Insulae II ∞ CDXXCVI

regio in ambitu continet
pedes XII

REGIO. XIII. AVENTINVS

Mons Auentinus

Clius Publicij

Vici XVII

vicus Fidij

vicus Frumentarius

vicus Trium viarum

vicus Caeseti

vicus Valeri

vici Laci Miliari

vicus Fortunae

vicus Capitis canteri

vicus Trium alitum

vicus Nouus

vicus Loreti minoris

vicus Armilustri

vicus Columnae lignae

vicus Materiarius

vicus Mundicii

vicus Loreti maioris, vbi

erat Vortumnus

vicus Fortunae dubiae

vico magistri LXVIII

Curatores II

denuntiatores II

clius publicus

caput Armilustri

doliolum

remuria

scalae Gemoniae

Lauretum

mappa aurea

spelunca Caci

Platanon

Lucus Lunae in Auentino 10

Lucus Laurentinus

Lucus Platanorum

Lucus Loreti maioris

Lucus Loreti minoris

Lucus Hylernae

*Templa VI*templum Lunae in Auē-
tino magnum

templum commune

Dianae

templum Bonae deae in 30
Auentino

templum Libertatis	Porticus Fabaria, alias
templū Iunonis Reginae	Faberij
DD. a Camillo captis Veis	Atrium Libertatis in
templum Isidis	Auentino
<i>Aedes octo</i>	Atrium Matutae
Aedes Consi	sepulchrum diui Tati
Aedes diui Tati	Area Publica
Aedes Minernae, alias Pal-	Area Pinaria
ladis in Auentino	Ara Iouis Elicij
10 Aedes Siluani	Vortumnus, alias aedes
Aedes Mercurij	Vortumni
Aedes Herculis & Siluani	Fortuna Horreorum
Aedes Matutae cum aereis	Galbianorum
columnis, & atrio	statua Minuci Augurini
Aedes victoriae in Auen-	praefecti annonae
<i>Aediculae XVII</i> (tino	odaeum
Aedicula Fidij, alias Fidei	naumachia
Aedicula Fortunae dubiae	Forum pistorium
Aedicula Hylernae	campus Pecuarius, alias
10 Aedicula deae Tutilinae	Pescuarius
20 *	schola Calsij
Porticus Aimilia	thermae Varianae

*Thermarum Varianarum mentio est in hac inscriptione
in Auentino versus P. S. Paulli inuenta*

AQVA. TRAIAN. Q. ANICIVS. Q. F. ANTONIAN
CVR. THERMARVM. VARIANARVM

Thermae priuatae Traiani	sepulchrum C. Cestij vii.
balineae priuatae LXXIII	viri epulonum
30 Lacus LXXVIII	columna P. Mancini
Fons Siluani (geminam	praef. annonae
Emporiā extra portā Tri-	horrea xxxvi. in his

Aniceti
varguntei
Galbiana

*De quibus Vetera haec epigrammata mem-
tionem faciunt*

NVM . DOM . AVG
SACRVM

FORTVNAE . CONSER
VATRICI . HORREOR
G A L B I A N O R V M
M . LORINVS . FORTVNA
T V S . M A G I S T E R
S.P.D.D

10

Item

N V M . D O M . A V G
GENIO . CONSERVATO
R I . H O R R E O R V M
G A L B I A N O R V M
M . L V R I N V S
F O R T V N A T V S
M A G I S T E R
S.P.D.D

20

horrea Domitiani Augusti

Pistrina xxx

DOMUS CIIII. in his

Domus Vlpiorum, alias priuata Traiani

*Privatae Vlpiorum mentio est in hac antiqua
 basi, quae ibidem in Auentino, sub aede
 S. Priscae versus circum maximum
 inuentae est*

HERCVLI

CONSERVATORI

DOMVS. VLPIORVM

SACRVM

M. VLPIVS . . . . .

VERECVNDVS

Domus Vitellij imp

Ennij poetae

Faberij scribae

L. Licinij Surae III. cos

Insulae II ∞ CDXXCVIII

Regio in ambitu continet pedes XVI ∞ CCC

REGIO. XIII. TRANSTIBERIM

Ianiculus mons

vaticanus mons

Insula

naualia

Vici XXIII

vicus Cenfori

vicus Gemini

vicus Rostratae

vicus Longi Aquilae

vicus Statuae Siccianae

vicus Quadrati

o iij

*De regione XIII. & Vico Quadrati, mentio
est in antiqua hac inscriptione*

D I A N A E

NEMORES I, VESTAE

SACRVM.DIC

IMP. NERVA. TRAIANO. AVG

GERMANICO. III. COS. PRAEF

EIVS. T. VOLTEDIO. MAMILIANO

QVAESTORIB

L. CAECILIO. VRSO. II. M. LVCRETIO

SABINO. II. AEDILIB

Q. VIBENNA. QUIETO

TI. CLAVDIO. MAGNO

P. CORNELIVS. TROPHIMVS. PISTOR

ROMANIENSIS. EX. REG. XIII

IDEM. CVR. VICI. QVADRATI

ET. LANIA. C. F. THYRONE. CONIVX

EIVS. VOTVM. LIBENS. SOLVERVNT

vicus Raciliani maioris

vicus Raciliani minoris

vicus Ianiculensis

vicus Bruttianus

vicus Larum ruralium

vicus Statuae Valerianae

vicus Salutaris

vicus Paulli

vicus Sex. Lucei

vicus Simi publici

vicus Patratilli

vicus Laci restituti

vicus Saufej

vicus Sergi

vicus Ploti

vicus viberinj

vicus Gaianarum

vico magistri nonaginta
duo

curatores II

denuntiatores II

cohortes vigilum VII

caput Gorgonis	templum Apollinis in
lucus Forinarum	Vaticano
lucus Publicus	templū Fortunae liberae
lucus Vaticanus	<i>Aedes VI</i>
templū fortis Fortunae	Aedes Forinarum
<i>De qua meminit Vetus hic lapis</i>	

I . O . M . N . A V G
S A C R

10

GENIO . FORINARVM
ET . CVLTORIBVS . HVIVS
LOCI . TERENCE . NICE
CVM . TERENCE . DAMA
RIONE . FILIO . SACERDOTE
SIGNVM . ET . BASIM
DE . SVO . POSVIT

20

Aedes Ifidis Naumachinae	Area Septimiana
Aedes Iouis	sacellum deae Maniae
Aedes Fauni	Arae XII. Iano dicatae
Aedes Aesculapij	Ara Martis
Aedes Dianae suburbanae	statua Valeriana
Aediculae XXI	statua Sicciana
Ianus Septimianus	statua diui Iuli in Insula
Area Vaticana	diuae Corniscae

De quibus extat haec inscriptio

D E I V A S
CORNISCAS
S A C R V M

30

hercules Cubans	Caij & Neronis in quo
hippodromus	obeliscus pedum LXXXII.
circus Vaticanus , alias	erat

o iiij

Circus Domitiae in pratis	Thermae Septimianae
stadius publicus	Thermae hyemales Aure-
obeliscus magnus in In-	liani Imperatoris
naumachiae duae (sula	balineum Ampelidis
tribunal Aurelium	balineum Prisciliani
castra lecticariorum	balinea priuata CXXXVI
castra vetera	Lacus CXXC
campus Bruttianus	sepulchrum Numae re-
campus Codetanus	gis in Ianiculo
campus vaticanus	sepulchrum St. Caecilij 10
horti Caesaris	poetae
horti Domitiae	sepulchrū Hadriani Imp
horti Galbae Imp	horrea XXII
horti Martialis	pistrina XXXII
horti Getae	domus CL. in his
Albiona	domus Martialis
Prata Mucia	Insulae III ∞ CDIX
Prata Quinctia	Regio in ambitu continet
nosocomion vbi aegroti	pedes XXXI I I ∞
curabantur in Insula	CDXXCIX 20

A Q V A E . XX

Aq. Appia

Aq. Annio vetus

*De Aniene Veteri haec antiqua inscriptio Romae in
plumbeo tubulo inuenta est*

ANIO. VET. L. VALERIO. SER. OFF
PLVMB. PED. CCIX

Aqua Marcia, alias Aufeia

*De aqua Marcia Vetust haec inscriptio Romae inuenta
est in tubulo plumbeo, ad portam S. Laurentij*

P. CORNELIO. DOLABELLA. C. IVN. SILANO. COS

A Q V . M A R

Item in eiusdem formis supra portam S. Laurentij

Romae

IMP. CAES. M. AVRELIVS. ANTONINVS. PIVS

FELIX. AVG. PARTH. MAXIM

BRIT. MAXIMVS. PONTIFEX. MAXIMVS

AQVAM. MARCIAM. VARIIS KASIBVS. IMPEDITAM

PVRGATO. FONTE. EXCISIS ET PERFORATIS

MONTIBVS. RESTITVTA. FORMA. ADQVISTO

ETIAM. FONTE. NOVO. ANTONINIANO

IN. SACRAM. VRBEM. SVAM. PERDVENDAM

CVRAVIT

10 Aq. Tepula

Aq. Iulia

Aq. Virgo

Aq. Halsia, alias Halsietina,

quae & Augusta

claudia Albudina, Caeru-

lea, Curtia, Augusta

De aqua Claudia mentio est in hoc epigrammate

D. M

CLEMENTI. CAESARVM

N. SERVO. CASTEL

LARIO. AQVAE. CL

AVDIAE. FECIT. CLAV

DIA. SABBATHIS. ET. SI

20

ANIO nouus

BI. ET. SVIS

rius Herculaneus

Aq. Crabra

Aq. Sabatina vel Cimina

Aq. Traiana

{ Aurelia

{ Septimiana }

trāstiberim

Aquae Traianae meministi Vetus epigramma in Auentino Romae inuentum in tubulis plumbeis sic

AQVA. TRAIAN. Q. ANICIVS. Q. F. ANTONIANVS

CVR. THERMARVM. VARIANARVM

30

Aq. Alexandrina

Aq. Seueriana

Aq. Damnata

Aq. Antoniniana

Aq. Annia

Aq. Setina

Aq. Argentiana

*Procopius scribit, suo tempore fuisse in vrbe aquae-
ductus XIII*

*Quoniam quo loco, vel qua vrbis regione repo-
nerentur, non liquebat*

Petuscū Palatī regio vrbis

pugnacis

Fregellae, locus in vrbe

praedatoris

19

Argaea, loca in vrbe

mariani

Esculetum locus in vrbe

templū Iunonis Capro-
tinac

cluius foro proximus

vicus Publilius

templū Apollinis Sosiani

vicus Cosconius

templū Apollinis tortoris

compitum Fabricij

templū Veneris Lubenti-

lucus Veneris Lubētinae

nae

Templa

templū Veneris Viētricis

tēpla Fortunae Virginis

templum Herculis De-

muliebris via Latina

fensoris

20

masculae

templū Herculis via La-

barbatae

tina

equestris nouae

templum Adonidis

plebeiae

templum Annonae fan-

priuatae

ctae

viscatae

templum Vacunae

blandae

templum Iustitiae

conuertentis

templum Themidis

benesperantis

templum Erymnarum

auertentis

tēplū Clemētiaē Caesaris 30

templa Iouis victoris

templum diui Augusti ad

inuieti

Mineruam

De quo mentio est in hoc vetusto epigrammate

DESCRIPTVM. ET. RECOGNITVM. EX

T. A. B. V. L. A.

AENEAE. QVAE. FIXA. EST. ROMAE. IN. MVRO
POST. TEMPLVM. DIVI. AVG. AD. MINERVAM

templū Iustitiae Augusti gallorum

templum Foecunditatis rusticorum

Poppeae aurelij

templum diui Hadriani caedicij

10 Aedes Basilicae

Aedes Honoris & Virtutis

Mariana neptūnij

Aedes deum Consentum vascellaria

Porticus Vipsani flosselli

Porticus Reguli sicini

Porticus Stadiata Fulvia

Porticus C. columnarum mammaeae

Porticus curua in hortis Campi

Commodianis volcani

20 Atrium Sutorium Iouis

sacrarium gentis Iuliae Licinij

sacellum Minucij horti Mariani

sacellum Mutini horti Seruiliani

Ara pacis horti Commodiani

Ara Larum Balinea

curiae nouae proximae ti. Claudii Etrusci

compitum Fabricij Statili

curia Tifata martialis

curia Titia annaei Senecae

30 curia Fautia, alias Saucia tuccae

Fora fausti

Fortunati	Nymphaeum Marci imp.
Grylli	prope Septizonium
Lupi	Gordiani imperatoris
Pontici	Lacus Seruilius
Seueri	<i>Castra</i>
Paeti	Tabellariorum
Titij	Victimariorum
offonij Tigillini	salgamariorum
Alexandri imp	salicariorum
varij	Equitum singulorum
	Horrea Seiana

10

De quibus meminit haec inscriptio

HORREOR . SEIAN
L.VOLVSIVS.ACYNDINVS
SIGNVM.AESCVLAPI
SVA . P . D . D

IN.VRBE . ROMA . ERANT

20

Montes septem

Palatinus
Capitolinus
Coelius
Esquilinus
Quirinalis
Viminalis
Auentinus

Transiberim

ianiculum
vaticanus

Extra Vetus pomerium

collis hortulorum
Regiones XIIII
vici CCX
Aediculae toridem
vicomagistri DCCCXII
curatores XXVIII
denuntiatores XXIX
cohorte praetoriae XVII
cohorte vigilum VI
cohorte vrbanae VI

30

HORREA CCCXXVII

PISTRINA CCCXXIX

BALINEA C^{oo} IXLACUS^{oo} XCVIIIDOMUS^{oo} CXVIIINSULAE XLI^{oo} C^{oo} XII*LUCUS XXXII*

VESTAE CUPERIUS

10 IOVIS VIMINEI

LORETI MINORIS

LORETI MAIORIS

PLATANORUM

QUERQUETULARIUS

CUPERIUS HOSTILIANI

CUPERIUS SCHOLAE CAPU-
LATORUM

MAUORTIANUS

VATICANUS

FURINARUM

20 PETILINUS

LUNAE IN AUENTINO

LUCINAE VBI ERAT TERENTU
SATURNI

SEMELIS MINOR

LARUM

MINERVAE VETUS

VICTORIAE

PETILINUS MAIOR EXTRA POR-
TAM FLUMENTANAM

30 FAGUTALIS

AQUILINUS

MEPHITIS

IUNONIS LUCINAE

RUBIGINIS

VENERIS LUBENTINAE

LAURENTINUS

HYLERNAE

PUBLICUS

EGERIAE

CAMOENARUM

VATICANUS

*FORA XIX*ROMANUM, QUOD DICEBA-
TUR MAGNUM

CAESARIS DICTATORIS

AUGUSTI CAESARIS

BOARIUM

TRANSITORIUM, QUOD & DI-
UI NERVAE

OLITORIUM

PISTORIUM

IMP. NERVAE TRAIANI

CAES. AUGUSTI

DOMITII AHENOBARBI

SUARIUM, ALIAS SYARIUM

ARCHEMORIUM

DIOCLETIANI IMP

GALLORUM

LUSTICORUM

CUPEDINIS AD CORNETA

PISCARIUM

C. CRISPI SALUSTII

Aurelium

Caedicij

*Basilicae praeter XIX**quae citantur a P. Vi-**ctore*

caij & Lucij Caesarum

sempronia

*Castra praeter ea quae ex-**plicantur a P. Victo-**re*

gyptiana &

vetera

Campi XVII

viminalis

Esquilinus

Agrippae

Martius

Codetanus

Bruttianus

Lanatarius

Pecuarium

vaticanus Transiberim

ridiculi

Martialis

Odelimontanus

Furinarum

Trigeminorum

volcani

Iouis

Licinij

*Thermae praeter XVI a**P. Victore in epilogo**relatae*

Neronianae

Nouati

Hadriani imp

varianae in Auentino

10

LECTORI. S

- 10 **Q**VVM hanc quattuordecim antiquae
 vrbis regionum descriptionem, quam
 ex Sex. potissimum Rufo, & P. Victo-
 re, qui ex instituto eius rei argumen-
 tum tractarunt, Varrone, Sex. Pom-
 peio, Dionysio, Liuius, Tacito, Tran-
 quillo, Dione, & ceteris vetustis scriptoribus, vt appa-
 ret, concinnaui, praeter antiqua illa epigrammata, quae
 singulis vrbis regionibus describendis interserui, am-
 plissimo & laboriosissimo commentario interpreta-
 tus sum, in quo citatis veterum auctorū locis, vnde sin-
 gula hauserim demonstraui, illud quoque non omisi,
 20 vt & quod vnumquodque eorum, vel in quo vrbis lo-
 co fuerit, explicarem, cōtrouersiasque si quae fuerint,
 de singulis rebus constituerem; perinde ac feci supra
 quum de pomerio, portis, viis, montibusque Romanis
 differui. Quem commentarium iustissimis de causis
 impeditus, quas hoc loco referre non est necesse, nūc
 publicare non potui. Eum porro haud multo post in
 30 communē antiquitatis studiosorum gratiam, quibus
 adiuuādis nihil mihi vnquam antiquius fuit, accurate
 excusum euulgandum curabo, vt qui horum studiorū
 cupiditate tenentur, certissimū aliquando habeant, &
 verissimū antiquae vrbis exemplar, in quo quantum
 vetustas fieri permittet, antiquorum aedificiorum si-

tum, descriptionem, & quidquid de iis veteres auctores tradiderint, quandoque intelligât, & ne in sexcentorum locorum, quae cognitu dignissima sunt, ignorantia tandiu versentur, quod imperitorum quorundam antiquariorum inscitia, haecenus factum fuisse constat. Interim quod possum praestabo, atque Sex. Rufi librum, quem de regionibus urbis Romae scripsit, nunquam antehac impressum; itemque P. Victoris de eadem re opusculum quamquâ saepe excusum, ¹⁰ longe tamen emendatius & centum locis, qui in vulgatis omnibus desunt, locupletatum, huic operi adiiciam: ex quibus praecipue libris, eam quam ego quatuordecim urbis regionum descriptionem feci, excepi. Post quos & Rutilij Claudij Numatiani itineraria duo eiusdem propemodum argumenti suggeram, de quibus singulis quid sentiam; aut unde eos habuerim, singillatim in suis praefationibus explicabo

FINIS

Praefatio

10 **S**Ex. Rufus vir consularis, qui
Valentiniani & Valentis impē-
ratorum tēporibus floruit, musi-
ta ingenij sui monumenta reli-
quit, quae omnia praeter ad-
modum pauca temporū iniuria, & barbarō-
rum immanitate omnino periere. Ex his enī
superest paruus liber, quem de origine & in-
crementis imperij Romani ad Valentinianū
Augustum edidit, qui excusus est, & vulgo in
manibus habetur. Scripsit & aliud opusculum
20 de regionibus vr̄bis Romae eadem propemo-
dum ratione, qua P. Victor, in quo quum sin-
gulas vr̄bis regiones enumerasset, omnia quae
in singulis erant memoratu digna, tam publi-
ca quam priuata aedificia breuissime & accu-
ratissime digessit. Qui libellus & ipse interci-
derat, atque vsque ad nostra tempora tenebris
vetustatis oppressus latuerat. Quibus, litteris
30 maiusculis venerandae vetustatis scriptus in-
uentus est. Ceterum nec ille, quamquam exi-
guus, temporis edacitatem effugere potuit;

aliquot enim pagellis truncato, quum pleraque in aliis locis, tum tres quoque extremæ vrbis regiones, idest Piscina publica, Auentinus, & Transtiberim integræ desiderantur. Eum tamen quemadmodum ad manus venit accurate exscriptum, accuratiusque excusum antiquitatis studiosis legendum trado. Cuius mihi copiam vir integerrimus, & doctissimus, atque de omni litterarum genere benemeritus Antonius Augustinus domo Cæsarea Augusta episcopus Allifanus, & XII. vir stlitibus iudicandis, quos Romæ Rotæ auditores vocant, quinquennio ante libentissime fecit. Vale

REGIO. PRIMA. PORTA. CAPENA

ICVS Ho-
noris &
Virtutis
Vicus For-
tunae ob-
sequentiis

Lacus Sudans
Lacus Torquatus
Lacus Publicus
Lacus Bivius
Lacus Spei
Lacus Gratae
Lacus Mamertini
Lacus Salutaris
Lacus LXXI. sine nomine
Balineum Torquati
Balineum Vetti Bolani
Balineum Abastantiani
Balineum Mamertini
Balineum Mettiani
Balineum Antiochiani
Thermae Commodianae
Thermae Senerianae
Arcus Drusianus
Arcus Veri Augusti
Arcus Traiani
Arcus Bifrons
Mutatorium Caesaris
Almo Fluvius
Ara Isidis
Templum Isidis
Templum Serapidis

P ij

Vicus Sulpicii ceterioris
Vicus Drusianus
Vicus Sulpicii vterioris
Vicus Puluerarius
Vicus Trium ararum
Vicus Fabrici
Aedes Martis
Aedes Minervae
Aedes Tempestatis
Aedes Mercurij
Aedes Apollinis
Area Mercurij cum ara
Area Spei
Area Galliae
Area Isidis
Area Pinaria
Area Carfurae
Lacus Promethei
Lacus Sanctus
Lacus Vespasiani

10

20

30

Templum Fortunae Viatorū

Vici IX

Aediculae x

Vico magistri xxxvi

Curatores II

Denuntiatores II

Insulae IIII ∞ CCL

Domus CXXI

Horrea XIIII

Balineae privatae LXXXII

Pistrina XII

Regio in ambitu continet pe-
des XIIII ∞ CCXXIIIREGIO. COELI-
MONTIVM

Templum Bacchi

Templum Fauni

Templum divi Claudi

Campus Martialis

Campus Pontinarum

Macellum magnum

Lupariae

Antrum Cyclopi

Castra peregrina

Caput Africae

Arbor sancta

Domus Vitelliana

Domus Philippi

Regia Tulli cum templo

Mansiones Albanae

Atrium aurea

Armamentarium

Coeliolum

Spolium Samarium

Ludus Matusinus

Ludus Gallicus

Campus Coelimontanus

Thermae publicae

Domus Parthorum, Lateran

Cohortes V. Vigilum

Subura

Vici VIII

Aediculae VIII

Vico magistri xxxii

Curatores II

Denuntiatores II

Domus CXXIII

Horrea XXIIII

Balineae privatae XX

Pistrina XXI

Lacus fund. XI sine nomine

Regio in circuitu continet pe-
des XIII millia CCREGIO. ISIS. ET. MO-
NETA

Amphitheatrum Flavi

Ludus Magnus

Ludus Mamertinus

Ludus Dacicus

Tribus Gratiae arcae

Domus Bryttiana

Summum Thoragium

Praetura praesentissima

Thermae Titi Caesaris

<i>Thermae Traiani Augusti</i>	<i>Horrea XIX</i>
<i>Lymphaeum Claudii Augusti</i>	<i>Balinea priuatae XXC</i>
<i>Lacus Pastoris</i>	<i>Lacus XXV. sine nomine</i>
<i>Schola Quaeſtorum</i>	<i>Pistrina XXIII</i>
<i>Schola Galli</i>	<i>Regio continens pedes XLII</i>
<i>Porticus Liviae</i>	<i>CCCCCL</i>
<i>Templum Concordiae</i>	REGIO . TEMPLVM
<i>Castra Misenauium II</i>	PACIS
<i>Caput Suburae.</i>	<i>Templum pacis</i>
10 <i>Vici VIII</i>	<i>Templum Remi</i>
<i>Vicus albus</i>	<i>Templum diuae Faustinae</i>
<i>Vicus Fortunae vicinae</i>	<i>Templum Urbis Romae, &</i>
<i>Vicus Anephorus</i>	<i>Augusti</i>
<i>Vicus Baſſianus</i>	<i>Templum Veneris</i>
<i>Vicus Struſtorum</i>	<i>Templum Telluris</i>
<i>Vicus Aſellus</i>	<i>Templum Solis</i>
<i>Vicus Lanarius</i>	<i>Templum Lunae</i>
<i>Vicus Primigenius</i>	<i>Templum Concordiae in portu</i>
<i>Aediculae VIII</i>	<i>licu Liviae</i>
20 <i>Bonae Spei</i>	<i>Basilica Constantini</i>
<i>Serapidis</i>	<i>Via Sacra</i>
<i>Sangi Fidoni</i>	<i>Basilica Palli</i>
<i>Minervae</i>	<i>Sacriporticus, alias Sacripor</i>
<i>Isidis</i>	<i>Forum Transitorium cum</i>
<i>Veneris</i>	<i>templo diu Nerva</i>
<i>Aesculapij</i>	<i>Balinea Daphnidis</i>
<i>Volcani</i>	<i>Volcanale</i>
<i>Vicomagistri XXIII</i>	<i>Porticus absidata</i>
<i>Curatores II</i>	<i>Bucina aurea</i>
30 <i>Denuntiatores II</i>	<i>Apollo Sandalarum</i>
<i>Insulae II. mill. DCCCVII</i>	<i>Horrea Testaria</i>
<i>Domus CLX</i>	<i>Sacellum Strenuae</i>

Sotorium tigillum
 Meta sudans
 Caput Lynce
 Carinae caput
 Domus Pompei
 Auita Ciceronum
 Aquimaelium
 Area Victoriae
 Arcus Titi

VICI VIII

Vicus Sceleratus
 Vicus Eros
 Vicus Veneris
 Vicus Apollinis
 Vicus Trium Viarum
 Vicus Anciportus minor
 Vicus Fortunatus minor
 Vicus Sandaliarius
 Aediculae VIII
 Musarum
 Spei
 Mercurij
 Iuuentutis
 Lucinae Valerianae
 Iunonis Lucinae
 Mauortij
 Isidis
 Vicomagistri XXXII
 Curatores II
 Denuntiatores II
 Insulae II ∞ DCCLVIII
 Domus CXXXIX

Horrea XIIIX

Balineae priuatae LXXV

Lacus LXXIX

Pistrina XXII I

Regio in circuitu continet pe-
des XVIII millia

REGIO. EXQVILINA

CVM. COLLE. VI-

MINALI

Templum Iouis Viminiei

Aedes Veneris Erycinae

Horti Plantiani

Lacus Promethei

Macellum Liuiianum

Nymphaeum Alexandri

Station. cohort. VII. Vigilum

Horti Maecenatis

Regia Ser. Tullij

Amphitheatrum castrense

Tres tabernae

Cāpus Viminalis sub aggere

Campus Esquilinus

Lucus Poetilius

Lucus Fagutalis

Templum Iunonis Lucinae

Domus Aquilij Iureconsulsi

Ara Iouis Viminiei

Minerua Medica pantheum

Isis patricia

Templum Siluani

Templum Aesculapij

Thermae Olympiadis

10

20

30

Lauacrum Agrippinae

Vici XV

Vicus Sucusanus

Vicus Vrsi pileati

Vicus Minervae

Vicus Vstrinus

Vicus Palloris

Vicus Seius

Vicus Siluani

10 Vicus Capulatorum

Vicus Tragoedus

Vicus Unguentarius

Vicus Paulinus

Vicus Pastores

Vicus Caticarius

Vicus Veneris placidae

Vicus Iunonis

Aediculae XV

Seiae

Veneris placidae

20 Castoris

Palloris

Siluani

Apollinis

Cloacinae

Herculis

Mercurij

Martis

Lunae

Serapidis

Vestae

Cereris

Proserpinae

Vicomagistri LX

Curatores II

Denuntiatores II

Insulae IIII DCCCL

Domus CLXX

Lacus LXXXIX

Horrea XXV I I

Balinae priuatae LXXV

Pistrina XXXI I

Regio continet pedes XV mil-
lia DCCCCL

REGIO. ALTA. SEMITA

Vicus Bellonae

Vicus Mamurei

Circus Florae

Templum Florae

30 Templum Saluiss

Templum Serapeum

Templum Fidei

Templum Apollinis, & Cla-
trac

Templum Saluiss in colle

Quirinali

Aedes diui Fidiij

Templum Fortunae liberae

Templum Fortunae Statuae

p iiij

Templum Fortunae re- ducis	Vicus Tiburtinus
Forum Salustij	Vicus Salutis
Templum Veneris in hortu- lis Salustianis	Vicus Callidianus
Statua Mamuri	Vicus Maximus
Aedes Fortunae publicae in colle	Vico magistri XLVIII
Statua Quirini alta pedes xx	Curatores II
Templum Quirini	Denuntiatores II
Domus Attici	Aediculae XVI
Domus Flavi	Fortunae paruae
Malum Punicum	Genij liberorum
Templum Minervae	Genij Larum
Senaculum mulierum	Dianae Valerianae
Thermae Diocletianae, & Maximianae	Iunonis Iuliae
Balincum Paulli	Spei
Decem tabernae	Sangi
Ad Gallinas albas	Silvani
Area Callidij	Veneris
Cohortes III. Vigilum	Herculis
Vici XII	Victoriae
Vicus Albus	Matutae
Vicus Publicus	Liberi patris
Vicus Florae	Saturni
Vicus Quirini	Iouis
Vicus Flavi	Minervae
Vicus Mamuri	Insulae I III OO DV
Vicus Fortunarum	Lacus LXXVI
Vicus Paccius	Obm. CXLV
	Horrea XIX
	Balinae privatae LXV
	Pistrina XXIII
	Regio continet in circuitu pe- des xv millia DG

Vici xl

<i>Vicus Canymedis</i>	<i>Vicus Troianus</i>
<i>Vicus Gordiani minor</i>	<i>Vicus Peregrinus</i>
<i>Vicus Novus, alias Novos</i>	<i>Vicus Castus</i>
<i>Vicus Caprarius</i>	<i>Vicus Minor</i>
<i>Vicus Solis</i>	<i>Vicus Putealum</i>
<i>Vicus Gentianus</i>	<i>Vicus Scipionis</i>
10 <i>Vicus Sanci, alias Sanci</i>	<i>Vicus Iunonis</i>
<i>Vicus Herbarius</i>	<i>Vicus Sellarius</i>
<i>Vicus Mansuetus</i>	<i>Vicus Isidis</i>
<i>Vicus Sugillarius minor</i>	<i>Vicus Tabellarius</i>
<i>Vicus Solatarius</i>	<i>Vicus Mancinus</i>
<i>Vicus Fortunae</i>	<i>Vicus Lotarius</i>
<i>Vicus Spei maioris</i>	<i>Lacus Canymedis</i>
<i>Vicus Novus Vltior</i>	<i>Lacus Pertusus</i>
<i>Vicus Libertorum</i>	<i>Arcus Gordiani</i>
<i>Vicus Publi</i>	<i>Arcus novus</i>
20 <i>Vicus Novus citerior</i>	<i>Arcus Veri & Marci Augustorum</i>
<i>Vicus Statuae Veneris</i>	<i>Nymphaeum Iouis</i>
<i>Vicus Archemorium, alias Archemonium</i>	<i>Aedicula Capraria</i>
<i>Vicus Aemilianus</i>	<i>Campus Agrippae</i>
<i>Vicus Piscarius</i>	<i>Templum Solis</i>
<i>Vicus Caelatus</i>	<i>Castra Gentiana</i>
<i>Vicus Victoriae</i>	<i>Castra Gypsiana</i>
<i>Vicus Vicinus</i>	<i>Porticus Constantini</i>
30 <i>Vicus Graecus</i>	<i>Templum novum Spei</i>
<i>Vicus Lanarius Vltior</i>	<i>Templum novum Fortunae</i>
<i>Vicus Pomonae</i>	<i>Templum novum Quirini</i>
<i>Vicus Caput Minervae</i>	<i>Sacellum Genij Sanci</i>
	<i>Cohortes VII. Vigili</i>

Equi aenei Tyridatis
 Forum Suarium
 Forum Archemorium
 Horti Argiani
 Pila Tiburtina
 Lapis Pertusus
 Insulae III millia CCC-
 LXXXV
 Domus CXX

Horrea XXV
 Curatores II
 Denuntiatores II
 Vicomagistri CXX
 Balinae priuatae LXXV
 Pistrina XXVII
 Lacus LXXVI
 Regio continet in circuitu pe-
 des XIII. millia DCC

REGIO. FORVM. ROMANVM

Rostra populi Romani II
 Fides Candida
 Aedes Victoriae
 Aedicula Victoriae
 Templum Romuli
 Templum Concordiae
 Templum Vespasiani
 Templum Minervae
 Templum Vestae
 Templum Saturni
 Templum Iuli
 Templum Augusti
 Templum Iunonis Martialis
 Templum Castorum
 Senaculum aureum
 Puteal Libonis
 Comitium
 Schola Xantha
 Iuliae porticus
 Arcus Fabianus

Lacus Curtius
 Regia Numae
 Templum deum Penatium
 Templum Larum
 Forum Caesaris
 Ficus Ruminalis
 Vicus Iugarius, alias Ligu-
 rius
 Via noua
 Lucus Vestae
 Aius Locutius
 Delubrum Minervae in foro
 Basilica Paulli
 Templum Iani
 Forum Piscarium
 Forum Boarium
 Carcer
 Forum Augusti
 Forum Traiani

Capitolium cum arce	Equa cernens quattuor saty-
Curia Calabra	ros
Templum Iouis Capitolini	Vicus Nouus
Asylum	Ludi litterarij
Templum Iouis Feretrij	Vicus Unguentarius minor
Templum Veneris caluae	Vicus Tuscus
Curia Hostilia sub Veteribus	..... Tusco
Delubrum Larum	* multa defunt
Aedes Iunonis	Basil. ....
10 Aedicula matris Romae	Macell. ....
Columna diui Iuli	Vici XII
Equus aeneus Domitiani	Vicomagistri XLIIIX
Columna Magn. ludi saecul	Curatores II
Ara Saturni	Denuntiatores II
* multa defunt	Insul. .... il. DCCC.
Templum Veneris & An-	LXXX
chisae	..... reliqua huius re-
Iani publici	gionis defunt
	*

30

REGIO. CIRCVS. FLAMINIVS

Circus Flaminius	Crypta Balbi
Aedes antiqua Apollinis cū colosso	Porticus Corinthia Cn. Octa- uij
Lauacrum Apollinis	Theatrum lapideum
Stabula quattuor saltionum	Mimitia frumentaria
Herculi magno custodi	Lucus Maurentianus
Porticus Philippi	Minerva Vetus cum luco
30 Aedes Volcani in circo Fla- minio	Lucus Poetilius maior
Mimitia Vetus	Fons Scipionum
Theatrum Balbi	..... iis
	* defunt multa

Sepulchr . . . . .

Aedes Apollinis

Thermae Hadriani

Villa publica

Theatrum Pompeij

Equiria

Stadium

Amphitheatrū Tauri Statili

Iuppiter Pompeianus

Theatrum Marcelli

Delubrum Cn. Domitij

Carter C. Virorum

Horti Lucullani

Campus Marci

Septa Trigaria

Aedes Neptuni

Aedes Iuturnae ad aquam

Virginem

Templum Bruti Callaici

Lucus Victoriae Vetus

★ defunt multa

. . . . . M. Agrippae

Horti & Thermae Agrippae

Domus & circus Alexandri

Pij imperatoris

Lacus Thymar. Neron. . .

. . . . .

Reliqua huius regionis

defunt

10

REGIO. PALATIVM

tota decst

★

20

REGIO. CIRCVS. MAXIMVS

Apollo Coelispex

Salinae

Porta Trigemina

Lucus Semelis minor

Aedes Portūni ad p. Sublicij

Aedes Diis patris

Aedes Cereris

Aedes Proserpinae

Templum Mercurij

Templum Herculis

Hercules triumphalis

Circus maximus

Hercules Olivarius

Ara maxima

Templum Castoris

. . . . . Mur . . .

Basilica Cai & Luci

. . . . . Pad . . .

30

Inno.	Columna Lactaria
* defunt multa	Aedes Pietatis
Aedes Conjs	Aedes Matutae
Vicus Consinius	Velabrum mains in foro Oli-
Vicus Proserpinae	torio
Vicus Cereis	Sacrarium Saturni cum luca
Vicus Argaei	Area sancta
Vicus Piscarius	Aediculae XII
Vicus Parcarum	Veneris
10 Vicus Veneris	Iunonis
Vicus Sanctus	v. . . . . * reliqua omnia
Forum Olitorium	defunt

REGIO. PISCINA. PVBLICA
 REGIO. AVENTINVS
 REGIO. TRANSTIBERIM
 Integrae defunt

SEX. RVFI. FINIS

Praefatio

. Victor eisdem temporibus, quibus Sex. Rufus sub 10
Valentiniano, & Valente
imperatoribus vixit, qui &
ipse meliori tamen fato quā
Rufus, librum breuem de
vrbis regionibus digessit; il-
lius enim liber & diu occultus fuit, & nunc
imperfectus prodiit, Victoris autem longe an-
te ab Aldo Manucio primum publicatus est,
deinde ab aliis saepe excusus, postremo nunc 20
longe emendatior cētum & amplius locis au-
ctus, mea opera in publicum exit; quod ex v-
triusque libri collatione facile intelligi pote-
rit. Hic eadem propemodū ratione qua Ru-
fus, vrbis regiones descripsit. Multa tamen
sunt in Rufo, a Victore omissa, multaque cō-
trario Victor enumerat, quae Rufus praete-
riit. Hic vnus libellus est, cuius potissimū ope
omnes, qui haecenus de vrbis Romae antiqui- 30
tate scripserunt, mirum in modum subleuati
sunt. Cuius etiam vel male intellecti, vel cō-

cisi occasione, multos passim errores in vni-
 uersa Romana antiquitate cōmiserunt. Qua-
 re eius nunc cum Rufo restituti auxilio, mul-
 ta vel in melius restituta sunt, vel omnino im-
 mutata, de quibus satis supra verba feci. Por-
 ro autem hic liber ex eadem prodiit, qua ru-
 fus officina, erat enim & ipse iisdem litteris,
 quas maiusculas vocant, descriptus. Quem vt
 10 ab antiquitatis studiosis aliquam gratiam ini-
 rem, cum ipso rufo meae vrbs romae descri-
 ptioni integre accurateque excusum, addero
 institui, vt omnes & P. Victorem integrum
 randem in manibus habeant, & per quos ego
 in hoc opere profecerim intelligant.

VRBIS. ROMAE. LIBER

REGIO. PRIMA

PORTA. CAPENA

ICVS, & aedes Camoenarum

vicus Drusianus

vicus Sulpici vltioris

vicus Fortunae obsequentiis

vicus Sulpici citerioris

vicus Puluerarius

vicus Honoris, & Virtutis

vicus Trium ararum

vicus Fabrici

Aedes Martis

Aedes Minervae

Aedes Mercuri

Aedes Tempestatis

Area Apollinis

Area Spei

Area Thalli, siue Galli, siue
Galliae

Area Isidis Aelianae

Area Pinaria

Area Carsurae

Lacus Prometheus

Lacus Vespasiani, alias Vi-
psani

Balineum Fetti Bolani

Balineum Torquati

Balineum Mamertini

Balineum Abascantiani

Balineum Mettiani

Secundum

Balineum Antiochiani

Thermae Seuerianae

Thermae Commodianae

Arcus Drusi Neronis

Arcus D. Veri Parthici

Arcus D. Traiani

Arcus Bisfrons

Muratorium Caesaris

Almo Fluius

Ara Mercurij

Ara Isidis

Templum

Templum Iſidis	Domus CXXI
Templum Serapidis	Horrea XIII
Templum Fortunae Viatorum	Balinea priuatae LXXXII
Vici IX	Lacus fund. LXXXIII
Aediculae X	Pistrina XX
Vicomagistri XXXVI	Regio in ambitu continet pedes XIII millia CCXXIII
Curatores II	alias XII millia CCXXII
Denuntiatores II	
Insulae IIII millia CCL	

REGIO. II. COELIMONTIVM

Templum Claudij	Armamentarium
Templum Bacchi	Coeliolum
Cellum Magnum	Spolium Samaritanum
Templum Martialis	Ludus Matutinus
Variae in Subura	Ludus Gallicus
Forum Cyclopiſ	Campus Coelimontanus
Templum Fauni	Domus Laterani
Strada Peregrina	Thermae publicae
Portus Africae	Cohortes V. Vigili
Portus Sancta	Vici XIII
Forum Philippi	Aediculae octo
Forum Vitelliana, alias V. Celliana	Vicomagistri XXIII
	Curatores II
Strada Tulli Hostili, Templum	Denuntiatores II
de is in Cur. Alias Templum	Insulae III ∞ CVI. alias
de, quod is in Curiam rede-	III ∞
re, ordine a se aucto, id est,	Domus CCXXXIII
tribus minorum gentium	Horrea XXIII
Fontes Albanae	Balinea priuatae LXXX
Strada aurea	Lacus LXV

Pistrina XXIII

des XIII ∞ CC. alias XII

Regio in ambitu continet pe-

millia CC

REGIO. III. ISIS. ET. SERAPIS MONETA

Amphitheatrum quod capit
loca LXXVII. millia alias
LXXXVII millia

Ludus Magnus

Ludus Dacicus

Ludus Mamertinus

Domus Bryttiana

Summum choragium

Praetura praesensissima

Thermae Titi Caesaris Au-
gustiThermae Traiani Caesaris
AugustiThermae Philippi Caesaris
Augusti

Lacus Pastoris

Schola Quaestorum

Schola Capulatorum

Porticus Liviae cum templo

Concordiae Virilis

Castra Misernatium

Castra Misernatium Vetera

Suburae caput

Domus Pompeiani

Vici VIII

Aediculae VIII

Vicomagistri XXIII

Curatores II

Denuntiatores II

Insulae II millia DCCC-
VII

Domus CLX

Horrea XXIX alias XIX 20

Balineae privatae LXXX

Pistrina XXIII. alias XII

Lacus LXV

Regio in circuitu continet pe-
des XII millia CCCCL

REGIO. IIII. TEMPLVM. PACIS

Templum Remi

Templum Urbis Romae

Templum Veneris

Templum Faustinae

Templum Telluris

Templum Solis & Lunae

Via Sacra

Basilica Constantini

Basilica Vetus Pauli Aemilij	singulos pedum XXIIIS
Porticus Limae cum templo	Sacellum deae Strennuae
Concordiae	Meta sudans
Sacrisporticus, alias Sacri-	Carinae caput
portus	Domus Pompeij
Forum Transitorium	Auita Ciceronum domus
Balineum Daphnidis	Arcus Titi
Porticus Absidata, alias Asi-	Vici octo
data	Aediculae octo
10 Ara Volcani cum volcanali.	Vicomagistri XXXII
Alias Area Volcani cū vul-	Curatores II
canali, ubi Lotos a Romulo	Denuntiatores II
sata, in qua area sanguine	Insulae II ∞ DCCLVIII
per biduum pluit	Domus CXXXVIII
Buccina aurea, alias Buccinū	Horrea XVIII
aureum	Balineae priuatae LXXV
Apollo Sandaliarius	Lacus LXXVII
Horrea Catharia, vel Testa-	Pistrina XIII
ria, alias Testaria	Regio in ambitu continet pe-
20 Sororium tigillum	des XIIII millia. alias
Colossus altus pedes CIIIS.	XIII millia
habens in capite radios VII	

REGIO. V. EXQVILINA. CVM. TVRRI
ET. COLLE. VIMINALI

Lacus Promethei secund	alias Cohortes VII. vigilū
Macellum Liniani	Aedes Veneris Erycinæ ad
Nymphæum Alexandri, alias	portam Collinam
D. Alexandri	Horti Planciani, vel Plan-
Stat. cohortis VII. Vigilum,	tiani

Horti Maecenatis	Isis patritia
Regia Ser. Tullij	Templum Siluani
Hercules Siluanus, alias Sul-	Templum Aesculapij
lanus	Lauacrum Agrippiae
Amphitheatrum castrense	Thermae Olympiadis
Campus Exquilinus, &	Vici xv
Lucus	Aediculae totidem
Campus viminalis sub ag-	vicomagistri lx
gere	Curatores ii
Tres tabernae	Denuntiatores ii
Lucus Petilinus	Insulae iii millia dccccl
Templum Lucinae, alias Tu-	Domus clxxx
nonis Lucinae	Lacus clxxix
Lucus Fagutalis	Horrea xxiii
Domus Aquillij iureconsulti	Balinae priuatae lxxv
Domus Q. Catuli, & M.	Pistrina xxii alias xii
Craffi	Regio in ambitu continet pe-
Ara Iouis viminei	des xv millia dccccl.
Minerva Medica	alias xv millia dcccc

10

10

REGIO. VI. ALTA. SEMITA

Vicus Bellonae	Capitolium vetus
Vicus Mamuri	Aedes diui Fidij in colle, alias
Templū salutis in colle Qui-	Diuus Fidius in colle
rinali	Forū Salustianū (Salustianorum)
Templum Serapium, alias	Templum veneris hortorum
Serapeum	Statua Mamurij plumbea
Templum Apollinis, &	Fortuna publica in colle
Clatrae	Statua Quirini
Templum Florae, & circus	Templum Quirini
Floralia	

30

<i>Domus Attici</i>	<i>Cohortes III. Vigilum</i>
<i>Malum Punicum, ad quod</i>	<i>Vici XII</i>
<i>Domitianus DD</i>	<i>Vicomagistri LXVI</i>
<i>Templum Minervae Flaviae,</i>	<i>Aediculae XVI</i>
<i>alias templum gentis</i>	<i>Curatores II</i>
<i>Flaviae, & erat domus eius</i>	<i>Denuntiatores II</i>
<i>Domus Titi Flavi Sabini</i>	<i>Insulae IIII⁶⁰ DC</i>
<i>Horti Salustiani</i>	<i>Domus CLV. alias CXLV</i>
<i>Senaculum mulierum</i>	<i>Horrea XVI IIII. alias</i>
¹⁰ <i>Thermae Diocletiani</i>	<i>XVIIII</i>
<i>Thermae Constantinianae</i>	<i>Balinea priuatae LXXV</i>
<i>Balinea Paulli</i>	<i>Lacus LXXVI</i>
<i>Templum Fortunae Seiae</i>	<i>Pistrina XXII. alias XII</i>
<i>Decem tabernae</i>	<i>Regio in ambitu continet pe-</i>
<i>Ad Gallinas albas</i>	<i>des XV millia DC</i>
<i>Area Calidij</i>	

REGIO. VII. VIA. LATA

¹⁰ <i>Lacus Ganymedis</i>	<i>psiana</i>
<i>Arcus Gordiani iunioris</i>	<i>Porticus Constantini</i>
<i>Coh. septem Vigilum, aliter</i>	<i>Templum nouum Spei</i>
<i>primorum Vigilum</i>	<i>Templum nouum Fortunae</i>
<i>Arcus Nouus</i>	<i>Templum nouum Quirini</i>
<i>Arcus Veri & Marci Au-</i>	<i>Sacellum Genij Sangi</i>
<i>gustorum</i>	<i>Equi aenei Tyridatis</i>
<i>Nymphaeum Iouis</i>	<i>Forum Suarium</i>
<i>Aedicula Capraria</i>	<i>Forum Archemorium</i>
<i>Campus Agrippae</i>	<i>Horti Argiani</i>
<i>Templum Solis</i>	<i>Pila Tiburtina</i>
<i>Castra Gensiana, aliter G-</i>	<i>Ad Mansuetos</i>
	<i>q iij</i>

Lapis Pertusius	Domus CXX
Vici X	Horrea XXV
Vicomagistri XL	Pistrina XVII. alias XVI
Curatores II	Balineae priuatae LXXV
Denuntiatores II	Lacus LXXVI
Insulae III millia CCC- LXXV. alias IIII millia CCCLXXXV	Regio in ambitu continet pe- des XIII millia DCC alias XII millia DCC

REGIO. VIII. FORVM. ROMANVM

10

Roftra populi Romani II	Templum Castorum ad lacu Iuturnae
Aedes Victoriae, cū alia ae- dicula Victoriae Virginis DD. a M. Porcio Catone	Templum Concordiae
Sacellum Larum	Equus aeneus Domitiani Augusti
Templū Iuli Caesaris in foro	Lacus Curtius
Victoria aurea in templo	Atrium Minervae
I. O. M. alias Victoriae au- reae statua in templo Iouis opt. max	Ludus Aemilius
Ficus Ruminalis, & Iuper- cal virginis	Julia Porticus
Colūnacum statua magni lu- di, aliter M. Ludyj	Arcus Fabianus
Græcoſtaſis	Putcal Libonis
Aedes Opis & Saturni in vi- co Iugario	Iani duo celebris mercato- rum locus
Miliarium aureum	Regia Numae
Senaculum aureum	Templum vestae cum atrio
Pila Horatia, Vbi tropaea lo- cata, nuncupantur curia	Templum deum Penatium
	Templum Romuli
	Templum Iani
	Forum Caesaris
	Stationes municipiorum
	Forum Augusti cum aede

20

30

Martis Vltoris

Fides Candida

Forum Traiani cum templo,

& equo aeneo, & colum-

na coelide, quae est alta pe-

des CXXVIII. habetque

intus gradus CLXXXV

fenestellas XLV

10 *Basilica Traiani in foro eius-*

dem

Cohortes sex vigilum

Aedicula Concordiae supra

Graecostasium

Basilica Argentaria

Vmbilicus Urbis Romae

Ara Saturni in lacu Curtij

Templum Tisi Vespasiani

Augusti

Basilica Pauli cum Phrygiis

20 *columnis*

Ficus Ruminalis in Comitio,

ubi & Lupercal

Aedes Veionis inter arcem

& Capitolium, prope Asy-

lum

Vicus Ligurum

Apollo translatus ex Apollo-

nia a Lucullo, altus cubit.

triginta, alias triginta duos

30 *Delubrum Minervae*

Aedicula Iuuentae

Porta Carmentalis versus

circum Flaminium

Templum Carmentale, alias

Carmentae

Capitolium ubi omnium deo-

rum simulachra celebran-

tur

Templum Iouis optimi max.

Aedes Iouis Tonantis in clivo

Capitolij dedicata ab Au-

gusto

Curia Hostilia sub Vete-

ribus

Curia Calabra, ubi pon-

tifex minor dies pronun-

ciabat

Signum Iouis imperatoris

Praeneste deuectum

Asylum

Templum Veneris Caluae

Vetus (nouum

Templum Veneris Caluae

Templum Vetus Minervae

Templum Nemesis

Ara Vetus Saturni

Horrea Germanica

Horrea Agrippina

Equa cernes quattuor Saty-

ros

Forum Boarium

Sacellum Pudicitiae patriciae

Aedes Herculis Victoris duae,

altera ad portam Trigemi-

q iiii

<i>nam, altera in foro Boario</i>	<i>Elephantus Herbarius</i>
<i>rotunda & parua</i>	<i>Vici XII</i>
<i>Forum Piscarium</i>	<i>Aediculae totidem</i>
<i>Aedes Matutae</i>	<i>Vicomagistri XLVIII</i>
<i>Vicus Iugarius, idē & Thu-</i>	<i>Curatores II</i>
<i>rarius, vbi sunt arae, alias</i>	<i>Denuntiatores II</i>
<i>arae Opis & Cereris, cum</i>	<i>Insulae III millia DCCC-</i>
<i>signo Vortumni</i>	<i>LXXX</i>
<i>Carcēr imminens foro a Sev.</i>	<i>Domus CL</i>
<i>Tullio aedificatus media</i>	<i>Balineae priuatae LXVI 10</i>
<i>vrbe</i>	<i>Horrea XXVIII</i>
<i>Porticus Margaritaria</i>	<i>Lacus CXX</i>
<i>Ludi Litterarij</i>	<i>Pistrina XXX</i>
<i>Vicus Vnguentarius</i>	<i>Regio in ambitu continet pe-</i>
<i>Aedes Vortumni in Vico</i>	<i>des XIII millia DCCC-</i>
<i>Tusco</i>	<i>LXVII. alias XII millia</i>
	<i>DCCCLXVII</i>

REGIO. IX. CIRCVS. FLAMINIVS

<i>stabula quattuor factionū lud</i>	<i>Porticus Corinthia Cn. Octa-</i>
<i>Aedes antiqua Apollinis cū</i>	<i>nij, quae prima duplex fuit</i>
<i>lauacro</i>	<i>Crypta Balbi</i>
<i>Aedes Herculi magno custodi</i>	<i>Theatrum Balbi caput loca</i>
<i>circi Flaminij</i>	<i>xxx ∞ xcv. Cl. Caesar</i>
<i>Delubrum Iouis Statoris</i>	<i>dedicauit, & appellatur e</i>
<i>Porticus Philippi</i>	<i>vicinitate</i>
<i>Aedes Metelli</i>	<i>Iuppiter Pompeianus</i>
<i>Aedes Volcani in circo Fla-</i>	<i>Theatrum Marcelli caput o-</i>
<i>minio</i>	<i>ca xxx ∞. Vbi erat aliud 30</i>
<i>Mimisia vetus</i>	<i>templum Iani</i>
<i>Mimisia Frumentaria</i>	

Delubrum Cn. Domitij	Thermae Neronianae, quae
Carcer C. Virorum, alias	postea Alexandrinae
CLX. Virorum	Circus Alexandri
Templum Bruti Callaici	Thermae Agrippae
Templum Apollinis	Templum Boni euentus
Amphitheatrum Tauri Statilij	Thermae Decianae
Villa publica, vbi primū populi census actus est in campo Martio	Aedes Bellonae versus portā carmentalem
10 Campus Martis	Ante hanc aedem columna index belli inferendi
Septa Agrippiana	Porticus Argonautarum
Aedes Iuturnae ad aquam Virginem	Meleagricum
Septa Trigaria	Isaeum
Equiria	Aedes Minervae
Horti Lucullani	Serapeum
Theatrum Lapidium	Mineruum
Fons Scipionum	Minerva Chalcidica
Templum Neptuni	Fortunae equestris vetus
20 Sepulchrum Augusti, alias Augustorum	Traiani porticus in campo Martio
Ciconiae Nixae	Basilica Antoniniana, vbi est prouinciarum memoria
Pansheon	Insula Pbelidis, siue Filidis
Theatrum Pompeij	Vici xxx
Basilica Macidij	Aediculae totidem
Basilica Marciani	Vicomagistri cxx
Templum diui Antonini cū coclide columna, quae est alta pedes CLXXV. habet	Curatores ii
30 intus gradus CCVI. & fenestellas LVI	Denuntiatores ii
Thermae Hadriani	Insulae iii ∞ DCCLXXX vii
	Domus cxi
	Balineae priuatae lxi iiii

Horrea XXII. alias XXI

Lacus LXIII

Pistrina XXXII

Regio in ambitu habet pedes

XXX millia DLX. alias XXX

millia D

REGIO. X. PALATIVM

Vicus Padi

Vicus Curiarum

Vicus Fortunae respicientis

Vicus Salutaris

Vicus Apollinis

Vicus Huiusque diei fort. aed

Roma Quadrata

Aedes Iouis Statoris

Sacellum Larum

Casa Romuli

Viae novae

Prata Bacchi, ubi fuerunt

Aedes Vitruvii Fundani

Ara Febris

Templum Fidei

Aedes Martis deum, huic
fuit conterminum

Delubrum Sospitae Iunonis

Aedes Consi

Aedes Aij Locutij

Domus Ceioniorum

Delubrum Minervae

Summa Velia

Iouis Coenatio

Aedes Apollinis, ubi lychni
pendebant instar arboris

malaferentis

Aedes deae Viriplacae in
Palatio

Aedes Fortunae Vicinae

Bibliothecae II

Aedes Rhamnusiae

Pentapylon Iouis arbitratoris

Domus Augustana

Domus Tiberiana

Sedes Imperij Romani

Auguratorium

Iouis opt. max. colossus alt. p.

CCL

Ad Mammaeam, hoc est

Diaetae Mammaeae

Ara Palatina

Aedes Iouis Victoris

Domus Dionysij

Domus Q. Catuli

Domus Ciceronis

Velia

Curia Vetus

Delubrum Latonae

Fortuna Respiciens

Septizonium Vetus, alias Se-
pteri

10

20

30

<i>Victoriae Germanicianae</i>	DCXLIII
<i>Aedes Dijouis</i>	<i>Domus</i> XXCIX. <i>alias</i> LX-
<i>Lupercal in theatro</i>	XXVIII
<i>Vici octo</i>	<i>Balineae priuatae</i> XV. <i>alias</i>
<i>Aediculae totidem</i>	XXXVI
<i>Vicomagistri</i> XXVIII <i>alias</i>	<i>Lacus</i> LXXX
10 XXIII	<i>Horrea</i> XVI. <i>alias</i> XLVIII
<i>Curatores</i> II	<i>Pistrina</i> XII. <i>alias</i> XX
<i>Denuntiatores</i> II	<i>Regio in ambitu cōinet pedes</i>
<i>Insulae</i> ∞ DC. <i>alias</i> II ∞	XI millia DC <i>alias</i> XI ∞ DC

REGIO. XI. CIRCVS. MAXIMVS

<i>Circus Maximus, qui capit</i>	<i>Hercules Triumphalis</i>
<i>loca</i> CCCXXCV ∞	<i>Templum Castoris Vetus</i>
XII. <i>carceres, alias por-</i>	<i>Aedes Cereris</i>
<i>tas</i>	<i>Aedes Pompeij</i>
20 <i>Templum Mercuri</i>	<i>Aedes Portumni Vetus</i>
<i>Aedes Ditis patris</i>	<i>Obelisci duo, iacet alter, alter</i>
<i>Aedes Cereris</i>	<i>erectus</i>
<i>Aedes Proserpinae</i>	<i>Aedes Murciae</i>
<i>Aedes Veneris opus Fabij</i>	<i>Aedes Consi subterranea</i>
<i>Gurgitis</i>	<i>Forum Olistorium, in eo colu-</i>
<i>Aedes Portumni P. Ae-</i>	<i>na est Lactaria, ad quam</i>
<i>mili olim Sublici</i>	<i>infantes lacte alendos de-</i>
<i>Porta Trigemina</i>	<i>ferunt</i>
<i>Salinae</i>	<i>Aedes Pietatis in foro Olistorio</i>
<i>Apollo Coelispex</i>	<i>Aedes Iunonis Matutae</i>
<i>Aedes Portumni</i>	<i>Velabrum maius</i>
30 <i>Aedes Herculis Olinari,</i>	<i>Velabrum minus</i>
<i>alias Hercules Olinari</i>	<i>Vici octo</i>
<i>Ara maxima</i>	<i>Aediculae totidem</i>

Vicomagistri xxxviii.

alias xxxii

Curatores ii

Denuntiatores ii

Insulae ∞ DC. alias ii ∞
DC

Domus lxxxix

Balineae priuatae xv

Lacus xv

Horrea xvi

Pistrina xii

Regio in ambitu continet pe-
des xi ∞ DC. alias xi

∞ D

REGIO. XII. PISCINA. PVBLICA

Vicus Veneris almae

Vicus Piscinae publicae

Vicus Dianae

Vicus Ceios

Vicus Triari

Vicus Salientis signi, alias

Aquae Salientis

Vicus Laci tecti

Vicus Fortunae Mammosae

Vicus Colasiti pastoris, alias

Colapeti

Vicus portae Rudusculanae,

alias Randusculanae

Vicus portae Naeniae

Vicus Victoris

Horti Asiniani

Septizonium Seueri

Area Radicaria

Caput viae nouae

Fortunae Mammosae

Isis Antenodora (nae

Aedes Bonae deae Subsaxa-

signum Delphini

Thermae Antoninianae

septem domus Parthorum

Campus Lanatarius

Domus Cilonis

Aedes Isidis

Cohortes tres Vigilum

Domus Cornifici

Priuata Hadriani

vici xii

Aediculae totidem

vico magistri XLVIII

Curatores ii

Denuntiatores ii

Insulae ii millia DCLXXXVI

Domus CXXVIII. alias

CXIIII

Balineae priuatae XLIV

Lacus LXXX

Horrea XXVIII. alias

XXVI

Pistrina XXV. alias XX

10

20

30

Regio in ambitu continet pe-

des XII millia

REGIO. XIII. AVENTINVS

<i>Vicus Fidis, alias Fidei</i>	<i>Templum, alias aedes Bonae</i>
<i>Vicus Frumentarius</i>	<i>deae in Auentino</i>
<i>Vicus Trium Viarum</i>	<i>Thermae Varianae</i>
<i>Vicus Caeset</i>	<i>Templum Libertatis</i>
<i>Vicus Valeri</i>	<i>Doliolum</i>
10 <i>Vicus Laci miliar</i>	<i>Prinata Traiani</i>
<i>Vicus Fortunae</i>	<i>Horrea Domitiani Aug</i>
<i>Vicus Capitis Canteri</i>	<i>Remuria</i>
<i>Vicus Trium alium</i>	<i>Atrium libertatis in Auen-</i>
<i>Vicus Nouus</i>	<i>tino</i>
<i>Vicus Loreti minoris</i>	<i>Mappa aurea</i>
<i>Vicus Armilustri</i>	<i>Platamon</i>
<i>Aedes Conf</i>	<i>Horrea Aniceti</i>
<i>Aedes Tati</i>	<i>Scalae Gemoniae</i>
<i>Vicus Columnae lignae</i>	<i>Porticus Fabaria, alias Fabra-</i>
20 <i>Minervae in Auentino</i>	<i>ria</i>
<i>Vicus Materiarius</i>	<i>Schola Cassi</i>
<i>Vicus Mundicie</i>	<i>Templum Iunonis Reginae a</i>
<i>Vicus Loreti maioris</i>	<i>Camillo dedicatum captis</i>
<i>Aedes Siluani</i>	<i>veis</i>
<i>Aedes Mercuri</i>	<i>Forum Pistorium</i>
<i>Vicus Loreti maioris, Vbi</i>	<i>Emporium</i>
<i>erat Vortumnus</i>	<i>Templum Isidis</i>
<i>Vicus Fortunae dubiae</i>	<i>Cliuus publicus</i>
<i>Armilustrum. Caput</i>	<i>Aedes Herculis & Siluani</i>
30 <i>Templum Lunae in Auenti-</i>	<i>Fons Siluani</i>
<i>no magnum</i>	<i>sepulchrum diui Tati</i>
<i>Templum commune Dianae</i>	<i>Area publica</i>

Horrea V argunteij
 Area Pinaria
 Horreorum Galbianorum
 Fortunae
 Vici XVIII. alias XVII
 Aediculae totidem
 Vicomagistri LXVIII
 Curatores II
 Denuntiatores II

Insulae II mil. CDXXCII
 Domus CIIII
 Balineae priuatae LXXIIII
 Lacus LXXIIX
 Horrea XXXVI
 Pistrina XXX
 Regio in ambitu habet pedes
 XVIOO CCC

10

REGIO. XIII. TRANSTIBERIM

Vicus Censori
 Vicus Gemini
 Vicus Rostratae
 Vicus Longi Aquilae
 Vicus Statuae Siccianae
 Vicus Quadrati
 Vicus Raciliani maioris
 Vicus Raciliani minoris
 Vicus Ianuclensis
 Vicus Bruttianus
 Vicus Larum Ruralium
 Vicus Statuae Valerianae
 Vicus Salutaris
 Vicus Paulli
 Vicus Sex. Lucei
 Vicus Simi publici
 Vicus Patratilli
 Vicus Laci restitutus
 Vicus Saufei

Vicus Sergi
 Vicus Ploti
 Vicus Viberini
 Vicus Gaianarum
 Aedes Furinarum cum luco
 Insula. Aedes Iouis, Fauni,
 & Aesculapij
 Aedes Iſidis
 Naumachiae
 Diae Cornisciae
 Vaticanus
 Hortus Domitij
 Horti cum domo Martialis
 Ianiculum
 Arae XII. Iano dedic
 Deae Maniae sacellum
 Balineum Ampelidis
 Balineum Priscillanae
 Statua Valeriana

20

30

Statua Sicciāna	Lucus Publicus
Sepulchrum Numae	Stadius Publicus
Area Vaticana	Vici XXII
Cohortes septem vigilum	Aediculae totidem
Caput Gorgonis	Vicomagistri LXXXVIII
Templum fortis Fortunae	Curatores II
Area Septimiana	Denuntiatores II
Ianus Septimianus	Insulae III ∞ CD IX
Hercules Cubans	alias CCCC ∞ CCCC
10 Campus Bruttianus	Domus CL.
Campus Codetanus	Balinae priuatae CLXXXVI
Horti Getae	Lacus CXXC
Castra Leticiorum	Horrea XXII
Hippodromus	Pistrina XXXII alias XXII
Templum Fortunae liberum	Regio in ambitu continet pe-
Castra Vetera	des XXXIII ∞ CDXXXIX

Senacula tria, in quibus senatus haberi solitus sit

20 Vnum inter Capitolium & forum, Vbi nunc est aedes Con-

cordiae, Vbi magistratus cum senioribus deliberant

Alterum ad portam Capenam

Tertium intra aedem Bellonae in circo Flaminio, Vbi daba-

tur senatus legatis exterarum nationum, quos in Urbē ad-

mittere solebant

Quartum matronarum in Quirinali Antoninus Pius Bassia-

ni Severi filius fecit

Bibliothecae vnderiginta publicae, ex iis praecipue duae Pa-

latina, & Vlpia

Obelisci magni sex

30 II. In circo maximo, Maior est pedum CXXXII

Minor pedum LXXXVIII semis

Vnus in Vaticano pedum LXXII

Vnus in campo Martio pedum LXXII

Duo in Mausoleo Augusti pares singuli pedum XLII semis

In insula Tiberis Vnus

Obelisci parui quadraginta duo, In plerisque sunt notae

Aegyptiorum

Augusti

Circi octo, alias nouem

Boarium

Pontes octo

Transitorium

Miluius

Olitorium

Aelius

Vistorium

Aurelius, alias Vaticanus

Traiani

Ianiculensis

Ahenobarbi

Fabricius

Suarium, alias Syarium

Cestius

Archemorium

Palatinus

Diocletiani

Aimilius, qui ante sublicius

Gallorum

Campi octo

Rusticorum

Viminalis cum aedicula For-

Cupedinis

tunae paruae

Piscarium, &

Esquilinus

Salustij

Agrippae, Vbi sunt septa

Basilicae XIX

Agrippiana

Vlpia

Martius

L. Paulli in foro

Codetanus

Vestini

Bruttanus, alias Bructanus

Neptunij, alias Neptunij,

Lanatarius

alias Neptuni

Pascuarius, alias Pecuarus

Macidij, alias Matidij, alias

Vnus Vltra Tiberim Vatica-

Matidiae

nus extra numerum

Iulia

Fora XVII

Marciana

Romanum, quod dicitur Ma-

gnum

Vascellaria, alias Vastellaria 30

Caesari

Filicelli, alias Floselli, alias

Floselli

Sicini

Sicini, alias Sicimini	signis
Constantiniana	Duo praecipni ad arcum Fa-
Porcia, a Porcio Catone	bianum superior, inferior-
facta	que
L. Paulli Vetus	Aquae xxiiii
Argentaria	Appia
Opimiana	Marcia
Aemilia	Virgo
Fuluia	Claudia
10 Mammæa	Herculea, alias Herculanea
Antoniniana	Tepula
Thermae XVI	Damnata
Traiani	Traiana
Titi Caesaris	Amnia, alias Annia
Agrippae	Alfia, alias Halsietina, alias
Syriacae	Halsientina, quae & Au-
Commodianae	gusta
Seuerianae, alias Varianae	Caerulea
Antoninianae	Iulia
Alexandrinae	Argentiana
20 Diocletianae	Cimina
Decianae	Sabatina
Constantinianae	Aurelia
Septimianae	Septimiana
Olympiadis	Seueriana
Philippianae	Antoniniana
Traianæ privatae	Alexandrina
Thermae publicae (VI	Anio nouus
Iani Quadrifrontes XXX-	Anio vetus
30 per omnes regiones marmo-	Albudina
ribus incrustati, & adorna-	Crabra
ti insignis militaribus, &	Viae xxxi

Horti Maecenatis	Isis patritia
Regia Ser. Tullij	Templum Siluani
Hercules Siluanus, alias Sul-	Templum Aesculapij
lanus	Lauacrum Agrij piraee
Amphitheatrum Castrense	Thermae Olympiadis
Campus Exquilinus, &	Vici xv
Lucus	Aediculae totidem
Campus viminalis sub ag-	vicomagistri LX
gere	Curatores II
Tres tabernae	Dentuntiatores II
Lucus Petilinus	Insulae III millia DCCCL
Templum Lucinae, alias Iu-	Domus CLXXX
nonis Lucinae	Lacus CLXXIX
Lucus Fagutalis	Horrea XXIII
Domus Aquilij iureconsulti	Balineae priuatae LXXV
Domus Q. Catuli, & M.	Pistrina XXII alias XII
Craßi	Regio in ambitu continet pe-
Ara Iouis Viminiei	des xv millia DCCCC.
Minerva Medica	alias xv millia DCCCC

10

10

REGIO. VI. ALTA. SEMITA

Vicus Bellonae	Capitolium Vetus
Vicus Mamuri	Aedes diui Fidiij in colle, alias
Templū Salutis in colle Qui-	Diuus Fidius in colle
rinali	Forū Salustij (Salustianorum)
Templum Serapium, alias	Templum Veneris hortorum
Serapeum	Statua Mamurij plumbea
Templum Apollinis, &	Fortuna publica in colle
Clatrae	Statua Quirini
Templum Florae, & circus	Templum Quirini
Floralia	

30

Domus Attici	Cohortes III. Vigilm
Malum Punicum, ad quod Domitianus DD	Vici XII
Templum Minervae Flaviae, alias templum gentis Flaviae, & erat domus eius	Vicomagistri LXVI
Domus Titi Flavi Sabini	Aediculae XVI
Horti Salustiani	Curatores II
Senaculum mulierum	Denuntiatores II
10 Thermac Diocletiani	Insulae IIII 60 DC
Thermac Constantinianae	Domus CLV. alias CXLV
Balinea Pauli	Horrea XVI III. alias XVIII
Templum Fortunae Seiae	Balinea priuatae LXXV
Decem tabernae	Lacus LXXVI
Ad Gallinas albas	Pistrina XXII. alias XII
Area Calidij	Regio in ambitu continet pe- des XV millia DC

REGIO. VII. VIA. LATA

20 Lacus Ganymedis	psiana
Arcus Gordiani iunioris	Porticus Constantini
Cob. septem Vigilm, aliter primorum Vigilm	Templum nouum Spei
Arcus Nouus	Templum nouum Fortunae
Arcus veri & Marci Au- gustorum	Templum nouum Quirini
Nymphaeum Iouis	Sacellum Genij Sanga
Aedicula Capraria	Equi aenei Tyridatis
Campus Agrippae	Forum Suarium
30 Templum Solis	Forum Archemorium
Castra Gensiana, aliter G-	Horti Argiani
	Pila Tiburtina
	Ad Mansuetos

Lapis Pertusius

Domus CXX

Vici X

Horrea XXV

Vicomagistri XL

Pistrina XVII. alias XVI

Curatores II

Balinae priuatae LXXV

Denuntiatores II

Lacus LXXVI

Insulae III millia CCC-

Regio in ambitu continet pe-

LXXXV. alias IIII millia

des XIIII millia DCC

CCCLXXXV

alias XIIII millia DCC

REGIO. VIII. FORVM. ROMANVM

10

Rostra populi Romani II

Templum Castorum ad lacu

Aedes Victoriae, cū alia ae-

Inturnae

dicula Victoriae Virginis

Templum Concordiae

DD. a M. Porcio Catone

Equus aeneus Domitiani

Sacellum Larum

Augusti

Templū Iuli Caesaris in foro

Lacus Curtius

Victoria aurea in templo

Atrium Minervae

I. O. M. alias Victoriae au-

Ludus Aemilius

reae statua in templo Iouis

Iulia Porcius

opt. max

Arcus Fabianus

Ficus Ruminalis, & Luper-

Puscal Libonis

cal Virginis

Iani duo celebris mercato-

Colūnacum statua magni lu-

rum locus

di, aliter M. Ludij

Regia Numae

Graecostasis

Templum vestae cum atrio

Aedes Opis & Saturni in vi-

Templum decum Penatium

co Iugario

Templum Romuli

Miliarium aureum

Templum Iani

Senaculum aureum

Forum Caesaris

Pila Horatia, vbi tropaea lo-

Stationes municipiorum

cata, nuncupantur curia

Forum Augusti cum aede

20

30

*Martis Vltoris**Fides Candida**Forum Traiani cum templo,**& equo aeneo, & colum-**na coclide, quae est alta pe-**des CXXVIII. habetque**intus gradus CLXXXV**fenestellas XLV*10 *Basilica Traiani in foro eius-**dem**Cohortes sex vigiliū**Aedicula Concordiae supra**Graecostasim**Basilica Argentaria**Vmbilicus Urbis Romae**Ara Saturni in lacu Curtij**Templum Titi Vespasiani**Augusti**Basilica Pauli cum Phrygiis*20 *columnis**Ficus Ruminalis in Comitio,**ubi & Lupercal**Aedes Veionis inter arcem**& Capitolium, prope Asy-**lum**Vicus Ligorū**Apollo translatus ex Apollo-**nia a Lucullo, altus cubit.**triginta, alias triginta duos*30 *Delubrum Minervae**Aedicula Iuuentae**Porta Carmentalis versus**circum Flaminium**Templum Carmentale, alias**Carmentae**Capitolium ubi omnium deo-**rum simulachra celebran-**tur**Templum Iouis optimi max.**Aedes Iouis Tonantis in clivo**Capitolij dedicata ab Au-**gusto**Curia Hostilia sub Vete-**ribus**Curia Calabra, ubi pon-**tifex minor dies pronun-**tiabat**Signum Iouis imperatoris**Praeneste deuectum**Asylum**Templum Veneris Caluae**Vetus**(nouum**Templum Veneris Caluae**Templum Vetus Minervae**Templum Nemesis**Ara Vetus Saturni**Horrea Germanica**Horrea Agrippina**Equa cernes quattuor Saty-**ros**Forum Boarium**Sacellum Pudicitiae patriciae**Aedes Herculis Victoris duae,**altera ad portam Trigemi-**q iiij*

<i>nam, altera in foro Boario</i>	<i>Elephantus Herbarius</i>
<i>rotunda & parua</i>	<i>Vici XII</i>
<i>Forum Piscarium</i>	<i>Aediculae totidem</i>
<i>Aedes Marutae</i>	<i>Viscomagistri XLVIII</i>
<i>Vicus Iugarius, idē & Thu-</i>	<i>Curatores II</i>
<i>rarius, vbi sunt arae, alias</i>	<i>Denuntiatores II</i>
<i>Aræ Opis & Cereris, cum</i>	<i>Insulae III millia DCCC-</i>
<i>signo Vortumni</i>	<i>LXXX</i>
<i>Carcēr imminens foro a Ser.</i>	<i>Domus CL</i>
<i>Tullio aedificatus media</i>	<i>Balineae prinatae LXVI 10</i>
<i>vrbe</i>	<i>Horrea XXVIII</i>
<i>Porticus Margaritaria</i>	<i>Lacus CXX</i>
<i>Ludi Litterarij</i>	<i>Pistrina XXX</i>
<i>Vicus Vnguentarius</i>	<i>Regio in ambitu continet pe-</i>
<i>Aedes Vortumni in vico</i>	<i>des XIII millia DCCC-</i>
<i>Tusco</i>	<i>LXVII. alias XII millia</i>
	<i>DCCCLXVII</i>

REGIO. IX. CIRCVS. FLAMINIVS

<i>stabula quattuor factionū lud</i>	<i>Porticus Corinthia Cn. Octa-</i>	10
<i>Aedes antiqua Apollinis cū</i>	<i>nij, quae prima duplex fuit</i>	
<i>lauachro</i>	<i>Crypta Balbi</i>	
<i>Aedes Herculi magno custodi</i>	<i>Theatrum Balbi capit loca</i>	
<i>circi Flaminij</i>	<i>xxx ∞ xcv. Cl. Caesar</i>	
<i>Delubrum Iouis Statoris</i>	<i>dedicauit, & appellatur &</i>	
<i>Porticus Philippi</i>	<i>vicinitate</i>	
<i>Aedes Metelli</i>	<i>Iuppiter Pompeianus</i>	
<i>Aedes Volcani in circo Fla-</i>	<i>Theatrum Marcelli capit lo-</i>	
<i>minio</i>	<i>ca xxx ∞. Vbi erat aliud 30</i>	
<i>Mimisia Vetus</i>	<i>templum Iani</i>	
<i>Mimisia Frumentaria</i>		

- Delubrum Cn. Domitij
 Carcer C. Virorum, alias
 CLX. Virorum
 Templum Bruti Callaici
 Templum Apollinis
 Amphitheatrum Tauri Statilij
 Villa publica, ubi primū po-
 puli census actus est in cam-
 po Martio
 10 Campus Martis
 Septa Agrippiana
 Aedes Iuturnae ad aquam
 Virginem
 Septa Trigaria
 Equiria
 Horti Lucullani
 Theatrum Lapidium
 Fons Scipionum
 Templum Neptuni
 20 Sepulchrum Augusti, alias
 Augustorum
 Ciconiae Nixae
 Pantheon
 Theatrum Pompeij
 Basilica Macidij
 Basilica Marciani
 Templum diui Antonini cū
 coclide columna, quae est
 alta pedes CLXXV. habet
 30 intus gradus CCVI. & fe-
 nestellas LVI
 Thermae Hadriani
 Thermae Neronianae, quae
 postea Alexandrinae
 Circus Alexandri
 Thermae Agrippae
 Templum Boni euentus
 Thermae Decianae
 Aedes Bellonae versus portā
 Carmentalem
 Ante hanc aedem columnae
 index belli inferendi
 Porticus Argonautarum
 Meleagricum
 Isaeum
 Aedes Minervae
 Serapeum
 Minervum
 Minerva Chalcidica
 Fortunae equestris vetus
 Traiani porticus in castris
 Martio
 Basilica Antoniniana, ubi
 est prouinciarum memoria
 Insula Phelidis, sive Filidis
 Vici XXX
 Aediculae totidem
 Vicomagistri CXX
 Curatores II
 Denuntiatores II
 Insulae IIII ∞ DCCLXXX
 VII
 Domus CXL
 Balineae priuatae LXXIII

Horrea XXII. *alias* XXI*Lacus* LXIII*Pistrina* XXXII*Regio in ambitu habet pedes*XXX millia DLX. *alias* XXX

millia D

REGIO. X. PALATIVM

*Vicus Padi**Vicus Curiarum**Vicus Fortunae respicientis**Vicus Salutaris**Vicus Apollinis**Vicus Huiusque diei fort. aed**Roma Quadrata**Aedes Iouis Statoris**Sacellum Larum**Casa Romuli**Viae nonae**Prata Bacchi, ubi fuerunt**Aedes Vitruvii Fundani**Ara Febris**Templum Fidei**Aedes Martis deum, huic
fuit conterminum**Delubrum Sospitae Iunonis**Aedes Consi**Aedes Aij Locutij**Domus Ceioniorum**Delubrum Mineruae**Summa Velia**Iouis Coenatio**Aedes Apollinis, ubi lychni
pendebant instar arboris**maliferentis**Aedes deae Viriplacae in
Palatio**Aedes Fortunae Vicinae**Bibliothecae II**Aedes Rhamnusiae**Pentapylon Iouis arbitratoris**Domus Augustana**Domus Tiberiana**Sedes Imperij Romani**Auguratorium**Iouis opt. max. colossus alt. p.*

CCL

*Ad Mammacaeam, hoc est**Diaetae Mammacae**Ara Palatina**Aedes Iouis Victoris**Domus Dionysij**Domus Q. Catuli**Domus Ciceronis**Velia**Curia Vetus**Delubrum Latonae**Fortuna Respiciens**Septimonium Vetus, alias Se-
neri*

10

20

30

<i>Victoriae Germanicianae</i>	DCXL IIII
<i>Aedes Dijonis</i>	<i>Domus</i> XXCIX. <i>alias</i> LX-
<i>Lupercal in theatro</i>	XXVIII
<i>Vici octo</i>	<i>Balineae priuatae</i> XV. <i>alias</i>
<i>Aediculae totidem</i>	XXXVI
<i>Picomagistri</i> XXVIII <i>alias</i>	<i>Lacus</i> LXXX
10 XXIII	<i>Horrea</i> XVI. <i>alias</i> XLVIII
<i>Curatores</i> II	<i>Pistrina</i> XII. <i>alias</i> XX
<i>Denuntiatores</i> II	<i>Regio in ambitu cōtinet pedes</i>
<i>Insulae</i> ∞ DC. <i>alias</i> II ∞	XI millia DC <i>alias</i> XI ∞ DC

REGIO. XI. CIRCVS. MAXIMVS

<i>Circus Maximus, qui capit</i>	<i>Hercules Triumphalis</i>
<i>loca</i> CCCXXCV ∞	<i>Templum Castoris vetus</i>
XII. <i>carceres, alias por-</i>	<i>Aedes Cereris</i>
<i>tas</i>	<i>Aedes Pompeij</i>
20 <i>Templum Mercuri</i>	<i>Aedes Portumni vetus</i>
<i>Aedes Dis patris</i>	<i>Obelisci duo, iacet alter, alter</i>
<i>Aedes Cereris</i>	<i>erectus</i>
<i>Aedes Proserpinae</i>	<i>Aedes Murciae</i>
<i>Aedes Veneris opus Fabij</i>	<i>Aedes Consis subterranea</i>
<i>Gurgitis</i>	<i>Forum Olitorium, in eo colū-</i>
<i>Aedes Portumni P. Ae-</i>	<i>na est Lactaria, ad quam</i>
<i>mili olim Sublici</i>	<i>infantes lacte alendos de-</i>
<i>Porta Trigemina</i>	<i>ferunt</i>
<i>Salinae</i>	<i>Aedes Pietatis in foro Olitorio</i>
<i>Apollo Coelispex</i>	<i>Aedes Iunonis Matutae</i>
<i>Aedes Portumni</i>	<i>Velabrum maius</i>
30 <i>Aedes Herculis Olinari,</i>	<i>Velabrum minus</i>
<i>alias Hercules Olinari</i>	<i>Vici octo</i>
<i>Ara maxima</i>	<i>Aediculae totidem</i>

Vicomagistri xxxviii.

alias xxxii

Curatores ii

Denuntiatores ii

Insulae ∞ DC. alias i ∞
DC

Domus lxxxix

Balineae priuatae xv

Lacus xv

Horrea xvi

Pistrina xii

Regio in ambitu continet pe-
des xi ∞ DC. alias xi

∞ D

REGIO. XII. PISCINA. PVBLICA

vicus Veneris almae

vicus Piscinae publicae

vicus Dianae

vicus Ceios

vicus Triari

vicus Salientis signi, alias

Aquaе Salientis

vicus Laci tecti

vicus Fortunae Mammosae

vicus Colasiti pastoris, alias

Colapen

vicus portae Randusculanae,

alias Randusculanae

vicus portae Naeniac

vicus Victoris

Horti Asiniani

Septizonium Severi

Area Radicaria

Caput viae nouae

Fortunae Mammosae

Isis Antenodora (nae

Aedes Bonae deae Subsa-

signum Delphini

Thermae Antoninianae

septem domus Parithorum

Campus Lanatarius

Domus Cilonis

Aedes Isidis

Cohortes tres Vigilum

Domus Cornifici

Priuata Hadriani

vici xii

Aediculae totidem

vico magistri XLVIII

Curatores ii

Denuntiatores ii

Insulae ii millia DCLXXXVI

Domus CXXV IIII. alias

CXIIII

Balineae priuatae XLIV

Lacus LXXX

Horrea XXVIII. alias

XXVI

Pistrina XXV. alias XX

10

20

30

Regio in ambitu continet pe-

des XII millia

REGIO. XIII. AVENTINVS

Vicus Fidii, alias Fidei	Templum, alias aedes Bonae
Vicus Frumentarius	dae in Auentino
Vicus Trium Viarum	Thermae Varianae
Vicus Caeseti	Templum Libertatis
Vicus Valeri	Dolsolum
10 Vicus Laci miliaris	Privata Traiani
Vicus Fortunae	Horrea Domitiani Ang
Vicus Capitis Canteri	Remuria
Vicus Trium alium	Atrium libertatis in Auen-
Vicus Nouus	tino
Vicus Loreti minoris	Mappa aurea
Vicus Armilustri	Platanon
Aedes Confis	Horrea Aniceti
Aedes Tatiij	Scalae Gemoniae
Vicus Columnae lignae	Porticus Fabaria, alias Fabra-
20 Minervae in Auentino	ria
Vicus Materiarius	Schola Cassii
Vicus Mundiciei	Templum Iunonis Reginae a
Vicus Loreti maioris	Camillo dedicatum capitis
Aedes Siluani	veius
Aedes Mercurii	Forum Pistorium
Vicus Loreti maioris, Vbi	Emporium
erat Fortumnus	Templum Isidis
Vicus Fortunae dubiae	Clinus publicus
Armilustrum. Caput	Aedes Herculis & Siluani
30 Templum Lunae in Auenti-	Fons Siluani
no magnum	Sepulchrum diui Tati
Templum commune Dianae	Area publica

<i>Statua Sicciana</i>	<i>Lucus Publicus</i>
<i>Sepulchrum Numae</i>	<i>Stadius Publicus</i>
<i>Area Vaticana</i>	<i>Vici XXII</i>
<i>Cohortes septem vigilum</i>	<i>Aediculae totidem</i>
<i>Caput Gorgonis</i>	<i>Vicomagistri LXXXVIII</i>
<i>Templum fortis Fortunae</i>	<i>Curatores II</i>
<i>Area Septimiana</i>	<i>Denuntiatores II</i>
<i>Ianus Septimianus</i>	<i>Insulae III ∞ CD IX</i>
<i>Hercules Cubans</i>	<i>alias CCCC ∞ CCCC</i>
10 <i>Campus Bruttianus</i>	<i>Domus CL.</i>
<i>Campus Codetanus</i>	<i>Balinea priuatae CLXXXVI</i>
<i>Horti Getae</i>	<i>Lacus CXXC</i>
<i>Castra Leticariorum</i>	<i>Horrea XXII</i>
<i>Hippodromus</i>	<i>Pistrina XXXII alias XXII</i>
<i>Templum Fortunae liberum</i>	<i>Regio in ambitu continet pedes XXXIII ∞ CDXXCIX</i>
<i>Castra Vetera</i>	

Senacula tria, in quibus senatus haberi solitus sit

20 *Vnum inter Capitolium & forum, ubi nunc est aedes Concordiae, ubi magistratus cum senioribus deliberant*

Alterum ad portam Capenam

Tertium intra aedem Bellonae in circo Flaminio, ubi dabatur senatus legatis exterarum nationum, quos in urbem admittere volebant

Quartum matronarum in Quirinali Antoninus Pius Bassiani Severi filius fecit

Bibliothecae undetriginta publicae, ex iis praecipue duae Palatina, & Vlpia

Obelisci magni sex

30 *II. In circo maximo, Maior est pedum CXXXII*

Minor pedum LXXXVIII semis

Vnus in Vaticano pedum LXXII

Sicini, alias Sicimini	signis
Constantiniana	Duo praecipui ad arcum Fa-
Porcia, a Porcio Catone	bianum superior, inferior-
facta	que
L. Paulli Vetus	Aquae xxiiii
Argentaria	Appia
Optimiana	Marcia
Aemilia	Virgo
Fulvia	Claudia
10 Mammæa	Herculea, alias Herculeana
Antoniniana	Tepula
Thermae XVI	Damnata
Traiani	Traiana
Titi Caesaris	Amnia, alias Annia
Agrippæ	Alfia, alias Halsietina, alias
Syriacæ	Halsientina, quæ & Au-
Commodianæ	gusta
Seuerianæ, alias Varianæ	Cærulea
Antoninianæ	Iulia
Alexandrinæ	Argentiana
20 Diocletianæ	Cimina
Decianæ	Sabatina
Constantinianæ	Aurelia
Septimianæ	Septimiana
Olympiadis	Seueriana
Philippianæ	Antoniniana
Traianæ priuatae	Alexandrina
Thermae publicæ (VI	Anio nouus
Iani Quadrifrontes XXX-	Anio Vetus
30 per omnes regiones marmo-	Albudina
ribus incrustati, & adorna-	Crabra
ti insigniis militariis, &	Viae xxxi

Appia	Traiana	
Latina	Capitolia II. <i>Vetus & noua</i>	
Laucana, alias Labicana	Amphitheatra II	
Campana	Colosse II	
Praenestina	Columnae coelides II	
Tiburtina, vel Gabina	Theatra tria, alias quattuor	
Collatina	Macella II	
Nomentana vel Figulensis, alias Ficulnensis	Ludi sex, alias septē, alias V Numachiae V. alias sex	
Salaria	Stadia II	10
Flaminia	Nymphaea X I I. alias X I.	
Aemilia	alias XV	
Claudia, alias Clodia	Equi aenei inaurati octua-	
Valeriana, & Vetus	ginta quattuor	
Ostiensis	Equi eburnei CXXIII.	
Laurentina	alias nonaginta quattuor	
Ardeatina	Equi magni viginti tres	
Setina	Tabulae & signa sine nu-	
Quinctia	mero	
Gallicana	Arcus marmorei XXXVI	20
Triumphalis	Lupanaria XLVI	
Patinaria	Latrinae publicae CXLIII	
Cimina	Colossi aenei XXXVII	
Cornelia	Marmorei LI	
Tiberina	Vici CCCCXXIII	
Aurelia	Aediculae totidem	
Cassia	vicomagistri DCLXXII	
Portuensis	Curatores XXIII	
Gallia	Insulae XLVI millia DCII	
Laticulensis, alias Ianicu-	Domus mill. DCCXXC	30
lensis	Balinea DCCCLVI	
Flauia &	Lacus mill. CCCII	

<i>Pistrina</i> CCLIIII	<i>Castra Peregrina</i>
<i>Portae triginta septem</i>	<i>Castra Praetoria</i>
<i>Cohortes praetoriae decem</i>	<i>Castra Misernatium II</i>
<i>Cohortes Urbanae sex, alias quattuor</i>	<i>Castra Tabellariorum</i>
<i>Cohortes Vigilum sex, alias septem</i>	<i>Castra Victimariorum</i>
<i>Excubitoria XIII</i>	<i>Castra Sulgamariorum</i>
<i>10 Vexilla II. communia</i>	<i>Castra Salicariorum</i>
<i>Mensae Oleariae LXXIIII</i>	<i>Castra equitum singulorū II</i>
<i>Lucus XIII</i>	<i>alias XXIIII millia</i>
<i>Vestae Cuperius</i>	
<i>Viminei</i>	
<i>Loreti minoris</i>	
<i>Loreti maioris</i>	
<i>Platanorum</i>	
<i>Querquetularius</i>	
<i>Cuperius Hostiliani, alias Hostilianus</i>	
<i>20 Cuperius scholae Capulorum</i>	
<i>Lucus Mauorti</i>	
<i>Vaticanus</i>	
<i>Furinarum</i>	
<i>Poetilius</i>	
<i>Lunae in Antonino</i>	
<i>Lucus Lucinae, vbi Terentum</i>	

P. VICTORIS. FINIS

IN. RVTILII. CLAVDII

NUMATIANI. V. C

ITINERARIA.

Praefatio

E Rutilio Numatiano poeta non in- 10
 eleganti, inmo pro temporum con-
 ditione erudito, haud tane multa ha-
 beo quae dicam, quum nemo, neque
 qui ex antiquis, neque qui ex recen-
 tioribus de poetis Latinis scripserunt,
 ne verbum quidem de illo faciant. Quaedam tamen
 pauca, quae ex eiusdem duobus itinerariis, de quibus
 nunc dicere institui, quantum ad eius vitam attinet,
 excipiam. Ipse natus est in Galliis, quod & index libri,
 & hi versus itinerarij primi indicant, in quibus de se- 20
 ipso loquitur

At mea dilectis fortuna reuellitur oris

Indigenamque suum Gallica rura vocant

Quum autem per ea tempora ciuitatis Romanae pri-
 uilegia per totum Romanum orbem sese extenderet,
 cui diu ante ius ciuium Romanorum ab imperatori-
 bus datum fuerat, vt his versibus docet

Religiosa patet peregrinae curia laudi

Nec putat externos quos decet esse suos

Ipse omnibus fere Romanis dignitatibus ab impera-
 tore Honorio Augusto, sub quo vixit, exornatus fuit.
 Patrem quoque habuit, qui Tusciae consularem egit:
 ita enim qui ei prouinciae praesidebat appellabatur: 30
 quod ipse his versibus, vbi de Pisarum vrbe loquitur,
 sic refert

*Elide deductas suscepit Etruria Pisas
 Nominis indicio testificata genus
 Hic oblata mihi sancti genitoris imago
 Pisani proprio quam posuere foro
 Laudibus amissi cogor lacrimare parentis
 Fluxerunt madidis gaudia moesta genus
 Namque pater quondam Tyrrenis praefuit aruis
 Fascibus & senis credita iura dedit*

Ipse etiam ut ex libri eius praescriptione liquet, tribu-
 10 nus militum, consul (suffectum intelligas), praefectus
 praetorio, & urbi fuit. De anno vero in quo urbis
 praefecturam administravit, qui fuit conditae ∞
 CLXIX. Christi vero CDXVII. Honorio Augusto
 XI. & Fl. Constantio V. C. II. coss. sic mentionē facit

*Quamvis sedecies denis & mille peractis
 Annus praeterea iam tibi nonus erat*

Successorem in praefectura urbana habuit Venerium
 Rufum, ad quem hunc duorum itinerariorum librum
 conscripsit, ut ipse indicat his versibus

20 *Laetior hic nostras crebescit fama per auras
 Consilium Romam pene redire fuit
 Hic praefecturam sacrae cognoscimus Urbis
 Delatam meritis dulcis amice tuis
 Optarem verum complecti carmine nomen
 Sed quosdam refugit regula dura pedes
 Cognomen versu Veneris carissime Ruffi
 Illo te dudum pagina nostra canis*

Quo tempore Stiliconis perfidia imperium occiden-
 tale a barbaris, & praecipue Italia a Gothis; & Gallia
 30 a Francis, & Burgundionibus vexabantur. Quos ipse
 evocauerat, quum insidias imp. Honorio Augusto
 astrueret, filioque suo Eucherio imperium compara-

re studeret. Quod his versibus elegantissime Rutilius deplorat, vbi de Apennino loquitur

Iam tum multiplici merui munimine cingi

Sollicitosque habuit Roma futura deos

Quo magis est facinus diri Stiliconis acerbum

Proditor arcani, qui fuit imperij

Romano generi dum nititur esse superstes

Crudelis summis miscuit ima furor

Dumque timet quicquid se fecerat ipse timeri

Immisit Latiae barbara tela neci

Visceribus nudis armatum condidit hostem

Illatae cladis liberiore dolo

Ipsa fateklisibus pellis Roma patebat

Et captiua prius quam caperetur erat

Nec tantum Geticis crassatus proditor armis

Ante Sibyllinae fata cremanis opis

Hic quum post expletum praefecturae tempus, ex vrbe in Galliam ad auitos agros reuenteretur, & ex inde Romam rediret, multorum veterum, vt Iulij Caesaris qui Hispaniense, Traiani imp. qui Dacicum, Alexandri Seueri Augusti qui Persicum, Horatij poetae qui Brúduſinum, Ouidij qui Mileſium, Firmiani qui Africanum itinera scripserunt, itineraria & ipse duo composuit, alterum de itu ex vrbe in Galliam, alterum vero de reditu ex Gallia Romam. Quos idcirco hic adposui, quod praeter multa loca scitu digna, quae in vtrisque itineribus accurate & egregie descripsit; urbem quoque Romam, quam hoc libro illustrandam & ego suscepi, itinere primo, ita scite, ornate, elaborate, vere, & prudenter elegantissimo, eruditissimoque encomio celebrauit, vt nihil ab horum temporū scri-

ptore elaboratius & ornatius fieri posse existimem.

Incipit autem

Exaudi Regina tui pulcherrima mundi

Inter sidereos Roma recepta polos

- Porro autem ex his duobus itinerariis prius perfectū est. Posterioris finis desideratur. Liber admodum elegans, quamquam parvus, certe ob variarum rerum cognitionem, quibus refertus est, dignus admodum mihi videtur esse, vt in hominum manibus assidue & le-
- 10 ctione versetur, indignusque, quod tam diu in tenebris delituerit. Nam & si multis annis antea semel excusus fuerit, paulatim tamen omnis eius memoria obliuioni ita tradita erat, perinde ac si nunquam fuisset. Eum autem & multis librariorum vitio obortis erroribus sublatis, emendatum, & aliquot versibus qui in vulgato deerant locupletatum, Gabrielis Faerni viri optimi, doctissimi, poetarumque omnium nostro saeculo celeberrimi opera, denuo in lucem dare decreui, non tam ipsius Numatiani immortalitati, quam anti-
- 20 quitatis studiosorum vtilitati & commodis consul-
turus

r. iiii

RV TILII. CLAVDII. NVMATIANI

GALLI. VIRI. CONSVLARIS

PRAEFECTORII. VRBIS. TRIBVNI

MILITVM. PRAEFFECTI

PRAETORIO

LIBER. PRIMVS

10

CVI. TITVLVS. ITINERARIVM

AD. VENERIVM. RVFVM

*Elocem potius reditum mirabere lector
 Tam cito Romuleis posse carere bonis
 Quid longum toto Romam Venerantibus
 aeuo?*

*Nil vnquam longum est, quod sine fine
 placet*

20

O quantum & quoties possem numerare beatos

Nasce felici qui meruere solo

Qui Romanorum procerum generosa propago

Ingenitum cumulant vrbis honore decus

Semina virtutum demissa & tradita coelo

Non potuere aliis dignius esse locis

Felices etiam qui proxima munera primis

Sortiti Latias obtinuerunt domos

Religiosa patet peregrinae curia laudi

Nec putat externos quos decet esse suos

30

Ordinis imperio, collegarumque fruuntur

Et partem genij, quem Venerantur, habent

Quale per aetheros mundani verticis axes

Connubium summi credimus esse dei

At mea dilectis fortuna renellitur oris

Indigenamque suum Gallica rura vocant

Illa quidem longis nimium deformia bellis

Sed quam grata minus, tam miserranda magis

Securos leuius crimen contemnere ciues

Privatam repetunt publica damna fidem

Praesentes lacrimas tectis debemus auiis

10 Prodest admonitus saepe dolore labor

Nec fas vltius longas nescire ruinas

Quas mora suspensae multiplicauit opis

Iam tempus laceris post longa incendia fundis

Vel pastores aedificare casas

Ipsi quinetiam fontes si mittere vocem

Ipsaeque si possent arbuta nostra loqui

Cessantem iustis poterant vrgere querelis

Et desiderijs reddere vela meis

Iam iam laxatis carae complexibus vrbis

20 Vincimur, & seruum vix toleramus iter

Electum pelagus, quoniam terrena viarum

Plana madent fluuijs, cautibus alta rigent

Postquam Tuscus ager, postquamque Aurelius ager

Perpeffus Geticas ense vel igne manus

Non siluas domibus, non flumina ponte coercet

Incerto satius credere vela mari

Crebra reliquendis insigimus oscula portis

Inuiti superant limina sacra pedes

30 Oramus veniam lacrimis, & lande litamus

In quantum fletus currere verba sinis

Exaudi regina tui pulcherrima mundi

Inter sidereos Roma recepta polos

Exaudi genetrix hominum, genetrixque deorum
 Non procul a coelo per tua templa sumus
 Te canimus, semperque, sinent dum fata, canemus
 Sospes nemo potest, immemor esse tui
 Obruerint citius scelerata obliuia Solem
 Quam tuus ex nostro corde recedat honos
 Nam Solis radiis aequalia munera tendis
 Qua circumfusus fluctuat Oceanus
 Voluitur ipse tibi, qui continet omnia, Phoebus
 Eque tuus ortus, in tua condit equos
 Te non flammigeris Libye tardauit harenis
 Non armata suo reppulit Vrsa gelu
 Quantum vitalis natura tetendit in axes
 Tantum virtuti peruia terra tuae
 Fecisti patriam diuersis gentibus vnā
 Profuit iniustis te dominante capi
 Dumque offers victis proprii consortia iuris
 Vrbem fecisti quod prius orbis erat
 Auctorem generis Venerem, Martemque fatemur
 Aeneadum matrem, Romulidumque patrem
 Mitigat armatas vittrix clementia vires
 Conuenit in mores nomen Vtrunque tuos
 Hinc tibi certandi bona, parcendique voluptas
 Quos timuit superat, quos superauit amat
 Inuentrix oleae colitur, vinique rector
 Et qui primus humo pressit aratra puer
 Aras Paeoniam meruit medicina per artem
 Fretus Alcides nobilitate deus
 Tu quoque legiferis mundum complexa triumphis
 Foedere communi viuere cuncta facis
 Te dea te celebrat Romanus Vbiq̃ recessus
 Pacificoque gerit libera colla iugo

19

20

30

Omnia perpetuos quae seruant sidera motus

Nullum viderunt pulchrius imperium

Quid simile Assyriis connectere contigit arma

Medi finitimos cum domuere suos?

Magni Parthorum reges, Macedumque tyranni

Mutua per varias iura dedere vices

Nec tibi nascenti plures animaeque manusque

Sed plus consilii, iudiciiue fuit

Iustis bellorum causis, nec pace superba.

10 Nobilis ad summas gloria venit opes

Quod regnas minus est, quam quod regnare mereris.

Excedis factis grandia fata tuis

Percensere labor densis decora alta trophaeis,

Vt si quis stellas pernumerare velit

Confunduntque vagos delubra micantia visus

Ipsos crediderim sic habitare deos

Quid loquar aërio pendentes fornice riuos?

Qua vix imbriferas tolleret Iris aquas

Hos potius dicas crenisse in sidera montes

20 Tale gigantum Graecia laudat opus

Intercepta tuis conduntur flumina muris.

Consumunt totos celsa lauacula lacus

Nec minus & propriis celebrantur roscida Venis

Totaque natiuo moenia fonte sonant

Frigidus aestiuas hinc temperat halitus auras

Innocuamque leuat purior unda sitim

Nempe tibi subitus calidarum gurgès aquarum

Rupit Tarpeias hoste premente vias

Si foret aeternus, casum fortasse putarem

30 Auxilio fluxit qui rediturnus erat

Quid loquar inclusas inter laquearia siluas?

Vernula qua vario carmine ludit auis

Vere tuo nunquam mulceri desinit annus
 Deliciasque tuas victa tuetur hiemps
 Erige crinales lauros, seniumque sacrati
 Verticis in virides Roma recinge comas
 Aurea turrigero radient diademata cono
 Perpetuosque ignes aureus umbo vomat
 Abscondat tristem deleta iniuria casum
 Contemptus solidet vulnera clausa dolor
 Aduersus Solem ne vis sperare secunda
 Exemplo coeli ditia damna subis
 Astrorum flammæ renouant occasibus ortus
 Lunam finiri cernis ut incipiat
 Victoris Breni non distulit Ællia Poenum
 Samnis seruitio foedera sacua luit
 Post multas Pyrrhum clades superata fugasti
 Fleuit successus Hannibal ipse suos
 Quæ mergi nequeunt, nixu maiore resurgunt
 Exiliuntque imis altius alta vadis
 Utque nouas vires fax inclinata resumit
 Clarior ex humili sorte superna petis
 Porrige victuras Romana in sæcula leges
 Solaque fatales non vereare colas
 Quamuis sedecies dentis mille peractis
 Annus præterea iam tibi nonus erat
 Quæ restant nullis obnoxia tempora metis
 Dum stabunt terræ, dum polus astra feret
 Illud te reparat quod cetera regna resoluit
 Ordo renascendi est crescere posse malis
 Ergo age sacrilegæ tandem cadat hostia gentis
 Submittant irepidi perfida colla Getæ
 Ditia pacatae dent vestigia terræ
 Impleat Augustos barbara præda sinus

10

29

30

Aeternum tibi & henus aret; tibi Nilus inundet

Altricemque suam fertilis orbis alat

Quin & foecundas tibi conferat Africa menses

Sole suo diues, sed magis imbre tuo

Interea Latus consurgant horrea sulcis

Pinguaque hesperio ne & are praela fluant

Ipse triumphali redimitus arundine Tiberis

Romuleis famulas oſſibus aptet aquas

Atque opulenta tibi placidis commercia ripis

10 Deuehat hinc ruris, subuehat inde maris

Pande precor gemino placatum Castore pontum

Temperet aequoream dux Cytheraea viam

Si non displicui regerem cum iura Quirini

Si colui sanctos, consuluique patres

Nam quod nulla meum strinxerunt crimina ferrum

Non sit praefecti gloria, sed populi

Sive datur patriis vitam componere terris

Sive oculis vnquam restituere meis

Fortunatus agam, votoque beator omni

20 Semper digneris si meminisse mei

His dictis iter arripimus, comitantur amici

Non possum sicca dicere luce vale

Iamque aliis Romam redeuntibus haeret cuncti

Rufius Albini gloria vina patris

Qui Volusi antiquo deriuat stemmate nomen

Et reges Rutulos teste Marone refert

Huius facundae commissa palatia linguae

Primauius meruit principis ore loqui

Rexerat ante puer populos pro consule Poenos

30 Aequalis Tyriis terror, amorque fuit

Sedula promissi summos imitatio fascis

Si fas est meritis fidere, consul eris

Inuitum tristis tandem remeare coegi
 Corpore diuiso mens tamen vna fuit
 Tum demum ad naues gradior, qua fronte bicorni
 Diuiduus Tiberis dexteriora secat
 Laeuis inaccessis fluuius vitatur harenis
 Hospitis Aeneae gloria sola manet
 Et iam nocturnis spatium laxauerat horis
 Phoebus chelarum pallidiore polo
 Cunctamur tentare solum, portuque sedemus
 Nec piget oppositis otia ferre moris
 Occidua infido dum sacui gurgite Plias
 Dumque procellosi temporis ira cadit
 Respectare iuuat vicinam saepius urbem
 Et montes visu deficiente sequi
 Quaque duces oculi grata regione fruuntur
 Dum se quod cupiunt, cernere posse putant
 Nec locus ille mihi cognoscitur indice fumo
 Qui dominas arces et caput orbis habet
 Quanquam signa leuis fumi commendat Homerus
 Dilecto quotiens surgit in astra solo
 Sed caoli plaga candidior, tractusque serenus
 Signat septenis culmina clara iugis
 Illic perpetui soles, atque ipse videtur
 Quem sibi Roma facit, purior esse dies
 Saepius attonitae resonant Circensibus aures
 Nuntiat accensus plena theatra fauor
 Pulsato notae redduntur ad aethera voces
 Vel quia perueniunt, vel quia fingit amor
 Explorata fides pelagi terquinque diebus
 Dum melior Lunae sideret aura nouae
 Tum discessurus studius, urbi remitto
 Palladium generis spemque, decusque mei

10

20

30

Facundus iuuenis Gallorum nuper ab aruis

Missus Romani discere iura fori

Ille meae jecum dulcissima vincula cunnae

Filius affectu stirpe propinquus habet

Cuius Aremoricus pater Exuperantijs oras

Nunc postliminium pacis amore docet

Leges restituit, libertatemque reducit

Et seruos famulis non sinit esse suis

10 Soluimus aurorae dubio quo tempore primum

Agnosci patitur redditus arua color

Progredimur paruis per littora proxima cymbis

Quarum perfugio crebra pateret humus

Aestuos penetrent oneraria carbasa fluctus

Tuior autumnus mobilitate fugae

Alsia praelegitur tellus, Pyrgique recedunt

Nunc villae grandes, oppida parua prius

Iam Cerretanos demonstrat nauita fines

Aeue deposuit nomen Agylla vetus

Stringimus & fluctu & tempore castrum

20 Index semirutae porta vetusta loci

Praesidet exigui formatus imagine saxi

Qui pastoralis nomina fronte gerit

Multa licet priscum nomen deleuerit aetas

Hoc Inui castrum fama fuisse putat

Seu Pan Tyrrenis mutauit Maenala siluis

Sive sinus patrios incola Faunus init

Dum renouat largo mortalia semina foetus

Fingitur in Venerem pronior esse deus

Ad Centumcellas forti defleximus austro

30 Tranquilla puppes in statione sedent

Molibus aequoreum concluditur amphitheatrum

Angustosque aditus insula facta tegit

Attollit geminas turres, bisidoque meatu
 Faucibus arctatis pandit virumque latius
 Nec posuisse satis laxo naualia portis
 Ne vaga vel tutas ventilet aura rates
 Interior medias sinus inuitatus in aedes
 Instabilem fixis aera nescit aquis
 Qualis in Euboicis captiua natantibus unda
 Sustinet alterno brachia lenta sono
 Nosse iuuat Tauri dictas de nomine thermas
 Nec mora difficilis milibus ire tribus
 Non illic gustu latices vitiantur amaro
 Lymphaque fumifico sulphure tineta calet
 Purus odor, mollisque sapor dubitare labantem
 Cogit qua melius parte petantur aquae
 Credere si dignum famae, flagrantia taurus
 Inuestigato fonte lauacra dedit
 Ut solet excussis pugnam praeludere glebis
 Stipite cum rigido cornua prona terit
 Sive deus faciem mentitus, & ora iuueni
 Noluit ardentis dona latere soli
 Qualis Agenorei rapturus gaudia furti
 Perfreta virgineum sollicitauit onus
 Ardua non solos deceant miracula Gratos
 Auctorem pecudem fons Heliconis habet
 Elicitas simili credamus origine nymphas
 Musarum latices ungula fodit equi
 Haec quoque Pieriis spiracula comparat antris
 Carmine Messallae nobilitatus ager
 Intransitque capit, discedentemque moratur
 Postibus affixum dulce poema sacris
 Hic est qui primo seriem de consule ducit
 Vsque ad Publicolas si redeamus anos

10

20

30

Hic &

*Hic & praefecti nutu praetoria rexit
 Sed menti & linguae gloria maior inest
 Hic docuit qualem poscat facundia sedem
 Vt bonus esse velit, quisque disertus eris
 Roscida puniceo fulsere crepuscula caelo
 Pandimus obliquo lintea flexa sinu
 Paulisper littus fugimus Munione vadisum
 Suspecto trepidant hostia parua solo
 Inde Grauiscaurum fastigia rara videmus*

- 10 *Quis premit aestivae saepe paludis odor
 Sed nemorosa viret densis vicina lucis
 Pineaeque extremis fluctuat Umbra fretis
 Cernimus antiquas nullo custode ruinas
 Et desolatae moenia foeda Cosae
 Ridiculam cladis pudet inter seria causam
 Promere, sed risum dissimulare piget
 Dicuntur ciues quondam migrare coacti
 Muribus infestos deseruisse lares
 Credere maluerim Pygmaeae damna cohortis*

- 20 *Et coniuatas in sua bella grues
 Haud procul hinc petitur signatus ab Hercule portus
 Vergentem sequitur mollior aura diem
 Inter castrorum vestigia sermo retexit
 Sardoam Lepido praecipitante fugam
 Littore nanque Cosae cognatos depulit hostes
 Virtutem Catuli Roma secuta ducis
 Ille tamen Lepidus peior, civilibus armis
 Qui gessit sociis impia bella tribus
 Qui libertatem Mutinensi Marte receptam*

- 30 *Obruit auxiliis Vrbe pauente nouis
 Insidias paci moliri tertius ausus
 Tristibus excepit congrua fata reis*

Quartus Caesareo dum vult irrepere regno
 Incesti poenam soluit adulterij
 Nunc quoque, sed melius, de nostris fama queretur
 Iudex posteritas semina dira notes
 Nominibus certos credam decurrere mores
 Moribus an potius nomina certa dari?
 Quidquid id est mirus Latii annalibus ordo
 Quod Lepidum toties recidis ense malum
 Necdum decessis pelago permittitur umbris
 Natus vicino vortice ventus adest
 Tenditur in medias mons Argentarius undas
 Ancipitiue iugo caerula curua premit
 Transuersos colles bis ternis milibus artat
 Circuin ponti terduodena pates
 Qualis per geminos fluctus Ephyreius Isthmos
 Ionias bimari littore findit aquas
 Vix circumuehimur sparsae dispendia rupis
 Nec sinuosa graui cura labore caret
 Mutantur totiens vario spiramina flexu
 Quae non profuerant Vela, repente nocent
 Eminus Igiliij siluosa cacumina miror
 Quam fraudare nefas laudis honore suae
 Haec proprios nuper tutata est insula saltus
 Siue loci ingenio, seu domini genio
 Gurgite cum modico victricibus obstitit armis
 Tanquam longinquo dissociata mari
 Haec multos lacera suscepit ab Vrbe fugatos
 Hic fessis posito certa timore salus
 Plurima terreno populauerat aequora bello
 Contra naturam classe timendus eques
 Vnum mira fides vario discrimine portum
 Tam prope Romanis, tam procul esse Getis

19

20

30

Tangimus Vmbroſam, non eſt ignobile flumen

Quod tuto trepidus excipit ore rates

Tam facilis pronis ſemper patet alueus vndis

In pontum quotiens ſaena procella ruit

Hic ego tranquillae Volui ſuccedere ripae

Sed nautas auidos longius ire, ſequor

Sic feſtinantem Ventusque, diesque reliquit

Nec proferre pedem, nec remocare licet

Littorea noctis requiem metamur arena

10 *Dat Veſperinos myrtea ſilua focos*

Paruula ſubiectis facimus tentoria remis

Transuerſus ſubito culmine contus erat

Lux aderat, tonſis progreſſi ſtare videmur

Sed curſum, prorae terra relicta, probat

Occurrit chalybum memorabilis Ilua metallis

Qua nihil vberius Norica gleba tulit

Non Biturix largo potior ſtrictura camino

Nec quae Sardonio ceſpite maſſa fluit

Plus confert populis ferri foecunda creatrix

10 *Quam Tarteſiacci glarea fulua Tagi*

Materies vitiis aurum letale parandis

Auri caecus amor ducit in omne nefas

Aurea legitimas expugnant munera taedas

Virgineosque ſinus aureus imber emit

Auro victa fides munitas decipit vrbes

Auri ſtagitiis ambitus ipſe furis

At contra ferro ſqualeſcentia rura coluntur

Ferro viuendi prima reperta Via eſt

Saecula ſemideum ferrati neſcia Martis

30 *Ferro crudeles ſuſtinuere ſeras*

Humanis manibus non ſufficit vſus inermis

Si non ſint aliae ferrea tela manus

*His mecum pigri solabar taedia venti
 Dum resonat variis vile celeuma modis
 Lassatum cohibet vicina Faleria cursum
 Quamquam vix medium Phoebus habere iter
 Et tum forte hilares per compita rustica fagi
 Mulcebant sacris pectora fessa iocis
 Illo quippe die tandem renouatus Osyris
 Excitat in fruges germina laeta novas
 Egredi, villam petimus, lutoque vagamur
 Stagna placent septo deliciosa vado
 Ludere lasciuos inter viuaria pisces
 Gurgitis inclusi laxior vnda sinit
 Sed male pensauit requiem stationis amoenae
 Hospite conductor durior Antiphatae
 Namque loci querulus curam Iudaeus agebat
 Humanis animal dissociabile cibus
 Vexatos frutices, pulsatas imputat algas
 Damnaque libatae grandia clamat aquae
 Reddimus obscenae conuicia debita genti
 Quae genitale caput propudiosa metit
 Radix stultitiae, cui frigida sabbata cordi
 Sed cor frigidius religione sua est
 Septima quaeque dies turpi damnata veterno
 Tamquam lassati mollis imago dei
 Cetera mendacis deliramenta catastae
 Nec pueros omnes credere posse reor
 Atque vtinam numquam Iudaea subacta fuisset
 Pompeij bellis, imperioque Tui
 Latins excisae pestis contagia serpunt
 Victoresque suos natio victa premit
 Aduersus surgit Boreas, sed nos quoque remis
 Surgere certamus, cum tegit astra dies*

10

20

30

*Proxima securum referat Populonia littus
Qua naturalem ducit in arua sinum
Non illic positus extollit in aethera moles
Lumine nocturno conspicienda Pharos
Sed speculum validae rupis sortita vetustas
Qua fluctus domitos arduus vrget apex
Castellum geminos hominum fraudauit in vsus
Praesidium terris, indiciumque fretis
Agnosci nequeunt acui monumenta prioris*
10 *Grandia consumpsit moenia tempus edax
Sola manent interceptis vestigia muris
Ruderibus latis tecta sepulta iacent
Non indignemur mortalia corpora solui
Cernimus exemplis oppida posse mori
Laetior hic nostras crebescit fama per aures
Consilium Romam paene redire fuit
Hic praefecturam sacrae cognoscimus Urbis
Delatam meritis dulcis amice tuis
Optarem verum complecti carmine nomen*
20 *Sed quosdam refugit regula dura pedes
Cognomen versu v'eneris carissime Rusi
Illo te dudum pagina nostra canit
Festa dies, pridemque meos dignata penates
Poste coronato vota secunda colat
Exornent virides communia gaudia rami
Prouecta est animae portio magna meae
Sic mihi sic potius placeat geminata potestas
Per quem malueram rursus honore fruar
Currere curamus velis Aquilone reuerso*
30 *Cum primum roseo fulsit Eous equo
Incipit obscuros ostendere Corsica montes
Nubiferumque caput concolor Umbra lenat*

Sic dubitanda solet gracili Vanescere cornu

De fessis que oculis Luna reperta latet

Haec ponti breuitas auxit mendacia famae

Armentale ferunt quippe natasse pecus

Tempore Cynaëas quo primum Venit in oras

Fortē secuta vagum femina Corſa bouem

Proceſſu pelagi iam ſe Capraria tollit

Squalet lucifugis in ſula plena viris

Ipsi ſe monachos graio cognomine dicunt

Quod ſoli nullo viuere teſte volunt

10

Munera fortunae metuunt, dum damna Verentur

Quisquam ſponte miſer, ne miſer eſſe queat?

Quae nam peruerſi rabies tam ſtulta cerebri

Dum mala formides, nec bona poſſe pati?

Sine ſuas repetunt ex ſato erga ſtula poenae

Triftia ſeu nigro viſcera felle tument

Sic nimiae bilis morbum aſſignauit Homerus

Bellerophontaeis ſollicitudinibus

Nam iuueni offenſo ſaeni poſt tela doloris

Dicitur humanum diſplicuiſſe genus

20

In Volaterranum vero Vada nomine tractum

Ingreſſus dubij tramitis alta lego

Deſpectat prorae cuſtos, clauumque ſequentem

Dirigit, & puppim Voce monente regit

Incertus gemina diſcriminat arbore fauces

Deſixiſque offert limes vterque ſudes

Illis proceras mos eſt adnectere lauros

Conſpicuas ramis, & frumicante coma

Et praebente algam denſi Symplegade limi

Seruet inoffenſas ſemita clara notas

30

Illuc me rapidus conſiſtere corus adegit

Qualis ſiluarum frangere luſtra ſolet

Vix tuti domibus saenos tolerauimus imbres
 Albini patuit proxima Villa mei
 Namque meus quem Roma meo subiunxit honori
 Per quem iura meae continuata togae
 Non expectatos pensauit laudibus annos
 Vitae flore puer, sed grauitate senex
 Mutua germanos iunxit reuerentia mores
 Et fauor alternis crenit amicitiiis

Praetulit ille meas, cum Vincere posset, habenas

10 Praedecessoris maior amore fuit

Subiectas villae vacat aspectare salinas
 Namque hoc censetur nomine salsa palus
 Qua mare terrenis decliue canalibus intrat
 Multifidosque lacus paruula fossa rigat
 Ast ubi flagrant es admonuit Sirius ignes
 Cum pallent herbae, cum sitit omnis ager
 Cum cataraetarium claustris excluditur aequor
 Ut fixos latices horrida duret humus
 Concipiunt acrem natua coagula Phoebum

20 Et grauis aestiuo crusta calore coit

Haud aliter quam cum glacie riget horridus Ister
 Grandiaque adstricto flumine plaustra vehit
 Rimetur solitas natura expendere causas
 Inque pari dispar fomiae quaerat opus
 Iuncta fluent a gelu conspecto Sole liquecunt
 Et rursus liquidae Sole gelantur aquae
 O quam saepe malis generatur origo bonorum
 Tempestas dulcem fecit amara moram
 Victorinus enim nostrae pars maxima mentis

30 Congressu expleuit mutua vota suo

Errantem Tusciis considerare compulsi agris
 Excolere externos capta Tolosa lares

Nec tantum duris nituit sapientia rebus
 Pectora non alio prosperiora tulit
 Conscius Oceanus virtutum, consciq; Thule
 Et quicumque ferox arua Britannus aras
 Qua praefectorum vicibus frenata potestas
 Perpetuum ragnifenus amoris habet
 Extremum pars illa quidem discessit in orbem
 Sed tanquam medio rector in orbe fuit
 Plus palmae est, illos inter voluisse placere
 Inter quos minor est displicuisse pudor
 Illustris nuper sacrae comes additus aulae
 Contempsit summos ruris amore gradus
 Hunc ego complexus ventorum aduersa fefelli
 Dum videor patriae iam mihi parte frui
 Lutea protulerat sudos aurora ingales
 Antennas tendi litoris vnda imbet
 Inconcussa vehit tranquillus aplustria flatus
 Mollia securo vela rudente tremunt
 Assurgit ponti medio circumflua Gorgon
 Inter Pisanum, Cyrenaicumque latus
 Aduersus scopulos damni monumenta recentis
 Perditus hic viuo funere ciuis erat
 Noster enim nuper iuuenis maioribus amplis
 Nec censu inferior, coniugioque minor
 Impulsus furis homines, diuosque reliquit
 Et turpem latebram credulus exul agit
 Infelix putat illuue caelestia pasci
 Seque premit laesis saenior ipse deis
 Num rogo deterior Circaeis secta venenis?
 Tunc mutabantur corpora, nunc animi
 Inde Trituriam petimus, sic villa vocatur
 Quae latet expulsi insula paene fretis

10

20

30

Namque manu iunctis procedit in aequora saxi
Quique domum posuit, condidit ante solum
Contiguum stupui portum, quem fama frequentat
Pisatum emporio, diuitiisque maris

Mira loci facies pelago pulsatur aperto
Inque omnes ventos littora nuda patent
Non ullus tegitur per brachia tuta recessus
Aeolias possit qui prohibere minas

Sed procera suo praetexitur alga profundo
Molliter offensae non nocitura rati

10 Et tamen insanas cedendo interrigat undas
Nec finit ex alto grande volumen agi

Tempora nauigij clarus reparauerat Eurus
Sed mihi Protadium visere cura fuit

Quem qui forte velit certis cognoscere signis
Virtutis speciem corde vidente petas

Nec magis efficiet similem pictura colorem
Quam quae de meritis mista figura venis

Aspicienda procul certo prudentia vultu

20 Formaue iustitiae suspicienda micat

Sis fortasse minus si laudet Gallia ciuem

Testis Roma sui praesulis esse potest

Substituit patriis mediocres Umbria sedes

Virtus fortunam fecit Viramque parem

Mens iniuncta viri pro magnis parua tuetur

Pro paruis animo magna fuere suo

Exiguus regum rectores cespes habebat

Et Cincinnatos iugera pauca dabant

Haec etiam nobis non inferiora feruntur

30 Vomere Serrani, Fabriciique foco

Puppibus ergo meis fida in statione locatis

Ipse vehor Pisas qua solet ire pedes

Praebet equos, offert etiam carpenta tribunus

Ex commilitio carus & ipse mihi

Officiis regerem cum regia lecta magister

Armigerasque Pij principis excubias

Alpheae veterem contemplor originis Urbem

Quam cingunt geminis Arnus & Ansur aquis

Conum pyramidis coeuntia flumina ducunt

Intratur modico frons patefacta solo

Sed proprium retinet communi in gurgite nomen

Et pontum solus scilicet Arnus adit

10

Ante diu quam Troiugenae fortuna penates

Laurentinorum regibus infereret

Elide deductas suscepit Etruria Pisas

Nominis indicio testificata genus

Hic oblata mihi sancti genitoris imago

Pisani proprio quam posuere foro

Laudibus amissi cogor lacrimare parentis

Fluxerunt madidis gaudia maesta genis

Nanque pater quondam Tyrrenis praefuit aruis

Fascibus & senis credita iura dedit

20

Narrabat, memini, multos emensus honores

Tuscorum regimen plus placuisse sibi

Nam neque opum curam, quamvis si magna, sacrarum

Nec ius quaesturae grata fuisse magis

Ipsam, si fas est, postponere praefecturam

Prior in Tuscos non dubitabat amor

Nec fallebatur, tam carus & ipse probatis

Aeternas grates mutua cura canit

Constantemque sibi pariter, mitemque fuisse

Insinuant natis qui meminere senes

30

Ipsam me gradibus non degenerasse parentis

Gaudent, & duplici sedulitate fouent

- Haec eadem cum Flaminiae regionibus irem
Splendoris patrij saepe reperta fides
Famam Lachanij veneratur nominis instar
Inter turrigenas Lydia tota suos
Grata bonis priscos retinet prouincia mores
Dignaque rectores semper habere bonos
Qualis nunc Decius Lucilli nobile pignus
Per Coryti populos arua beata regit
Nec mirum magni si redditus indole nati
10 Foelix tam simili posteritate pater
Huius vulnificis satyra ludente camoenis
Nec Turnus potior, nec Iuuenalis erit
Instituit veterem censoria lima pudorem
Dumque malos carpit, praecipit esse bonos
Non olim sacri iustissimus arbiter auri
Circumsistentes reppulit Harpyias
Harpyias quarum decerpitur vnguibus orbis
Quae pede glutineo quod tetigere trahunt
Quae luscum faciunt Argum, quae Lyncea caecum
20 Inter custodes publica furti volant
Sed non Lucillum Briareia praeda fefellit
Totque simul manibus restitit vna manus
Iamque Trituritam Pisaea ex vrbe reuersus
Aptabam nitido pendula vela noto
Cum subiris tectus nimbis inforduit acies
Sparserunt radios nubila rupta vagos
Substitimus. Quis enim sub tempestate maligna
Insanientis audeat ire fretis?
Otia vicinis terimus naualia siluis
30 Se et andisque iuuat membra mouere seris
Instrumenta parat venandi villicus hospes
Atque olidum doctas nosse cubile canes

Funditur insidiis, & rara fraude plagarum
 Terribilisque cadit fulmine dentis aper
 Quem Meleagraei vereantur adire lacerti
 Qui laxat nodos Amphitryoniadae
 Tum responsuros persultat bucina colles
 Fitque reportando carmine praeda leuis
 Interea madidis non desinit Africus alis
 Continuos picea nube negare dies
 Iam maturinis Hyades occasibus vdae
 Iam latet hiberno conditus imbre lepus
 Exiguum radiis, sed magnis fluctibus astrum
 Quo madidam nullus nauita linquit humum
 Namque procelloso subiungitur Orioni
 Aestiferumque canem roscida praeda fugit
 Vidimus excitis pontum flauescere arcibus
 Atque eructato vortice rura tegi
 Qualiter oceanus mediis infunditur agris
 Destituenda vago cum premit arua salo
 Siue alio refluxus nostro colliditur orbe
 Siue cornu sca suis sidera pascit aquis

10

20

FINIS ITINERARII PRIMI

RVTILII. CLAVDII
NVMATIANI. GALLI
V.C. DE.REDITV.SVO
ITINERARII

LIBER. SECVNDVS

AD . VENERIVM

R V F V M

NONDVM longus erat, nec multa volu-
mina passus

Iure suo poterat longior esse liber
Taedia continuo timuit cessura labori
Sumere ne lector inge paucet opus
Saepe cibus affert serus fastidia finis

Gratior est, modicis haustibus vnda, siti

20 Internalla viae fessis praestare videtur

Qui notat inscriptus milia crebra lapis
Partimur trepidum per opuscula bina rumorem

Quem satius fuerat sustinuisse semel
Tandem nimbofa maris obsidione solutis

Pisano portu contigit alta sequi
Adridet placidum radius crispantibus aequor

Et sulcata leui murmurat vnda sono
Incipiunt Apennini deuexa videri

30 Qua fremit acrio monte repulsa Thetis
Italiam rerum dominam qui cingere visu
Et totam pariter cernere mente velit

Inuenit quernae similem procedere frondi
Ariatam laterum conueniente sinu
Milia per longum decies centenâ teruntur
A Ligurum terris ad freta Sicaniae
In latum Varius damnoſa anfractibus intrat
Tyrreni rabies, Hadriacique ſali
Qua tamen eſt iuncti maris anguſtiſſima tellus
Triginta & centum milia ſola patet
Diuerſas mediis mons obliquatur in undas
Qua fert atque reſert Phoebus uterque diem
Vrget Dalmaticos eo veruice fluctus
Caerulaque occiduis frangit Etruſca iugis
Si factum certa mundum ratione fatemur
Conſiliumque dei machina tanta fuit
Excubitis Latis praetexuit Apenninum
Clauſtraque montanis vix adeunda viis
Inuidiam timuit natura, parumque putauit
Arctoïs alpes oppoſuiſſe minis
Sicut vallauit multis vitalia membris
Nec ſemel incluſit quae praetioſa tulit
Iam tum multiplici meruit munimine cingi
Sollicitosque habuit Roma futura deos
Quo magis eſt facinus diri Stiliconis acerbum
Proditor arcani qui fuit imperij
Romano generi dum nititur eſſe ſuperſtes
Cruelis ſummis miſcuit ima furor
Dumque timet quicquid ſe fecerat ipſe timeri
Immiſit Latiae barbara tela neci
Viſceribus nudis armatum condidit hoſtem
Illatae cladis liberiore dolo
Ipſa ſatellitibus pellitis Roma patebat
Et captiua priuſquam caperetur erat

20

10

30

Nec tantum *Geticis* crassatus proditor armis
 Ante *Sibyllinae* fata cremavit opis
 Odimus *Althaeam* consumpti funere torris
 Nisaeum crimen flere putantur aues
 At *Stilico* aeternis fatalia pignora regni
 Et plenas voluit praecipitare colos
 Omnia tartarei cessent tormenta *Neronis*
 Consumat *stygias* tristior *Umbra* faces
 Hic *immortalem*, *mortalem* perculit ille
 10 Hic mundi matrem perculit, ille suam
 Sed deuerticulo fuimus fortasse loquaces
 Carmine proposito iam repetamus iter
 Aduelimur celeri candentia moenia lapsu
 Nominis est auctor Sole corusca soror
 Indigenis superat ridentia lilia saxi
 Et lacus radiat picta nitore *silex*
 Dives marmoribus tellus, quae luce coloris
 Prouocat intactas luxuriosa *nives*

20

RELIQVA.DESIDERANTVR

Lectori S

30

R B I S Romae, hoc est regionum,
 aedificiorumque descriptione breuif-
 sime & accurate absoluta, nunc reli-
 quum videtur esse, vt eius interpreta-
 tionem, quam insigni commentario
 edidi, studeam publicare, in qua om-
 nia quae singulis regionibus a me, P. Victore, & Sex.
 Rufo digesta sunt, veterum auctorum locis citatis,

diligenter sunt examinata. Quod quam primum me
 facturum omnino polliceor, si primos hos labores
 meos gratos fuisse cognouero. Nō enim futuros exi-
 stimo, qui laborem hunc meū facile improbaturi sint,
 quod de iis mihi disputare constituerim, in quibus
 multi nostra vel patrum memoria, summa cum inge-
 nij & doctrinae laude versati sunt. Quod & si haud in-
 ficias eam, illud tamē mihi etiam concedi velim, haec
 ipsa quae ante ex obscurissimis paulo certe clariora
 reddita sunt, posse etiam assiduis & nouis hominum ¹⁰
 laboribus longe clarissima & illustrissima reddi. Quā-
 tum enim in his quae antequā XIII. vrbis regiones
 attigerim, descripsi, praeceteris praestiterim, facile
 omnes diiudicare possunt; quae etiam fidem reliquis
 facere queūt, an haec ipsa nouis quibusdam & accura-
 tioribus hominū lucubrationibus meliorescere pos-
 sint. Sexcenta enim loca, aut restitui, aut in melius
 mutari posse opinor. Sed haec latius alias. Vrbe igitur
 quāta breuitate potui ornata, nūc quod pollicitus
 sum secundum librum aggrediar, in quo praeclariora ²⁰
 Romanae ciuitatis instituta eadem propemodum
 ratione, qua superiora, aperire, & illustrare pro mea
 virili conabor. Vale

INDEX CERTVS.

- A** Bascetiani balinum 18. *quartae regionis* 174
 165, 10. 227, 17 23. *quintae* 177, 2.
 240, 19 *sextae* 180, 15. *octauae*
Aborigines Latij incolae 1. 187, 1 *nonae* 195, 2.
 18 *nomen mutant* 1, *decimae* 203, 27. *Un-*
 25, 6, 8 *decimae* 206, 25. *duo-*
Aboriginū etymon 2, 3. 3 *decimae* 209, 8. *deci-*
 6. *origo* 2, 3. 16. *re-* *maestriae* 211, 5. *deci-*
 ges 2, 1, *orbes* 3, 11 *mae quartae* 215, 4. *in-*
Absidata porticus 175, 9. *certae regionis*. 219, 10
 229. 28. 243, 8 *Aedicula castrī praetoriani*
Acca Laurentia 15, 3 40, 12
Accae Laurentiae ara 207 *Aediculae Urbis Romae*
 30. *sepulcrum* 188, 24 220, 25. 268, 26. *pri-*
Achillis signum 197, 4 *mae regionis* 164, 29.
Ad capia bubula 202, 22 228, 3. 241, 5. *secun-*
Ad Corneta 173, 27 *dae* 167, 1. 228, 11.
Ad Gallinas albas 171, 23 241, 23. *tertia re-*
 232, 21. 245, 15 *gionis* 171, 16. 229, 19
Ad Iunium secundum Ti- 242, 13. *quartae* 174
berim 184, 12 7. 230, 19. 243, 9.
Ad Mammacam 250, 20 *quintae* 177, 14. 231,
Ad Mammam 202, 24 17, 244, 7. *sextae*
Ad Mansuetos 182, 25. 180, 18. 232, 8. 245,
 245, 31 4. *septimae* 183, 4.
Adonidū templum 218, 233, 22. 245, 28.
 23 *octauae* 187, 15
Aedes primae Urbis regionis *nonae* 196, 10. 249,
 164, 22. 227, 19. 240, 25. *decimae* 203, 31

INDEX

- Undecimae* 207, 23, 237.
 8. 251, 32. *duodecimae*
 209, 11. 252, 21. *decimae*
maestriac 211, 16. 254,
 6. *decimaequartae* 215,
 23. 255, 4
Aegyptiorum notae 256, 4
Aelia via 140, 8
Aeli, vel Aelius pons 116,
 16. 256, 9
Aemilia basilica 267, 8
Aemilia regio Galliae toga-
tiae 74, 30
Aemilia via 268, 12. *Le-*
pidi 73, 11. *Scauri* 120,
 8
Aemilij Paulli basilica 175,
 24. 229, 22. 243, 1
Aemilianus vicus 182, 26.
 233, 24
Aeneas in Latium receptus
 5, 29. *Latinum regnum*
suscipit 13, 2
Aeneae filij 9, 16, 24, 11. 9
successores, 13, 10
Aeneas Silvius 13, 21
Aequimelum 174, 18.
 230, 7
Aerarium 144, 28. 185,
 31. 186, 1
Aescul. aedes 215, 21. 254,
 19. *aedicula* 171, 11. 229,
 26. *simulacrum* 196,
 8. *statua* 195, 26. *templū*
 176, 29. 230, 31. 244,
 3
Aesculapij & Hygiae simu-
lacrum 185, 13
Aetas quot annorum 2, 13
Africae caput 167, 1. 228,
 25. 241, 21.
Africus vicus antiquus
 176, 31
Aggre vrbis munita 31, 27.
 54, 20
Aggeres Tarquinij superbi
 176, 9
S. Agnetis porta 86, 5
Agon, seu Agonium collis seu
mons 145, 27. 178, 15
Agonales ludi 80, 16
Agonēsis porta 80, 8. 146, 2
Agonia sacrificia 80, 9.
 146, 1
Agrippa Latinorum rex 13,
 28
Agrippae campus 183, 29.
 233, 23. 245, 29. 212, 16.
 266, 20. *horti* 201, 7.
 236, 8. *porticus* 196, 17.
thermae 201, 11. 236, 8.
 249, 4. 267, 15
Agrippiana horrea 193.
 28. 247, 26. *septa* 200,

INDEX

- 32.249,21. 266,20
Agrippinae lauacrum 177,
 29.231,1.244,4
Agylia 4,14
Athenobarbiformis 200,
 25.221,23. 266,11
Aius deus 156,9
Aius Locutius 234,23
Aijara 138,31.156,10
Aij Locutij aedes 138,29,
 250,26.187.30
Amilia poricus 211,21
Amilius ludus 191,10.
 246,19
Amilius pons 266,15
Amilius viae Amiliae
 auctor 73,15
Alae Frontonianae praef.
 172,18
Alba Aeneae neptis 10,
 18
Alba Latinorum rex 13,
 23
Alba longa condita 6,11.
 regni Latini caput 13,9,
 Eius conditor 13,9
Albana via 95,12.97,
 6
Albanae mansiones 170,
 1.228,30.241,31
Albani reges cur Siluij di-
eti 13,16
Albata factio 197,22
Albiona 216.16
Albudina aqua 217.12.
 267,30
Albula amnis cur Tiberis
Vocatus 13,27
Albus vicus 170,22.
 229,11.178,19.232,
 25
Alcibiadis statua 190,27
Alexander vi. pont. Urbis
muros refecit 52,11.55,
 30
Alexandri imp. balinea 220,
 9. circus 197,17.236
 9.249,3. domus 202,
 9.236,9. *Nymphaeum*,
 177,28.230,15.243,
 29
Alexandri Magni statuae
 146,14.180,25
Alexandrina aqua 218,1.
 267,27
Alexandriae thermae 201,
 13.249,2.267,20
Algeniana aqua 217,4.
 267,20
Alitum trium vicus 210,
 20.253,13
Allia fl. 84,9
Almo fl. 163,25.227,
 28.240,30

INDEX

- Albia aqua* 217, 10.267, 54.5
 15
Albium op. 4, 15
Alia semita 146, 32
Alia semita, vj. regio Urbis
 178, 12. 231, 23. 244,
 21
Alsumia 140, 1
Amerina via 77, 30
Amnia aqua 267, 14
Ampelidis balineum 216,
 4. 254, 29
Amphisbeatra 268, 3
Amphitheatrum castrense
 148, 23. 177, 8. 230, 19
 244, 5. *Statilij Tauri*
 148, 23. 200, 23. 236,
 8. 249, 6 *Flavi* 228,
 24. *seu Vespasiani* 171,
 17. 242, 7.
Amulius Latinorū rex 14.
 5, a *Remo & Romula*
obtruncatur. 16, 16
Anchises Aeneas f. 11, 10
Anciportus vicus 170, 24
 229, 13
Anciportus minoris vicus
 173, 28. 230, 16
Anous Martius pomerium
protulit 29, 23. *Urbem*
fossa munivit 29, 30.
Urbem auxit 27, 2, 20.
- Anciae des* 115, 11
Anci Marcij domus 205,
 32. 175, 11. 205, 32.
regia 136, 30
S. Angeli porta 133, 26
Angeronae sacellū 17, 19
Aniceti horrea 212, 1. 253
 17
Anio novus 217, 21. 267,
 28. *Vetus* 216, 23
 267. 29
Annia aqua 218, 3. 267,
 14
Annia via 76, 22
Annij ferialis equestris sta-
tua 190, 3
Annonae sanctae templum
 218, 24
Annulariae scalae 184, 10
Anseris signum argenteum
 191, 6
Antemnae op. 3. 16
Antiochiani balineum 165,
 13. 227, 20. 240, 22
Antius Ulixis f. 8, 17
Antonini Caracalli circus
 104, 13 164, 28
Antonini imp. statua eque-
stris 167, 8. *templum*
 194, 30. 249, 27
Antoniniana aqua 218, 2.

INDEX

- 267, 26. *Basilica* 200,
28. 249, 21. 267, 11.
columna coelidis 201, 12.
249, 28
Antoniniana Ibermae
209, 24. 252, 11. 267,
19
Antrum Cyclopi 166, 22.
228, 23. 241, 18
Appia aqua 216, 23. 267,
6. *porta* 132, 15.
Via 63, 20. 99, 15. 268, 1
Appi forum 104, 27
Apollō coelis pex 207, 31
236, 24. 251, 28.
Sandaliarius 175, 18.
229, 30. 243, 17
Apollinis aedes 164, 27.
227, 22. 195, 15. 236,
2. 250, 31.
aedes antiqua 195, 3.
235, 24. 248, 22.
aedicula 177, 20. 231, 2
area 164, 16. 227, 23.
240, 22. 207, 20.
bibliotheca Latina 204,
21. *colossus* 197, 14.
235, 25. *delubrum*
197. 6. *delubrum cum*
signo 196, 19. *lauacriū*
201, 17. 235, 26. 248,
22. *simulacrum* 203, 1
signū praealtum 189, 6.
247, 27. *statua ebur-*
nea 191, 17. *templū* 194,
28. 249, 5. *templum*
in traicano 215, 1. *Vicus*
173, 26. 230, 14. 202,
27. 250, 11
Apollinis templi porticus
203, 32
Apollinis & Clatrae tem-
plum 179, 20. 231, 26.
244, 30
Apollinis & Dianae signum
ex vno lapide 204, 16
Apollinis cytharam tenentis
simulacrum 196, 5
Apollinis fulmen tenentis
signum 200, 30
Apollinis medici aedes 207
19
Apollinis nudi simulacrum
196, 4
Apollinis Palatini templum
202, 30
Apollinis Sossiani templum
218, 14
Apollinis Tortoris templum
218, 15
Apollinis Tuscanici colossus
204, 2
Aqua Appia 100, 24, 26
Aqua Mercurij 104, 17
i iij

INDEX

- Aquae Claudiae castellum* 25.241,22
 94,21
Aquae Marc. fistulae 38,14
Aquae salic. vicus 252,17
Aquae Urbis Romae 216,
 22.267,5
*Aquarum Marciae, Iuliae,
 & Tepulae castellū* 178,1
Aquae ductus 218,5
Aquillij iureconsulti domus
 178,2.230,26.244,15
Ara Accae 207,30. coeli
 145,2 Febr. 203,26.
 204,20.250,30. Iouis
Elicij 211,9. Larum
 219.25. Lauernae 209,
 18. maxima 207,25.
 236,28.251,32. Nep-
 tuni 197,7. Pacis 219,
 24. Palatina 204,21.
 250,22. Saturni in la-
 cu Cursij 247,16. Sa-
 turni vetus 247,24
Arae primae Urbis regionis
 164,24. 217,29.240,
 31 quinq. ac 177,4. octa-
 uae 188,28. Undecimae
 207,25. decimae quartae
 215,20.254,27
Ararum trium vicus 163,
 27.227,17.240,16
Arbor riminalis 15,30
Arbor sancta 167,2.228,
 25.241,22
*Arcadius & Honorius or-
 bis moenia collapsa restitue-
 runt* 47,10.55,5
Arcadij sedes in Italia 6,17
Archemorij 211,25.266,13
*Archemonium seu Arche-
 morium vicus* 182,24,
 233,22
Archemorium forum 183,
 17.234,3.245,28
Archiae sepulcrum 105,30
Arcus Cōstantini Aug. 175,
 5. dini Claudij 201.11.
 DD. Marci & Veri 183,
 26.233,19.245,25.
Fabianus 193,2.234,
 32.246,21. Gallieni
 178,3. Gordiani iunio-
 ris 183,17.233,17.245,
 21. L. Septimij Severi Au-
 gusti 175,4. Octauij
 204,15. Nouus 183,
 19.233.18.245,24.
 Severi & M. Anton. 193,5
 Ti. Caesaris 193,3.
 201,22. Titi Caesaris
 Vespasiani Aug. 175,2.
 230,9.243,7. Traiani
 193,4
Arcus orbis Romae 268,20.
 165,8.227,23.240,25
Ardea Vlixis f. 8,18

INDEX

- Ardeatina* via 108, 1. 268,
Area Callidij 180, 21.
 232, 22. 245, 16 radi-
 caria 206, 17. 252, 28
Areatempli Apollinis 202,
 32. 204, 3
Areae primae Urbis regionis
 164, 15. 227, 23. 240,
 22. quartae 175, 10. oc-
 tauae 188, 11. nonae 207,
 19. xij. regionis 211, 7.
 253, 32. xiiij. 215, 25
Argaea 218, 11
Argaei vicus 206, 18, 237, 7
Argētaria basilica 192, 16.
 247, 14. 267, 6
Argent. tabernae 192, 27
Argentariū forū 191, 21
Argiani horti 183, 21. 234
 4. 245, 29
Argiletanae taber. 208, 14
Argiletum 206, 16
Argonautarū porticus 196,
 14. 249, 21
Aristidis locus 46, 16
Armamentarium 168, 31.
 228, 32. 241, 13, 174, 16
Armilustri caput 210, 11.
 253, 29 vicus 210, 23.
 253, 16
Arx Capitolij 184, 1. 235, 1
Ascanius Aeneae f. 9, 17. 11, 9
Ascanius Iulus Lat. rex 13, 6
Asellus vicus 170, 27, 219,
Asidata porticus 243, 8
Asinaria porta 95, 20
Asinaria via 108, 1
Asiniani horti 192, 26. 209,
 23. 252, 26
Asyllum 158, 22. 188, 20.
 235, 4. 247, 18
*Attiliorum Calatinorum se-
 pulcra* 165, 15
Atrium Mineruae 188, 9.
 246, 18. Pompeij 196, 31.
 publicum 188, 8. sutorium
 219, 20. Vestae 188, 10:
 246, 26
Attiae sepulcrum 95, 5
Attici domus 181, 30, 232,
 12. 245, 1. sepulcr. 105, 19
Attii Navi auguris statua
 189, 30
Attii poetae statua 103, 26
Auens Sabinorum fl. 152, 22
Auentinus Lati. rex 13, 29.
 Eius sepulcrū 152, 8. 153
Auentinus mōs 152, 4. 210
Auētinus mōs alter 153, 15
*Auētinus mōs ab Anco Mar-
 tio* Urbis additus 27, 2. 29.
 sed non intra Urbem inclu-
 sus 28, 11. cur muro clau-
 sus extra pomerium 29, 13

INDEX

- Auentinus* mōs intra po-
 merium admissus a Clau-
 dio imp. 42. 21. 56, 30.
 diu extra urbem fuit 25,
 3. cur solus extra pomeriū
 fuerit 28, 20
Auentini collis nomen unde
 13. 30
Auentinus regio xiiij. 210, 8
 253, 3
Anseia aqua 216, 29
Auguratorium 204, 12.
 250, 17
Augurum consilio pomerii
 termini tantū mutati 44,
 15
Augusta aqua 217, 11. 267
 16
Augusta via 77, 17
Augustana domus 142, 7.
 206, 1. 250, 4
Augustus pomerium protulit
 35, 8. quos terminos Urbis
 posuerit 36, 12
Augusti ancillae monumen-
 tum 109, 3
Augusti forū 191, 16. 234,
 39. 246, 32. 221, 15.
 266, 5. Mausoleum 201,
 19. porticus 187, 33.
 statua 189, 24. templū
 174, 30. 229, 12. 186,
 27. 203, 6. templum
 ad Mineruam 218, 31
Augusti, alias *Augustorum*
 sepulcrum 249, 10
Augustus mons 148, 1. 14.
 166, 4
Aurelia aqua 217, 24. 267,
 23
Aurelia porta 61, 3. 111, 24.
 113, 3
Aureliae viae duae 116, 26.
 268, 26
Aurelianus portam Flume-
 tanam transtulisse credi-
 tur 61, 25. Urbis pome-
 rium promouit 45, 2.
 55, 1
Aureliani imp. thermac his-
 males 216, 2. circus
 177, 9. forum 219, 8.
 222, 1. tribunal 116, 19.
 32. 216, 5
Aurelius pons 256, 10
Aureus mons 155, 10
Ausonia via 27, 21
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
Bacchi prata 202, 19. 250.
 18. . . . .
Bacchi templum 167, 2
 228, 16. 241, 14. tem-

INDEX

- plum sphaericum* 86, 28
Balbi crypta 194, 7. 235,
 22. 248, 23. *theatrum*
 200, 11. 235, 32. 248,
 24
Balineae Urbis Romae 221, 3
 268, 31 *primae Urbis*
regionis 165, 6. 228, 10
 241, 3 *secundae* 170, 7
 228, 17. 241, 31. *ter-*
tiae 173, 13. 229, 2. 242,
 21. *quartae* 175, 29.
 230, 1. 243, 16. *quin-*
tae 177, 26. 231, 18.
 244, 15. *sextae* 181,
 27, 232, 29. 245, 11.
septimae 183, 22. 234, 5
 246, 4. *vij.* 192, 28.
 248, 10. *ix.* 201, 16.
x. 204, 13. 251, 4
xj. 208, 26. 252, 1.
xij. 209, 25. 252, 28.
xij. 211, 29. 254, 3.
xiii. 216, 4. 255, 11. *in-*
tertae regionis 219, 25
Basilicae Urbis Romae 222,
 3. 266, 26. *Antoni-*
niana 200, 28. 249, 21.
argentina 192, 16. 247,
 14. *Caij & Lucij Cae-*
sarum 208, 10. 236, 31.
Constantiniana 175, 26.
 229, 20. 242, 32.
Fulvia 219, 16. *Flo-*
selli 219, 14. *Iulia* 191,
 30. *Paulli Aemilij*
 191, 29. 234, 25. 247,
 19. *Vetus L. Aemilij*
Paulli 175, 24. 229, 22.
 243, 1. *Mamiae* 219,
 17. *Marciana, vel Mar-*
ciani 200, 27. 249, 27.
Matidij, vel Macidij,
vel Matidiae 200, 26.
 749, 25. *Neptunij*
 219, 12. *Opimij* 192, 17
Porcia 192, 14. *Sempro-*
nia 192, 15. *Sicini* 177,
 12. 219, 15. *Traiani*
 247, 9. *Vascellaria* 219,
 13. *Vestini* 219, 11.
Vlpia 192, 13.
Basilij monumentum 104
 30
Basbianus vicus 170, 25.
 229, 14
Batrachistatua 196, 23
Bastonis adorantis Apollinē
simulacrum 185, 10
Belisarius Urbis partem dis-
iectam refecit 48, 12. 55, 9
Bellonae aedes 195, 19. 249,
 7. *Vicus* 178, 15. 231,
 26. 244, 24

INDEX

- Bibliopolarū tabernae* 208,
 24
Bibliothecae Urbis Romae
 255, 27. *Capitolina* 192,
 32. *domus Tiberianae*
 205, 16. *Palatinae duae,*
Latina & Graeca 204,
 20. 205, 10. 250, 11. *por-*
ticus Octaviae 201, 21. 196
 19. *sepli D. Traiani* 193,
 1. *Ulpia*. 181, 30
Bifrons arcus 195, 12. 227,
 26. 240, 28
Binimus lacus 195, 1. 227, 10
Boarii forum 191, 19. 234,
 28. 247, 29. 221, 16. 216.
Bonae deae aedes in Auen-
tino 253, 5. *facellum* 103,
 22. *templum in Auenti-*
no 210, 30. 253, 5
Bonae deae Subfaxanae ae-
des 209, 8. 252, 32
Bonae Fortunae signū 189, 21
Bonae Spei aedicula 171, 17,
 229, 20
Boni Euentus aedes 195, 18.
signum 189, 20. *templū*
 249, 5
Bonifacius IX. Hadriani mo-
lem primus munius 52, 9
Bonis caput 105, 8
Bonū aeneorum iij. signa
- 203, 3
Britanici Caesaris statua au-
rea 204, 5
Bruti Callaici templum 194,
 15. 236, 4. 249, 4
Bruttenu, alias Bructianus
campus 266, 24
Bructianus campus 216, 8
 255, 10. 222, 19
Brutianus vicus 214, 24.
 254, 22
Brustiani domus 173, 13.
Vel Brystiana domus 228,
 29. 242, 13
Bucena aurea 174, 19. 229,
 29
Buccina aurea, vil Buccinum
aureum 243, 15
Burgum, olim Leoniniana
Urbs 52, 6. 53, 2, 113, 9
Busta Gallica 174, 23
 C
Caballus mons 146, 14
Caci spelunca 210, 17
Caecilij Metelli pont. max.
statua 190, 14
Caecilij poetae sepulcrum
 216, 10
Caeciliorū sepulcra 165, 17
Caedicij forum 219, 9. 222,
Caediciae tabernae 104, 24.
 165, 3

INDEX

- Caclatus vicus* 182, 28.
 233, 26
Caerulea aqua 217, 2. 167,
 18
Caesaris dictatoris domus
 170, 4. 206, 3. domus alia
 in sacra via 175, 19, forū
 191, 14. 234, 17. 246,
 30. 221, 14. 266, 32. hor-
 ti 111, 4. 216, 11. mutatorii
 164, 32. 227, 27. 240, 29
Caesaris Britannici aurea
 statua 204, 5
Caesarum villa 71. 18
Caeseti vicus 210, 15. 253, 8
Caiae suffetiae v. v. statua
 190, 24
C. Caesaris equus 190, 32
C. Cestij vij. viri epulorum
 sepulcrum 211, 28
C. Duulij columna 193, 7
Caij & Lucij Caes. basilica
 208, 10. 236, 31. 222, 6
Caij & Neronis circus 215,
C. Fulcinij statua 190, 8
C. Marij vij. cos. sepulc. 82, 12
C. Publicij Bibuli sepulcrum
 19. 14
Calabra curia 191, 24. 235,
 2. 247, 13
Callidianus vicus 197, 16.
 232, 3
Callidij area 180, 21. 231,
 22. 245, 16
Calpetus Latinorū rex 13, 25
Camesene regio 155, 8
Camoena porta 99, 25
Camoenarum ardes 99, 24.
 103, 24. 164, 18. 240, 9.
lucus 164, 15. 221, 9. vi-
cus 103, 24. 163, 27. 240,
 9
Campana via 95, 11. 168, 4
Cāpi vrbis Romae 222, 13.
 266, 16
Campus Agrippae 183, 20.
 233, 23. 245, 29. Brus-
 tianus 216, 8. 255, 10.
Codetanus 216, 9. 255, 11.
Coelimonianus 170, 5. 228,
 5. 241, 18. Esquilinus 177,
 14. 230, 22. 244, 6. Fon-
 tinarum 170, 3. 228, 20.
Iouis 219, 20. Lanatarius
 209, 21. 252, 14. Licinij
 219, 21. Martialis 170,
 2. 228, 19. 241, 16. Mar-
 tius 194, 4. 249, 10. Vide
Martius campus. pecuarius
 211, 19. *sceleratus* 178,
 17. *Trigeminorum* 208,
 23. *Vaticanus* 216, 10.
Viminalis 177, 15. 230,
 21. 244, 8. *V. Iuliani* 219, 19

INDEX

- Cantharia* 175, 7. 243, 18
Capena porta 99, 15
Capena porta, prima Urbis regio 163, 16. 227, 3. 240, 3
Capetus Latinorum rex 13, 24
Capis Latinorum rex 13, 24
Capitolia 11. *Vetus & nouū* 268, 2. 183, 31. 235, 1. 247, 4
Capitolium Vetus 143, 27. 179, 10. 244, 24. *Urbi additum* 22. 29. 23. 32. 24, 4. 30. 25, 19
Capitolij Veteris locus 146, 11
Capitolij arx 184, 1. 235, 1.
Capitolina bibliotheca 192, 32
Capitolinae Fauissae 184, 16
Capitolinae porticus 188, 4
Capitolinus cliuus 184, 4
Capitolinus collis ab Arcadibus munitus 5, 9. *olim Saturnius dictus* 5, 10
Capitolinus Iupiter 144, 31
Capitolinus mons 183, 30
Capraria aedicula 183, 4. 233, 22. 245, 28
Caprarius vicus 182, 9. 233, 7
Caprea palus 194, 3
Capulatorū schola 172, 27. 242, 24
Capulatorum scholae lucus cuperius 171, 10
Capulatorum vicus 176, 23. 231, 10
Caput Africae 167, 1. 228, 25. 241, 21
Caput Armilustri 210, 11. 253, 29
Caput Bouis 105, 8
Caput Carinae 174, 17. 230, 4. 243, 3
Caput Gorgonis 215, 1. 255, 5
Caput Lynio 174, 22. 230, 3
Caput Minervae vicus 182, 6. 233, 32
Caput sacrae viae 171, 8
Caput Suburae 170, 26. 229, 242, 10
Caput viae nouae 09, 25. 252, 29
Capitis canteri vicus 210, 19. 253, 12
ad Capita bubula 202, 22
Carcer 192, 22. 234, 29. 248, 9

INDEX

- Carcer C. Virorum* 201, 5
 236, 12. 249, 2
Carinae 147, 15. 170, 21
Carinaecapus 174, 17. 230,
 4. 243, 3
Carmenta 4, 29. 59, 11, 23
Carmentae habitaculū 144,
 26. *templum* 185, 26.
 247, 2
Carmentalis porta 33, 11.
 59. 6. 144, 27. 184, 5.
 247, 32
Carmentale saxum 184, 2
Carmentis fanum 144, 27
Carnae deae templū 167, 10
Carsurae area 164, 22. 227,
 28, 240, 28
Casa Romuli 204, 18. 250,
 16
Cassia via 75, 4. 268, 27
Cassij schola 211, 21. 253, 21.
Castellum aquarū Marciae,
Juliae, & Tepulae 17, 1
Castoris aedes 195, 20. *ae-*
dicula 177, 17. 231, 20.
templum 206, 20. 236,
 29. 251, 15
Castoris & Pollucis aedes
 142, 29. *signum* 17,
 11. *templum* 14, 29
Castorum templum 184, 29
 234, 26. 246, 12
Castrense amphitheatrum
 148, 23
Castrum custodiae 41, 15
Castrum praetorium 36, 8.
 37, 14
Castri praetoriani forma qua-
drangula 41, 10
Castra Urbis Romae 222, 8.
 269, 1
Castra equitum singulorum
 220, 10 *Gentiana* 183,
 18. 233, 25. 245, 31
Gypsiana 183, 18. 233,
 26. 245, 31. *Lectica-*
riorum 216, 6. 255, 13.
Misenatiū 172, 24. 229,
 7. 242, 8. *Peregrina*
 168, 32. 169, 1. 228, 24.
 241, 20. *praetoria* 177.
 22. *Salicariorum* 220,
 9. *Salgamariorum*
 220, 8. *Tabellariorum*
 220, 6. *Vetera* 216, 7.
 255. 16. *Victimariorū*
 220, 7
Castus vicus 182, 9. 233, 5
Caticarius vicus 176, 27.
 231, 15
Catilinae domus 206, 2
Catularia porta 124, 20

INDEX

- Catuli domus* 178, 10. 144,
 16. 206, 6. 250, 25
Ceios vicus 209, 12. 252, 14
Cesoniorum domus 206, 5.
 250, 27
*Censores olim viarum cura-
 tores* 62, 31
Cētori vicus 213, 22. 254, 13
Centumali domus 170, 6
Centuriae equitum 158, 14.
 159, 13
Cereris aedes 207, 3. 251,
 20, *Vetus aedes* 206,
 28. 236, 30. *aedicula*
 177, 28. 231, 10. 207, 17.
area 188, 12, 248, 7. *Vi-
 cus* 206, 17. 237, 6
Cereris & Iouis simulacrum
 185, 15
Cerionia 147, 20
Cerolensis 147, 16. 166, 14
Cestius pons 266, 13
Choragium summum 171, 1.
 228, 30. 242, 14
Cicer. domus 205, 7. 250, 26
Ciceronii domus auita 175,
 18. 230, 6. 243, 6
Ciconiae nixae 194, 8. 249,
Cilonis domus 210, 1. 252, 15
Cimina aqua 217, 24. 267,
 21
Cimina silua 77, 26
Cimina via 77, 21. 268, 23
Cimini colles et lacus 77, 23
Cincior. sepulcrum 205, 18
Cippi pomerij 35, 11
Circus Flaminius regio ix.
 194, 1. 235, 20. 248, 19
Circus Maximus regio xi.
 206, 10. 236, 22. 251, 12
Circi Urbis Romae 256, 6.
Alex. imp. 197, 17. 236,
 9. 249, 3. *Anion. Caracal*
 1164, 28. *Aureliani cum*
obelisco 177, 9. *Caij &*
Neronis 2. 5, 30. *Domi-
 tiae in pratis* 216, 1. *Fla-
 minius* 197, 16. 235, 23.
Florae 180, 29. 231, 28.
 244, 33. *Maximus* 208,
 4. 236, 26. 251, 14. *pro-
 pe porta Collina* 180, 27.
Vaticanus 215, 32. *insti-
 mus* 208, 8
Circireliquiae 104, 13
Cispius mons 149, 16. 176, 5
Clatrae & Apollinis tēplū
 179, 20. 231, 26. 244, 30
Claudia aqua 217, 12. 267, 9
Claudiae aquae castel. 94, 21
Clandia vel Clod. via 76, 1.
 1. 268, 13
Claudius Imp. Urbis circuitū
propagauit 42, 21

INDEX

- Clandij Caes. Aug. Lymphœi* Codetanus cāpus 216, 9. 255;
 173, 14. 229. 2. arcus 11. 222, 18. 266, 23
 201, 11. statua aurea 189, Coelimontana porta 92, 2.
 25. templum 167, 9 93, 8. 95, 11. nunc S. Ioā-
 228, 18. 241, 13 nis appellata 95, 16. eadē
Clandij Martialis porticus Asinaria 95, 19
 171, 15 Coelimontanus campus 170,
Clem. Caes. tēplum 218, 30 5. 228, 5. 241, 18. 212, 6
Cleopatrae Vnio 124, 22 Coelimontium 149, 8
Clitellae in Via Flamin. 71, 7 Coelimontium secunda Urbis
Clinus Capitolinus 184, 4. regio 166, 1. 228, 14, 241, 11
 foro proximus 218, 13. Pu- Coeliolus 147, 15. 149, 1. 9.
 blicij 210, 10. publicus 166, 5. seu Coeliolum 228,
 178, 19. 210, 10. 253, 28. 1. 241, 14
Victoriae 202, 21. *Urbi-* Coelius mons 147, 1. 166,
cus 176, 10 4. prius Querquetulanus
Cloacae maximae emissariū 124, 1. a Coele Vibēna dic-
 208, 25 tus, 27, 14. sedes Tulli. Ho-
Cloacinae aedicula 177, 21 stiliij regis 26, 28. a Tullo
 231, 3 Hostilio Urbi additus 26,
Clodia vel Claudia Via 76, 1 23. ab Anco Martio 27, 2
Cloeliae virginis Vestalis a Tarquinio Prisco 27, 12.
 equestris statua 190, 23 51, 3
Clypeus Maris 191, 8 Coelij Balbini imp. domus
Cn. Octavij porticus corinthia 175, 24
 duplex 196, 13. 235, 24. Coelius Tuscus 147, 8. 28
 248, 21 statua 190, 11 Coenatiolonis 204, 13. 250
Cn. Pompeij domus 175, 16 Cohortes Bracarum in Brittā-
Coelidis columna 193, 12. nia 172, 20
 247, 4. 194, 30. 249, 28 Cohortes praetoriae Urbis Ro-
Coelidis columna Antonia- mae 220, 29. 269, 3. 37
na 201, 12. 249, 28 Cohort. Vig. 260, 30. 269, 6

INDEX

- Cohortes vigilum* iij. 179, 9.
 232, 23. 245, 1. 209, 24.
 252, 17
Cohortes vigilum v. 166, 20
 228, 8. 241, 21
Cohortes vigilum vj. 184, 2.
 247, 11.
Cohortes vigilum vij. 214,
 32. 255, 4
Cohortes vij. primorum vi-
gilum 182, 22. 233, 32.
 245, 22
Cohors vij. vigilum station-
es 176, 9. 230, 17. 243,
 31
Cohortes urbanae 220, 31.
 269, 4
Colasii pastoris vicus 209,
 17. 252, 20
Colapeti vicus 252, 21
Collatia 78, 14
Collatina porta 78, 12. alias
Pinciana ibid. 27
Collatina via 78. 12. 79, 29.
 268, 8
Collis hortorum, seu hortulo-
rum 194, 3. 153, 30.
Quirinalis 145, 10. *Vi-*
minalis 176, 2
Colles Romae 141, 4. *mu-*
niti olim extra Urbis po-
merium 25, 11
- Collina regio* 160, 4
Collina porta, eiusque varia
nomina 80, 5. 93, 9
Colossae 11. 268, 4
Colossi Urbis Romae 268 23
Colossus Apollinis 197 14.
 235, 25. *Apollinis Tusca-*
nici 204, 2. *Iovis opt. max.*
 204, 22. 250, 18. *Mariis*
 194, 26. *Solis* 175, 14.
 243, 21
Columna Coelidis 194, 30
 249, 27. 268, 5
Columna Coelidis Antonii-
niana 201, 12. 249, 28
Columna Coelidis Traiani
imp. 193, 12. 247, 4
Columna C. Duilij 193, 7.
D. Iulij rostrata 193, 11.
 235, 11. *Columna index*
belli inferendi 201, 16. 249,
 9. *Lactaria* 208, 29.
 237, 1. 251. 251. 23.
Maenia 193, 8. *Magn.*
ludi secul. 193, 9. 235, 11.
 246, 24. *M. Ludij* 246,
 25. *P. Mancini* 211, 30.
rostrata 193, 10
Columnae lignae *vicus* 210,
 24. 253, 19
Columnae Phrygiae 191, 9
 247, 19

Comitium

INDEX

- Comitium* 192, 18. 234, 29
Commodianae thermae 165,
 4. 227, 21. 240. 24. 267,
 17
Commodiani horti 219, 24
Compitalitij ludi 161, 2
Compitum Fabricij 218, 16
Compita Urbis Romae 44, 4
Concordiae aedicula aerea
 187, 20. 247, 12 templū
 174, 19. 229, 18. 243, 2.
 185, 6. 234, 18
Concordiae Virilis delubrum
 171, 14. templum 171,
 14. 229, 7. 242, 7
Cōsentum deum aedes 219,
 13
Cons. aedes 203, 28. 211, 6.
 250, 25. 253, 17 ara
 207, 26
Cons. subterranei aedes 207,
 8. 237, 3. 251, 22
Consuius, vel Consinius vi-
cus 206, 17. 237, 4
Constantiae templum 86, 32
Constantiana basilica 175,
 26. 229, 32. 242, 32. 267
Constantinianae thermae
 267, 23
Constantinus Magnus prae-
torio castro exciso, orbem
ampliauit 46, 31. 55, 3
Constantini Aug. arcus 175,
 5. porticus 188, 5. 183, 5.
 233, 17. 245, 21. thermae
 181, 8. 245, 11. cauesfris
 statua 189, 27
Constantini familiae Je- ul-
cris illustre templum 86,
 30
Consularis Via 116, 29
Corinthia porticus Cn. Octa-
nij 235, 24. 248, 21. 196,
 13
Cornelia Via 118, 14. 268,
 24
Corneliae Gracchorum ma-
tris statua 190, 25. 196, 25
Corneliorum domus 181, 29
Corneliorum Scipionum se-
pulcra 165, 14
ad Corneta 173, 27
Corniculum op. 3, 16
Cornificij domus 210, 2. 252,
 18
Cornificae aedes 254, 22. sta-
 tua 215, 25
Cornutus Tertullus Aemi-
liae Viae curator 74, 29
Corona querna cisica 143, 4
Corsula op. 3, 15
Cortona op. 4, 15
Corui avis sepulcrum 105, 26
Cosconius vicus 218, 15

INDEX

- S. Cosmae & Damiani basilica* 138, 14
Crabra aqua 217, 23. 267, 31
Crafsi dinitis vxor 105, 15. *domus* 178, 1. 244, 16
Crafsi oratoris 205. 32
Crypta Balbi 194, 6. 235, 22. 248, 23
Cupedinis forum 175, 23. 221, 29. 266, 17
Cuperius lucus Hostiliani 164, 13. 221, 14. 269, 19
Cuperius lucus scholae
Capulatorii 171, 10. 221, 15. 269, 20
Cuperius lucus vestae 184, 17. 221, 8. 269, 13
Cupidinis statua 201. 8
Curatoris viarum 63, 7. 64. 17. 67, 10
Curatores regionii Urbis 161
     7. 164, 10. 166, 18.
     170, 24. 174, 15. 176,
     7. 179, 22. 182, 20. 184,
     17. 194, 11. 202, 16.
     206. 26. 209, 22. 210,
     31. 214, 30. 220, 27,
     228, 5. 13. 229, 29. 230
     29. 231, 13. 232, 6. 234,
     2. 235, 13. 241, 7. 25.
     242, 15. 243, 11. 244,
     9, 245, 5. 246, 4. 248,
     5. 249, 27. 251, 11.
     252, 3. 23. 254, 8. 255,
     5. 268, 28
Curia 191, 22. *Calabra*
     191, 24. 235, 2. 247, 13.
Fancia, alias Saucia 219
     30. *Hostila* 148, 21
Hostila sub Veteribus 191,
     23. 235, 7. 247, 11. *Octa-*
     niae 196,
     18. 200, 30. *Popeij* 200,
     29. *Pompiliana* 191, 26.
Saliorum 204, 14. *Tifata*
     219, 28. *Titia* 219, 29
Curiae nouae proximae com-
     pito Fabricii 219, 26
Curiae veteres iiii. Foriensis,
     Rapta, Vellensis & Velitia
     204, 9. 250, 28
Curiaui vicus 202, 24. 250
Currus seiuges 190, 30
Curtia aqua 217, 13
Cursius lacus 184, 7. 234,
     13. 246, 17
Curua porticus 219, 18
Custodiae castrum 41, 15
Cutylia op. 3. 16
Cyclopis antrum 166, 22.
     228, 23. 241, 18
Cyclopis vicus 166, 23

INDEX

- Cyprius vicus* 173, 29 1. 194, 12. 202, 17. 204, 9. 206. 27. 209, 23. 210 9. 214. 31. 220, 28. 228, 6. 14. 229, 30. 230, 30. 231, 14. 232, 7. 234, 3. 235, 14. 241, 8. 26. 242, 16. 243, 12. 244, 10. 245, 6. 246, 5. 248, 6. 249, 28. 250, 29, 251, 12, 252, 4. 24. 254, 9. 255, 6
- D**
- Dacicus ludus* 172, 23. 228 27. 242, 11
- S. Damiani basilica* 138, 14
- Damnata aqua* 218, 2. 267, 12
- Daphnidis balineum* 175, 28. 229, 26. 243, 7
- Decem tabernae* 179, 12. 232, 20. 245, 14
- Decianae thermae* 201, 15, 249, 6. 267, 22
- Delphini signum* 209, 21. 252, 11
- Delubrum Apollinis* 196, 19. 197, 6 *Cn. Domitij* 197, 2. 236, 11. 249, 1. *Iouis statoris* 197, 1. 248, 26. *Iunonis Sospitae* 204, 6. 250, 24. *Larum* 188, 19. 235, 8. *Minervae* 188, 18. 234. 24. 247 30. 204, 8. 250, 28. *Palatii* 204, 7
- Delubra tria in Iouis opt. max. templo* 184, 20
- Denuntiatores regionū Urbis* 161, 7. 164, 11. 166, 19. 170, 25. 174, 16. 176, 8. 179, 23. 182, 21. 184, 1. 194, 12. 202, 17. 204, 9. 206. 27. 209, 23. 210 9. 214. 31. 220, 28. 228, 6. 14. 229, 30. 230, 30. 231, 14. 232, 7. 234, 3. 235, 14. 241, 8. 26. 242, 16. 243, 12. 244, 10. 245, 6. 246, 5. 248, 6. 249, 28. 250, 29, 251, 12, 252, 4. 24. 254, 9. 255, 6
- Deorum nocetium templa extra orbem* 86, 23
- Diae Corniscae aedes* 254, 22. *vide Corniscae*
- Diaeta Mammaca* 202, 24. 250, 20
- Diaetae Mammaeae* 142, 31
- Dianae aedes* 195, 23. *aedicula in Coeliso* 167, 2. 209, 13. *collis* 153, 2. *fanulacrum* 196, 1, 9. 203, 2. *statua* 195, 27. *templum* 152, 10. *templum commune* 210, 28. 253, 32. *Vicus* 209, 11. 252, 13
- Dianae suburbanae aedes* 215, 22
- Dianae Valerianae aedicula* 180, 2, 232, 12
- Didij Iuliani imp. sepulcrum* 95. 7

INDEX

- Diionis aedes* 203, 37. 251,
 2
Diocletianae thermae 267,
 21
Diocletiani imp. forum 180,
 30. 221, 26. 266, 14
*Diocletiani & Maximiani
 thermae* 181, 2. 232, 17.
 245, 10
Dionysij domus 206, 4. 150,
 24
Diribitorium 201, 3
Dis patris aedes 206, 26.
 236, 19. 251, 19
Divae Corniscae statua 215,
 25. Vide Cornisca
Dillus Fidius in conc 244,
 26. Vide Fidius
Doliolum 210, 12. 253, 9.
Doliola 188, 22
Domitia Via 120, 20
Domitiae circus in pratis
 216, 1. hori 216, 12
Domitiana Via 107, 20
*Domitiani Augusti equus
 aeneus* 191, 1. 235, 12. 246
 15. domus 245, 3. 6.
 horrea 212, 26. 253, 11.
Naumachia 200, 24. se-
 pulcrum 98, 20
Domitii Ahenobarbi forum
 221, 23. 266, 11
Domitij hortus 254, 24
Domitorum sepulcrum 202, 1
Domus aurea Neronis 173,
 20. diui Tati 188, 21
Domus Urbis Romae 221, 5.
 268, 30. primae regionis
 165, 21. 228, 8. 241, 1. se-
 cundae 170, 13. 228, 15.
 241, 29. tertiae 173, 20.
 229, 32. 242, 19. quartae
 175, 9. 230, 32. 243, 14.
 quintae 178, 8. 231, 16.
 244, 12. sextae 181, 28.
 232, 27. 245, 8. septi-
 mae 183, 22. 234, 9. 246,
 1. viii. 193, 29. 248, 9.
 ix. 202, 8. 249, 31. x.
 205, 30. 251, 2. xi. 209,
 2. 252, 7. xii. 210, 4.
 252, 26. xiii. 212, 28.
 xiiii. 216, 15. 255, 10
Drusi Neronis arcus 165, 9.
 240, 25
Drusianus arcus 227, 23
Drusianus vicus 163, 28.
 227, 14, 240, 10
 E
Egeriae lucus 104, 26. 164.
 14 221, 8
Elephas herbarius 191, 4.

INDEX

- 248,1
*Emissarium cloacae max-
 imae in Tiberim* 208,25
Emporium 211,32.253,26
Ennii poetae domus 213,15.
tumulus 106,12
*Equa cernens quattuor saty-
 ros* 191,3.235,1.247,27
Equiria 197,15.236,6.
 249,25
Equitum singulorum castra
 220,10.269,10
Equus aeneus Domitiani
Augusti 191,1.235.
 12.246,15. *Traiani Au-*
gusti 191,2.247,3
Equus C. Caesaris 190,32
Equi aenei Tyridatis 183,2.
 234,1,245,26
Equi aenei Urbis Rom. 268,
 13
Equi eburnei Urbis Romae
 268,15
Equi magni Urbis Romae
 268,17
Eros vicus 173,31.230,12
Erycinae Veneris templum
 81,27
Erynnarum templū 218,29
Escoleum 218,12
Esquiliae plures mōtes 149,
 18
Esquilina porta 90,1. olim
Maecia dicta 93,25. etiā
Labicana dicta & Praene-
 stina 94,7
Esquilina regio v. Urbis 176,
 1.230,7.243,24
Esquilinum forum 177,11
Esquilinus campus 177,14.
 222,15.230,22.244,6.
 266,19
Esquilinus lucus 149,21.
 176,15.221,31.244,6
Esquilinus mons 149,16.
 176,5. *Urbis a Ser. Tullio*
adiectus 27,12.31,1,12
Etruriae pars Opice 7.21
Euentus boni aedes 195,18.
signum 189,20. *scēplum*
 249,5
Euryleon Aeneae f. 9,17
Europae porticus 196,30
Excubitoria Urbis Romae
 269,9
Esquilina regio 160,3. *Vide*
Esquilina
 F
Fabaria porticus 211,1.253,
 19
Faberij porticus 211,2
Faberij scribae domus 213,
 16

INDEX

<i>Fabianus arcus</i>	193,2.	203,25	
234,32.246,21		<i>Felicitatis aedes</i>	177,12
<i>Fabij Cilonis domus</i>	210,1.	<i>Penestralis porta</i>	126,24
252,15		<i>Ferentina porta</i>	97,15
<i>Fabij Maximi aerea equestris</i>		<i>Fescennium op.</i>	4.15
<i>statua</i>	190,15	<i>Ficulnea op.</i>	3.16
<i>Fabraria porticus</i>	253,19	<i>Ficulnensis via</i>	86,8.268,9
<i>Fabricij compitum</i>	218,16	<i>Ficus ruminalis</i>	192,18.
<i>Fabrici vicus</i>	163,28.227,	188,25.234,18.	246,
18.240,17		22.247,21	
<i>Fabricius pons</i>	256,12	<i>Fides cādidā</i>	189,15.234,
<i>Factionum quattuor stabula</i>		14.247,2	
197,20.235,27.248,21		<i>Fidei aedes</i>	187,27. aedi-
<i>Fageus, seu fagutalis lacus</i>		cula 211,17. templum	
176,14.230,24.244,		180,7.231,32.202,29.	
15.123,24.29.149,22.		250,21. a Roma Aeneae	
31.221,30		nepte consecratum	9.7
<i>Fagutalis mons</i>	176,7	<i>Fidei vicus</i>	253,5
<i>Fauca curia</i>	219,30	<i>dini Filij aedes</i>	180,15.
<i>Faurentia</i>	74,27	231,30.244,24. aedi-	
<i>Fauissae Capitolinae</i>	184,16	cula 211,27. vicus	230,
<i>Faunus Aboriginū rex</i>	2,2	12.253,5	
<i>Fauni aedes</i>	215,20.254,	<i>Fidij semipatris aedes</i>	180,
18.0. templum	167,8.	16	
228,17.241,19		<i>Figlinae puticulae</i>	176,12
<i>Fausti balinea</i>	219,31	<i>Figulensis via</i>	268,8
<i>Faustinae templum</i>	138,6.	<i>Filicelli basilica</i>	266,31
174,32.229,11.242,32		<i>Filidis insula</i>	249,23
<i>Faustulus</i>	15,3	<i>Flaminia, olim Flumentana,</i>	
<i>Faustuli tugarium</i>	204,19	hunc Populi porta dicta	61,8.
<i>Febbris ara</i>	203,26.204,	<i>Flaminia regio</i>	74,31
20.250 20. templum		<i>Flaminia via quae in ea</i>	69

INDEX

- 24.268,11
 Flaminiae viae curator 70,
 20,31. longitudo 72,30
 Flaminus circus 197,16.
 235,23
 Flaminus circus regio ix.
 194,1.235,20.248,19
 Flavi amphitheatrum 228,
 24. domus 232,13
 Flavia via 120,31.268,32
 Flaviae gentis templū 245.5
 Flavius vicus 179,11.
 232,29
 Florae aedes 195,21.207,
 26. circus 180,29.231,
 28.244,33. signū 184,
 30. templum 179,22.
 231,29.244,32. vicus
 179,9.232,27
 Floralia circus 244,32
 Floselli seu Flosselli basilica
 219,14.266,31
 Flumētana, al. Flaminia por-
 ta 61,8
 Fecunditatis Poppaeae tem-
 plum 219,7
 Fons Lollianus 209,26. Sci-
 pionum 201,20.235,30.
 249,18. Siluani 211,
 31.253,30
 Fortinalis porta 112,3
 Forinarum campus 170,
 3.228,20
 Foriensis curia 204,10
 Forinarum aedes 215,5.
 campus 170,4. lucus 215,
 2. vide Furinarum
 Fornicata via 139,29.194,
 Fornix Sertinij 193,6.208,
 28
 Fortunae templum nouum
 cum porticu 182,29.233,
 29.245,23. thalamus
 126,28. vicus 182,17.
 233,15.210,253
 Fortunae Auertentis tem-
 plum 218,30
 Fortunae Earbatae aedicula
 167,3. templum 218,22
 Fortunae Benesperantis tem-
 plum 218,29
 Fortunae Blandae templum
 218.27
 Fortunae bonae signum 189,
 21
 Fortunae conuertentis tem-
 plum 218,28
 Fortunae dubiae aedicula
 211,18. vicus 210,29.
 253,28
 Fortunae equestris vetus ae-
 des 195,14.249,18. eque-
 stris nouae templū 218,23
 Fortunae fortis aedes 187,
 γ iiii

INDEX

32. templum 215,5. *Fortuna publica in colle* 244,
 255.6
Fortuna horreorum Galbienorum 211,12.254,3
Fortunae liberae templum 24. templum 180,11.
 180.8.231,31.215,3
 255,15
Fortunae malae aedes 177,
 13. ara 177,5
Fortuna Mammosa 209,19.
Fortunae Mammosae aedi-
cula 209,14.252,30.
Vicus 209,16.252,19
Fortunae Masculae templum
 218,21
Fortunae muliebris templū
 98,18.218,20
Fortunae obsequentis aedicu-
la 164,30.187,22. *Vi-*
cus 163,31.227,10.240,
 12
Fortunae paruae aedicula
 177,16,30.266,17.110,
 19.232,9
Fortunae plebeiae templum
 218,24
Fortunae primigeniae aedes
 187,28. templum 180,13
Fortunae priuatae templum
 218,25
Fortunae prosperae aedes
 187,31
Fortuna publica in colle 244,
 30
Fortunae publicae aedes in
colle 232,7. *statua* 180,
 24. templum 180,11.
 232,7
Fortunae reducis templum
 180,10,232,1. *Vicus*
 202,29
Fortuna respiciens 204,23.
 250,30
Fortunae respicientis Vicus
 202.25.250,9
Fortunae Seiae aedicula
 277,15.231,18. templū
 180,5.245,13
Fortunae statae templū 180,
 9.231,32
Fortunae Viatorum templum
 164,19.228,1.241,3
Fortunae Vicinae aedes 203,
 31.250,10. *Vicus* 170,
 23.229,12
Fortunae Virginis templum
 218,19
Fortunae Virilis aedes 207,
 14
Fortunae Viscatae templum
 218,26
Fortunarium Vicus 179,12.
 232,31
Fortunatus minor Vicus

INDEX

- 173,30.230,17
Fortunati balinea 220,1
Forum Romanum regio viij.
 183,28.234,11.246,10
Fori Romani pars Vrbi addi-
ta 22,29.25,19
Fora Vrbs Romae 221,11.
 266,29
Fora viii. regionis 191,11
Forum Ahenobarbi 200,
 25. *Archemorium* 183,
 17.234,3.245,28. *Ap-*
pij 104,27. *Aurelij*
 219,8. *Caedicij* 219,9.
Forum Cupedinis 175,23.
Diocletiani 180,30. *diui*
Nervae cum porticibus
 175,22. *Esquilinū* 177,
 11. *Gallorum* 219,6.
Olitorium 208,9.237,12.
 251,23. *pistorium* 211,
 18.253,25. *Rusticorum*
 219,7. *Salustij* 180,29.
 232,3.244,27. *Syarii,*
vel suarium 183,3.234,
 2.245,27. *Transitoriū*
 174,22. 175,20.229,
 24.243,6
Fossa Quiritium 29,32.30,
 1.32,14
Fregellae 194,10.218,10
Frumentarius vicus 210,
 13.253,6
Fulvia basilica 219,16.
 267,9
Furij Camilli statua 190,4
Furinarum aedes 254,17.
campus 221,7. *lucus* 221,
 19.269,23.254,17.
Vide Forinarum

 G
Gabij opp. 95,2
Gabina seu Gabiusa porta,
nunc S. Laurentij 88,1
Gabina via 88,2.95,2.
 268,7
Gaianarum vicus 214,26.
 25416
Galbae imp. horti 117,8.
 216,13
Galbiana horrea 212,3
Galbianorum horreorū For-
tuna 211,12.254,3
Galli, siue Galliae area 164,
 18.227,25.240,24
Galli schola 172,18.129,5
Gallia via 268,29
Gallica busta 174,23
Gallica, & Gallicana via
 120,30.268,20
Gallicus ludus 168,17
 228,4.241,17

INDEX

- Gallieni imp. arcus* 178, 3.
porticus 196, 29. *sepul-*
crum 105, 22
ad Gallinas, Caesarum vil-
la 71, 18
ad Gallinas albas 179, 13.
 232, 21. 245, 15
Gallorū forum 219, 6. 221,
 27. 266, 15
Ganymedis lacus 183, 24.
 233, 25. 245, 20. *Vicus*
 182, 6. 233, 4
Gemini Vicus 213, 23. 254,
 14
Gemoniae scalae 210, 14.
 253, 18
Genij Larum aedicula 180,
 1. 232, 11
Genij liberorum aedicula
 180, 20. 232, 10
Genij Sangi sacellum 183,
 1. 233, 31. 245, 25
Gentiana castra 183, 18.
 233. 26. 245, 31
Gentianus Vicus 182, 11.
 233, 9
Germalus 142, 4. 188, 27
Germanica horrea 193, 27.
 247, 25
Germanicana Victoria
 204, 1. 251, 1
Horae horti 216, 15. 255, 12
Glaucia liberti Melioris se-
pulcrum 72, 18
Gorgonis caput 215, 1. 255, 5
Gordiani porticus 196, 28
Gordiani iunioris arcus 183,
 17. 233, 17. 245, 21
Gordiani minoris vicus 182,
 7. 233, 5
Gracchus Viarū mēfor 64, 7
Graecostasis 192, 21. 246,
 26
Graecus Vicus 182, 31. 233,
 29
Gratiae lacus 165, 3. 227, 12
Gratiae aureae Velareae tri-
bus 170, 28. 228, 28
Gregorius II. pont. max. mē-
ros Urbis restituit 51, 16.
 55, 15
Grylli ballinea 220, 2
Gypsiana Vel Gypsiana ca-
stra 183, 18. 222, 11. 233,
 26. 245, 31
 H
Hadriani imp. priuata do-
mus 210, 3. 252, 19. *pont*
 113, 6. 116, 16. *sepul-*
crum 113, 5. 31. 114, 17.
 116, 16. 216, 12. *tem-*
plū 219, 9. *thermae* 201,
 14. 222, 17. 236, 3. 249,
 32

INDEX

- Hadrianus I. pont. max.* 2. 251, 30
Urbs moenia restituit 51, 16. 55, 15
Hadrianimoles muniri a quo coepta 52, 10. 56, 3
Halſia aqua alias Halſietina 217, 10. 267, 15
Hasdrubalis imago 191, 8
Herbarius vicus 182, 13. 233, 11
Herculanens riuus 217, 22. 267, 10
Herculis aduentus in Italiã 5, 5
Herculis aedicula 160, 11. 177, 22. 231, 4. ara magna 207, 25. ſacellum 188, 17. ſigna 189, 9. 207, 4. templũ Via Latina 218, 21
Hercules Cubans 215, 30. 255, 9
Herculis Defenſoris templũ 218, 19
Herculis humi ſedentis ſignum 194, 20
Herculis magni aedes 195, 4. 235, 28. 248, 24
Herculis Muſarum aedes 195, 24
Hercules Oliuarius 236, 27. 251, 31. *Eius aedes* 207, 2. 251, 30
Hercules Siluanus, alias Sul-
lanus 177, 6. 244, 3
Hercules Triumphalis 207, 32. 236, 25. 251, 14
Herculis tunicati ſignum 189, 13
Herculis victoris aedes 187, 12. 247, 32. *templum* 206, 21. 236, 24
Herculis & Siluani aedes 211, 12. 253, 29
Hermodori Ephreſij decem tabularum interpretis ſtatua 190, 26
Hierofolymorum ornamenta 174, 26
Hippodromus 215, 31. 255, 14
Hirtii & Panſae conſulum ſepulcra 202, 5
Honoris aedes 103, 32. 177, 10. *aedicula* 164, 32. *ara* 81, 31. *pila* 179, 14. *templum* 81, 29
Honoris & Virtutis aedes Mariana 219, 11. *vicus* 163, 26. 227, 7. 240, 15
Horatia pila 184, 8. 246, 31
Horatiae ſepulcrum 105, 17
Horatii Coclii ſtatua 190, 1
Argiani 183, 21. 234, 4. 245, 29. *Aſiniani*

- 192, 26. 209, 23. 252,
 26. *Caesaris dictatoris*
 111, 4. 216, 11. *Commo-*
diani 219, 24
Horti domitiae, al. Domitij
 216, 22. 254, 24. *Gal-*
bae imp. 117, 8. 216, 13.
Getae 216, 15. 255, 12,
Lucullani 201, 6. 236, 13.
 249, 26. *Maecenatis*
 177, 18. 230, 17. 244, 1.
Mariani 219, 21. *Martia-*
lis 216, 14. 254, 25.
Plautiani, alias Planciani
alias Pallantiani 177,
 18. 230, 12, 243, 30.
Salustiani 154, 10.
 181, 1. 245, 8. *Scriuliani*
 219, 23. *Terentiani* 104,
 12. 165, 2. *Torquati*
 177, 21
Hortorum, vel hortulorum
collis 194, 3. 153, 30.
Horrea Urbis Romae 221, 1
Horrea Aniceti 212, 1. 253,
 17. *Agrippiana* 193, 28.
 247, 26. *Domitiani*
Aug. 212, 26. 253, 11.
Galbiana 212, 3. *Horreo-*
rum Galbianorum Fortu-
na 211, 12. 254, 3. *Ger-*
manica 193, 27. 247, 25.
Palatina 205, 11. *Seiana*
 220, 11. *Parguntei* 212,
 2. 254, 1
Horrea primae regionis Ur-
bis 165, 19. 228, 9. 241,
 2. *secundae regiones* 170,
 11. 228, 16. 241, 30. *ter-*
tiae 173, 18. 229, 1. 242,
 20. *quartae* 175, 6. 230,
 1. 243, 15. *quintae* 178, 5.
 231, 17, 244, 14. vi. 181,
 32, 232, 28. 245, 245,
 9. vii. 183, 21. 234,
 1. 246, 2. viii. 193, 26.
 248, 11. ix. 202, 7. 250,
 1. x. 205, 10. 251, 7.
 xi. 208, 32. 252, 3. xii.
 210, 2. 252, 30. xiii.
 211, 3. 254, 5. xiiii.
 216, 13. 255, 13
Hostilia curia 148, 2. 191,
 23. 235, 7. 247, 11
Hostiliani Cuperus lucus
 221, 14. 269, 19
Huiusque dies vicus 202,
 28. 250, 12
Hylernae aedicula 211, 19.
lucus 210, 24. 221, 6
Hymnologi domus 170, 9
 I
Ianiculensis pons 256, 11.

INDEX

- porta* 111,7. *via* 268,30. *Ignis perennis* 185,17
vicus 214,23. *alias Ianu-* *Illex vetustiff.* in *Vaticano*
clensis 254,21 156,24
Ianiculus mons 213,22. *Ilia Vestalis gemellos enixa*
seu Iuniculum 144,13, 14,13
154,30. 254,30. 253, *Imperii Romani sedes* 202,
26, *Urbi adiectum* 28,4. 19,250,16
54,10 *Insula* 213,24. 254,18
Ianiculum opp. 155,5 *Insula Phelidi, seu Filidis*
Iannualis porta 56,20. *alias* 249,23
Venus porta Palatii 58,2 *Insulae Urbis Romae* 221,6.
Ianus Aboriginum rex 2,1 268,29. *primae religio-*
Ianus Septimianus 112,29. *nis* 165,22. 228,7. 214,
215,24. 255,8. 9. *secundae* 170,13. 241,
Ianibi frontis signū 194,23 27. *tetiiae* 173,18. 229,
Iani Curiatij aedes 174,23 1. 242,17. *iiii.* 230,
Iani Gemini templum aereū 31. 243,13. *quintae*
185,21 178,8. 231,15. 244,11.
Iani signum 185,22. *tēplū* vi. 182,1. 232,25. 245,7.
194,23. 206,23. 234,26. vii. 183,24. 234,7. 246,
246,29. 248,31 6. *viii.* 193,29. 235,15.
Iani templi fores aperiri so- 248,7, ix. 202,11. 249,
litaē in bello 57,27 29. *x.* 206,6. 251,10.
Iano dicatae xij. arae 215, xi. 209,3. 252,5. *xii.*
20. 254,27 210,4. 252,25. *xiii.* 213
Iani duo, mercatorum locus 18. 254, 2. *xiiii.* 216,17.
188,6. 235,17. 246,23. 255,8
Superior & inferior 267, *S. Ioannis porta* 95,16
2. *quadrifrontes* 267-29 *Iosephi locus explicatur* 127,
Iapygia 2,25 27
Idaeae simulacrum & tem- *Iouis vide Iupiter,*
plum 203,23 *Isacum* 197,8. 249,15

INDEX

- Isaeum Metellianum* 167, 6
Isis Antenorodora 252, 31.
seu Athenodora 206, 20
Isis & Serapis moneta 111,
urbis regio 170, 18. 228,
 22. 242, 4
Ipsis patricia 177, 7. 230,
 29. 244, 1
Isidis aedes 209, 10. 252,
 16. *aedicula* 171, 9.
 229, 24. 175, 4. 230, 27.
ara 164, 26. 227, 29.
 240, 32. *templum* 164,
 17. 227, 30. 241, 1. 211,
 4. 253, 27. *vicus* 182,
 13. 233, 11
Isidis Aelianae area 164,
 20. 227, 26. 240. 26
Isidis Naumachinae aedes
 215, 18. 254, 20
Isidis & Serapidis templum
 195, 1
Isidis & Serapidis Monetae
templum 171, 12
Issa op. 3, 15
Italiae incolae primi 1, 8.
oppida a primis incolis ex-
structa 3, 11. 4, 14. *Italus*
rex 3, 3
Iugarius vicus 59, 16. 184,
 9. 234, 19. 248, 5
Iulia aqua 217, 11. 267,
 19. *Iuliae aquae castellū*
 178, 1
Iulia basilica 191, 30. 266,
 28
Iulia porta 133, 24.
Iulia porticus 187, 30.
 246, 20
Iulia villa 72, 16
Iuliae gentis sacrarium
 219, 21
Iuliarum Caesaris amitae
& filiae sepulcra 202, 4
Iuliani imp. sepulcrum 95, 7
Iul. Caesaris pomerium pro-
Iulii 34, 15. *quam partem*
orbi adiecerit 36, 11
Iulii Caesaris columna ro-
strata 193, 11, 235, 11.
domus 136, 31. *eque-*
stris statua 189, 23. *sta-*
tua in Insula 215, 24.
templum in foro 184, 27.
 234, 23. 246, 17
Iulius III. pont. max. villam
Iuliam ex aedificauit 72, 26
Iulus Iuliae gentis auctor
 13, 11
Iunia Via 85, 1
Iunii Bruti statua 189, 31
Iunii Senatoris domus 170, 7
ad Iunium secundum Tibe-
rim 184, 12

INDEX

- Iunonis aedes* 195, 25. 207, 236, 9. 248, 28.
 11. 235, 9. *aedicula* 207, *Iouis aedes* 215, 19. 254, 18.
 25. 237, 10. *delubrum* *aedicula* 180, 6. 232.
 184, 24. *signum* 189, 23. *campus* 219, 20.
 5. *simulacrum* 195, 31. 222, 10. *coenatio* 204,
statua 195, 28. *vicus* 13. 250, 30. *delubrum*
 176, 29. 231, 17. 182, 184, 23. *Nymphaeum*
 13. 233, 9. 183, 22. 233, 21. 245.
Iunonis Caprotinae templum 27. *signum aereum* 189,
 218, 12. 3. *signum ex aere Delia-*
Iunonis Iugae ara 188, 30. *co* 187, 20. *statua* 195,
Iunonis Iuliae aedicula 180, 30. *eburnea statua* 195,
 4. 232, 13. 5. *templum* 203, 5.
Iunonis Lucinae aedes 149, *Iouis Arbitratoris pentapy-*
 27. *aedicula* 175, 1. *lon* 204, 10. 250, 13.
 230, 25. *lucus* 149, 32. *Iouis Capitolini, alias opt.*
 176, 18. 221, 2. *tem-* *max. templum cum tribus*
plum 176, 24. 230, 25. *delubris* 184, 20. 235, 3.
 244, 12. 247, 7.
Iunonis Matutae aedes 207, *Iouis Conservatoris sacellum*
 10. 251, 28. 207, 22.
Iunonis Martialis templum *Iouis custodis aedes* 187, 19
 186, 28. 234, 25. *Iouis Elicii ara* 211, 9.
Iunonis Monetae aedes 187, *Iouis Fagutalis sacellum* 177,
 17. 3. *templum* 176, 22.
Iunonis sororiae aedes 174, *Iouis Feretrii templum* 184,
 24. 26. 235, 5.
Iunonis Sospitae delubrum *Iouis imperatoris signum*
 204, 6. 250, 24. 189, 2. 247, 16.
Iunonis reginae aedes 195, *Iouis Inuentoris ara* 207, 27
 22. *templum* 211, 2. 253, 22. *Iouis inuicti templum* 218, 32.
Iupiter Pompeianus 197. 13. *Iouis Mariani templum* 218, 11.

INDEX

Iouis opt. max. colossus 204,

22.250, 18

Iouis Pistoris ara 188,31

Iouis Praedatoris templum

218,10

Iouis propugnatoris templum

218,10

Iouis propugnatoris templum

203,10

Iouis Pugnacis templum 218,

9

Iouis sponsoris aedes 187,25

Iouis statoris aedes 250,14.

delubrum 197,1.248,16.

templum 202,28

Iouis Tonantis aedes 187,

7. *signum* 187.9.247,8

Iouis Victoris aedes 203,16.

250,23. *templum* 218,

31

Iouis Viminiei ara 151,17

177,4.230,27.244,18.

lucus 176,18.221,9.269

14. *templum* 176,23.230,

10

Iouis Vltoris p̄theum 194,

19

Iustitiae templum 218,27

Iustitiae Augusti templum

219,6

Iuturnae aedes 195,9.236,

2.249,12. *lucus* 192,30,

Iuuentatis Vel Inuentutis

aedicula 175,3.187,18.

207,27,230,23.247,31.

L

Labicana porta 94,7

Labicana Via 90,2.268,3

Laci Miliari Vicus 210,17.

253,10

Laci restituti Vicus 214,21.

254,30

Laci telli Vicus 209,15.

252,18

Lactaria columna 208,29.

237,1.251,23

Lacus Curtius 184,7.234,

13.246,17. *Pastoris* 173,

16.229,3.242,22. *Serui-*

lius 220,4

Lacus orbis Romanae 221,4.

268,32. *primae Urbis re-*

gionis 165,16.227,29.

240,241,29. ii. *regio-*

nis 170,8.128.19.241,

32. *tertia* 173,16.229,

3.242,23. *quarta* 175,

1.230,3.243,17. *quinta*

177,30.231,17.244,13.

sexta 181,29.232,16.

245,12. *septima* 183,

24.233,25.234,7.245,

20,

INDEX

- 20.246,5 viij. 192, *Latia Via* 97,21
 30.248,12. ix. 201,18. *Latianis collis siue mons*
 250.2. x. 251,6. xi. 148,22.178,15
 208,27.252,2. xii. *Laticulensis Via* 120,31.
 209,26.252,19. xiii. 268,30
 211,30.254,4.xiii.216. *Latii primi incolae* 1,8,2,
 7.255,12 27
Lanarius Vicus 170,21. *Latina porta* 97,6
 22,17 *Uterior Vicus* *Latina Via* 97,6.268,2
 182,3.2.233,30 *Latinus Aboriginum rex* 1,
Lanarius campus 209, 26.2,2. *Aeneam in im-*
 21.252,14.222,1.266,25 *perii societatem recipit* 6,1
Laocoontis statua 173,16 *Latinus Aenae f. Latinorum*
Lapis Manalis 103,18. *rex* 13,22
 164,27 *Latini regni sedes* 6.11.
Lapis pertusus 182,26. 137,9. *successores* 13,2
 234.6.246,1 *Latini* 6.9
Larissa op. 4,16 *Latinorum derivatio* 1,26.
Larium permarinum aedes *reges* 13,7. *Urbes*
 195,17 6,13
Larum delubrum 188,19. *Latrinae publicae Urbis Ro-*
 235,8. *lucus* 150,2. *mae* 268,22
 152,14. 221.25.202, *Latoniae delubrum* 204,9.
 26. *Sacellum* 152,14. 250,29. *simulacrum*
 188,15. 246,16.204, 196,2
 4.250,15. *templum* *Latoniae puerperae simulacrū*
 186,29.234,16 185,11
Larium ruralium vicus 214, *Lauacrū Agrippinae* 177,
 25.254,23 29.231.1.244,4.
Lata Via 139,10 *Apollinis* 201, 17.235,
Laterani domus 170,3. 26.248,21
 228,7.241,19 *Lauernae ara* 126,9.

INDEX

- 209, 18
Laurnalis porta 126, 7
Laucana Via 150, 29.
 268, 3
Launium opp. 6, 6. *Latini regni sedes* 13, 7
Lauretum 29, 3. 210, 15
Laurentia Via 108, 16
S. Laurentii porta 88,
 12. 91, 25
Laurentina Via 268, 16
Laurentinus lucus 210, 20.
 221, 5
Leſſicariorum caſtra 216,
 6. 255, 14. 269, 5
Leo iij. pont. moenia Urbis additis turribus refecit, & Vaticano monte auxit 51,
 20. 55, 18
Leonis ſimulacrum 190, 31
Leoniana Urbs nunc Burgum 51, 30. 52, 6. 53, 2
 113, 9
Leonianae Urbis portae 133, 15
Lepidi ludus 191, 10
Liberi Liberae aquae aedes
 207, 20
Liberi patris aedicula 180,
 14. 232, 21
Liberiatis aedes 187, 24.
atrium in Auentino 211,
 3. 253, 13. *templum* 211,
 1. 253, 8
Libertorum vicus 182, 20.
 233, 18
Libitina 126, 17
Libitinenſis porta 126, 12
Libonis puteal 184, 6. 234
 28. 246, 22
Liciniſcäpus 219, 21. 222, 11,
Licini Auguſti ſonſoris ſepulcrum 82, 5
Liciniſ imperatoris domus
 178, 7
Liciniſ Surae domus 213, 17
Ligurius vicus 234, 19
Ligurum vicus 184, 8.
 247, 26
Liſta metropolis 3. 14
Liuiæ porticus 171, 13.
 229, 6. 242, 25. 187, 32.
 234, 31
Liuianum macellum 178,
 4. 230, 15. 243, 28
Lollianus fons 209, 26
Longus vicus 207, 13
Longi Aquilae vicus 213,
 25. 254, 16
Loreti maioris lucus 210,
 22. 221, 11. 269, 16
Loreti maioris vicus 210,
 27. 253, 26
Loreti minoris lucus 210,
 23. 221, 10. 269, 15

INDEX

- Loreti minoris vicus* 210, 167, 5. 7. 176, 13. 230.
 22, 253, 15 23. 244, 11. ix. 194, 11. xiii.
Lotarius vicus 182, 18. 11. 210, 19. xiii. 215, 2
 233, 14 *Ludus Aemilius*, 191, 10.
Lotos a Romulo sata 175, 246, 19
 5. 243, 12 *Dacicus* 172, 23. 228,
Lucaria festa 84, 11 27. 242, 11. *Gallicus*
Luceres 158, 12. 23. 159, 1 168, 17. 228, 4. 241, 17.
Lucinae lucus 194, 16. 221, *Lepidi* 191, 10. *magnus*
 22. 269, 26. *templum* 171, 20. 228, 25. 242,
 244, 12 20. *Mamertinus* 172,
Lucinae Valerianae aedicu- 24. 228, 26. 242, 12.
la 174, 31. 230, 24 *Matutinus* 167, 18. 228, 3.
L. Rosci statua 190, 6 231, 16
L. Sylla primus pomerium *Ludi magni columna* 235,
urbis post Ser. Tullium pro- 13. 246, 24
tulit 33, 32. *quam partem* *Ludi compitalitii* 161, 2
auxerit 36, 5 *Ludi litterarii* 192, 24. 235,
L. Tarquinius sedes 150, 18 4. 248, 13
Lucullani horti 201, 6. 236, *Ludi Urbis Romae* 268, 8
 13. 249, 26 *Lunae aedicula* 177, 25.
Lucus Cuperius scholae Ca- 231, 7. *lucus* 210, 19.
pulatorum 171, 10. *larum* 221, 21. 269, 25. *teplum*
 202, 26. *Petilius* 61, 174, 18. 229, 17. 242,
 32. 2. *Saturni* 206, 18. 30. *templum in Auenti-*
 237, 6. *Semelis minor* *no* 210, 26. 253, 30. *te-*
 206, 17. 236, 27. *Vene-* *plum aliud* 203, 4
ris Lubetinae 218, 17. *Vic* *Lupa, meretrix* 15. 5
toriae vetus 236, 5 *Lupae praebentis pueris mā-*
Luci Urbis Romae 221, 7. *mas signum* 203, 8
 269, 12. *primae Urbis re-* *Lupanaria* 15, 8. 298, 31
gionis 164, 12. *secundae* *Lupercal* 204, 17. 251, 3
 x ij

INDEX

- Lupercal virginis* 188, 221, 12.266, 20
 26.246, 22.247.22
Lupi balinea 220, 3
Luscolae ad Iani templum 235,
 184, 14
Lychnuchi 202, 31.
 250, 31
Lymphæum Ti. Claudij Caes.
Aug. 173, 14.229, 2
Lynco caput 174, 22.
 M
Macella 11.268, 7
Macellum Liuiianum 178,
 4.230, 15.243, 28. ma-
 gnum 170, 10.228, 21.
 241, 15
Macellum 193, 25,
 235, 10
Maecidii, vel Matidij basilica
 266, 26. 200, 26.249,
 25
Macrobij locus obscurus
 58, 5
Maecenatis horti 177, 18,
 230, 17.244, 1
Maecia porta 93, 25
Maenia columna 193, 8
Magistri Viarum 161, 12.
Vicorum 160, 32
*Magnae matris Idaeae tem-
 plum* 203, 23
Magnum forum 191, 12.
- 228, 25.242, 20
Magni ludi columna 235,
 13.246, 24
Maiores porta 90, 7.94, 20.
 125, 23
Malae Fortunae aedes 177.
 13 ara 177, 5
Malum punicum 179, 11.
 232, 14.245, 2
Mamertinus ludus 172,
 24.228, 26.242, 12
Mamertini balineum 165,
 9.227, 18.240, 18. lacus
 165, 4.227, 13
Mamiliæ turris 137, 31.
 170, 12
*Mammaeæ sive Mammaeae
 basilica* 267, 10.219, 17
Mammaeae diaetae 142, 30
ad Mammaeam 250, 20
ad Mammam 202, 24
Mamurci vicus 231, 26
Mamuri statua plumbea
 180, 23, 232, 6.244, 29
Mamuri vicus 178, 18.
 244, 25.232, 30
Mamurrae Formiani domus
 170, 5
Manadis lapis 103, 18.
 164, 27

INDEX

- Mancinus Vicus* 182,17
 233,13
Mancini columna 211,30
Mancipes 121,21
Mancipes Viarum 121,1
Maniae deae sacellum 215,
 19.254,28
M' Manilii domus 175,21
Manlii Capitolini domus
 193,32
Mansiones Albanae 170,1.
 228,30.241,31
Manfuetus Vicus 182,14.
 233,52
ad Manfuetos 182,25.245,31
Mappa aurea 210,16.253,15
Marcia aqua 216,29.267,7
Marciae aquae castellū 178,
 1. fistulae 38,14
Mariana basilica 200.27.
 266,29
Marciani basilica 249,26
Marcelli theatrum 200,11.
 236,10.248,29
M. Antonii domus 175,17
Marci & Veri arcus 183,
 26.233,19.245,25
Marci imp. nymphaeū 220,1
*M. Lepidi bullata & praetex-
 tata statua* 190,18
*M. Licinii Crassi diuitis do-
 mus* 178,1.244,16
M. Ludii columna 246,25
M. Varronis statua 204,1
*Margaritaria vel Margarita-
 riorum porticus* 248,12.
 187,31
S. Mariae mons 151,8
templum 154,26
Mariani horii 219,22
Marii trophaea aurea 190,29
Marsyas 184,15
Martialis balinea 219,28.
campus 170,2.222,5.
 228,19.241,16. do-
 mus 183,23.216,16.
 255,25, horii 216,14.
 254,25
*Martinus v. papa Urbis mu-
 ros restaurauit* 52,20.55.
 25
Maris aedes 195,7. aedi-
 cula 177,24.231,6. a-
 ra 215,21. campus 236,
 14.249,10. clypeus 191,
 8. colossus 194,26. si-
 gnum sudans 103,21
*Martis extramuranei tem-
 plum* 103,7.164,20
Martis Quirini aedes 164.
 23.227,18.240,18
Martis Vltoris aedes 187,
 4.246,32
Martis & Mercurij simula-
 x iij

INDEX

<i>crum</i>	185.14	<i>Mephis lucus</i>	149.32.176.
<i>Martius campus</i>	194.4.		17.221.1
249.10.222.17.266.		<i>Mephyla op.</i>	3.15
22. olim extra urbē	34.	<i>Mercatorum locus</i>	188.6
29. Urbis quando additus			246.23
35.4		<i>Mercurii aqua</i>	104.17. ae-
<i>Marunium op.</i>	3.15	<i>des</i>	164.25.227.21.
<i>Materiarum vicus</i>	210.25.		240.20.211.11.253.25.
253.21		<i>aedicula</i>	174.30.230.
<i>Matridae basilica</i>	200.26		22.177.22.231.5.164
<i>Matris deum aedes</i>	250.22.		25.227.23.240.31. area
<i>templum</i>	203.23		164.23.227.23. iēplū
<i>Matronarū senaculū</i>	180.31		206.19.236.32.251.
<i>Mattidii basilica</i>	200.26		18
<i>Matutae aedes</i>	211.13.237.	<i>Mercurio locus sacer</i>	104.16
3. aedicula	180.13.232.	<i>Meta sudans</i>	174.21.230.
20. atrium	211.5		2.243.3
<i>Matutae matris aedes</i>	187.	<i>Metellianū Isaacum</i>	167.6
14.248.4		<i>Metelli aedes</i>	195.5.248.
<i>Matutinus ludus</i>	167.10.	28. porticus	196.16
228.3.241.16		<i>Metiae deae signum</i>	208.2
<i>Maurostianus lucus</i>	194.11.	<i>Mettiani Secundiani balineū</i>	
235.27.221.17.269.21			165.11.227.29.240.20
<i>Maurostii aedicula</i>	175.2.	<i>Mica aurea</i>	107.3.228.31
230.26			241.33
<i>Mausoleum Augusti</i>	201.19	<i>Miliarium aureum</i>	184.4.
<i>Maximus vicus</i>	179.17.		246.29
232.4		<i>Miliaria porticus</i>	180.20
<i>Mayles Aeneae f.</i>	9.24	<i>Miliariorum signum</i>	64.13
<i>Meleagris</i>	194.9.249.12	<i>Milonis domus</i>	193.25
<i>Mensae oleariae</i>	269.11	<i>Milvius pars</i>	256.8
<i>Mentis aedes</i>	87.26	<i>Milvio portus</i>	via Flaminia im-

INDEX

- posita* 70.30
Mimitia frumentaria 194. 176.25.230.28
     5.235.26.248.32.
Mimitia vetus 194.4.235.
     31.248.31
Minervae aedes 164.24.
     227.19.240.19.195.13.
     249.14.211.8.253.20.
aedicula 171.8.229.23.
     180.7.232.24. *atrium*
     188.9.246.18. *delu-*
brum 184.23.188,18.
     247.30.234.24.204.8.
     250.28. *lucus vetus*
     194.12.221.26.235.28.
ex ebore signum 194.21.
statua 182.31. *templum*
vetus 185.29.247.19.
     234.20. *vicus* 176.18.
     231.5
Minervae captae aedicula
     167.4
Minervae caput vicus 182.
     6.233.32
Minervae Catulianae signum
     189.8
Minerva Chalcidica 249.27
Minervae Chalcidicae tem-
plum 194.31
Minervae Flavianae templū
     180.3.232.15.245.4
Minerva Medica 244.19

- Minervae medicae pantheum*
     176.25.230.28
Minerva vetus 197.12.235,
Minervium 147.18.167.7.
     197.10.249.15
Minor vicus 182.10.233.6
Minucia porta 124.27
Minucia porticus 188.1
Minucii ara, vel sacellū 124.
     30.219.22
Minucii Augurini statua
     110.211.14
Misenatium castra 172.24
     229.7.242.8.269.3
Monetae officina 187.17
Mons Coelius 147.2. Esqui-
     linus 149.16. *Palat.* 141.10
Montes Urbis Romae 141.4.
     220.21
Montium Urbis pascua &
nemora 157.16
Montorius 155.11
Morges rex Italiae 3.4
Mucia prata 216.17
Mucii Scaenul. statua 190.2
Mucionis porta 58.18. *eade*
     cum Trigonia 56.22
Mugiona porta 125.1
Mulierū senac. 232.16.245.9
Mullus Aeneae f. 9.24
Mundiciei vicus 210.26.
     253.22

INDEX

- Municipiorum stationes 192,
 23, 246, 31
 Muriae aedes 207, 7. 251,
 21. sacellum 152, 28
 Murcius mons 152, 28
 Murus inclinatus 79, 27
 Muri Urbis ex lapide quadra-
 to 31, 20. ex lateribus 34,
 10. vetustate collabentes
 restituti 47, 8. 48, 1
 Musarum aedicula 174, 28.
 230, 20
 Musaris novae statucae 196, 3
 Mustellarius vicus 145, 22
 Mustellarius antiquus vicus
 179, 18
 Mutatorium Caesaris 164,
 32. 227, 27. 240, 29
 Mutialis collis siue mons 145,
 20, 178, 16
 Mutini sacellum 219, 23
- N
- Naevia porta 190, 27. 225,
 16
 Naeviae portae vicus 209,
 19, 252, 24
 Naevianemora 125, 22
 Naeviae deae sacellum 86,
 16. 177, 32
 Narses Urbis moenia refecit
 48, 12. 55, 12. pontem
 Viae Salariae restituit 82,
 15. pontem Nomenta-
 num restituit 87, 2
 Nasicae porticus 188, 2
 Novalia 54, 20. 213, 25
 Navalis porta 110, 28
 Naumachiaa 211, 17
 Naumachia Domi. 200, 24
 Naumachiae Urbis Romae
 268, 9. 216, 4. 254, 21
 Nemesis simulacrum 185,
 30. templum 185,
 30. 247, 23
 Neptuni aedes 195, 16
 236, 1. ara 197, 7. ba-
 silica 219, 12. 266, 24.
 signum 197, 3. tem-
 plum 164, 29.
 249, 19
 Neptuni equestris aedes
 207, 8
 Nercidum signum 197, 4
 Nero imp. pomerium Urbis
 ampliavit 44, 31. 54, 31
 Neronis domus aurea cum
 porticu 173, 21
 Neronianae thermae 201,
 12. 222, 15. 236, 11.
 249, 1
 Neroniani campi 156, 28
 Nervae forum 175, 21. 221,

INDEX

18. *templum* 174, 21. *Numae regia* 136, 29. 146, 229, 25
Nicolaus v. pont. Urbis muros restituit 52, 5. 55. 24
Nixiorum decorum tria signa 189, 18
Nomentana Via 85, 26. 86, 6. 268, 8. *alias Ficulnensis* 86, 8
Nomentanus pons 87, 1
Nomentum 86, 7
Novus Vicus 184, 14. 235, 3
Nosocomion 216, 19
Novae Viae 250, 17
Nava Via 138, 16. 152, 14. 184, 6. 202, 18. 234, 21
Novia Via alia 139, 1
Novati thermae 177, 25. 222, 16
Novos Vicus 182, 8. 233, 6
sub Novis 184, 11
Novus arcus 183, 19. 233, 18. 245, 24
Novus Vicus 210, 21. 253, 14. 235, 3. *citerior* 182, 22. 233, 20. *ulterior* 182, 19. 233, 17
Numa Pompilius Quirinali collem Urbe inclusit 55, 29
Numa regia 136, 29. 146, 10. 191, 26. 234, 14. 246, 25. *sacrarium* 196, 32. 207, 24. *Numae sepulcrum* 155, 21. 216, 8. 255, 2
Numentana Via 81, 20
Numeriani imp. statua 204, 23
Numicia Via 107. 13
Numicia porticus 188, 1
Numitor latinorum rex 13, 32
Nymphae duae 201, 10
Nymphaea Urbis Romae 268, 11
Nymphaeum Alexadri imp. 177, 28, 230, 15. 243, 29. *Marci imp.* 220, 1. *Iouis* 183, 23. 233, 21. 245, 27

Obeliscus 177, 10: 215, 31. *magnus in Insula* 216, 3. *prognomone* 197, 19
Obelisci duo in circummaximo 208, 5. 251, 19
Obelisci Urbis Romae 255, 29. 201, 21

INDEX

<i>Octaviae curia</i>	200.30.	<i>Orci aedes</i>	203.28
<i>porticus</i>	195.25.196.18.	<i>Oruinium op.</i>	3.15
<i>porticus bibliotheca</i>	201.	<i>Ostiensis via</i>	109.8.268.15
21		<i>Ostiensis porta, olim Trigemi</i>	
<i>Octavii arcus</i>	204.15	<i>na, num S. Pauli dicta</i>	
<i>Odacum</i>	175.19.197.11.	109.8	
211.16		<i>Onile</i>	201.2
<i>Oenotrus Lycaonis f.</i>	2.18	<i>Pacis ara</i>	219.24. tem-
<i>Oenotri successores</i>	3.3	<i>plum</i>	170.25.229.9
<i>Oenotria</i>	2.28	<i>Pacis templum regio quarta</i>	
<i>Oenotrii</i>	3.1	<i>urbis</i>	173.23.229.7.
<i>Oenotriorum varia appella-</i>		242.27	
<i>tio</i>	3.5	<i>Pacovius vicus</i>	179.13.232.
<i>Offonius Tigillini balinea</i>	220.	32	
8		<i>Padi vicus</i>	202.23.250.7
<i>Olympiadis thermae</i>	177.	<i>Pacti balinea</i>	220.6
24.230.32.244.5.267.		<i>Palantium op.</i>	3.14. corru-
25		<i>pte Palatium</i>	5.2. <i>Eius</i>
<i>Olympicorum annorum ini-</i>		<i>conditor</i>	5.2
<i>tium</i>	19.12	<i>Palantius Graecorum dux in</i>	
<i>Olitorium forum</i>	208.9.	<i>Italiam</i>	4.28
237.12.251.23.221.		<i>Palatina ara</i>	204.21.250.
19.222.18		22. <i>aula</i>	142.12. re-
<i>sacrarium</i>	223.62	<i>gio</i>	160.6
<i>Olipiae</i>	7.32	<i>Palatinae balineae</i>	204.13.
<i>Olipimiana vel Opimii basi-</i>		<i>bibliothecae</i>	204.20.
<i>lica</i>	267.7.192.17	205.10.255.27	
<i>Opis area</i>	188.11.248.7	<i>Palatinus mons</i>	141.10.
<i>Opis et Saturni aedes</i>	187.	202.16.266.14. <i>a</i>	
3.346.27		<i>Graecis muniti coeptus</i>	
<i>Oppidus mos</i>	149.21.176.6	4.32. <i>a Romulo muni-</i>	
		<i>tus</i>	22.26.23.25.24.4

INDEX

- Palatium regio* x. 202. 15.
 250.5
Palatium 141.14.20.142.
 11
Palatii delubrum 204.7
Palatii portae 56.18.29.
 57.20.58.2.133.23
Pales dea 20.3
Palilia 20.1.14
Palladis in Auentino aedes
 211.8
Palladium 175.20.185.17
Pallantiani 177.20
Pallantis Claudii liberti sepulcrum 88.30
Palloris aedes 231.21. Vi-
 cus 176.20.231.7
Palus Caprea 194.3
Pancratiana porta 111.7
Pandana porta 129.31
Pansaecos. sepulcrum 202.
 5
Pantheon 249.23. Iouis
 Vstoris 194.19 Minervae
 Medicae 176.25.
 230.28
Parcarum aedicula 207.
 18
Paridis Neronis liberti sepulcrum 72.14
Parilia 20.2
Parthorum septem domus
 210.5.252.13
Pascuarius campus 266.
 26
Pastores vicus 176.27.231.
 14
Pastoris lacus 173.16.229.
 3.242.22
Patinaria Via 120.29.268.
 22
Patratilli vicus 214.32.
 254.29
*Paullus II. pont. Romae mu-
 ros refecit* 52.21.55.
 28
*Paullus III. & IIII. pont. Rom.
 Urbis moenia restituerunt*
 52.14.255.31
S. Paulli porta 109.10
Paulli Aemilii basilica 175.
 24.229.22.243.1.
 191.29.234.25.247.
 19
Paulli balinea 177.26.
 181.27.232.19.245.
 12. basilica in foro 266.
 22. Vetus basilica 267.
 5. vicus 214.29.254.
 26
Paullinus vicus 176.26.
 231.13

INDEX

- Pecuarius campus* 211, 19.
222, 2. 266, 26
- Pelasgi inter Aborigines re-
lati* 4, 10
- Pelasgorū origo* 3, 25. *ad-
uentus in Italiam* 3, 19.
7, 12. *interitus in Italia*
4, 18. *oppida in Latio ex-
tructa* 4, 14
- Pelasgorum & Tyrrenorum
nomina confusa* 4, 22
- Poloponnesiacorum aduen-
tus in Italiam* 5, 12. *se-
des* 6, 17
- Penatium aedes* 142, 6
- Penatium deum templum*
185, 19. 234, 15, 246,
27
- Pentapylon Ionis Arbitra-
toris* 204, 10. 250, 13
- Peregrina castra* 168, 32.
169, 1. 228, 24. 241, 20.
269, 1
- S. Peregrini porta* 133, 25
- Peregrinus vicus* 182, 8.
233, 4
- Persii domus* 178, 5
- Pertusa porta* 133, 22
- Pertusus lacus* 233, 26
- Pertusus lapis* 182, 26.
234, 6. 246, 1
- Pescuarius campus* 211, 19
- Petilinus lucus* 61, 32. 176,
13. 230, 23. 244, 11. 221,
20. 269, 24
- Petilinus maior lucus* 194,
14. 221, 28. 235, 29. *Vi-
de Poetilinus*
- S. Petri basilica* 119, 29.
120, 4. *Burgus* 113, 9.
mons 151, 7. *porta* 114,
21
- Petuscum* 218, 9
- Peucetii populi* 2, 25
- Peucetius Lycæonis f.* 2, 18.
24
- Phalerium op.* 4, 15
- Phaontis Neronis liberti su-
burbanum* 87, 5
- Phelidi insula* 249, 23
- Philidis insula* 202, 12.
249, 23
- Philippi Caes. Aug. thermae*
173, 8. 242, 20. *domus*
170, 1. 228, 28. 241, 23:
175, 22. *porticus* 196,
12. 235, 29. 248, 27
- Philippianae thermae* 267,
26
- Phrygiae columnae* 191, 29.
247, 19
- Phylidis nutricis Domitiani
suburbanum* 98, 20
- Piacularis porta* 124, 13

INDEX

- Picus Aboriginum rex* 2, 2
Pietatis aedes 207, 9. 237,
 2. 251, 27
Pila Honoris 179, 14. *Ho-*
ratia 184, 8. 246, 31.
Tiburtina 182, 24. 234,
 5. 245, 30
Pinaria area 164, 21. 227,
 27. 240, 27: 211, 8.
 254, 2
Pinciana porta eadem cum
Collatina 78, 27. 154, 16
Pincius Collis 154, 11
Pinciorum domus & fami-
lia 154, 11. 202, 10
Pisa op. 4, 14
Piscarium forum 191, 20.
 234, 27. 248, 3. 221,
 30. 266, 18
Piscarius vicus 182, 27.
 233, 25. 206, 19. 237, 8
Piscina publica, regio XII.
 209, 6. 252, 9
Piscinae publicae vicus 209,
 10. 252, 12
Piscinaria via 140, 8
Pistorium forum 211, 18.
 253. 25, 221, 20. 266,
 9
Pistrina Urbis Romae 221, 2.
 269, 1. *primae regionis*
 165, 20. 228, 11. 241, 5.
secundae 170, 12. 228,
 18. 241. i. iii. 173, 19.
 229, 4. 242, 22. *quar-*
tae 175, 8. 230, 4. 243,
 18. *quintae* 178, 6. 231,
 19. 244, 16. *sextae* 181,
 27. 232, 30. 245, 13.
septimae 183, 20. 234,
 6. 246, 3. viii. 193,
 28. 248, 13. ix. 202,
 6. 250, 3. x. 205, 19.
 251, 8. xi. 209, 1.
 252, 4. xii. 210, 3.
 252, 32. xiii. 212,
 27. xiiii. 216, 14.
 255, 14
Pius II. muros Romanos re-
stituit 52. 21. 55, 27
Planciani horti 177, 19.
 230, 12. 243, 30
Platanon 210, 18. 253, 16
Platanorum lucus 210, 21
 221, 12. 269, 17
Plateae 136, 8
Plautiani horti 177, 19.
 243, 30
Plinii locus mendosus 129,
 20
Plinii Iunioris domus 178,
 6
Ploti vicus. 214, 24. 254
 14

INDEX

- Poetilius lucus* 149, 26.
 269, 24. *Vide Petilius*
Pollucis aedicula 177, 18
Polycleti balineum 192, 28
Pomerium quid, & Unde dictum 21, 6. 29, 22. 11
Pomerium proferre quid 22, 8
Pomerium Urbis qui post Augustum adauxerint 42, 18
Pomerii cippi 35, 11. *proferendi ius penes quem* 26, 6
Termini non nisi augurum consilio mutari potuerunt 44, 15.
Urbis a Romulo additi ambitus 22, 21
Pomonae Vicus 182, 5. 233, 31
Pomonal 110, 17
Pompeia Via 120, 20
Pompeiani domus 173, 14. 242, 11
Pompeii aedes 207, 4. 251, 17. *atrium* 196, 31. *curia* 200, 29
domus 175, 16. 230, 5. 243, 5
Porticus 196, 15
theatrum 200, 9. 236, 5. 249, 24
Pompiliana curia 191, 26
Pons Aeli, se; Hadriani 113, 6. 116, 16. *Viae Nomentanae* 87, 1. *Viae Salariae* 82, 13
Pontes Urbis Romae 256, 7
Pontici balinea 220, 4
Pontifices Romani qui Urbis moenia refecerunt 51, 12. 55, 15
Poplicolae in Velia domus 205, 31
Populi porta 61, 12
Porcia basilica 192, 14. 267, 3
Porphyreтика porticus 188, 3
Porta Capena prima Urbis regio 163, 16. 227, 3. 240, 3
Agonensis 80, 8
Asinaria 95, 20
Aurelia 61, 3. 113, 3
Camœna 99, 25
Capena 99, 15
Carmentalis 59, 6. 144, 27. 184, 5. 247,

INDEX

32			
<i>Catularia</i>	124, 20	<i>Navalis</i>	110, 18
<i>Coeli montana</i>	95,	<i>Ofiensis</i>	109, 8
11		<i>Palatii Vetus</i>	58, 2
<i>Collatina</i>	78, 12	<i>Pancratiana</i>	111, 7
<i>Collina</i>	80, 5	<i>Pandana</i>	129, 31
<i>Esquilina</i>	90, 1	<i>Piacularis</i>	124, 13
<i>Fenestralis</i>	126, 24	<i>Pinciana</i>	78, 27. 154,
<i>Ferentina</i>	97, 15	16	
<i>Flaminia</i> 61, 8 <i>eadem</i>		<i>Populi</i>	61, 12
<i>Flumentana</i> , <i>ibid.</i>		<i>Portuensis</i>	110, 24
<i>Fontinalis</i>	112, 3	<i>Praenestina</i>	94, 12
<i>Gabina seu Gabiufa</i> 88,		<i>Querquetulana, vel Quer-</i>	
1		<i>quetularia</i>	123,
<i>Ianualis</i>	56, 20.	21	
<i>alias porta Vetus dicta</i>		<i>Quirinalis</i>	80, 8
58, 2		<i>Ratumena</i>	130, 13
<i>Ianiculensis</i>	111, 7	<i>Rauduscuda</i>	125,
<i>Labicana</i>	94, 7	26	
<i>Latina</i>	97, 6	<i>Romanula</i>	56, 29.
<i>Lauernalis</i>	126, 7	<i>eadem Romana ib.</i>	31
<i>Libitinensis</i>	126,	<i>Salaria</i>	80, 9
12		<i>Salutaris</i>	130, 13
<i>Maecia</i>	93, 25	<i>S. Agnetis</i>	86, 5
<i>Maior</i>	90, 7. 94,	<i>S. Angeli</i>	133, 26
20		<i>S. Ioannis</i>	95, 16
<i>Minucia</i>	124, 27	<i>S. Laurentii</i>	88, 12
<i>Mucionis</i>	56, 18	<i>S. Paulli</i>	109, 10
<i>Mugiona</i>	125, 1	<i>S. Petri</i>	114, 21
<i>Nachia</i>	125, 16	<i>S. Sebastiani</i>	99, 27

INDEX

- Sanquelis* 125, 10. *Sa-*
turnia 129, 31. *scelera-*
ta 59, 27. *Septimiana*
 112, 1. *Stercoraria* 131,
 2. 184, 5. *Tarpeia* 60.
 4. *Trigemina* 109,
 11. 206, 28. 236, 26.
 251, 26. *Trigonia* 56,
 22. *Triumphalis* 127,
 21. *Veientina* 60. 4.
Viminalis 85. 26
Portae Transiberim 110,
 24
Portae orbis Romae 44, 6.
 56, 10. 60, 7. 269, 2.
quot hodie 53. 11. 131. 12.
Vrbis Leonianae 133. 15
Portae Vrbis, deinde *Iani*
templifores *aperiri solitae*
tempore belli, 57. 27
Portae Veteris Vrbis nomen
amiserunt 33. 10
Portarum Vrbis Romae epi-
logus 131. 22
Porticus absidata 175. 9.
 229. 28. 243. 8. *Ac-*
milia 211. 21. *Agrip-*
pae 196. 17. *Argonau-*
tarum 196. 14. 249. 21.
Augusti 187. 33. *Ca-*
pitolinae 188. 4. *C.co-*
lumnarum 219. 17.
Claudii Martialis 171.
 15. *Constantini* 183, 5.
 188. 5. 233. 27. 245.
 21. *Corinthia duplex*
Cn. Octavii 196. 13. 235.
 24. 248. 21. *curua*
 219. 18. *Europae* 196.
 30. *extra portam Osti-*
ensem 110. 2. *Fabaria*
seu Faberii 211. 1. 253.
 19. *fori transitorii* 175.
 20. *Gallieni* 196. 29.
Gordiani 196. 28. *Iu-*
lia 187, 30. 246. 20.
Liniae 171. 13. 229. 6.
 242. 25. 187. 32. 234.
 31. *Margaritaria, seu*
Margaritariorum 187.
 31. 248. 12. *Metelli*
 196. 16. *Milliaria* 180
 20. *Minucia* 188. 1,
Nasicae 188. 2. *Octa-*
viae 196. 18. *Philippi*
 196. 12. 235. 29. 248.
 27. *Pöpen Magni* 196.
 15. *Porphyrctica* 188.
 3. *Q. Catuli* 196. 11.
Quirini 180. 19. *tem-*
pli Apollinis 202. 32.
 203. 31. *Traiani* 196.
 27. 249. 19,
Porticus in certae regionis
 219,

INDEX

- 219,14
Portuensis porta 110.24.
Via 110,24.268,28
Portumni aedes 207,1.236
28.251,21,24. *aedes*
Vetus 207,6.251,18
Posterula porta 133,21
Postumia via 78,1
Postumus Siluius Latinorum
rex 13,13
Praeneste op. 153,16
Praenestina porta 94,12.
Via 90,1.268,5
Praetoria castra 177,22.
269,2
Praetorianae cohortes 37,20
Praetorianorum castrorum
aedicula 40,12
Praetorium castrum 36,18.
37,14. *a Constantino*
Magno euersum 41,1
Praetura praesentissima 171
9.228,31.242.15
Praesina factio 197,22
Prata Bacchii 202,19.250,
18 *Mucia* 216,17. *Quin-*
etia 216,18
Primigenius vicus 170,21.
229,18
Priscilianis seu Priscillanae ba-
lineum 216,5.254,30
Procas Latinorum rex 13,31
Procopius Caesariensis 48,19
Procopij locus male intellec-
tus 36,26,42,4
Promethei lacus 165,18.
227,29.240,29
Promethei secund. lacus 177,
30.230,13.243,27
Propertij domus 178,4
Proserpinae aedes 206,29.
236,31.251,21. *aedi-*
cula 177,29,231,11.
207,29. *Vicus* 206,18.
237,5
Prouinciarum memoria 200,
28.249,22
Publica arca 211,7.253,32
Publicae thermae 267,28
Publicus cliuus 150,18.
210,10.253,28. *lucus*
165.24.227,9. *lucus*
215,3.221,7.255,1. *Vi-*
cus 178,20.232,26
Publicij antiquus vicus 206,
23
Publij vicus 182,21.233,19
P. Iunij statua 190,9
Publius vicus 218,14
Pudicitiae patriciae aedes
207,12. *facellum* 188,
16.247,30
Pudicitiae plebeiae aedes
207,13

INDEX

- Puluerarius vicus* 163, 25
 227, 16. 240, 14.
Puteal Libonis 184, 6. 234,
 28. 246, 22.
Putealium vicus 182, 11.
 233, 7
Puticuli Figlinae 176, 12
 Q
Quadrans 152, 17
Quadrata Roma 202, 18.
 250, 13
Quadrati vicus 213, 27.
 254, 18
Quaestorum schola 172, 26.
 229, 4. 242, 23
Quattuor viri viarum curā-
darum 63, 2. 64, 17
 • *Querquetulana porta* 123,
 21. seu *Querquetularia*
 88, 6. 123, 21
Querquetulanum sacellum
 150, 2. 123, 28. seu
Querquetularium 177, 2
Querquetulani mons 124,
 2. 148, 4. 166, 4
Querquetularius lucus 176,
 16. 221, 13. 269, 8
Quietis aedes 177, 8
Quinctia via 85, 1. 268,
 19. eadem quibusdam
 cum *Nomentana visa*,
 85, 10
Quinctia prata 216, 18
Q. Attae sepulcrum 95, 5
Q. Caecilij sepulcrum 105, 19
Q. Catuli porticus 196, 11
Q. Lutatij Catuli domus
 178, 10. 244, 16
Q. Maenij domus 192, 14
Q. Marcius Thermus viae
Flaminiae curator 70, 20
Q. Marcii Tremuli statua
equestris togata 190, 12
Quirinalis collis siue mons
 145, 10. *Agonius dictus*
 80, 10. 178, 14. *a Romu-*
lo munitus 24, 19. in-
clusus pomerio 26, 10.
 55, 30
Quirinalem quis vrbi addi-
derit, variae sententiae
 31, 3
Quirinalis porta 80, 8
Quirini fanum 145, 15. por-
ticus 180, 19. *sacel-*
lum 180, 18. *statua*
 180, 22. 232, 9. 244,
 31. *templum* 203, 7.
templum cum porticu
 180, 1. 232, 11. 244,
 32. *templum in foro* 185,
 20. *templum nouum* 183,
 2. 233, 30. 245, 24. *vi-*
cus 179, 10. 232, 28

INDEX

Quiritium fossa 29, 32, 30.
32, 14

R

Raciliani maioris Vicus
214, 212, 54, 19

Raciliani minoris Vicus 214,
22, 254, 20

Radicaria area 209, 17.
252, 28

Ramnenses 158, 11, 28
Rapta curia 204, 11

Ratumena porta 130, 13

Rauduscula porta 215, 26

Raudusculanae portae Vicus
252, 23

Recta Via 139, 23, 194, 8

Regio quid 163, 9

Regiones Urbis Romae 44,
4, 158, 4, 161, 14, 220,
23

*Regio prima Urbis Porta Ca-
pena* 163, 15, 227, 3, 240
3. *Eius ambitus* 165, 23.
228, 12, 241, 6.

*Regio Urbis secunda Coeli-
montium* 166, 1, 228, 14.
241, 11. *Eius ambitus*
170, 14, 228, 20, 242, 2

*Regio iii. Isis & Serapis mo-
neta* 170, 18, 228, 22, 242,

4. *Eius ambitus* 173, 19.
229, 5, 242, 24

*Regio iii. Via sacra seu Tem-
plum pacis* 173, 23, 229,
7, 242, 27. *Eius ambitus*
175, 27, 230, 5, 243, 19

Regio V. Esquilina 176, 1.
230, 7, 243, 24. *Eius am-
bitus* 178, 9, 231, 20, 244
Regio Vi. Alta semita 178,
12, 231, 23, 244, 21. *Eius
ambitus* 182, 2, 232, 31.
245, 24

Regio VII. Via lata 182, 4.
233, 1, 245, 28. *Eius am-
bitus* 183, 25, 234, 8, 246
Regio VIII. Forum Romanū
183, 28, 234, 11, 246, 10.
Eius ambitus 193, 30.
248, 14

Regio ix. Circus Flaminius
194, 1, 235, 20, 248, 19.
Eius amb. 202, 13, 250, 1
Regio x. Palatiū 202, 15.
250, 5. *Eius ambitus* 206,
7, 251, 9

Regio xi. circus Maxi. 206,
10, 236, 22, 251, 12.
Eius ambitus 209, 4, 252,
5

Regio xii. Piscina publica
209, 6, 252, 9. *Eius*

INDEX

- ambitus 210, 5. 253, i
Regio xiiij. Auentinus 210,
 8. 253, 3. *Eius ambitus*
 213, 19. 254, 7
Regio xiiii. Trāstiberim 213,
 21. 254, 11. *eius ambitus*
 216, 18. 255, 15
Reguli porticus 219, 15
Regum vii. statuae 189, 29
Remoria 152, 30
Remus caesus 17, 2
Remus & Romulus Amu-
lium obtruncant 16, 6
Remi et ymon 15, 22. *tem-*
plum 174, 28. 229, 10
 242, 29
Remuria 210, 13. 253, 12
Rhamnusiae aedes 203, 32.
 250, 12
Rhea Silvia a quo compressa
 14, 13
Ridiculi aedicula 164, 10.
campus 165, 1. 222, 4.
templum 104, 10
Riuus Herculanens 217, 22
Roma femina Troiana 8, 7.
Aeneae neptis Ascanii
filia 9, 3. *Latini vxor* 9, 32
Romae Troianae filia 11,
 15. *Telephi filia Aeneas*
vxor 9, 26
Roma condita 6, 20. *quo*
anno & die 16, 17. 18,
 1. 20, 1. *aliud nomē pro-*
prium habuit 17. 11. *ag-*
gere munita a Tarquinio
superbo 31, 27. *cur non*
Romula dicta 17, 7. *fosses*
ab Anco Manio munita
 29. 30. *olim Valentia*
dicta 7, 20
Roma quadrata 202, 18.
 250, 13. *Eius portae quot*
 56, 14
Romae ambitus aetate regū
Romanorum 32, 16. *am-*
bitus sub Vespasianis 43,
 32. *ambitus hodiernus*
 51, 1. *ambitus apud Vo-*
piscum incredibilis 45,
 29. *ambitus auctus a Cō-*
stantino magno 41, 9. *am-*
bitus ornatus vsque ad Bo-
lisarii tempora fuit 49, 27
Romae colles 141, 4. *condi-*
tor 6, 24. 10, 25. 17, 5.
magnitudo 46, 16. *prima*
moenia 20, 18. *a Tar-*
quinio inchoato, a Ser. Tul-
lio perfecta 30, 10. 31,
 20. *nomē a Romulo* 17,
 5. *pomoerium a quibus pro-*
latum 20, 18 *Situs* 140,
 11 *Umbilicus* 184, 3.

INDEX

- 247, 15
Romae Veteris portae 22,
 20.23, 10.33, 9 *incolae*
 26, 1
Romae templum 174, 29.
 220, 12.242, 30
Romanae Viae extra Urbem
 62, 11
Rom. agri partes tres 158, 9
Romanum forum 191, 12.
 221, 12.266, 30
Romanula porta 56, 29
Romula arbor 15, 28
Romulus mons 141, 11.
 202, 16
Romulus Aeneae f. 9, 17.
 10, 17. 11, 2, 9. *Aeneae*
nepos 11, 22. *Latinif.*
 10, 3, 7. 11, 16. *Martis*
& Aemiliae f. 11, 19.
Agrippae f. Latinorū rex
 13, 29. *quisnam Urbis*
conditor 10, 5. 25. 12, 20
Romulus Romam indigitavit
 17, 5. *pomerium Urbi ad-*
didit 22, 19
Romulus & Remus cur ita
appellati 15, 22
Romuli & Remi infantium
sub lupa statua 189, 28
Romuli ortus fabulos. 11, 27
Romuli casa 204, 18. 250,
 16. *sedes* 141, 11. *se-*
pulcrum 188, 23. *templū*
 185, 2. 246, 28
Romus Aeneae f. 9, 15, 17,
 24. *Afcany f.* 10, 13.
Emathion f. 10, 15.
Iouis f. 7, 9. *Italif.* 10,
 10. *Latinf.* 10, 3, 7.
Latinorum tyrannus 10,
 21. *Vlixif.* 8, 16
Roftra pop. Rom. nona 192.
 20. 234, 13. 246, 12
Roftra pop. Rom. Vetera 192,
 19. 234, 13. 246, 12
Roftrata columna 193, 10
Roftratae Vicus 213, 24.
 254, 15
Rubiginis aedes 177, 5. *lu-*
cus 176, 19. 221, 3
Rudusculanae portae Vicus
 209, 18. 252, 22
Rumae matris aedicula 187
 23. 235, 10
Rumen 15, 24
Ruminalis arbor 15, 30
Ruminalis ficus 188,
 25. 192, 18. 234, 18.
 246, 22. 247, 21
Rupes Tarpeia 184, 2
Ruffata factio 197, 22
Rusticorum forum 219, 7.
 221, 28. 266, 16

INDEX

- Sabatina aqua* 217, 24.
 267, 22
Sabini domus 181, 32
 245, 7
Sacellum genij Sangi 183, 1.
 233, 31. 245, 25. *Herculis* 188, 17. *Iouis conservatoris* 207, 22. *Iouis Fagutalis* 177, 3. *Larū* 188, 15. 246, 16. *Larū in Velia* 204, 4. 250, 15. *Maniae deae* 215, 19. 254, 28. *Minucii* 219, 22. *Mutini* 219, 23. *deae Naeniae* 177, 22. *Pudicitiae patriciae* 188, 16. 247, 30. *Querquetularium* 177, 2. *Quirini* 180, 18. *deae Strennuae* 175, 13. 229, 32. 243, 2. *Sumani* 188, 14. *Volupiae* 204, 5
Sacer mons 153, 13
Sacra Via 136, 1. 173, 26. 229, 21. 242, 31
Sacrae Viae caput 147, 20. 171, 8
Sacrauienses 137, 25
Sacrarium gentis Iuliae 219, 21. *Numae* 196, 32. 207, 24. *Ope consuae* 191, 26. *saliorum* 204, 15. *turni* 207, 21. 237, 6
sacriporticus, alias sacriportus 175, 7. 229, 23. 243, 4
saginalis porta 125, 12
salaria porta 80, 9
salaria Via 80, 5. 81, 10. 268, 10
salariae viae pons 82, 13
salgamariorum castra 220. 8. 269, 7
salicariorum castra 220, 9. 269, 9
salinae 206, 29. 236, 25. 251, 27
saliorum curia 204, 14.
sacrarium 146, 4
saliorum Palatinorum sacrarium 204, 15
salustiani horii 154, 10. 181, 1. 245, 8
salustii domus 181, 31. *forum* 180, 29. 232, 3. 244, 27. 221, 31. 266, 19
salutaris collis seu mons 145, 19. 178, 15. *lacus* 165, 5. 227, 14. *porta* 130, 13. *Vicus* 202, 26. 250, 10. 214, 28

INDEX

254,25		saturnia porta	129,31
salutis aedes	130,30.	saturnius mons	143,28
174,26.187,23.		144,6,23.183,30	
templum in colle Quirinali		saturnus Aboriginum rex	2,1
179,16.231,28.244,			
26.	templum aliud	saturni aedes	144,18.
180,6.231,30		edicula	180,5.232,22.
Vicus	179,15.232,2	ara	185,31.235,14.
samarium spoliū	167,4.	247,16.	ara noua 188,
228,2.241,15		29.	ara vetus 188,28.
sanci vicus	182,12.	247,24.	area 188,13.
233,10		lucus	206,18.237,6.
santa area	207,19.	221,23.	aerarium 207,
237,7		21.237,6.	templum 185,
santus lacus	165,21,	31.234,22	1
227,30		saucia curia	219,30
santus vicus	206,22.	sanfei vicus	214,22.
237,11		254,31	
sandaliarius Apollo	175,	sauri statua	196,22
18.229,30.243,17		satyri quattuor	201,10
sandaliarius vicus	173,	saxum Carmentale	184,2
32.230,18		saxa rubra, locus in via Fla-	
sangi aedicula	180,6.	minia	72,11
232,15.	vicus 233,	scalae annulariae	184,
10		10.	Gemoniae 210,
sangi Fidoni aedicula	171,	14.253,18	
19.229,22		scelerata porta	59,
sangi genii sacellum	183,1.	27	
233,31.245,25		sceleratus campus	178,
sanqualis porta	125,8	17	
saturnia opp.	4,15.	sceleratus vicus	173,29
144,8,20.155,5			

INDEX

- 230, 11
Scipionis Africani domus 136, 7
 193, 24. *statua* 190, 15. 222, 7
Sempronia basilica 192, 15. 222, 7
Scipionis Asiatici chlamydata et crepidata statua 78, 1
 19, 17 *Sēpronius Tuditanus* 98, 25
senacula Urbis Romae 255, 18
Scipionum fons 201, 20. 255, 18
 235, 30. 249, 18. *monumenta* 105, 31
Scipionis vicus 182, 12. 233, 8
Schola Capulatorum 172, 27. 242, 24. *Cassii* 211, 21. 253, 21. *Galli* 172, 28. 229, 5. *porticus Octaviae* 196, 18. 201, 8. *Quaestorum* 172, 26. 229, 4. 242, 23. *Xanthia* 192, 25. 234, 29
S. Sebastiani porta 99, 27
Secretarium pop. Rom. 175, 27
Sedes imperij Romani 202, 19. 250, 16
Segestae signum 208, 1
Seiana horrea 220, 11
Seius vicus 176, 21. 231, 8
Sellarius vicus 182, 14. 233, 10
semelis lacus minor 206, 17

- 236, 27. 221, 24
 136, 7
 192, 15. 222, 7
 78, 1
 98, 25
 255, 18
Cenaculum ad portam Capenam 164, 30. *aureum* 191, 28. 234, 27. 246, 30. *matronarum* 180. 31. 232, 16. 245, 9. *ubi magistratus deliberabat* 185, 6
S. P. Q. R. Urbis moenia colabantia refecit 48, 7. 55, 7
Senecae balinea 219, 29. *domus* 206, 4
Septa Agrippiana 200, 32. 249, 21. *Trigaria* 201, 1. 249, 24. 236, 15
Septem Parthorum domus 170, 2. 228, 7. 210, 5. 252, 13
septimiana aqua 217, 24. 267, 24. *arca* 215, 18. 255, 7. *porta* 112, 1
septimianae thermac 216, 1. 267, 24

INDEX

- Septimianus Ianus* 113, 29
Septimius 176, 6
Septimii Severi arcus 175, 4
Septimontius dies 140, 18
Septizonium Severi 99, 32.
 102, 25, 205, 17, 250,
 31. 252, 27
Septizonium vetus 210, 1.
 250, 31
Sepulcrum Augusti 201,
 19. 249, 2. C. Cestii
 211, 28. C. Publicii Bi-
 buli 193, 14. Cinciorū
 205, 18. diti Tatii 211,
 6. 253, 31. Domitiorū
 202, 1. Hadriani imp.
 216, 12. Numae regis
 216, 8. 255, 2. St. Cae-
 cilii poetae 216, 10
Sepulcra viae Aureliae 117,
 10. viae Flaminiae 71,
 16. in campo Martio
 202, 2. primae regionis
 165, 13
Serapidis aedicula 171, 18.
 229, 21. 177, 26. 231,
 8. templum 164, 18.
 227, 31. 241, 2. 179,
 18
Serapium 197, 9. 249, 14
Serapium templum 179, 18.
 231, 31. 244, 28
Sergi vicus 214, 23. 254,
 13
Sertinii formix 193, 6. 208,
 28
Serviliani horti 219, 23
Servilius lacus 220, 4
Serviliorum sepulcra 165, 16
Ser. Tullius pomerium urbis
 protulit Viminali & Es-
 quilino adiecto 30, 14.
 54, 17. muro sex colles
 complexus est 31, 24. po-
 pulum in 4. tribus divisit
 31, 25
Ser. Tullii domus 178, 9.
 205, 30. regia 177, 13.
 230, 18. 244, 2. sedes
 150, 17. statua lignea
 207, 14
Setiae signum 208, 1
Setina aqua 218, 3
Setina via 107, 13. 268, 18
Seueriana aqua 178, 1. 267,
 25
Seuerianae thermae 165, 5:
 227, 22. 240, 23. 267, 18
Seueri imp. balinea 220, 5.
sepulcrum 105, 23. *Septi-*
zonium 205, 17. 250, 31.
 252, 27
Seueri & M. Antonini ar-
cus 193, 5

INDEX

<i>Sex. Lucei vicus</i> 214, 30.	231, 9
254, 27	<i>simi publici vicus</i> 214, 31.
<i>Sibyllarum trium statuae</i>	254, 28
190, 22	<i>simulacra in Concordiae tē-</i>
<i>Sibyllini libri</i> 184, 24	<i>plo</i> 185, 9
<i>Sicciana statua</i> 215, 23.	<i>simulacra in viii. regione</i>
255, 1	189, 22
<i>Siccianae statuae vicus</i> 213,	<i>solatarius vicus</i> 182, 16.
26. 254, 17	233, 14
<i>Sicilia in Palatio</i> 202, 23	<i>solis aedes</i> 207, 21. <i>aedi-</i>
<i>Sicini, ab. Sicimini basilica</i>	<i>cula</i> 207, 28. <i>colossus</i>
267, 1. 219, 15. 177, 12	175, 14. <i>templum</i> 174,
<i>Siculus rex Italiae</i> 3, 4	17. 229, 16. 242, 30.
<i>siculi indigenae Latii</i> 1, 8	182, 27. 233, 24. 245,
<i>Sigillarius minor vicus</i> 182,	30. <i>vicus</i> 182, 10.
15	233, 8
<i>Signi salientis vicus</i> 209,	<i>solis Alagabali templum</i>
14. 252, 16	203, 5
<i>Signa & statuae deorum in</i>	<i>sororium sigillum</i> 174, 20.
<i>vi. regiones</i> 189, 1	230, 1. 243, 20
<i>Signa orbis Romae</i> 268, 18	<i>spelunca Caci</i> 210, 17
<i>Silices ad sternendas vias</i>	<i>spes vetus</i> 176, 14
64, 1	<i>spei aedes</i> 207, 17. <i>aedi-</i>
<i>Siluii cur dicti Albani reges</i>	<i>cula</i> 174, 29. 230. 21.
13, 16	180, 5. 232, 14. <i>area</i>
<i>Silvani aedes</i> 211, 10. 253,	164, 17. 227, 24. 240,
24. <i>aedicula</i> 177, 19.	23. <i>lacus</i> 165, 2. 227,
231, 1. 180, 9. 232. 16.	11. <i>templum nouum</i>
<i>fontes</i> 211, 31. 253, 30.	182, 26. 233, 28. 245, 22
<i>signum</i> 185, 32. <i>tem-</i>	<i>spei bonae aedicula</i> 171, 17.
<i>plum</i> 176, 27. 230, 30.	229, 20
244, 2. <i>vicus</i> 176, 22.	<i>spei maioris vicus</i> 182, 18.

INDEX

- 233, 16
Spolium samarium 167, 4.
 218, 2. 241, 15
sp. Cassii Viscellini domus
 175, 13
sp. Nautii statua 190, 7
stabula quattuor factionum
 197, 20. 235, 27. 248.
 21
stadia 197. 18. 236, 7
 268, 10
stadiata porticus 219, 16
stadius publicus 216, 2.
 255, 2
statae matris signū 189, 17
statii Coecilii sepulcrū 155,
 22
statili balinea 219, 27
statilii Tauri amphitheatrū
 148, 23. 200, 23. 236,
 8. 249, 6. *theatrum in*
palatio 204. 7
stationes cohort. vii. vigilū
 176, 9. 230, 17. 243, 31
stationes municipiorū 192,
 23. 246, 31
Statua equestris M. Antoni-
ni imp. 167. 8
statuae Siccianae vicus 213,
 26. 254, 17
statae Valerianae vicus
 214. 26. 254. 24
Statuae Veneris vicus 182.
 23. 233. 21
stellae portae domus 170. 8
stercoraria porta 131, 2.
 184. 5
stipem ubi petere solebant
tenuēs 110. 8
strabonis locus explicatus
 85. 32
streniae sacellum 147, 20
strennae deae sacellū 175.
 13. 229. 32. 243. 2
struclorum vicus 170. 26.
 229. 15
suarium forum 183. 3. 234.
 2. 245. 27. 221. 24. 266.
 12
sublicius pons 266. 15
subura 147. 21. 148. 27.
 166. 7. 228. 9
suburae caput 170. 27.
 229. 9. 242. 10
suburana regio 160. 1
suburana via 140. 8
suburanenses 137. 25
sucusanus pagus 147. 26
sucusanus vicus 176. 16.
 231. 3
sudans lacus 165. 22. 227.
 7
sugillarius minor vicus
 233. 13

INDEX

- Sullae Felicis dictatoris aenea statua* 190, 21. *aurea equestris statua* 190, 20. *sepulcrum* 202, 3
Sulpici citerioris vicus 163, 30. 227, 13. 240, 13
Sulpici vltioris vicus 163, 29. 227, 15. 240, 11
Summa Velia 202, 21. 250, 29
summani aedes 206, 26. *facellum* 188, 14
Sunc op. 3, 14
Sutorium atrium 219, 20
Syariũ fo. 183, 3. 234, 2. 245, 27. 221, 24. 266, 12
Syriacae thermae 267, 16

T

Tabellarius vicus 182, 16. 233, 12
Tabellariorum castra 220, 6. 269, 4
Tabernae tres Appiae 104, 28. *argentariae novae septem, alias quinque* 192, 27. *bibliopolarum Argiletanae* 208, 24. *Caediciae* 104, 24. 165, 3. *decem* 179, 12. 232, 20. 245, 14. *tres* 176, 12. 230, 20. 244, 10
Tabernola 176, 11
- Tabulae Urbis Romae* 268, 18
Tabularum aenearum publicarum tria millia 191, 9
Tanaquilidis lana, colus, & fusus 180, 6
Tarchetius Albanorum rex 11, 29
Trrpeia porta 60, 4
Tarpeia rupes 184, 2
Tarpeius mons 143, 28. 144, 2. 183, 30 *Urbi additus* 55, 22
Tarquinius Priscus Coelium montem Urbi addidit 27, 14. *moenia Romae incepit* 30, 37. 54, 12
Tarquinius Prisci aedes 138, 26
Tarquinius Superbus Urbem aggere munuit 31, 27. 54, 20
Tarquinius Superbi aggeres 176, 9. *domus* 193, 30
Tastaria horae 243, 19. *Vide Testaria*
Tati aedes 211, 7. 253, 18. *domus* 188, 21. *sepulcrum* 211, 6. 253, 31
Tatienses 158, 10. 30
Tauri simulacrum acreum

INDEX

- 191,5
Tellenae op. 3,16
Telluris templum 174. 15.
 229,15. 242,29. 175, 14
Tempestatis aedes 103, 32.
 164, 26. 227, 20. 240,
 21
Templum Pacis regio quar-
ta Urbis 173, 23. 229, 7.
 242, 27
Templum sphaericū 86, 28
Templa primae Urbis regio-
nis 164, 16. 227, 30.
 241, 1. *regionis secun-*
dae 167, 6. 228, 16. 241.
 13. *quartae* 174, 24.
 229, 9. 242, 29. *quin-*
tae 176, 22. *sextae re-*
gionis 179, 15. 231, 29.
 244, 26. *septimae* 182,
 27, 233. 28. 245, 22.
octavae 184, 19. 234,
 17. ix. 194, 18. x.
 202, 27. xi. 206, 19.
 xiii. 210, 25. xiiii. 215,
 5. *incertae regionis* 218,
 18
Tepula aqua 217, 10. 267,
 11
Tepulae aquae castellum
 178, 2
Terentiani horti 104, 12,
 165, 2
Terentum 194, 17
Termini aedicula 187, 19
Testaria horrea 175, 7. 219,
 31. 243, 18
Tetricorum domus 170, 11
Thalli area 164, 18. 240,
 24
Theatrum Babli 200, 11.
 235, 32. 248, 24. *la-*
pideum 200, 10. 235,
 26. 249, 17. *Marcelli*
 200, 236, 10. 248, 29.
Pompeij 200, 9. 236,
 5. 249, 24. *Stiatii Tau-*
ri in Palatio, 204, 7
Theatra Urbis Romae 268,
 6
Themis nympa 4, 28
Themidis templum 218, 28
Theodericus rex Urbis moe-
nia refici permisit 487, 55.
 7. *Thermae Urbis Ro-*
mae 222, 12. 267, 12.
Agrippae 201, 11. 236,
 8. 249, 4. *Alexandri-*
nae 201, 13. 249, 2.
Antoninianae 209, 24.
 252, 11. *hiemales Au-*
reliani imp. 216, 1. *Cō-*
stantini 181, 8. 245, 11.
Decianae 201, 25. 249, 6

INDEX

- Commodianae* 165. 4. 206.2.250.5
 227.21.240.24. *Dio-*
cletiani & Maximiani
 181.2.232.17.245. *Tiberianae domus bibliotheca* 205.16
 10. *Hadriani imp.* 201. *Tiberinus Latinor. rex* 13.25
 14.236.3.249.32. *pu-*
blicae 170.6.228.6. *Ti. Caesaris arcus* 193. 3.
 241.20.267.28. 201.23
Olympiadis 177.24. *Ti. Claudii Clypti Hymnologi*
 230.32.244.5. *Nero-*
nianae 201.12.236. *domus* 170.9
 11.249.1. *Nonati*
 177.25. *Philippi Caes.* *Ti. Claudi Centumali domus*
Aug. 173.8.242.20. 170.6
Septimianae 216.1. *se-*
uerianae 165. 5. 227. *Ti. Claudi Etrusci balineum*
 22.240.23. *Titi Caes.* 219.26
Augusti 172. 30. 228. *Ti. Coruncanii statua* 190.10
 32.242.16. *Traiani*
Caes. Aug. 172.31. *Tiberis nomen unde* 13.27
 229.1.242.18. *prina-*
tae Traiani 211.28. *Va-*
rianae 211.22.253.7 *Tibur op.* 3.17
Tbermarum Neronis lacus *Tiburtina pila* 154.24
 201.18.236.11 *Tiburtina via* 88.2.181.24.
Theffali medici sepulcrum 234.5.245.30.268.6
 105.25 *Tiburtinus vicus* 179.14.
Thetidos signum 197.3 232.1
Thurarius vicus 184.10. *Tifata curia* 219.28
 248.5 *Tigillum sororium* 174. 20.
Tiberina via 120.29.268.25 230.1.243.20
iberiana domus 142.26. *Tiora op.* 3.16
 T *Titia curia* 219.29
Ti. Flavi sabini domus 181. *Titi arcus* 175. 2. 230. 9.
 243.7. *Titi balinea* 220.7
Titi Caesaris domus cum a-
trio 173.15. *thermae*
 172.30.228.32.342.
 16.267.14

INDEX

- 32.245.7
T. Tati *quomodo urbem*
ampliauerit 23,7
T. Tati *sepulcrum* 153,9.
T. Tati *sedes* 143,28
Tolus 144,1
Torquati balineum 165,8.
 227,15,240,17. *lacus*
 165,23.227,8
Torquati *horti* 177,21
Tragoedus vicus 176,24.
 231,11
Traiana aqua 217,25.267,
 13
Traiana via 116,29.
 268,1
Traianae viae tres 107,1
Traianus Augustus pome-
rium urbis protulit 45,1.
 54,32
Traiani arcus 169,10.193,
 4.227,25.240,27.
basilica 192,13,247,
 9. *Coclidis colūna* 193,
 12.247,4. *domus pri-*
uata 212,29.253,10.
equus aeneus 191,2.
 247,3. *forum* 221,21.
 266.10. *forum cū por-*
ticu,191,18.234,31.
 247,3. *porticus* 196.
 27.249.19. *porticus*
in campo Martio 249.19.
templum 185.24.247.
 3. *tepli bibliotheca* 193.
 1. *thermae* 172.31.
 229.1.242.18.267.
 13. *thermae priuatae*
 211.28.267.27
Transitorium forū 174.22.
 175.20.229.24.243.
 6.221.17.266.7
Transiberim regio xiiii.213.
 21.254.11
Transiberina regione urbs
aucta 29.24
Trebi *aedilis statua* 190.19
Trebula op. 3.14
Tres Tabernae 243.12.230.
 20.244,10
Triari vicus 209.13.252.
 15
Tribunal Aurelium 216.5
Tribus Gratiae aureae 170.
 28.228.28
Tribus pop. Rom. 158.19.
 159.10
Tribus urbanae quattuor
 160.10
Trigaria septa 201.1.249.
 24.236.15
Trigemina porta 109.11.
 206.28.236.26.251.
 26. *translata* 42.22

INDEX

- Trigeminorum campus* 208,
 23.222,18
Trigonia porta 56,22
S. Trinitatis templū 154,27
Tritonum signum 197,5
Triumphalis porta 113,6.
 114,1.120,5.127,21.
Triumphalis Via 118,14.
 119,24.129,14.268,21
Triumphantes 137,1
Troianus vicus 182,7.
 233,3
Troiani nomen mutant in
Italia 6,8
Troianorum aduētus in Ita-
liam 5,23
Trophaea 184,8.246,31
Trophaea C. Marii antea
 190,29
Trium alitum vicus 210,
 20.253,13
Trium ararum vicus 163,
 27.227,17.240,16
Trium viarum vicus 173,
 27.230,15.210,14.
 253,7
Tuccae balinea 219,30
Tugurium Faustuli 204,19
Tullii Coelii statua 190,5
Tullus Hostilius Romanorum
rex tertius pomerium Vr-
bis protulit 26,21.53.32
Tullii Hostilii domus 142,
 6.205,31. *sedes & regia*
 148,19. 168,30.228,
 29.241,26. *templum*
 167,6.228,29.241.
 26
Turris Mamilia 170,12
Turris a Leone iiii. pont. con-
structa 51,21
Turres muris Romanis addi-
tae 51,20.55,18
Turres Urbis Romae quot
hodie 52,31
Turrionis porta 133,21
Tusculana Via 95,11
Tuscus vicus 27,29.147,
 12.184,11.235,6
Tuttilinae deae aedicula 211,
 19. *signum* 208,3
Tyridatis equi aenei 183,
 2.234,1.245,26
Tyrrenorum & Pelasgorum
nomina confusa 4,22

V

Vacunae templum 218,26
Valeriae viae duae, noua &
Vetus 95,12.268,14
Valeriana statua 215,22.
 254,31
Valerianae statuae vicus
 214,

INDEX

214. 26. 254. 24
Valerius Soranus ob eunulga-
tum Romae nomen poenas
luit 17. 15
Valerii Amerini domus
 193. 26
Valeri Cornini statua 191. 16
Valerii Flacci dom. 206. 5
Valerii Poplicolae statua
 189. 32
Valeri Vicus 210. 16. 253. 9
Varguntei horrea 212. 2.
 254. 1
Varianae thermae 211. 22.
 253. 7. 222. 18. 267. 18
Vascellaria, vel Vastellaria
basilica 266. 30. 219. 13
Vari balineae 220. 10
Vatia op. 3. 15
Vaticana area 215. 25.
 255. 3
Vaticanus campus 216. 10.
 222. 3. 266. 27
Vaticani campi fornaces
 112. 10
Vaticanus circus 215. 32.
deus 156. 11. *lucus*
 215. 4. 221. 10. 18.
 269. 22. *mons* 156. 2.
 213. 23. 254. 23. *vr-*
bis moenibus inclusus 51.
 17
Vaticanus pons 256. 10
Veitiliana domus 170. 15.
 241. 24
Veientina porta 60. 4
Veionis aedes 187. 5. 247.
 23
Veionis simulacrum. Eupres-
sinum 187. 6
Velabrum 152. 13
Velabrum maius 206. 13.
 237. 4. 251. 29
Velabrum minus 206. 15.
 251. 30
Velia 142. 5. 202. 20. 250.
 27
Velia summa 202. 21. 250.
 29
Velitia curia 204. 12
Vellensis curia 204. 12
Veneris aedes 206. 30. 251.
 32. *aedicula* 171. 10.
 229. 25. 180. 10. 232.
 17. 207. 24. 237. 9.
signa 191. 14. 194. 12.
statua 195. 29. 196. 24.
Veneris Vicus 173. 32. 230.
 13. 206. 21. 237. 10
Veneris statuae Vicus 182,
 23. 233. 21
Veneris almae aedicula 209.
 12. *Vicus* 209. 9. 252.
 11

INDEX

- Veneris caluae templum no-*
uum 185. 27. 235. 6.
 247. 21. *templum ve-*
tus 185. 28. 247. 19
Veneris cloacinae aedes 187.
 21. *Cloacinae templum*
 174. 31. 229. 14. 242.
 31
Veneris e mari exeuntis sinus
lacrum 184. 27
Veneris Erycinae aedes 187.
 22. *teplum* 81. 27. 176.
 30. 230. 10. 243. 28
Veneris genitricis templum
cum atrio 186. 30
Veneris Gnidiac nudae signū
 194. 27
Veneris hortorum salustiano-
rum templum 179. 23.
 232. 4. 244. 28
Veneris Lubetinae lucus 218.
 17. 221. 4. *templum*
 218. 16
Veneris Myrteae aedes 207. 7
Veneris placidae aedicula
 177. 16. 231. 19. *Vicus*
 176. 28. 231. 16
Veneris Verticordiae aedes
 177. 2
Veneris Victricis aedes 195.
 19. *templum* 218. 18
Veneris & Anchisae tem-
plum 186. 30. 235. 16
Veneris factio 197. 22
Veri Augusti arcus 227. 24
D. Veri Parshici arcus 165.
 11. 240. 26
Vestae aedes 203. 29. *ae-*
dicula 177. 27. 231. 9.
atrium 188. 10. 246.
 26. *lucus Cuperius* 184.
 17. 234. 22. 221. 8.
 269. 13. *templum cum*
atrio 185. 17. 234. 21.
 246. 26
Vestales Virgines 185. 18
Vesbula op. 3. 14
Vestini basilica 219. 11. 266.
 23
Vespasiani Amphitheatrum
 171. 17. 242. 7. *arcus*
 175. 2. *lucus* 165. 19.
 227. 31. 240. 30. *tem-*
plum 185. 25. 234. 19.
 247. 17
Vestii Bolani balineum 165.
 7. 227. 16. 240. 32
Vetus forum 191. 12
Vetus porta Palatii 58. 2
Vetera castra 216. 7. 222.
 12. 255. 16
Vexilla II. cōmunia 269. 10
violata regio VII. 182. 4.
 233. 1. 245. 28

INDEX

- Via sacra regio* iiii. 173.23
Viae Urbis Romae 267, 32.
     extra Urbem 62, 11. 133,
     28. *intra Urbem*, 135.22
Via Aelia 140.8. *Aemi-*
lia Lepidi 73.11. *Ae-*
milia Scauri 120, 8.
Albana 95, 12. 97, 6.
Alta 140, 1. *Amerina*
 77, 30. *Annia* 76, 22.
Appia 99, 15. *Ardea-*
zina 108. 1. *Afinatia*
 108. 1. *Augusta* 77, 17
Viae Aureliae 116, 26
Via Campana 95, 11
Via Cassia 75, 4
Via Cimina 77, 21
Via Clodia vel Claudia 72,
 36
Via Collatina 78, 12. 79,
 29. *Cornelia* 118, 14.
Domitia 120, 20. *Do-*
mitiana 107, 20. *Ficul-*
nensis 86, 8. *Flaminia*
 69, 24. *Flavia* 120, 31.
Fornicata 139, 20. 194,
 7. *Gabina* 88, 2. *Gal-*
lica 120, 30. *Iunia* 85,
 1. *Laticana* 90, 2. *La-*
tia 139, 10. *Latia siue*
Latina, alias Ausonia 97,
 6, 20. *Laticulensis* 120,
 31. *Laticana* 150, 29.
Laurentia 108, 16. *No-*
mentana 85, 26. 86, 6.
Nova 108, 16. 184, 6.
 234, 21. 202, 18. *Via*
Nova alia 139, 1. 250, 17
Viae nouae caput 209, 25.
 252, 29
Via Numicia 107, 13.
Ofstiensis 109, 8. *Patina-*
ria 120, 29. *Piscinaria*
 140, 8. *Popeia* 120, 20
Portuensis 110, 24. *Por-*
stumia 78, 1. *Praenesti-*
na 90, 1. *Quinctia* 85, 1.
Refta 139, 23. 194, 8.
sacra 136, 1. 173. 26. 229,
 21. 242, 31. *Salaria* 80,
 5. *Sempronia* 78, 1. *Se-*
tina 107, 13. *Suburana*
 140, 8. *Tiberina* 120,
 29. *Tiburtina* 88, 2.
Traianae 107, 1. *Triū-*
phalis 118, 14. 119, 24.
Tusculana 95, 11. *Vale-*
riae duae 9, 12. *Viel-*
lia 111, 8
Viberini vicus 214, 25.
 254, 15
Viae silice & glareae sterne-
bantur 63, 15. 69, 13
Viarii aedificia 122, 25. cu-

INDEX

- ramax. Rom.* 121, 30, 21. 252, 22. xiii. 210, 30.
curandarū munus quib s 254, 7. xiii. 214, 28. 255, 4
commissum 62, 31. *initia* *Vicopatricius* 176, 11
vel intra, vel extra Urbē *Vitimariorum castra* 220,
 68, 24. *latitudo & lon-* 7. 269, 6
gitudo 69, 10. *magistri* *Victoria aurea* 189, 14.
 161, 12. *mancipes* 121 246, 18. *Germanicana*
 1. 11. *nomina vnde* 68, 24 204, 1. 251, 1
Viarum trium Vicus 173, *Victoriae aedes* 187, 2.
 27. 230, 15. 210, 14. 203, 30. 234, 15. 246,
 253, 7 13. *in Aethiopo aedes*
Vinus Vicus 182, 30. 233, 211, 15 *aedicula* 180,
 28 12. 232, 19. 187, 16.
Vicomagistri 160, 32. 166, 234, 16. 246, 14. 175,
 17. 228, 12. 241, 24 10. 230, 8. *clivus* 202,
Vicomagistri Urbis Romae 21. *lucus* 194, 15. 236,
 220, 26. 268, 27. *prima-* 5, 221, 27. *lucus vetus*
mae regionis Urbis 163, 236, 5. *simulacrū* 185,
 30. 228, 4. 241, 6. *se-* 16. *Vicus* 233, 27. 182,
cundae 166. 18. 228. 29. 209, 20. 252, 25
 12, 241, 24. *tertia* 170, *Vicus quid* 163, 14
 23. 229, 28. 242, 14. *Vici magister* 164, 1
quarta 174, 14. 230, *Vici Urbis Romae* 220, 24.
 28. 243, 10. *quinta* 268, 25. *prima* *Urbis*
 176, 6. 231, 12. 244, 8. *regionis* 163. 27. 227, 4.
sexta 179, 20. 232, 5. 228, 2. 240, 9. 241. 4.
 245, 3. *septima* 182. *secundae regionis* 166,
 19. 234, 4. 246, 3. *vij.* 15. 228, 10. 241. 22.
 184, 16. 235, 12. 248, *tertia* 170, 21. 219, 10.
 4. ix. 194, 10. 249, 26. 242, 12. *quarta* 173,
 x. 202, 30. 251, 6. xi. 28. 230, 10. 243, 8. v.
 206, 25. 252, 1. xii. 209 176, 15. 231, 2. 244, 6.

INDEX

- sextae* 178, 20. 232, 24. 178. 3
2452. septimae 182, *virgo aqua* 195, 9. 236, 2.
5. 233, 3. 246, 2. viii. 249, 12. 217, 12. 267, 8
184, 7. 235, 11. 248, 2. *viridaria porta* 133, 24
ix. 194, 9. 249, 24. x. *virginis lupercal* 188, 26.
regionis 202, 22. 250, 7. 246, 22
251, 4. xi. regionis *viriplatae aedes* 203, 29.
206, 13. 251, 31. xii. re- 250, 8
gionis 209, 8. 252, 11, *virtutis aedes* 103, 32. *aedi-*
20. xiii. 210, 11. 253, 1 *cula* 164, 9. *vicus* 163,
3. xiiij. 213, 26. 254, 26. 227, 7. 240, 15
13. 255, 3. incertae re- *vitellia via* 111, 8
gionis 218, 14 *vitelliana domus* 170,
villa publica 201, 4. 16. 228, 27. 241, 24
236, 4. 249, 7 *vitellii imp. domus* 213, 14
viminalis campus 177, 15. *vitruvii Fundani aedes* 202,
230, 21. 244, 8. 222, 14. 20. 250, 19
266, 17 *vinarium* 177, 22. *vbi*
viminalis collis 176, 2. *collis* *fuerit* 41, 15. 42, 8. *olim*
vnde dictus 85, 29 *fuit castrum Praetorium*
viminalis lucus 176, 18 36, 26. 38, 10. 42, 6
viminalis mons 151, 10. *vinarii nomen vnde* 42, 3
176, 7. a Servio vrbis adie- *vlpia basilica* 192, 13. 266,
ctus 27, 12. *urbis a Ser.* 21. *bibliotheca* 181, 30.
Tullio additus 30, 29. 31. 255, 28
12. 54, 18 *vlptorum domus* 212, 19
viminalis porta 85, 26. *nunc* *umbilicus vrbis Romae* 184,
s. Agnetis 86, 5 3. 247, 15
viminum silua 123, 26 *unguentarius vicus* 176,
vipsani lacus 165, 20. 240, 25. 231, 12. *maior* *cus*
30. porticus 219, 14 184, 12. *minor* 184, 13.
virgilii Maronis domus 235, 5. 248, 14

INDEX

Volcanale 175, 5. 229, 27.	urbicus cliuus 150, 17.
243, 10	176, 10
Volcani aedes 195, 8. 235,	urbs antiquis sedibus mota
29. 248, 29. aedicula	157, 30
171, 12. 229, 27. area	urbis regiones 158, 4. 161,
175, 11. 243, 11. cam-	14
pus 219, 19. 222, 9	ursi pileati vicus 176, 17.
Volupiae sacellum 204, 5	231, 4
Vopisci error 45, 29	vstrinus vicus 176, 19.
Vortunus 147, 12. 210, 28.	231, 6
253, 27. 211, 10. 253, 27	X
Vortamni aedes 187, 15.	Xanthaschola 192, 25.
248, 15. 211, 10. 189,	234, 29
16. 248, 8	Xystus iij. pont. Romana
Urbanus v. pont. moenia vr-	moenia refecit 52, 21. 55
bis restituit 52, 5. 55, 23	29

FINIS.